

ΝΙΚΟΣ ΒΕΡΓΙΔΗΣ

Η ΔΙΠΛΗ ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ ΤΟΥ ΣΤΑΛΙΝ

bibliopolis.gr



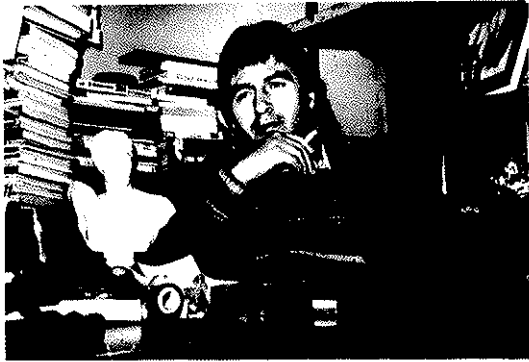
ΠΡΩΤΗ ΕΚΔΟΣΗ



ΕΚΔΟΣΕΙΣ ARCADIA

ΣΕΙΡΑ: «ΝΑ ΞΑΝΑΓΡΑΨΟΥΜΕ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ» 1

ΑΘΗΝΑ 1984



Είμαι σε θέση να γνωρίζω πως ακροβατώ επικίνδυνα, στα λημέρια των ιστορικών, των εθνολόγων, των κοινωνιολόγων, των αρχαιολόγων, των φυσικών και των θεολόγων. Κι αυτό γιατί η νέα μεθοδολογία ανάλυσης που εισήγαγα σκουπίζει —ή μάλλον σαρρώνει— τη σκόνη κάθε ορόφου του πύργου στον οποίο εφησύχαζαν ανενόχλητοι.

Κατά καιρούς μ' έχουν αποκαλέσει «Φασίστα», «Ναζί», «πράχτορα», «αναρχοκομμουνιστή», κι άλλα τέτοια τερπνά. Μια βλακώδης δηλ. προσπάθεια ν' απομονωθώ απ' τους αναγνώστες μου.

Άλλωστε για τον Τύπο είναι σα να μην υπάρχω. Όμως *υπάρχω* και τ' αναγνωστικό μου κοινό αυξάνεται ταχύτατα.

Λοιπόν τυγχάνω αθεράπευτος εραστής των όσων συνεπάγεται ο όρος, *Δημοκρατία*. Ναι: Αυτός είμαι.

Ένας ουμανιστής δημοκράτης. Και μάλιστα αθεράπευτος. Κι ακόμα εννοώ να συνεχίσω το σκούπισμα της σκόνης του πύργου όσο κι αν ορισμένοι άρχιζαν ήδη να βήχουν.

Νίκος Καβafίης

ΣΕΙΡΑ: «ΝΑ ΞΑΝΑΓΡΑΨΟΥΜΕ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ»

Η ΔΙΠΛΗ ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ ΤΟΥ ΣΤΑΛΙΝ

ΝΙΚΟΣ ΒΕΡΓΙΔΗΣ

Η ΔΙΠΛΗ ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ ΤΟΥ ΣΤΑΛΙΝ

ΠΡΩΤΗ ΕΚΔΟΣΗ



ΕΚΔΟΣΕΙΣ ARCADIA
ΣΕΙΡΑ: «ΝΑ ΞΑΝΑΓΡΑΨΟΥΜΕ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ»
ΑΘΗΝΑ 1984

Y

Περιεχόμενα

Σημείωμα των εκδοτών.....	σελ. 9
Πρόλογος.....	σελ. 14
Εισαγωγή.....	σελ. 17
Κεφάλαιο 1ο	
Ένας νεαρός πληβείος αναταράζει τον Καύκασο....	σελ. 26
Κεφάλαιο 2ο	
Ο Κόμπα αναγνωρίζεται σαν ένας απ' τους κορυφαίους ηγέτες του Σοσιαλδημοκρατικού κόμματος...	σελ. 39
Κεφάλαιο 3ο	
Το κόμμα των Μπολσεβίκων: Κόμμα του Λένιν ή του Στάλιν;.....	σελ. 54
Κεφάλαιο 4ο	
Η παλιά φρουρά αντεπιτίθεται.....	σελ. 89
Κεφάλαιο 5ο	
Εκβιομηχάνιση και εκκαθαρίσεις.....	σελ. 112
Κεφάλαιο 6ο	
Πορεία προς τον παγωμένο θρίαμβο.....	σελ. 132
Κεφάλαιο 7ο	
Ο Σταλινισμός.....	σελ. 150
Κεφάλαιο 8ο	
Η διπλή δολοφονία του Στάλιν.....	σελ. 160
Ειδική βιβλιογραφία.....	σελ. 177
Ντοκουμέντα του Μπολσεβίκικου κόμματος της Κυβέρνησης και των Διοικητικών οργανισμών.....	σελ. 185
Γενική βιβλιογραφία.....	σελ. 187

ΣΕΙΡΑ: «ΝΑ ΞΑΝΑΓΡΑΨΟΥΜΕ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ»

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΕΙΡΑΣ: Θανάσης Μεγρέμης

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Κατερίνα Ρήγου - Κατσαρού

© Νίκος Βεργίδης

© για την ελληνική γλώσσα ARCADIA

Εκδόσεις ARCADIA

Εμμ. Μπενάκη 24, Αθήνα Τηλ. 360.55.27-364.38.42

Στη σειρά «Να ξαναγράψουμε την Ιστορία» οι εκδόσεις ARCADIA θα κυκλοφορήσουν ακόμα:

- * Richard Wavy «Ο Δόκτωρ Ζόργκε στα γεγονότα της δεκαετίας του 1960».
- * Richard Wavy «Ο άγνωστος Χίτλερ».
- * Richard Wavy «Η άγνωστη μεταπολεμική εποχή».
- * Νίκου Βεργίδη «Ένας προφήτης σε λάθος εποχή» (Τρότσκυ).
- * Νίκου Βεργίδη «Υπόθεση Ρασπούτιν» (Η Ιστορία και πως πλαστογραφείται).
- * Νίκου Βεργίδη «Η δολοφονία του Νερωνισμού (Η αληθινή καταγωγή του Χριστιανισμού).
- * Νίκου Βεργίδη «Ένα έθνος εκτελεί τον Πρόεδρό του» (Ο Κέννεντυ στο Ντάλλας).
- * Edna Power «Η σιωπή ενός αιώνα».

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΩΝ ΕΚΔΟΤΩΝ

Το πρόβλημα της ιστορίας ήταν και παράμένει ένα απ' τα πιο αμφιλεγόμενα ζητήματα. Και βέβαια δε θα μπορούσε να ήταν αλλιώς. Απ' την ίδια της τη φύση ελαστική, η ιστορική επιστήμη προσαρμόζει τις φόρμες της, στις εκάστοτε εξελικτικές διακυμάνσεις της κοινωνίας. Αυτό όσον αφορά τις κατά κάποιο τρόπο αφηρημένες έννοιες της λέξης «ιστορία». Το κυριαρχικό όμως στοιχείο στην όλη υπόθεση ήταν και είναι η προδιαγεγραμμένη, απ' το σύστημα αναφοράς του πορεία του ιστορικού. Φαινομενικά, οι καταξιωμένες μέσα στην αμφίρροπη ταξική διαπάλη, μέθοδες ανάλυσης, καλούσαν το ιστορικό γεγονός να καθαγιάσει την όποια κοινή προοπτική. Αλλά μόνο φαινομενικά. Στην ουσία ο βασικός καταλύτης της οποιασδήποτε ερμηνείας ήταν – και τούτο το αποδεικνύει περίφημα ο Βεργίδης – η ατομική ψυχολογία του γράφοντος, όπως αυτή διαμορφωνόταν στο χώρο της αστικής διανόησης. Σ' ένα χώρο δηλαδή, που υποχρεώνει το μέλος του, ανεξάρτητα απ' τη πολιτική του τοποθέτηση, να ασπαστεί κάποιους συγκεκριμένους γνώμονες αντιμετώπισης, τους οποίους σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα βιώνει κιόλας. Δυστυχώς αυτή είναι η μία και μοναδική αλήθεια. Όσοι μελετητές θελήσαν ν' αντιδράσουν στην «εκλεπτυσμένη» ψυχολογία του «διανοούμενου», κατέληξαν σε μια στείρα περιθωριοποίηση: κι αποκεί στην ακόμα πιο στείρα – μα ωστόσο εμπορικότατη – κατάσταση του σύνδρομου της «πρόκλησης».

Σημείο στροφής για κάμποσα πράγματα, και μαζί τους κι η ιστορική επιστήμη, στάθηκε το λαϊκό πολιτιστικό ανέβασμα της τελευταίας εικοσαετίας. Αποτέλεσμα εν μέρει του ταξικού αγώνα και εν μέρει του κορεσμού των αστικών στηριγμά-

των, το ανέβασμα αυτό, απαίτησε την ανασκευή των περισσότερων δοσμένων αξιών. Άπειροι ήσαν εκείνοι που προσφέρθηκαν να παίξουν το ρόλο του ανασκευαστή. Κι έτσι επιτεύχθηκε η «εποχή της αμφισβήτησης». Σύντομα όμως και αυτή κατέληξε κατεστημένη θέση. Έγινε εγχείρημα, τρόπος ζωής.

Απ' τη μια λοιπόν η αστική παραδοχή, απ' την άλλη η τέλεια άρνηση. Περιττό να επισημάνουμε πως και τα δυό στηρίζονται στον αυθορμητισμό – όπως τον στοιχειοθετούν οι αστικές σχέσεις – των οπαδών τους. Τελικά τον πρώτο και τελευταίο λόγο στην ανάλυση της ιστορίας, τον έχουν τα προσωπικά βιώματα του ιστορικού. Ο ηττημένος στη προκειμένη περίπτωση δεν είναι μόνο η ιστορία. Είμαστε κι εμείς, ο απλός λαός. Τα κατάλληλα συμπεράσματα που θα οδηγήσουν σε ειλικρινείς και στέρεες επιλογές δεν έχουν βγει. Έχει απόλυτο δίκιο ο Βεργίδης όταν παρατηρεί ότι και οι Μαρξιστές ιστορικοί κουβαλούν τις ίδιες καταβολές με τους αστούς συναδέλφους τους. Και οι μεν και οι δε προσβλέπουν στον εξωραϊσμό του υπάρχοντος συστήματος. Μόνη διαφορά η μεθοδολογία, που κι αυτή όμως εξοστρακίζεται απ' τις ψυχολογικές παρορμήσεις, που με τη σειρά τους παράγονται απ' το ίδιο κοινωνικό πλέγμα.

Μέσα στη κοινωνία μας αναπτύσσονται μερικές κεντρόφυγες δυνάμεις, που δεν δεσμεύονται από τις υπαρκτές φόρμουλες ανάλυσης. Σ' αυτές ανήκουμε κι εμείς. Η χρεοκοπία της Μαρξιστικής – σοσιαλιστικής – αναρχικής ελπίδας δε μας άφησε ανεπηρέαστους. Σκεφτήκαμε πως πρέπει ν' αναζητήσουμε τις αιτίες για το στραπατσάρισμα της ζωής μας, ατομικό ή συλλογικό. Εκείνο που χρειαζόταν ήταν ένα ψυχρό βλέμμα, απαλλαγμένο απ' τις παραδοσιακές φόρμες αντιμετώπισης. Έπρεπε μ' άλλα λόγια να δοκιμάσουμε να «Ξαναγράψουμε την ιστορία».

Κάτω απ' την επήρεια των πιο πάνω σκέψεων αναζητήσαμε το αντικείμενό μας. Σύμφωνα με τη θέση μας, τα έργα που θα καλύπτανε τη σειρά θα έπρεπε ν' απόπνεαν την ειλικρίνεια μιας αυτοανάλυσης. Δε λέμε πως ανακαλύπτουμε τη πυρίτιδα. Τονίζουμε όμως πως η προσπάθειά μας είναι απαλλαγμένη από αρκετές πονηρές σκέψεις που συστηματικά ταλα-

νίζουν το όποιο εγχείρημα.

Το βιβλίο του Νίκου Βεργίδη που κρατάτε στα χέρια σας, καλύπτει όλες τις προϋποθέσεις που θέσαμε. Εξαρθρώνει με δραματικά πειστικό τρόπο πολλά ταμπού της ιστορίας των μπολσεβίκων. Αποτελεί μια επιστημονικά τεκμηριωμένη κραυγή. Μια κραυγή που ανταποκρίνεται τέλεια στον ρόλο του πρώτου βιβλίου της σειράς «Να ξαναγράψουμε την ιστορία».

Για την ARCADIA
ο διευθυντής σειράς
Θανάσης Μεγρέμης

Πρόλογος

Από τότε που πρωτοδιάβασα αυτό το βιβλίο, – χειρόγραφο ακόμα – μου γεννήθηκε και η επιθυμία να εκφράσω το συναισθηματικό σοκ που ένοιωσα. Και να που μου δίνεται η ευκαιρία. Γι' αυτό και δε θα σας αναλύσω τον τρόπο που σκέφτεται και γράφει ο συγγραφέας. Αυτό το κάνει μόνος του, και με επιτυχία, στην εισαγωγή του. Ούτε θα κάνω ανάλυση του αν και γιατί έχει δίκιο ή άδικο στα συμπεράσματά του. Ο ίδιος και η τεράστια βιβλιογραφία του, μπορούν να τα τεκμηριώσουν καλύτερα απ' τον καθένα. Το μόνο που θα προσπαθήσω εγώ να σας δώσω, είναι μια εισαγωγή στις διεργασίες εκείνες που ωθούν στην εκλογή του συγκεκριμένου θέματος αφ' ενός, και αφ' ετέρου να σας κάνω μια γενική ξενάγηση στο βιβλίο σαν αποτέλεσμα αυτών των διεργασιών.

Πρώτα-πρώτα το θέμα. 40 χρόνια σχεδόν μετά τον θάνατο του Στάλιν, ανακάλυψα ότι θα μπορούσαν ακόμα να λεχθούν πολλά πράγματα, χωρίς να είναι παρελθοντολογικά, άκαιρα, άσκοπα, χιλιοειπωμένα και ανούσια. Γιατί; Μα ο Στάλιν σα πρόσωπο και σαν ιδεολογία είναι θέμα-ταμπού. Αποκηρυγμένος απ' όλους, έχει καταντήσει να παίζει το ρόλο του αποδιοπομπαίου τράγου και της ρίζας κάθε κακού για όλο σχεδόν το αριστερό κίνημα σ' όλο τον κόσμο. Η Σοβιετική Ένωση εδώ και 13 χρόνια, τον έχει επίσημα αποκυρίξει, αφορίσει, καθαιρέσει, καταδικάσει. Από τότε, πόσα σοσιαλιστικά καθεστώτα, εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα ή και μεμονωμένοι ηγέτες έχουν τολμήσει ν' αναφέρουν και μόνο, τ' όνομά του ή τα λόγια του; Κανένας. Ακόμα κι από σας τους αναγνώστες, όσοι είστε κομματικά οργανωμένοι, πόσοι ξέρετε τίποτα παραπάνω απ' το ότι είναι «ο πατέρας της τρομοκρατίας, της γραφειοκρατίας και των μύριων όσων κακών ταλανίζουν μέχρι σήμερα την αριστερά στον τόπο μας κι αλλού»; Όσοι

πάλι κινείστε ανένταχτα στον προοδευτικό χώρο, όταν θελήσατε να ψάξετε μόνοι σας το φαινόμενο Στάλιν, τι βιβλιογραφικές δυνατότητες σας προσφέρθηκαν; Ομάδες «αγιογράφων»; Όχι τώρα πια. Απλά, ένας συρφετός ιστορικών που με τα «ναι μεν αλλά» (κι αυτά στη καλύτερη περίπτωση) προσπαθούν να μπαλώσουν τρύπες, χωρίς όμως να εξηγούν ή να δια φωτίζουν το παραμικρό.

Τι συμβαίνει λοιπόν; Μια συνωμοσία σιωπής, μια θελημένη ή μη συσκότηση, ή μια διάθεση αδιαφορίας με δικαιολογία «τι μας νοιάζει τώρα πια, περασμένα-ξεχασμένα»; Η γράφουσα, μαζί με τη πλειοψηφία, ανήκε σ' αυτή τη τελευταία κατηγορία, μέχρι που διάβασε αυτό το βιβλίο. Και τα πάντα ανατράπηκαν. Όχι μόνο βρέθηκαν απαντήσεις στα θέματα που πάντα ήταν αμφισβητήσιμα, αλλά ξεκαθαρίστηκαν κι άλλα, που ποτέ δεν τους είχε δοθεί ιδιαίτερη σημασία.

Θ' αναρωτηθήτε, και με το δίκιο σας, αν τέλος πάντων άνοιξαν τα αρχεία της Σοβιετικής Ένωσης και ο Νίκος Βεργίδης έβγαλε στο φως ντοκουμέντα άγνωστα και καθοριστικά. Όχι. Δεν έγινε τίποτα τέτοιο. Τα ντοκουμέντα που χρησιμοποίησε ο συγγραφέας είναι ήδη γνωστά και μάλιστα προέρχονται απ' την αντισταλινική ιστοριογραφική μερίδα. Η καινοτομία αυτού του βιβλίου δεν είναι αυτά καθαυτά τα γεγονότα, αλλά ο τρόπος που τα βλέπει και τα εξηγεί. Είναι η γνώση και συμμετοχή πολλών επιστημών στην ανασύνθεση του Στάλιν και του σταλινισμού, που κάνουν τον αναγνώστη να υιοθετήσει καινούργιο μάτι για να ξαναδεί το αντικείμενό του. Και ξετυλίγεται μπροστά του μια αλλοιώτικη ιστορία.

Στο πρώτο κεφάλαιο, παρακολουθεί τον Ιωσήφ Βησσαριώνοβιτς Τζουκασβίλι στα πρώτα του επαναστατικά ψαξίματα. Ξαναγεννιέται σ' ένα Γεωργιανό χωριό με το ζυγό του δουλοπάροικου στον ώμο. Μεγαλώνει με την ελπίδα μιας καλύτερης ζωής, αλλά και με τη βαθειά γνώση της ταξικής του προέλευσης. Μια γνώση, που η συνειδητοποίησή της θα σταθεί το σημείο αναφοράς σ' όλη την υπόλοιπη ζωή του. Θα μοιραστεί μαζί του τη δίψα για μάθηση και δικαιοσύνη και θα καταλήξει στην αριστερή πτέρυγα του πιο γνωστού, μαζικού και προοδευτικού τότε κόμματος, του σοσιαλδημοκρατικού.

Στο δεύτερο κεφάλαιο θα προχωρήσει μαζί του, όχι χωρίς

κόπο, στα σκαλιά της ιεραρχίας. Μιας ιεραρχίας που θεωρούσε απαραίτητα προσόντα την ευρωπαϊκή μόρφωση και τον αντίστοιχο τρόπο σκέψης. Συνειδητοποιεί μαζί με τον συγγραφέα τα τεράστια αποθέματα δύναμης, ικανότητας, ευφυΐας και κουράγιου που θάπρεπε να έχει ο Κόμπα-Ιβάνοβιτς, τώρα πια, για να καταφέρει μέσα από φυλακές, εξορίες και σκληρό αγώνα για επιβίωση, να γίνει ένα κορυφαίο στέλεχος του σοσιαλδημοκρατικού κόμματος και όχι μόνο να μετράει η γνώμη του και να τολμάει να συγκρούεται με τη παντοδύναμη ηγεσία του εξωτερικού, αλλά και να επικρατεί χαράζοντας την μπολσεβίκικη γραμμή του μέλλοντος.

Στο τρίτο κεφάλαιο ζει μαζί του την αρχή της πραγμάτωσης των ονείρων του, πληρωμένων με αμέτρητες θυσίες και μάχες ιδεολογικές και πραγματικές. Αισθάνεται τον καλοστημένο και λαδωμένο απ' τον Στάλιν μηχανισμό της προλεταριακής επανάστασης να κινείται προς τον στόχο και να τον καταλαμβάνει. Έρχεται η ανακούφιση αλλά όχι και η επανάπαυση. Έχουν τόσα πολλά ακόμα να γίνουν. Η κατάληψη της εξουσίας δεν είναι παρά το πρώτο βήμα ενός ατέλειωτου ανήφορου που έπεται.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, αντιμετωπίζει αυτά τα προβλήματα. Τα πιο βασικά; Δημοκρατικός συγκεντρωτισμός ή συγκεντρωτική δημοκρατία. ΝΕΠ ή πολεμικός κομμουνισμός. Μικροϊδιοκτησία ή κρατικοποίηση. Ταχύρρυθμη εκβιομηχάνιση ή εργατοαγροτική συμμαχία. Απ' τις αποφάσεις που θα παρθούν, θα εξαρτηθεί η επιβίωση και η ίδια η ύπαρξη της ΕΣΣΔ.

Το αν είναι σωστές αυτές οι αποφάσεις και το τι χρειάζεται για να εφαρμοστούν θα το δει στο πέμπτο κεφάλαιο. Θ' αναρωτηθεί για τη χρησιμότητα της δεξιάς και αριστερής αντιπολίτευσης, με τον τρόπο που ασκείται. (Ναι, ναι, μέχρι το 1934 υπάρχει σε πλήρη άνθιση δεξιά και αριστερή αντιπολίτευση). Μέσα απ' τον καιροσκοπισμό και τις διόλου πρόσκαιρες δολοπλοκίες θα γίνει αισθητή η ανάγκη κάποιων «εκκαθαρίσεων».

Στο έκτο κεφάλαιο, συμμετέχει στο στήσιμο της «μπλόφας του αιώνα» ενάντια στον άξονα του φασισμού. Πονάει για τα εκατομμύρια του ξεσπιτωμένου Λαού και θρηνεί για τις εκατοντάδες εκατόμβες των θυμάτων του «Μεγάλου Πατριωτι-

κού Πολέμου». Και βέβαια στις πλάτες του Στάλιν θα πέσει το βάρος της στήριξης και ανόρθωσης της ρημαγμένης και διαλυμένης ΕΣΣΔ που μαζί με τις «κερδισμένες» χώρες έχει τώρα πια ν' αντιμετωπίσει σ' όλα τα επίπεδα έναν αντρωμένο ιμπεριαλισμό.

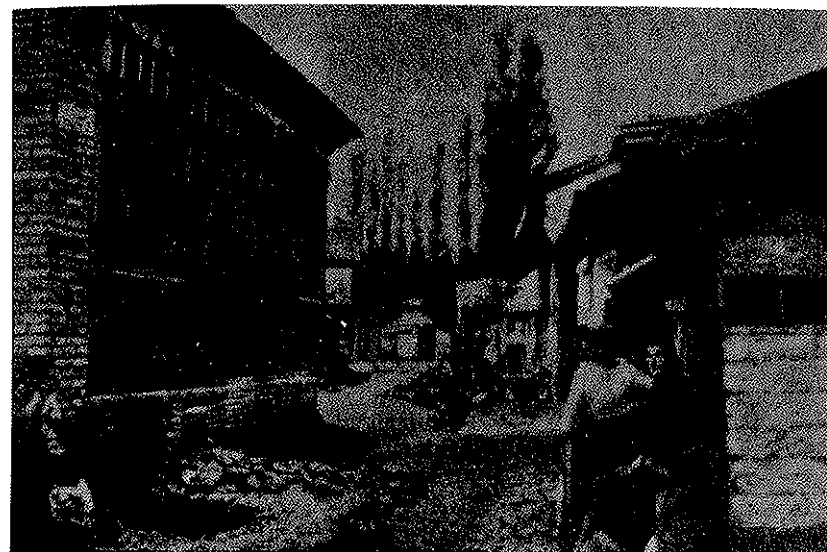
Δεν είναι καιρός για έναν απολογισμό; Μαζί θα τον κάνετε στο έβδομο κεφάλαιο. Θα μετρήσετε τα κερδισμένα και τα χαμένα, το τίμημα και το αποτέλεσμα, την αναγκαιότητα και τις εναλλακτικές λύσεις. Θα νοιώσετε την ανάγκη της συνεχούς επαγρύπνησης ή τη γεύση της ψυχικής κούρασης που συνεπάγεται αυτή η αδιάκοπη ενγρήγορη.

Και στο όγδοο κεφάλαιο, θα πρέπει να πάρετε θέση. Είστε με το μέρος του «Πατριάρχη» ή των «γιων». Πρέπει να ξαποστάσετε στις δάφνες των κατακτήσεων ή χρειάζεται να συνεχιστεί ο ανελέητος ανήφορος. Είναι ζήτημα ζωής και θανάτου. Ζωής και θανάτου τόσο για τον Στάλιν-πρόσωπο, όσο και για τον σταλινισμό-ιδεολογία. Θα ζήσετε την εξέγερση, τον θρίαμβο και τον τρόμο των «γιων», όπως και τον θάνατο, τη ταπείνωση και τη λήθη του «Πατριάρχη». Ποιός έχει το δίκιο ή το άδικο, μόνο εσείς θα το κρίνετε.

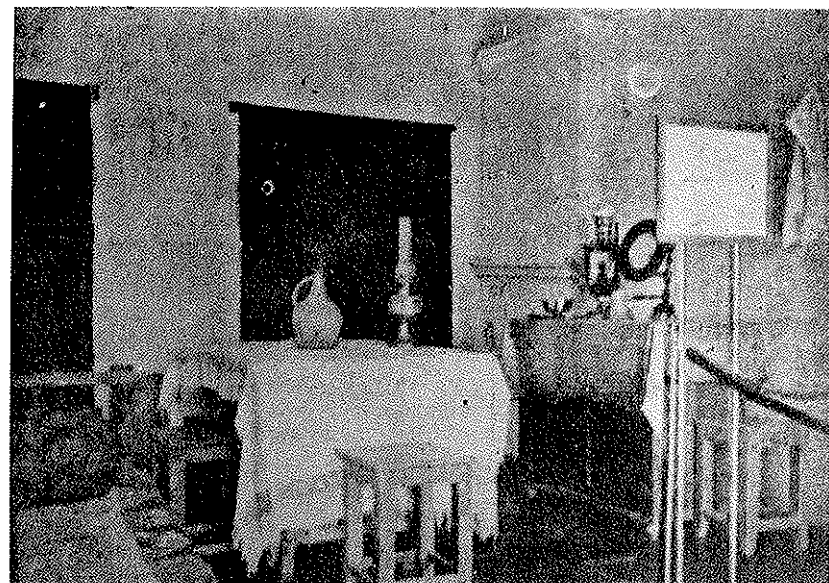
Μέσα απ' αυτό το οδοιπορικό, θα καταλάβατε βέβαια ότι αξία δεν έχει μόνο το συμπέρασμα, οποιοδήποτε κι αν είναι, αλλά αυτό καθαυτό το ξαναψάξιμο της πορείας και το άπλετο φώτισμα των πιο κρυφών και παραμελημένων πλευρών της.

Και είναι ένα ψάξιμο που με τη βοήθεια του Νίκου Βεργίδη, σίγουρα αξίζει και με το παραπάνω να το χαρείτε.

Η Επιμελήτρια
Κατερίνα Ρήγου-Κατσαρού.



Το σπίτι που γεννήθηκε ο Στάλιν



Το εσωτερικό του διαμορφωμένο σε μουσείο Στάλιν



Η μητέρα του Αικατερίνι Κέκε



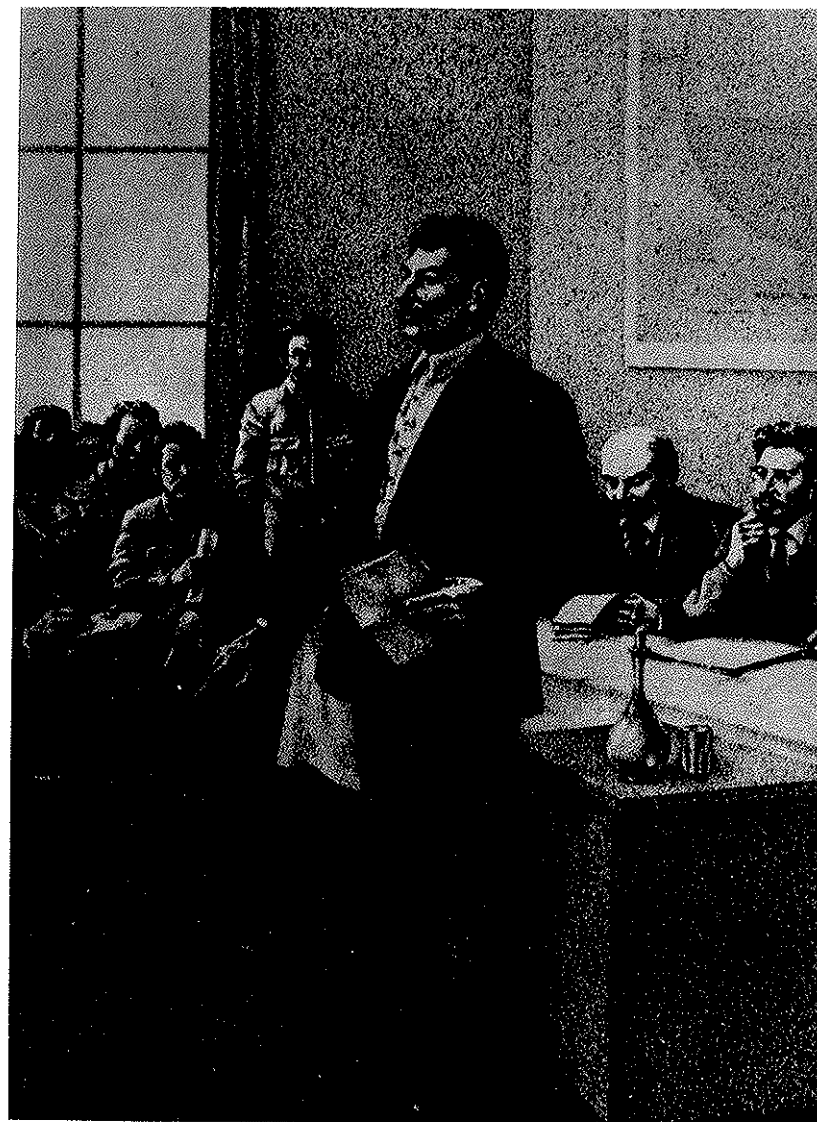
Ο Τζουγκασβίλι μαθητής



Ο Στάλιν σε φόκελλο της Οχράνα, στα 1912



Ο Στάλιν στα 1917



Ο Στάλιν μιλάει σε κομματική συγκέντρωση



Λέων Τρότσκι



Στάλιν-Γκόρκυ



Με τη κόρη του Σβετλάνα.



Τα μέλη του προεδρείου της Εκτελεστικής Επιτροπής. Απ' τ' αριστερά στα δεξιά. Χοτζάιεφ, Πετρόφσκυ, Καλίνιν, Τσερβιάκωφ, Ραχιμπάγιεφ, Αϊτάκωφ, Γενουκίτζε, γραμματέας της Ε.Ε., όρθιος.

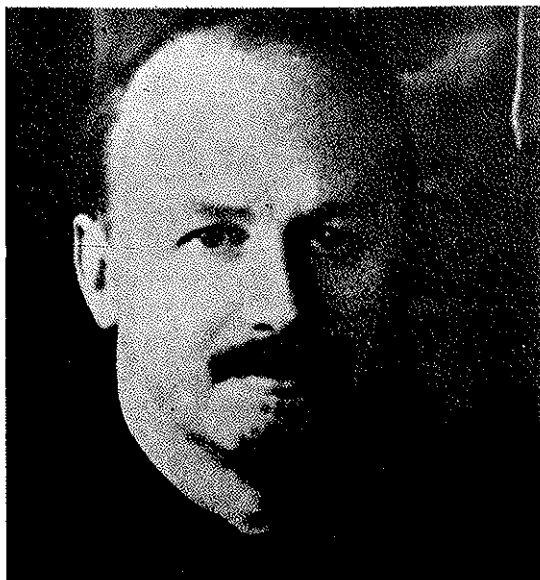


Νικολάι Γιάζωφ, αρχηγός του Κομμισσαριάτου Εσωτερικών της ΕΣΣΔ ως τα 1938

Ο Κομμισσάριος Γιαγκόντα, αρχηγός της Γκε-πεού ως τα 1936.



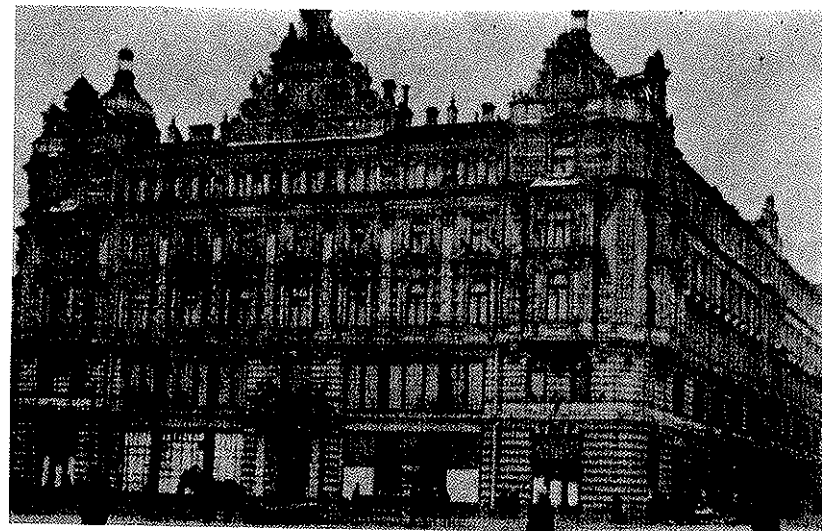
Ζηνόβιεφ



Μπουχάριν



Ο Τρότσκι στη Κοπενχάγη



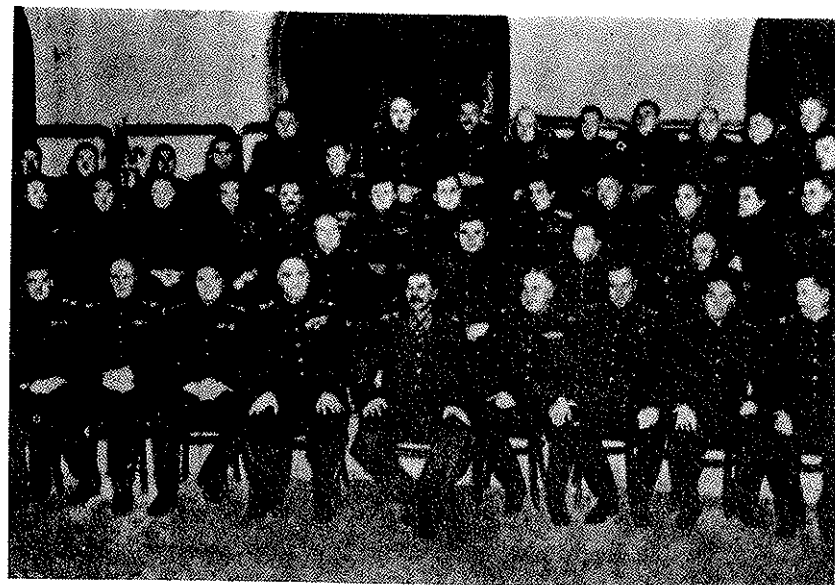
Λουμπιάνκα, η έδρα της Μυστικής Αστυνομίας στη Μόσχα.
Φωτογραφία του 1935.



Πάνω: Ο Στάλιν χαιρετάει τον Ρίμπεντροπ παρουσία του στρατάρχη Σαπόζνικωφ.
Κάτω: Στάλιν, Ρούσβελτ, Τσώρτσιλ, Μολότωφ, Ήντεν κ.α. το 1943 στην Τεχεράνη.



Επίδειξη του τιμητικού σπαθιού του Στάλινγκραντ στη Τεχεράνη



Ο Στάλιν με την ηγεσία του κόκκινου στρατού στα 1945



Μόσχα 1952. Ο Στάλιν με τα μέλη του Πολιτικού γραφείου.



Μπέρια



Μαλένκωφ



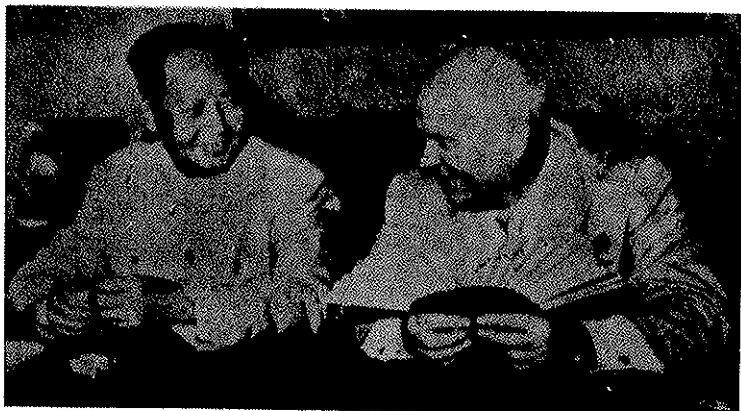
Τιμητική φρουρά στη σωρό του Στάλιν οι Μαλένκωφ, Μπέρια, Μπουγκάνιν, Βοροσίλωφ, Καγκάνοβιτς.



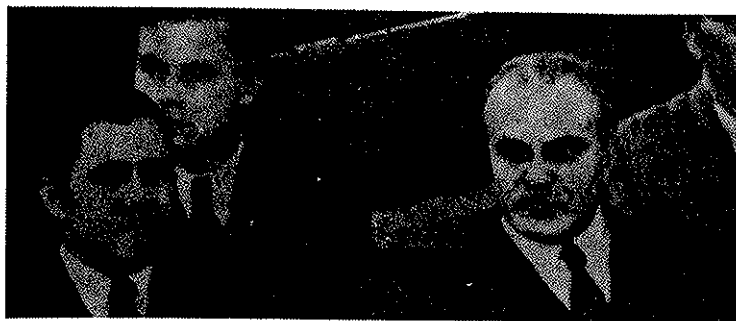
Κρούστσεφ



Μικογιάν



Μάο Τσέ Τούνγκ, Κρούσσεφ



Γκρομύκο, Μολότωφ



Ο Μπρέζνιεφ εκτελεί χρέη παρακοιμώμενου του... Κρούσσεφ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η σωστή χρήση της επιστήμης της ιστορίας, αποτελεί τη πεμπτουσία του μαρξισμού. Ποιές όμως είναι οι προδιαγραφές που συνθέτουν, ή πρέπει να συνθέτουν, τη φράση «σωστή χρήση»; Ακόμα περισσότερο, είναι δυνατό να υπάρξουν τέτοιες;

Ας μη ξεγελιόμαστε. Η ανθεκτικότητα του καπιταλισμού απαιτούσε κάποιες ερμηνείες. Ακόμα και οι συντηρητικοί... υποχρεώθηκαν ν' αποδώσουν... υψηλή θεωρητική χροιά στα επιχειρηματά τους. Απόκτησαν ένα, απ' την ίδια τη ζωή τεκμηριωμένο, σύστημα αναφοράς. Αυτό είναι: «Ένα σύστημα αναφοράς που προκαθορίζει τις απαντήσεις μιας ανάλυσης του ιστορικού γεγονότος». Οποιοσδήποτε τρόπος ανάλυσης βασίζεται πάνω σε ορισμένες πολιτικοκοινωνικές επιλογές. Μοιραία λοιπόν παύει να υπάρχει ζητούμενο: αυτό είναι σε μεγάλο βαθμό προκαθορισμένο. Όπως πολύ ορθά το θέτει κι ο M. de Certeau: «κάθε ιστοριογραφική έρευνα εκπορεύεται από συγκεκριμένες κοινωνικές οικονομικές πολιτικές συνθήκες παραγωγής. Συνάμα ο τόπος επεξεργασίας του υλικού της, δεσμεύεται απόλυτα με τις πιο πάνω συνθήκες. Επομένως ο ιστορικός υπακούει στις κατευθύνσεις που παράγει η θέση του στη κοινωνία* ...»

Ο Μαρξισμός, σα νέα κοσμοθεωρία, αναζήτησε από νωρίς στην ιστορία τη διαλεκτική δικαίωση της υπαρξής του. Για να επιτευχτεί αυτή, έπρεπε ν' αποδεχτεί στο σύνολό της, σχεδόν, τη Χεγκελιανή αισιόδοξη αιτιοκρατία. Πράγματι, τα νεανικά έργα του Μαρξ αποπνέουν έναν αρκετά αισιόδοξο

*Βλ. το άρθρο του M. de Certeau «Faire d'historiographique» απ' το βιβλίο «Fair de l'histoire» direction Jaques le Goff et Pierre Nora, ed. Gallimard, Paris 1974.

τόνο, σχετικά με τη πορεία της ιστορίας. «Για τον Μάρξ, – επισημαίνει ο Koffler, – η ιστορία φαντάζει σα μια αλληλουχία ολοένα ανώτερων βαθμίδων της ανθρώπινης ελευθερίας και αυτοπραγμάτωσης*». Με το πέρασμα του χρόνου όμως οι Μαρξ, Ένγκελς ανακαλύπτουν όλο και περισσότερο τη προβληματικότητα παρόμοιων ορισμών. Έτσι, ο μελετητής του έργου του Μαρξ, μπορεί να εντοπίσει κάμποσους προσδιορισμούς της έννοιας ιστορία. Δύο είναι ωστόσο αυτοί που κυριαρχούν. Ο πρώτος που αναφέραμε πιο πάνω, δοσμένος μέσα απ' τα Παρισινά χειρόγραφα, βλέπει στην ιστορία έναν αφιερωμένο στην ανθρωπότητα κανόνα ανάπτυξης. Στα 1845-6 όμως ο Μάρξ κριτικάρει με δριμύτητα κάθε «ιστορική τελεολογία». «Η ιστορία – γράφει* – δεν αποτελεί τίποτα. Δε κατέχει καμιά ιδιαίτερη αποστολή, δεν διαθέτει κανέναν τεράστιο πλούτο. Αυτός που πλάθει την ιστορία, είναι ο άνθρωπος, ο πραγματικός, ο ζωντανός άνθρωπος, που μάχεται, που προσπαθεί πάντα. Δεν είναι η ιστορία που χρησιμοποιεί τον άνθρωπο για να πετύχει τους σκοπούς της. Αυτή η ίδια αποτελεί δημιούργημα της δραστηριότητας και των ανησυχιών του ανθρώπου...» Να λοιπόν η ευλύγιστη όσο και ώριμη Μαρξική κριτική στη μεταφυσική του Χέγκελ. Δεν υπάρχουν, υπερκείμενοι της ανθρώπινης δραστηριότητας, ιστορικοί νόμοι. Ωστόσο είναι γεγονός πως στα επόμενα χρόνια, όλο και θα επιστρέφει στη θέση του 1844. Μια δίχως όρους αποδοχή της δεύτερης θέσης του για την ιστορία, του φαίνεται σαν ένας συμβιβασμός με τον αστικό τρόπο σκέψης. Η άρνηση της απόλυτης αιτιοκρατίας του φαινόταν αντιδιαλεκτική.

Σ' αυτό ακριβώς το σημείο βρίσκεται και το πρόβλημα. Με ποιον ορισμό έπρεπε να βαδίσει η Μαρξιστική ιστοριογραφία; Κατά πόσο μια ανθρωποκεντρική θεώρηση της ιστορίας, δεν απομακρύνεται απ' τις έννοιες αίτιο και αιτιατό; Κοινή συνισταμένη όλων των μαρξιστικών σχολών, είναι η έμφυτη, θα τη λέγαμε, δυσπιστία τους απέναντι στους ήρωες της ιστορίας. Η δυσπιστία αυτή, μοιραία επεκτείνεται και στην ανθρωποκε-

* «The proletarian bourgeois» London 1964 σελ. 240-247.

* Έργα τόμος II σελ. 98.

ντρική θεώρηση γενικότερα. Λόγου χάρη ο Carr συμφωνεί απόλυτα με τον «Ser» Hsaia Berlin που εκφράζει τη γνώμη ότι ο ιστορικισμός του Χέγκελ και του Μαρξ, είναι απαράδεκτος στο εξής σημείο: Αιτιολογώντας τα πάντα, αφαιρεί απ' τους ιστορικούς το δικαίωμα να καταδικάζουν ηθικά τους διάφορους Ναπολέοντες, και Στάλιν, της ιστορίας.¹

Πιο κάτω βέβαια δοκιμάζει να απαλύνει την εντύπωση, αποδίδοντας καλές προθέσεις στον Berlin και κακές στους οπαδούς του. Από κάποιο πρώιμο ήδη στάδιο ο Bloch προσεγγίζει το ζήτημα ως εξής. «Ο ανθρωπισμός στον μαρξισμό, δεν αποτελεί a priori αξίωμα απαγωγής. Ισχύει σαν ουτοπικά ανύπαρκτος αλλά αισθητός, κι όχι μη ιστορικά θεμελιωμένος και απόλυτα βέβαιος».²

«Τι είναι τελικά αυτό που προσδιορίζει τη δυναμική εξέλιξη της κοινωνίας;» ρωτάει ο Fleisser³. Οι Βασικές μαρξιστικές απαντήσεις είναι τρεις. Στον πρόλογο της «κριτικής της πολιτικής οικονομίας» ο Μαρξ θεωρεί πως η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων αποδεικνύεται ως το βασικότερο κέντρο δυναμικής ιστορικής μεταβολής. Είναι η θέση που στα χέρια των Σοβιετικών καταντάει ασαφής μεταφυσική. Γι' αυτούς δυο είναι οι βασικές κινητήριες αιτίες. Α. Αυτές που βρίσκονται μέσα στο σύστημα των παραγωγικών δυνάμεων Β. Αυτές που παράγονται απ' τη σχέση μεταξύ παραγωγικών δυνάμεων και παραγωγικών σχέσεων⁴. Μια επανάληψη δηλ. όσων υποστήριξε ο Πλεχάνωφ απ' τα τέλη του περασμένου αιώνα ήδη.

Μια άλλη θέση που αντιγράφει τον κριτικό Μαρξ, είναι κι αυτή του Lukács, που θεωρεί λάθος την αντίληψη ότι η κοινωνική εξέλιξη οδηγεί αναγκαστικά και αυτόματα στον σοσιαλισμό⁵.

Μια τρίτη άποψη, οπωσδήποτε συγγενική με τις άλλες, σχηματοποιείται απ' τον Carr: «το προτσές καταλήγει πάντα στο

¹ What is History? σελ. 101.

² E. Bloch «Φυσικό δίκαιο και ανθρώπινη αξιοπρέπεια» σελ. 219.

³ «Μαρξισμός και ιστορία» σελ. 51.

⁴ «Osnovy marksistskoj filosofii» Moscou 1958, London 1961.

⁵ G. Plechanov «Personnalité dans l'histoire» Paris 1907.

⁶ G. Lukács «Ιστορία και ταξική συνείδηση».

σχεδόν αναπόφευκτο*».

Ένα ερώτημα που θα μπορούσε να πιάσει τόπο, είναι και το εξής. Μέχρι ποιο σημείο μπορεί να ελέγξει τις χιλιάδες καθημερινές ζυμώσεις μιας άλφα τάξης, κάποιος που ανήκει σε μια βήτα; Και το σπουδαιότερο, είναι επιτρεπτό στο εγχείρημά του αυτό, να χρησιμοποιήσει σαν κριτήρια, τις βιωμένες στο χώρο της δικής του τάξης, αξίες;

Μιλήσαμε για ανθεκτικότητα του καπιταλισμού. Η ανθεκτικότητα αυτή έχει κατατρομοκρατήσει το σύνολο των μαρξιστών ιστορικών. Αισθάνονται υπόλογοι έναντι της ιστορίας σε πολλά πράγματα. Επιτακτική ανάγκη να βρεθεί ο αποδιοπομπαίος τράγος. Ποιός άλλος θα μπορούσε ν' ανταποκριθεί καλύτερα σ' έναν παρόμοιο ρόλο απ' ότι ο Στάλιν; Καταρχήν μπορεί θαυμάσια να κατηγορηθεί σαν κοινός φονιάς. «Καθάρισε» χιλιάδες χιλιάδων ανθρώπους. Έπειτα είναι η κυριότερη αιτία, για το ότι επικράτησε ο «σοσιαλισμός» στην ΕΣΣΔ, δυσφημώντας έτσι τον δυτικό μαρξισμό. Σε τελευταία ανάλυση στάθηκε ο «αρχέγονος πατριάρχης» για δυό περίπου γενιές ευρωπαϊών μαρξιστών. Είναι «νόμος» της ιστορίας, ο «πατριάρχης» να ανατρέπεται απ' τους υποκείμενους στα καινούργια καλέσματα «γιούς».

Με ποιους τρόπους βιώνεται μια ταξική – και ύστερα κοινωνική – συνείδηση; Οπωσδήποτε και με την απλή συμμετοχή. Μπορεί οι κεντρόφυγες δυνάμεις της αστικής κοινωνίας να ωθούν σε αντεκδικητικές προς αυτήν πράξεις, μα δεν πρέπει ούτε στιγμή να ξεχνάμε, πως αυτές αποτελούν παράγωγα μερικών προτσές των αστικών σχέσεων. Είναι οι αρνήσεις που οδηγούν στον εξωραϊσμό. Ότι δηλαδή στάθηκε ο Μαρξισμός. Δημιούργημα κάποιου συγκεκριμένου στάδιου της αστικής εξέλιξης, επιφορτίστηκε με μια εξίσου συγκεκριμένη αποστολή. Να στρέψει, και ταυτόχρονα να επιταχύνει αυτή την εξέλιξη, προς τη κατεύθυνση της εργατικής οικονομικο-κοινωνικής χειραφέτησης. Με άλλα λόγια, τόσο οι αστοί, όσο και οι μαρξιστές ιστορικοί, ξεκινάνε από μερικές κοινές δοσμένες ιδέες, τις όποιες ιστορικές τους αναφορές. Κι αυτό γιατί γαλουχήθηκαν στον ίδιο χώρο καί ασπάστηκαν τις

ανεξάρτητα απ' τη θέλησή τους υπάρχουσες ηθικές σταθερές. Εξάλλου το ίδιο το «ιστορικό γεγονός» αποτελεί τη μήτρα και των μεν και των δε.

Μήπως εδώ είναι που μπαίνει το θέμα των κριτηρίων; Όχι, ούτε εδώ, ούτε πουθενά. «Το τυχαίο εξακολουθεί να παράγεται απ' τη σύγκρουση δυό ανεξάρτητων αιτιατών αλληλουχιών*». Αλληλουχίες που σχετίζονται άμεσα με τις θερμοκοιτίδες της αστικής σκέψης. Τα ίδια μπορούμε να πούμε και για την αστική ερμηνεία της λέξης «αίτιο».

Τι θέλουμε να πούμε; Ότι το σύστημα αναφοράς ενός Δυτικού ιστορικού δε καθορίζεται αναγκαστικά απ' την ιδεολογική του τοποθέτηση. Στη Ρωσία του 1917 έστεκε ένας εντελώς διαφορετικός, απ' τον Δυτικό καπιταλισμό, κόσμος. Για μια ολόκληρη χιλιετηρίδα ο σλαβικός κόσμος και ειδικότερα ο ρώσικος, έπαιζε τον ρόλο του κυματοθραύστη των «βάρβαρων» επιθέσεων ενάντια στη Δύση. Μοιραίες λοιπόν και οι επιμιξίες μαζί τους και ο αποπροσανατολισμός των εξελικτικών διαδικασιών και οι πολιτιστικές αναστολές. Επακόλουθο; Ένας τελείως διάφορος απ' τον Δυτικό φεουδαρχισμός. Ο δυτικός φεουδαρχισμός κατάληξε σε μια αναγέννηση κι από κει σ' έναν διαφωτισμό.

Αντίθετα ο ρωσικός, που δε γνώρισε τα δυό προαναφερθέντα στάδια, γεννοβόλησε έναν «εθνικοαπελευθερωτικό μαρξισμό». Οι αιτίες γι' αυτό το ιστορικό ξάφνιασμα υπήρξαν πάμπολλες. Δεν εξαιρείται βέβαια κι η ακτινοβολία που εκπέμπει ο καπιταλιστικός περίγυρος. Αλλά η βασική αιτία είναι η καταπιεσμένη και γι αυτό υποχθόνια, συσσωρευση ιστορικού δυναμισμού. Όταν το καύκαλο της στασιμότητας που καλύπτει τη Ρωσία αυτομαραίνεται, η έκρηξη είναι τρομαχτική. Αφήνει πίσω της τα Δυτικά πρότυπα και στοχεύει ένα μετα-αστικό-καπιταλιστικό σύστημα. Κάτι ξέρει ο Gramsci όταν λέει πως «η επανάσταση των μπολσεβίκων τίνανε στον αέρα τον κανόνα του ιστορικού υλισμού*». Η δυναμική της νέας κοινωνίας της Ρωσίας, είναι προφανής. Δεν χρεωκόπησε μόνο κάμποσες διαλεκτικές ελπίδες. Κατάντησε παρωχημέ-

*E.H. Carr: «What is History?» σελ. 97.

*Bewery «The idea of Progress» 1920 σελ. 303-4.

*«Φιλοσοφία και Πράξη» σελ. 24.

νες όλες τις αστικές ηθικές αξίες. Τι είναι ο Στάλιν; Προϊόν αυτής της έκρηξης. Τι είναι ο δυτικός κόσμος; Μια τρομαγμένη μηχανιστική εκλέπτυνση. Τι είναι τα συστήματα αναφοράς της δυτικής ιστοριογραφίας; Παράγωγα μιας τρομαγμένης παρωχημένης εκλέπτυνσης. Πως θα προσεγγίσουμε λοιπόν τα προβλήματα της Σοβιετικής επανάστασης; Το πρόβλημα είναι σοβαρό και πρέπει να το κατανοήσουμε. Πολλοί είναι οι ιστορικοί που θέλησαν να σπάσουν συνειδησιακά τα μούτρα τους μέσα από δήθεν προσπάθειες προσέγγισης του.

Είπαμε και πριν, ότι ο αστικός τρόπος σκέπτεσθαι έχει προτείνει αρκετές φόρμες ανάλυσης, τις περισσότερες φορές, οφείλουμε να ομολογήσουμε, τεκμηριωμένες. Ορισμένοι πλησιάζουν κατά πολύ τη σωστή οριοθέτηση της έννοιας «ιστορικό γεγονός» Άλλοι, όχι. (Όχι, με τα δικά μας κριτήρια, σκέψη και λογική). Ο C. Becker* δίνει τον εξής ορισμό «...Τι θα πει λοιπόν η φράση «ιστορικό γεγονός»; Ας σταθούμε σ' ένα απλό παράδειγμα. Το 49 πτχ ο Καίσαρας πέρασε τον Ρουβίκωνα. Είναι ένα ιστορικό γεγονός με παγκόσμια φήμη, που μνημονεύεται σε κάθε ιστορία που έχει σχέση με τον Καίσαρα. Αλλά το γεγονός αυτό είναι σίγουρα τόσο απλό όσο δείχνει;... Λέγοντας ότι ο Καίσαρας πέρασε τον Ρουβίκωνα δεν εννοούμε βέβαια ότι τον πέρασε μονάχος, αλλά μαζί με τον στρατό του. Παρ' όλο που ο Ρουβίκωνας είναι ένα σχετικά μικρό ποτάμι, για να περαστεί χρειάστηκε πάρα πολύς χρόνος. Είναι δε σίγουρο ότι το πέρασμά του προϋπόθεσε ένα σωρό σκέψεις, λόγια και ενέργειες αρκετών ανθρώπων. Αυτό σημαίνει πως το απλό, όπως από πρώτη άποψη φαντάζει, γεγονός της διάβασης του Ρουβίκωνα απ' τον Καίσαρα, στοιχειοθετήθηκε από χίλια δυό άλλα «μικρά γεγονότα» που θα απαιτούσαν εκατοντάδες σελίδες για να καταγραφούν...»

Γίνεται φανερό πως ο πατέρας του ιστορικού γεγονότος είναι ο «κοινωνικός περίγυρος» που με τη σειρά του, παράγεται από χίλιες δυο διεργασίες εκατοντάδων ετών. Πόση εμπιστοσύνη μπορούμε νάχουμε στις διάφορες αναλύσεις και θεωρίες για μια ολότελα διαφορετική κοινωνία και έναν ολότελα άγνωστο «χώρο»; «Οι θεωρίες για τη κοινωνία και

τον «χώρο» αντικαθρεφτίζουν τα καθαρά υλικά συμφέροντα των τάξεων σαν έκφραση της συνείδησης των ατόμων που ζουν σε μια ταξική κοινωνία – μας λέν οι A. Bonisch D. - D. Reichelt - και συνεχίζουν. Είναι η ιδεολογική αντανάκλαση της υλικής κατάστασης μιας ορισμένης τάξης. Στις αντιλήψεις για τη κοινωνία και τον «χώρο» ενυπάρχει πάντα η οικονομική και ταξική διαμάχη των ανταγωνιζόμενων τάξεων: των δουλοκτητών και των δούλων, των φεουδαρχών και των δουλοπάροικων, των καπιταλιστών και της εργατικής τάξης*.

Ας ξεκαθαρίσουμε τη θέση μας. Τυχαίνει να είμαστε κι εμείς προσωπικά, τέκνα της αστικής συνείδησης. Προερχόμαστε από μια Α. τάξη. Κινιόμαστε σ' ένα Β. «χώρο». Επειδή τα ερωτηματικά του Althusser έχουν τεθεί εδώ και πολλά χρόνια ενώ τα προβλήματα σχετικά με την ιστορία εξακολουθούν να υπάρχουν, διαλέξαμε μια άλλη μέθοδο προσέγγισης του Σταλινικού ζητήματος. Τη μέθοδο της «ειδικής αντικειμενικότητας».

Ξεχνάμε οποιαδήποτε καταβολή μας, και γινόμαστε Ρώσοι οπαδοί της μπολσεβίκικης θεώρησης. Δε τασσόμαστε δηλ. με το μέρος του ενός ή του άλλου λειτουργού της θεώρησης. Κι αυτό, γιατί έτσι θα πέφταμε στη παγίδα του «ειδικού υποκειμενισμού». Νομίζουμε, μακριά από μεγαλοστομίες και αστικές ηθικές αναστολές, ότι έτσι κινδυνεύουμε λιγότερο, να πέσουμε στο «αιώνιο» λάθος όσων ασχολήθηκαν με τον Σταλινισμό.

Πιο πριν κάναμε λόγο για τη δυσπιστία των Μαρξιστών ιστορικών απέναντι στους «Έρωες» της ιστορίας. Δε κρίνουμε αυτή καθ' αυτή τη δυσπιστία. Είναι δοσμένο πως καμιά προσωπικότητα δε μπορεί ν' αποκοπεί απ' το συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο στο οποίο διαμορφώθηκε. Δοσμένη επίσης είναι και η αλληλεξάρτηση ατόμου – τάξης – κοινωνίας. Αλλά πλάϊ στα κάποια «δεδομένα», – ή ακόμη και μέσα στην ίδια τη τροχιά τους – εξελίσσονται πάμπολλες κάθε άλλο παρά σταθερές καταστάσεις. Θα μπορούσαμε να τις ονομάσουμε «κεντρόφυγες δυνάμεις», ή «αστάθμητους παράγοντες», ή όπως αλλιώς θέλουμε. Οι δυσκολίες που η εύθραυστη φύση

*Βλ. C.Z. Becker «What are historical facts?», Western Political Quarterly Σεπτέμβρη 1955.

*«Bürgerliche gesellschafts Konzeptionen und Wirklichkeit» Berlin 1976.

τους υπόσχεται στον ιστορικό που θα θελήσει να κατεπιαστεί μαζί τους, έχουν σίγουρα υπερτονιστεί. Δεν χρειάζεται ιδιαίτερη όσφρηση για να κατανοήσει κανείς την αντιεπιστημονικότητα ορισμών όπως: «αυτό είναι πρόβλημα των κοινωνιολόγων, ή των εθνολόγων, ή των ψυχαναλυτών κ.ο.κ., και δε χρειάζεται να το φορτωθούμε εμείς». Είτε το θέλουμε είτε όχι, η κριτική της ιστορίας πρέπει ν' αποτελεί έναν συγκεκριισμό του σύνολου των κοινωνικών επιστημών κι ίσως όχι μόνο αυτών.

Το πρόβλημα της μαρξιστικής «δυσπιστίας στους «ήρωες», εντοπίζεται από μας στα κατα κάποιο τρόπο προκαθορισμένα αποτελέσματά της. Εδώ έχουμε να κάνουμε με μία δυσπιστία που κατευθύνεται σε συγκεκριμένης προέλευσης ήρωες. Λόγου χάρη θα ήταν καθαρά αθέμιτη πράξη το να επιχειρήσει να μας πείσει κάποιος, πως το «αλάθητο» του Μάρξ, ή του Λένιν, σφυρηλατήθηκε από μη Μαρξιστές. Το καίριο σημείο στην όλη υπόθεση θα ήταν μία εξονυχιστική ανάλυση των κοινωνικοψυχολογικών – ταξικών κίνητρων της Μαρξιστικής δυσπιστίας – και γιατί όχι; μνησικακίας – απέναντι στο εκάστοτε κοινό της στόχο. Κάτι τέτοιο όμως, μόνο μέσα από μια ειδική μελέτη θα μπορούσε να γίνει. Σ' αυτό το σημείο ακριβώς βρίσκεται κι η μία απ' τις σκοπιμότητες του βιβλίου μας. Στο ν' αποτελέσει δηλαδή, ένα απ' τα ερεθίσματα για το ξεκίνημα μιας παρόμοιας μελέτης.

Από πολλές μεριές ακούγεται με την ίδια αρχική του κατηγορηματικότητα, η αριστερή διαπίστωση – σλόγκαν της μεταπολεμικής εποχής: «ζούμε στην εποχή της απομυθοποίησης». Θα ήταν εξίσου χρήσιμο ένα σκύψιμο πάνω στις ρίζες αυτής της διαπίστωσης. Εν πάση περιπτώσει δημιουργεί ορισμένα ερωτήματα. Απομυθοποίηση τίνας και γιατί;

Ας σκεφτούμε ψύχραιμα. Όλος ο κόσμος είναι σύμφωνος στο ότι αυτό που συνηθίσαμε να ονομάζουμε «προσωπολατρεία» δε δημιουργήθηκε απ' το μηδέν. Ο δημιουργός της όμως; Να η αντίφαση. Ναι μεν η προσωπολατρεία αποτελεί το σύμπτωμα ενός σωρού αιτιών, αλλά ο δημιουργός της δεν ήταν τίποτα περισσότερο από ένα στέλεχος ογδόης διαλογής που εκμεταλευόμενος τους πάντες και τα πάντα αναρριχάται εν μια νυκτί στην εξουσία. Έτσι οι, σε άλλες περιπτώ-

σεις, λεπτολόγοι αναζητητές του «αιτίου», καταλήγουν μεταφυσικότεροι της μεταφυσικής.

Τι πρέπει τελικά να γίνει; Μία απομυθοποίηση της απομυθοποίησης, απαντούμε. Δεν χρεοκοπήσαμε εμείς τον μαρξισμό, ούτε και προλάβαμε – λόγω ηλικίας – την «αποκάλυψη του χαμένου παράδεισου» όπως φανερώθηκε αυτή απ' την εξέλιξη του 20ου συνέδριου. Αποκάλυψη που με πρωτοφανή στην ιστορία «ανακούφιση» έσπευσαν ν' αποδεχτούν εκατομμύρια ανθρώπων. Αυτό που έχουμε σκοπό να κάνουμε είναι μία απροκατάληπτη έρευνα των αιτιών που επέτρεψαν στο άτομο Στάλιν να βρεθεί εκεί που βρέθηκε. Έπειτα, κινούμενοι στα πλαίσια της «ειδικής αντικειμενικότητάς» όπως τα καθορίσαμε πιο πριν, θα προσπαθήσουμε να αναλύσουμε τη φύση του οικοδομήματος που ηγήθηκε και του οποίου υπήρξε βασικός εμπνευστής. Θέλουμε να πιστεύουμε ότι οι «αποστάσεις» ανάμεσα στις συνθήκες που κινήθηκε η συνειδησιακή μας γαλουχηση, και στα εξεταζόμενα γεγονότα, είναι αρκετά επαρκείς. Θέλουμε επίσης να πιστεύουμε πως υπηρετήσαμε σωστά την επιστήμη της ιστορίας, όπως τη στοιχειοθετούν τα δικά μας συστήματα αναφοράς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΝΑΣ ΝΕΑΡΟΣ ΠΛΗΒΕΙΟΣ

ΑΝΑΤΑΡΑΖΕΙ ΤΟΝ ΚΑΥΚΑΣΟ

Όταν στα 1899 ο Ιωσήφ Βησσαριώνοβιτς Τζουγκασβίλι αποβάλλεται απ' το ορθόδοξο σεμινάριο της Τυφλίδας, είναι ήδη ένας νέος με καταξιωμένη επαναστατικότητα ανάμεσα στους συμμαθητές του. Αιτία για την αποβολή του, στάθηκε η αντιτσαρική προπαγάνδα που ασκούσε μέσα κι έξω απ' το σεμινάριο. Οι καθηγητές του τον κατηγόρησαν για ασέβεια, και για «διαρκή ανάγνωση αντιχριστιανικών βιβλίων»¹. Παρακάμπτοντας τις συχνά υπερβολικές αρετές που του απόδωσαν οι «αγιογράφοι»² του, χρειάζεται ωστόσο να ομολογήσουμε πως επρόκειτο για έναν ικανότατο έφηβο. Έναν έφηβο που έφτασε στην αποδοχή των ριζοσπαστικών θέσεων, με κύρια όπλα την επιμονή και την εξυπνάδα του.

Απ' τον προηγούμενο κιόλας χρόνο, έχει προσχωρήσει σε μια σοσιαλιστική οργάνωση, τη «Μεσσάμε Ντάσσυ»³. Μια «εθνικομαρξιστική», θα μπορούσαμε να την ονομάσουμε ομάδα. Ο Μαρξισμός της συνυπάρχει με τις πατριωτικές, τοπικιστικά Γεωργιανές, ιδέες. Το ονομά της σήμαινε «Τρίτη ομάδα»⁴. Κάτι που τη διαφοροποιούσε απ' τη «Δεύτερη ομάδα», μια αστικοφιλελεύθερη κίνηση που ο «καλόβουλος» φιλελευθερισμός της την είχε καταστήσει αρκετά δημοφιλή. Και οι δυό οργανώσεις εμπνεύστηκαν τ' όνομά τους απ' τη

1. Γεννήθηκε στις 21 Δεκέμβρη του 1879 στο Γκόρι της Γεωργίας. Οι γονείς του Βησσαρίωνας Τζουγκασβίλι και Κατερίνα Κέκε ανήκαν στη τάξη των «απελευθερωμένων δουλοπάροικων».

2. Ιωσήφ Στάλιν «Άπαντα» τομ. 1ος Βιογραφία σελ. 33.

3. Ε. Γιαροσλάβσκι «Les plus serieux stations dans la vie du Staline» σελ 19 Paris 1937 όπου και το ότι διάβαζε Μάρξ και Δαρβίνο απ' τα 13 του χρόνια.

4. Στάλιν «Άπαντα» Βιογραφία σελ. 26

περίφημη «Πρώτη ομάδα», μια αριστοκρατογενή ομάδα, που στα μέσα του περασμένου αιώνα είχε δώσει μάχες ενάντια στο θεσμό της δουλοπαροικίας.

Αυτό που προξενεί μεγάλη εντύπωση σ' όποιον ερευνήσει τη ζωή του Τζουγκασβίλι, είναι τόσο το ταξικό, όσο και το πολιτικό του αισθητήριο. Η πρώιμη, όσο και βαθειά συνειδητοποίηση της καταγωγής του και της τάξης του. Δε χρειάστηκε να ταλαντευτεί ανάμεσα στις γλυκόλογες ρητορείες των φιλελεύθερων και στα Μαρξιστικά κηρύγματα. Ακολούθησε αμέσως τους Μαρξιστές. Αν αληθεύει ότι μας μεταδίδει για τα παιδικά χρόνια του Τζουγκασβίλι ο Εσσάντ Μπέη, κρατάμε μια καλή εξήγηση για τα αίτια της πρώιμης συνειδητοποίησης του «Ο Τζουγκασβίλι – διαβάζουμε – υπήρξε στα παιδικά του χρόνια ένας «κίντο»*. Ένας αλητάκος δηλαδή των δρόμων της Τυφλίδας, που κινιέται σαν παράσιτο στους κόλπους του λούμπεν προλεταριάτου». Παρότι ο Εσσάντ Μπέη, με την προσωπικότητα που του αποδίδει, προσπαθεί να μειώσει τον Τζουγκασβίλι, εμείς αντίθετα νομίζουμε πως τον τιμάει. Το ότι ο Στάλιν υπήρξε «κίντο», μας εξηγεί περίφημα ένα αναμφισβήτητο γεγονός⁶. Την απλότητα του χαρακτήρα και της έκφρασής του. Μια απλότητα που του επιτρέπει να γίνεται πάντα κατανοητός στους ανθρώπους του λαού. Υπήρχαν στον νεαρό Τζουγκασβίλι όλα τα στοιχεία που θα ανάγκαζαν έναν εργάτη να προσέξει τα λόγια του. Ήταν ένας απ' αυτούς. Ένα παιδί δουλοπάροικων που ήξερε πέντε πράγματα, και που – το κυριότερο – τα μετέδιδε με το δικό τους απλό τρόπο.

Ο Νοϊ Ζορντάνιγια, ένας απ' τους ηγέτες της «Μεσσάμε Ντάσσυ» τότε, θα ισχυριστεί αργότερα, – το 1936, απ' το Παρίσι όπου βρισκόταν αυτοεξόριστος – ότι στα 1898 απόρριψε πρόταση του Τζουγκασβίλι να του δοθεί μια θέση προπαγανδιστή στην οργάνωση. Κι αυτό γιατί οι γνώσεις του κρίθηκαν ανεπαρκείς. Δε φαίνεται όμως να λέει όλη την αλήθεια ο

*Τη πληροφορία ότι ο Τζουγκασβίλι υπήρξε «κίντο», την αναφέρει κι ο Τρότσκι «Στάλιν» σελ. 90.

5. S.T. Arkoment «L' Histoire du mouvement socialdémocratique au Kaucasus» σελ. 178.

6. Essant Beis «Stalin» σελ. 26. Paris 1939 2η έκδ.

Ζορντάνιγια. Το ότι ίσως δεν εντυπωσιάστηκε ο ίδιος απ' τις γνώσεις του δεκαοχτάχρονου σπουδαστή μπορεί να είναι αλήθεια. Ότι ήξερε ο Τζουγκασβίλι, ήταν η βασική παιδεία της μέσης εκπαίδευσης. Οι γονείς του δε διέθεταν τα μέσα ώστε να συντηρούν στο σπίτι τους βιβλιοθήκη. Ήταν λοιπόν υποχρεωμένος να εκμεταλλευτεί τα πολύ στενά όρια που του άφηνε ο τρόπος οργάνωσης του σεμινάριου, τρέχοντας στις διάφορες βιβλιοθήκες προκειμένου να βελτιώσει τις γνώσεις του. Κι αυτό ακριβώς έκανε. Οι περισσότερες αναφορές των καθηγητών του, αναφέρουν σαν κύριο ελάττωμά του τη συνεχή ανάγνωση «απαγορευμένων βιβλίων»⁷. Εκτός αυτού όλοι οι παλιοί συμμαθητές του τονίζουν την αγάπη του για τα βιβλία και τη μελέτη⁸. Το ότι η ανεπάρκεια της γνώσης του δε μπορεί να έχει το μέγεθος που της αποδίδει ο Ζορντάνιγια, φαίνεται κι από ένα άλλο γεγονός. Λίγο μετά τη τοποθέτησή του σα προπαγανδιστή, προωθείται στη διεύθυνση του εργατικού Μαρξιστικού κύκλου στα εργοστάσια σιδηροδρόμων της Τυφλίδας. Κάτι που αποτελεί μια μεγάλη σίγουρα κατάκτηση για έναν δεκαενιάχρονο. Το πράγμα αποκτάει σημαντικές διαστάσεις, αν αναλογιστούμε ότι αυτή η κατάκτηση έγινε δίχως κανένα απ' τα εφόδια που είχε άφθονα στη διαθεσή του – προϊόν της «ανώτερης» κοινωνική τους προέλευσης – το σύνολο σχεδόν των μελών τόσο της «Μεσσάμε Ντάσσυ» ειδικά, όσο και του σοσιαλδημοκρατικού κόμματος γενικότερα.⁹

Οι δομές του κοινωνικού συστήματος στη τσαρική Ρωσία, κρατούσαν αποκλεισμένες απ' τον απλό λαό τις προσπάθειες στη μόρφωση*. Το άμεσο επακόλουθο αυτής της κατάστασης ήταν, πως τα επαναστατικά κινήματα της εποχής αντλούσαν

*Ενδεικτική της πολιτιστικής καθυστέρησης στη Ρωσία των αρχών του αιώνα μας είναι κι η παρακάτω στατιστική του 1897. Γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση (στους χίλιους κατοίκους).

Γυναίκες 131. Άντρες 318. Μέσος όρος 224.

Αναφέρεται από τον Jean Elleinstein στο «Histoire du phénoméné stalinien» Paris σελ. 20.

7. E. Γιαροσλάβσκι «Les plus sérieux stations dans la vie du Staline» σελ. 39 και Ιρεμασβίλι «La jeunesse du Staline» σελ. 46 Paris 1937.

8. «Stalin» εκδ. Mondadori 1972 σελ. 13, 1972

9. E. Γιαροσλάβσκι στο ίδιο σελ. 15

την ηγεσία και τη θεωρητική τους υπόσταση απ' τα ανώτερα στρώματα. Σπουδασμένοι σε ευρωπαϊκά πανεπιστήμια – ή με τέτοια οικονομική επιφάνεια που θα τους επέτρεπε την επαφή με την ευρωπαϊκή κουλτούρα – οι νεαροί επαναστάτες, ζούσαν σ' ένα κόσμο τέλεια απομονωμένο απ' τον παλμό και τις ζυμώσεις του απλού λαού. Οι πραγματικά φιλότιμες προσπάθειές τους να ζυγώσουν τον λαϊκό τρόπο σκέψης, σκοντάφτανε εξ' αιτίας της καλοκάγαθης αριστοκρατικής αδεξιότητάς τους, σ' ένα παγερό τοίχο δυσπιστίας. Απομονωμένος στο πρόβλημα της καθημερινής του επιβίωσης, ο εργατοαγροτικός κόσμος άκουγε μ' ένα ειρωνικό χαμόγελο τις πολύξερές αναλύσεις των χορτάτων νέων της άρχουσας τάξης. Το πρόβλημα ήταν αρκετά λεπτό και το κατανοούσαν οι σοσιαλιστές ηγέτες. Ο Λένιν απέδωσε τη μη ύπαρξη ψυχικής επαφής ανάμεσα στο λαό και τους διανοούμενους, στα «παιδιαρίσματα»¹ των δεύτερων, οι οποίοι όμως κινούνταν από καθαρά ηθικά κίνητρα, δεδομένου ότι αποτελούν το μόνο κομμάτι της τσαρικής Ρωσίας: «που δεν έχει ακόμα βουλιάξει στο βούρκο της αστικής στασιμότητας».²

Ο Deutscher πιστεύει πως οι λόγοι που ωθούσαν τους νέους των «ανώτερων» στρωμάτων στη σοσιαλιστική ιδεολογία, ήταν βασικά, απ' τη μια ο ανθρωπισμός, κι απ' την άλλη ένα αίσθημα ενοχής λόγω της καταγωγής τους¹⁰.³

Όπως καταλαβαίνουμε, αυτού του είδους οι παρορμήσεις-συμπληρωμένες κι από κάποιες άλλες που ο Deutscher δε τολμά ν' αναφέρει – έστεκαν απ' την ίδια τους τη φύση ανάκνες να προσεγγίσουν και να συνυπάρξουν με το απελπισμένο αίσθημα αυτοτέλειας και περηφάνειας του φτωχόκοσμου. Η συμμετοχή των εργατών ήταν ανύπαρκτη στη θεωρητική καθοδήγηση. Οι κάπως προχωρημένοι στη σκέψη εργάτες,

11. B. Λένιν: «Αριστερισμός παιδική αρρώστια του κομμουνισμού» κεφ. X.

2 Λένιν: Έργα τόμος IP σελ. 432.

3Ο George Konieau επιχειρεί να ερμηνεύσει της μεγάλης σπουδαστικής συμμετοχής στις επαναστατικές διαδικασίες της Ρωσίας του 1900-03 με αμφίβολης ποιότητας ιστορικούς συσχετισμούς με διάφορες σπουδαστικές εξεγέρσεις στη Δύση της δεκαετίας του '60. Βλ. «Les etudiants et les intellectuels devant la revolution» σύσκεψη του Ινστιτούτου Toréζ No 7.

10. Isaac Deutscher «Stalin» σελ. 21 2η έκδοση «Oxford University Press» 1966.

αποτελούσαν απλά τον πυρήνα των οπαδών και τίποτα περισσότερο*.

Πολλοί αριστοκράτες ηγέτες των σοσιαλιστικών ομάδων, έβλεπαν την αναρρίχηση εργατών στα ανώτερα κλιμάκια των μηχανισμών της κάθε ομάδας με καλό μάτι. Μόνο που ήταν φανερά δύσκολο να βρεθούν εργάτες με τέτοια προσόντα.

Η αναρρίχηση λοιπόν του Τζουγκασβίλι στη διεύθυνση του μαρξιστικού κύκλου στα εργοστάσια σιδηροδρόμων, αποτελεί ένα αληθινό κατόρθωμα. Τα προσόντα που είχε να αντιπαραθέσει στη μόρφωση των αριστοκρατών συντρόφων του, θα πρέπει να θεωρήθηκαν ακριβώς απ' αυτούς, σημαντικά. Η επιτυχία όμως του Τζουγκασβίλι δε πρέπει να ήταν άσχετη και με τη καταγωγή του. Όπως εντοπίσαμε πιο πάνω, η γλώσσα που μίλαγε με τον Ρώσο εργάτη ήταν κοινή. Χρωματιζόταν απ' τις ίδιες εκφράσεις, τονιζόταν με τις ίδιες λέξεις. Τα μηνύματα που ανέλυε στον Ρώσο εργάτη τα πίστευε. Ζούσε για τη πραγματώσή τους. Είχε γνωρίσει την αθλιότητα της φτώχειας από πρώτο χέρι, ήξερε πολύ καλά τι σημαίνει κρύο και τι πείνα. Όπως πολύ σωστά παρατηρεί ο Deutscher «Το ταξικό μίσος δεν ήταν ο δεύτερος του εαυτός: ήταν ο πρώτος. Ο μαρξισμός του δεν διέθετε ανθρωπισμό. Κατέληξε σ' αυτόν δίχως κανένα ιδιαίτερο συναισθηματικό κίνητρο. Ο σοσιαλισμός του ήταν τραχύς, άμεσος, σταθερός...».

Ήταν τραχύς και άμεσος γιατί απλούστατα δεν τον έβλεπε σαν χόμπυ. Τον είδε σαν τη μόνη φυσιολογική επιλογή και κατάληξη της καταγωγής του. Ήταν τραχύς γιατί δεν μπορούσε να ήταν αλλιώς. Αυτό όμως δε θα πει ότι ο νεαρός Τζουγκασβίλι δεν διέθετε καθόλου συναισθηματικότητα.

Όταν ήταν πιο νέος, δημοσίευσε κάποια ποιήματα¹¹ απ' τα οποία ανέβλυζε ένας αρκετά αισθηματικός λυρισμός.

*Στο III συνέδριο (22 Απρίλη 1905) ο Λένιν επιτίθεται οργισμένος σ' αυτούς που ισχυρίζονται ότι οι εργάτες πρέπει να μένουν αποκλεισμένοι απ' τα καθοδηγητικά όργανα του κόμματος αναφωνώντας απελπισμένος. «Είναι φοβερό. Όλοι όσοι αντιστέκονται στην είσοδο των εργατών στα γραφεία, είναι ακριβώς οι σημερινοί άνθρωποι των γραφείων. Οι λόγοι για την αρνησή τους μπορούν εύκολα να γίνουν αντιληπτοί απ' τον καθένα...»: Λένιν «Έργα» τόμ. 8 σελ. 391.

11. Τα δημοσίευσε στις 21 Δεκέμβρη του 1939 η εφημερίδα της Τιφλίδας «Αυγή της Ανατολής»

Μερικά απ' αυτά δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό «Ιβηρία» με την υπογραφή Ι. Τζ. – σβίλι. Ένα άλλο στη «Πορεία» που διέυθυνε ο Ζορντάνιγια, με υπογραφή Σοσέλο. Τα ποιήματα αυτά προκάλεσαν κάποια αίσθηση, απόδειξη της οποίας είναι το ότι δημοσιεύτηκαν στα 1907 σε μια ανθολογία της καλύτερης Γεωργιανής ποίησης.

.....
Μετά την αποβολή του απ' το σεμινάριο, δόθηκε ολόψυχα στη μάχη για τη διάδοση του σοσιαλισμού. Για να ζήσει παράδινε μαθήματα σε παιδιά της νεόπλουτης «μεσαίας τάξης».

Η οικονομική του κατάσταση βελτιώνεται κάπως όταν προσλαμβάνεται σαν αντιγραφέας στο αστεροσκοπείο της Τιφλίδας, σ' ένα δωματάκι του οποίου μένει κι όλας.

Εκείνη την εποχή μαίνεται στο ρώσικο Μαρξιστικό κίνημα η διαμάχη ανάμεσα στους «ατόφιους Μαρξιστές» και στους «Λεγκαλιστές Μαρξιστές». Παράγωγο της οικονομικοκοινωνικής καθυστέρησης, οι «Λεγκαλιστές», στεγάζουν στις τάξεις τους όλα τα «αριστερά» αστικοφιλελεύθερα στοιχεία. Στην ουσία ήσαν η άμεση συνέχεια των «Ναρόννικων»* για τη «σημερινή προοπτική»¹³. Οι περισσότεροι απ' αυτούς θα επαντρώσουν λίγο αργότερα την «αίρεση» των «Οικονομιστών»¹⁴. Δημιούργημα της καθυστέρησης των παραγωγικών μέσων και σχέσεων, και της συνακόλουθης βραδύτητας της κοινωνικής εξέλιξης, Μαρξιστικά ημιμαθείς, θα μπορούσαν κάλλιστα να λεχθούν φωτισμένοι αστοί. Η τάση τους ωστόσο για πολιτικάντικους ελιγμούς της παλιάς σχολής τους εξασφάλιζε τη πλειοψηφία στις Μαρξιστικές οργανώσεις.

Η κατάσταση άρχισε ν' αλλάζει ύστερα απ' τη σκληρή δου-

*Βλ. Α. Βόλγκιν «Η θεμελίωση του ναροννικισμού στα έργα του κυρίου Βοροντσάρ». Πρώτη έκδοση Πετρούπολη 1896. Ακόμα Β.Ι.Λένιν: «Χαρακτηρισμός του οικονομικού ρομαντισμού». Μελέτη που δημοσιεύτηκε σε άρθρα του περιοδικού «Νόβογε Σλόβο», στα 1897

13. «Ναρόννικοι»: μια αριστερή αναρχική κίνηση που έπαιξε ένα σημαντικό ρόλο στην αφύπνιση των βραδυκίνητων πολιτικοκοινωνικών προτσές της Ρωσίας, γύρω στα 1860-1870 που εμφανίστηκαν. Το όνομά τους παράγεται απ' τη λέξη ναρόντ- λαός. Χωρίς καμιά ιδιαίτερη θεωρητική κάλυψη, πέρασαν στον αναρχισμό για να καταλήξουν στον σκέτο φιλελευθερισμό. Βλ. Β.Ι. Λένιν. «Τι είναι οι φίλοι του Λαού» κλπ.

14. Βλ. Β.Ι. Λένιν «Τί να κάνουμε;»

λειά των Λένιν, Αξελροντ, Μάρτωφ, κ.λ.π και κάτω απ' τις ευλογίες του «μεγάλου γέρου» Πλεχάνωφ¹⁵. Ο Τζουγκασβίλι, του οποίου οι μετοχές στο τοπικό κίνημα ανεβαίνουν μέρα τη μέρα, τάσσεται αμέσως με την αριστερά της «Μεσσάμε Ντάσσυ», ενάντια στους πλειοψηφούντες του «Λεγκαλιστή» – και ύστερα μενσεβίκου – Ζορντάνιγια. Τη μαχητικότητα και την αποτελεσματικότητα των επιχειρημάτων της αριστεράς, αυξάνει σοβαρά το μπάσιμο στη Τυφλίδα των πρώτων φύλλων της εφημερίδας του σοσιαλδημοκρατικού κόμματος, «Ισκρα» (Σπίθα).

Επιστέγασμα των αποφάσεων της σοσιαλιστικής συνδιάσκεψης του Μίνσκ, όπου αποφασίστηκε η ίδρυση ενιαίου σοσιαλιστικού κόμματος, η «Ισκρα» έμελλε να παίξει ένα σημαντικότερο ρόλο στην ιστορία του Ρωσικού Μαρξιστικού κινήματος¹⁶. Με την άφιξη του πρώτου της φύλλου ο Τζουγκασβίλι και τα υπόλοιπα μέλη της αριστεράς, αναλαμβάνουν τη διάθεσή της και τη προβολή των αποψεών της στα εργατικά κέντρα. Δημιουργείται έτσι ο κύκλος των «Ανθρώπων της Ισκρα».

Τη πρωτομαγιά του 1900 οι «Ανθρωποι της Ισκρα» διοργανώνουν μια αρκετά θορυβώδη συγκέντρωση. Κύριος ομιλητής ο Τζουγκασβίλι, δείγμα της ταχύτατης ανελιξής του στο κίνημα.¹⁷

Τον ίδιο χρόνο ο Τζουγκασβίλι αναφέρεται σαν ο βασικός δημιουργός της μεγάλης απεργίας των εργατών του εργοστάσιου σιδηροδρόμων της Τυφλίδας¹⁸. Η ύπαρξη μιας τόσο ζωντανής οργάνωσης στη Τυφλίδα, υποχρεώνει το Λένιν να

15. Ο Γεώργιος Βαλεντίνοβιτς Πλεχάνωφ είναι ο πρώτος Ρώσος διανοούμενος που μελέτησε πραγματικά και βαθειά τον Μάρξ. Ξεκίνησε Ναρόννικοσ όπως όλοι άλλωστε οι πρωτοπόροι της εποχής του. Σύντομα όμως ξέκοψε απ' τους «φίλους του λαού» κι έγινε μαρξιστής. Ίδρυσε στα 1883 τη πρώτη Μαρξιστική ομάδα του εξωτερικού την «απελευθέρωση της εργασίας». Ο ρόλος του στη δημιουργία ενός καθαρά μαρξιστικού κινήματος υπήρξε τεράστιος. Κλασσικό δείγμα του κουρασμένου και τρομαγμένου απ' τις εξελίξεις διανοούμενου μένει στη σκιά της Οχτωβριανής εξέγερσης. Πέθανε στα 1918.

16. Βλ. «Histoire du parti communiste de URSS». Moscou 1938, Paris 1952.

17. Κίλιεφ Β. «La lutte des travailleurs en Georgie» Paris 1948 σελ. 82.

18. Βλ. 13 Κίλιεφ στο ίδιο σελ. 85.

στείλει το μέλος του κόμματος Βικτόρ Κουρνιατόφσκυ εκεί. Αποστολή του Κουρνιατόφσκυ είναι η ενημέρωση των ηγετών της και η αποκατάσταση άμεσων δεσμών της οργάνωσης με το κόμμα. Τα αποτελέσματα της παρουσίας ενός έμπειρου Μαρξιστή, όπως ήταν ο Κουρνιατόφσκυ, φάνηκαν αμέσως. Μαζί με τον Τζουγκασβίλι οργανώνουν τη περίφημη συγκέντρωση της Πρωτομαγιάς του 1901¹⁹. Ένα μήνα όμως πριν την εκδήλωση, συλλαμβάνεται μαζί με κάμποσα ηγετικά στελέχη. Ο Τζουγκασβίλι γλυτώνει από καθαρή τύχη και μόνο. Τη στιγμή των συλλήψεων έτυχε να λείπει απ' τη καμαρούλα του στο αστεροσκοπείο. Το επεισόδιο αυτό έμελλε να γίνει αργότερα η αιτία για την εξαπόλυση εναντίον του μιας καθαρά συκοφαντικής εκστρατείας. Τον κατηγορήσαν ότι εκείνη την εποχή είχε στρατολογηθεί απ' την Οχράνα σε πληροφοριοδότη της, γι' αυτό και γλύτωσε τη σύλληψη. Την υπόθεση τη ξεκίνησε στα 1935 ο Boris Souvarin²⁰ την αναζωπύρρωσε στα 1956 ο Levin²¹, και τη ξανάφεραν στην επιφάνεια οι Orlov²² και Smith²³. Σύσσωμη όμως η κριτική απόδειξε τον λαοπλογικό χαρακτήρα της κατηγορίας*, γι αυτό και δεν υπάρχει λόγος ν' ασχοληθούμε με τα επιχειρήματα που παραθέτουν οι οπαδοί της.

Οπωσδήποτε μετά τις συλλήψεις αυτές, στον Τζουγκασβίλι πέφτει το βάρος για την επιτυχή διοργάνωση της πρωτομαγιάτικης διαδήλωσης. Αν κρίνουμε απ' τη θέση που η διαδήλωση αυτή κατέχει στο Ρώσικο επαναστατικό πάνθεο, τα κατάφερε άριστα²⁴. Τα αποτελέσματα της διαδήλωσης-14 εργάτες τραυματίες και καμιά πενηνταριά συλληφθέντες – προκάλεσαν αίσθηση τόσο στη περιοχή του Καύκασου, όσο και στους σοσιαλιστές του εξωτερικού. Μερικές βδομάδες αργότερα, η «Ισκρα» τα χαρακτήριζε σα μεγάλης ιστορικής

*Βλ. π.χ. J. Elleinstein «Histoire du phénomène Stalinién» Paris 1975 σελ. 49.

19. Βλ. Larvendi Beria «L' Histoire du mouvement bolchevique en Ypercafcasie». Α. Σ. Αλληλούγιεβα «Mémoires».

20. Βλ. Boris Souvarin «Stalin».

21. Βλ. Isaac Don Levin «The big secret of Stalin»

22. Βλ. αφήγηση του Αλεξάντερ Ορλώφ στο περιοδικό «Life» 23/4/1956.

23. Βλ. Edouard Smith «Stalin as young man»

24. Βλ. L. Beria στο ίδιο σελ. 68

σημασίας. Ο Smith θέλοντας να αποδείξει τη διπλοπροσωπία του Στάλιν, ισχυρίζεται πως τα γεγονότα της διαδήλωσης, στάθηκαν μοιραία για το κίνημα της Τυφλίδας λόγω των πολλών συλληφθέντων²⁵. Αλλά το πόσο ανακριβές είναι κάτι τέτοιο φαίνεται από δύο πράγματα. Πρώτο: από μια μυστική έκθεση της Οχράνα στα τέλη του 1901, που λέει επί λέξει. «Ο Τζουγκασβίλι στάλθηκε στο Μπατούμ για να ασκήσει σοσιαλιστική προπαγάνδα στους εργάτες. Αμέσως μετά σ' όλα τα εργοστάσια του Μπατούμ ξεφύτρωσαν σοσιαλδημοκρατικές οργανώσεις...»²⁶. Δεύτερο: το Σεπτέμβρη του ίδιου με τη διαδήλωση χρόνου, οι «άνθρωποι της Ίσκρα» έχουν τόσο πολύ ριζώσει στη περιοχή ώστε να είναι σε θέση να εκδώσουν δικιά τους εφημερίδα. Είναι η «Μπρτζόλα» (Πάλη) που θα εξελιχτεί σε ισχυρό καρφί στα μάτια του Ζορντάνιγια και των «Λεγκαλιστών» του που διευθύνουν την εφημερίδα «Πορεία».

Συντάκτης του κύριου άρθρου στο πρώτο φύλλο της «Μπρτζόλα» είναι ο Τζουγκασβίλι²⁷. Το ίδιο και στο δεύτερο φύλλο της που κυκλοφόρησε το Δεκέμβρη του 1901. Σ' αυτό το άρθρο—δοκίμιο,²⁸ ο Τζουγκασβίλι κάνει μια ανασκόπηση του σοσιαλιστικού κινήματος στην Ευρώπη. Στη συνέχεια επιτίθεται κατά των μετριοπαθών σοσιαλιστών, και των «Οικονομιστών». Αλλά το πιο εντυπωσιακό στοιχείο σ' αυτό, είναι πως ο Τζουγκασβίλι σε ηλικία μόλις 22 χρονών, λανσάρει πρώτος την ιδέα για ταυτόχρονη επικράτηση της εργατικής τάξης και κατάληψη της εξουσίας εκ μέρους της, μέσα απ' την αστική επανάσταση. Είναι η ιδέα που πέντε χρόνια αργότερα θα γίνει η βασική αιτία της διάσπασης του σοσιαλδημοκρατικού κόμματος. Τη στιγμή που ο Τζουγκασβίλι προβάλλει αυτή τη θέση, η γενική σοσιαλιστική εκτίμηση της κατάστασης οδηγεί στη παραδοχή της αναγκαιότητας ενός καπιταλιστικού μετασχηματισμού του τσαρικού οικοδομήματος. Πιστεύουν πως μόνο έτσι θα δημιουργηθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για την εξάπλωση — και τη μετέπειτα κυριαρχία — του

25. Βλ. Ed. Smith στο ίδιο

26. Βλ. Κίλιεφ στο ίδιο σελ. 98

27. Βλ. Ι. Στάλιν. «Εκλεκτά έργα» τομ. 1ος σελ. 5-12.

28. Ι. Στάλιν «Άπαντα» τομ. Ι. σελ. 11.

προλεταριάτου. Θεωρούσαν όχι απλώς παρακινδυνευμένη, μα εντελώς απίθανη μια κατευθείαν εργατική επανάσταση*. Το σχίσμα, πάνω σ' αυτό το σημείο θα γίνει. Το άρθρο αυτό του Τζουγκασβίλι αποτελεί ένα συγκλονιστικό ντοκουμέντο που δυστυχώς η πλειοψηφία των ιστορικών το αγνόησε. Ο Deutscher είναι αρκετά τίμιος για να το παρακάμψει. Με χαρακτηριστική αμηχανία σημειώνει: «Αυτό που προκαλεί εντύπωση είναι πως σ' αυτό το πρώιμο στάδιο, κάμποσα χρόνια πριν το σχίσμα σε μπολσεβίκους και μενσεβίκους, ο νεαρός Τζουγκασβίλι έχει για προοπτική τη γλώσσα που θα μιλάει ο Λενινισμός στα επόμενα χρόνια...»²⁹

Το Νοέμβρη του 1901 ο Τζουγκασβίλι εκλέγεται μέλος της εννιαμελούς σοσιαλδημοκρατικής επιτροπής της Τυφλίδας, που αποτελεί το ανώτατο εκτελεστικό όργανο του Καύκασου. Γρήγορα όμως έρχεται σε σύγκρουση με το ισχυρό πρόσωπο της επιτροπής, τον Σ. Ντζιμπλατζέ. Παλιός μαθητής του σεμινάριου κι αυτός, ανήκε στη συντηρητική πτέρυγα της «Μεσσάμε Ντάσσου». Τελικά η αντίθεση σχηματοποιείται με τη μετάθεση του Τζουγκασβίλι στο Βατούμ, μια μικρή πόλη 25.000 κατοίκων, κοντά στα Τούρκικα σύνορα. Πρόκειται για ένα καινούργιο πετρελαιοβιομηχανικό κέντρο που συνδέεται μέσω πετρελαιοαγωγού με το Μπακού. Ο Τρότσκι υιοθετεί την άποψη πως η μετάθεση, ήταν στην ουσία υποβιβασμός, με τον ίδιο αβασάνιστο τρόπο που υιοθέτησε τις λασπολογίες του Souvarin για χαφιεδισμό του Τζουγκασβίλι³⁰. Η φημολογία για δυσμενή μετάθεση ξεκίνησε στα 1930 απ' το περιοδικό των Γεωργιανών μενσεβίκων «Ηχώ του αγώνα»³¹.

Στο Βατούμ η δραστηριότητα του Τζουγκασβίλι, που τώρα έχει μετονομαστεί σε «Κόμπα»* προκαλεί αναστάτωση στις

*Ο Λένιν παρουσιάζεται υπέρμαχος αυτής της θέσης, ακόμα και στα 1905. Στο «Η Σοσιαλδημοκρατία και η προσωρινή Επαναστατική κυβέρνηση» κριτικάρει άγρια τους Τρότσκι, Πάρβους, που εμφανίζονται οπαδοί της άμεσης εργατικής κατάληψης της εξουσίας.

=Αδάμαστος. Είναι το όνομα ενός ήρωα του ποιητή Καζμπέζη.

29. Deutscher Ι. «Stalin» σελ. 41.

30. Βλ. Τρότσκι Λ. «Στάλιν» σελ. 29 New York 1940

31. Βλ. N. Beelow «Confession» σελ. 26 London 1952.

αρχές. Το μικρό πιεστήριο που δημιούργησε γεμίζει τη πόλη με σοσιαλιστικές προκηρύξεις. Σταθμός στη δράση του Κόμπα, μα και του σοσιαλδημοκρατικού κινήματος στη Γεωργία, υπήρξε η απεργία διαρκείας των εργατών του συγκροτήματος Ρότσιλντ στο Βατούμ. Ο Κόμπα στάθηκε ο εμπνευστής κι ο δημιουργός της απεργίας³². Σύντομα η οργάνωση του Βατούμ έγινε αντικείμενο εγκωμιαστικών σχόλιων σ' όλη τη γύρω περιοχή. Θα γίνει και τιμητικό σημείο αναφοράς για όλη τη Γεωργία, ύστερα από μια σύγκρουση στο κέντρο της πόλης, ανάμεσα σε διαδηλωτές και αστυνομία με τραγική θά λέγαμε κατάληξη: 16 νεκροί και πολλοί τραυματίες, θα σταθεί ο απολογισμός της.

Θα ήταν ίσως χρήσιμο να συμπληρώσουμε πως όταν ο Κόμπα έφτασε στο Βατούμ η τοπική οργάνωση είχε περιπέσει σε πλήρη αδράνεια. Χρειάστηκε να παραμεριστεί ο μετριοπαθής ηγέτης της, κάποιος Ν. Σκέϊτζε, που αποκαλούσε δημόσια τον Κόμπα «τρελλό», για να μπορέσει να αναζωογονηθεί ο απαραίτητος ενθουσιασμός³³. Στις πέντε τ' Απρίλη, ύστερα από τεσσερισημίμηνη περίπου μήνες παραμονής στο Βατούμ, ο Κόμπα συλλαμβάνεται στο σπίτι δυο μελών της οργάνωσης, των αδελφών Νταραχβελίτζε³⁴. Έμεινε φυλακισμένος στις φυλακές του Βατούμ ένα χρόνο. Κατόπιν εκτοπίστηκε για δέκα μήνες στη Σιβηρία απ' όπου κι απέδρασε με τη βοήθεια της τοπικής οργάνωσης. Επανεμφανίζεται στη Τυφλίδα τον Φλεβάρη του 1904. Στο διάστημα της απουσίας του εκλέγεται μέλος της εκτελεστικής επιτροπής της σοσιαλδημοκρατικής ομοσπονδίας του Καύκασου.

Επιστρέφοντας ο Κόμπα στη Τυφλίδα, βρίσκει το κίνημα σε αναστάτωση. Η διάσπαση που έγινε στο συνέδριο των Βρυξελλών τον Ιούλη του 1903, έστειλε και στη Γεωργία τους αγχώδεις κυματισμούς της.

Η σύγκρουση, που παρά την υποχωρητικότητα του Λένιν* υπόβοσκε σ' όλη τη διάρκεια των εργασιών του συνεδρίου,

*Υποχώρησε πάνω στο σοβαρότατο θέμα της ύψης της έννοιας «μέλος» αποδεχόμενος τον ρεφορμιστικό ορισμό του Μάρτωφ.

32. Βλ. L. Beria στο ίδιο και Β. Κίλιεφ στο ίδιο.

33. L. Beria στο ίδιο.

34. Ε. Γιαροσλάβσκι στο ίδιο.

ξέσπασε αμείλικτη προς το τέλος του. Όταν οι σύνεδροι κλήθηκαν να ψηφίσουν το συντακτικό προσωπικό της «Ισκρα», διαπιστώθηκε ότι το ένα τρίτο των αντιπροσώπων είχε αποχωρήσει. Έτσι τελείως τυχαία οι οπαδοί του Λένιν απόσπασαν τη πλειοψηφία με διαφορά μόλις δυό ψήφων (19-17,3 αποχές). Οι μειοψηφούντες του Μάρτωφ, όπως ήταν φυσικό, αρνήθηκαν ν' αναγνωρίσουν την εγκυρότητα του αποτελέσματος, υποστηρίζοντας ότι η απουσία του ενός τρίτου των συνέδρων δε νομιμοποιούσε καμιά ψηφοφορία*. Όπως και να το κάνουμε στο τυπικό σημείο της υπόθεσης είχαν δίκιο. Όμως μέχρι που θα τράβαγε αυτή η ιστορία; Το σχίσμα έπρεπε να γίνει και κάποτε θα γινότανε. Η διαιώνιση αυτής της ερμαφρόδιτης κατάστασης μόνο ανασταλτικά αποτελέσματα για την ορατότητα της επανάστασης μπορούσε να 'χει. Ξέχωρα απ' τα ευεργετικά για το κίνημα του Λένιν αποτελέσματα της διάσπασης—απόκτηση ξεκάθαρης ταυτότητας, εκλεκτικός συγκεντρωτισμός κ.λ.π.—αυτή συντέλεσε ουκ ολίγον στη πολιτική χειραφέτηση των καθυστερημένων πολιτικών συνθηκών της Ρωσίας. Η ανυπαρξία πλατειών μικροαστικών στρωμάτων — που θα παίζανε το ρόλο μεταφορέα των ιδεολογικών διεργασιών που δημιουργούνταν στα καθαρώς διευθυντικά κλιμάκια των ρευμάτων προς το λαό — βοηθούσε στην ισοπέδωση απ' τη λαϊκή συνείδηση των αληθινά προοδευτικών δυνάμεων, σε ενιαία νεφελώδη πολιτικά σχήματα³⁵. Ο Κόμπα τάχτηκε αμέσως στο πλευρό της Λενινιστικής μερίδας. Έπεσε με τα μούτρα στη δουλειά. Αποτέλεσμα; Σε λίγο χρονικό διάστημα η αριστερά της Τυφλίδας να ξεφύγει απ' τη ζαλισμένη νάρκη στην οποία βρέθηκε αμέσως μετά τη διάσπαση³⁶. Με δικές του πρωτοβουλίες εκδίδεται ένα πολυσεβίκο περιοδικό, το «Προλεταριάτις Μπρτζόλα» (Εργατική Πάλη), που αποτέλεσε το αντίβαρο της μενσεβικοκρα-

*Για μια λεπτομερή παρουσίαση της διάσπασης του ΡΣΔΕΚ Βλ. G. M. Krjjanovsky «Memories from Lenin» Moscou-Petrograd 1924-London 1959.

35. Για μια σφαιρική ανίληψη στα γεγονότα του 2ου συνεδρίου Βλ. Ed. Carr. «History of Soviet Union» τομ. I και «The bolshevik revolution», Β.Ι. Λένιν «Απαντα» τομ. VII 6-55 και μετά, Ρ. Μίτσελντοφ «The big treachery of Lenin» Paris 1933, I. Deutscher «Stalin» τομ. I.

36. Βλ. Γιαροσλάβσκι-Beria στα ίδια.

τούμενης «Ίσκρα»*.

Τη πρωτοχρονιά του 1905, το περιοδικό δημοσιεύει ένα άρθρο του Κόμπα³⁷ πάνω στη φύση της διάσπασης, που προκάλεσε μεγάλη εντύπωση. Αν και το άρθρο αποτελούσε μια εκλαϊκευση της μπροσούρας του Λένιν «Ένα βήμα μπρος δύο πίσω»* το τέλεια πραγματιστικό του ύφος, και οι άμεσα πολιτικές του προεκτάσεις, του πρόσδιναν μια σαφή αυθεντικότητα.

Ο Τρότσκι θα υποστηρίξει αργότερα³⁸ πως ο Κόμπα χρημάτισε για ένα άλφα διάστημα μενσεβίκος. Δε νομίζουμε ότι αντέχει σε σοβαρή κριτική κάτι παρόμοιο. Το σχίσμα του 1903, ο Κόμπα το είχε επιχειρήσει τρία ολάκερα χρόνια νωρίτερα. Τότε που διέσπασε τη «Μεσσάμε Ντάσσου» του Ζορντάνιγια και δημιούργησε τη Λενινιστική ομάδα «οι άνθρωποι της Ίσκρα». Είναι δυνατό να ταλαντεύτηκε, ως προς τη κατεύθυνση που θ' ακολουθούσε, όταν γυρίζοντας απ' τη Σιβηρία βρήκε τον Ζορντάνιγια να ηγείται των Γεωργιανών μενσεβίκων;

Τον Δεκέμβρη του 1904 ο Κόμπα καθοδηγεί την αυθόρμητη απεργία των εργατών πετρελαίου του Μπακού κι επιτυγχάνει την υπογραφή της πρώτης συλλογικής σύμβασης στη ρώσικη ιστορία. Κι εδώ ο Τρότσκι κόντρα στις τόσες μαρτυρίες³⁹ θα ισχυριστεί ότι ο Κόμπα ούτε καν που έλαβε μέρος σ' οποιαδήποτε φάση της απεργίας... Και βέβαια κατανοούμε τα κίνητρά του, όταν γράφει τη βιογραφία του Στάλιν. Προσπαθεί να αμφισβητήσει το κύρος της θεοποίησης του Στάλιν. Στο κάτω κάτω δε κάνει τίποτ' άλλο απ' το να αμύνεται στις ατέλειωτες λασπολογίες των Σταλινικών. Μόνο που η ιστορία είναι εντελώς διαφορετικό πράγμα. Κι εμείς θεωρούμε καθήκον μας τη σωστή ανασυνθεσή της.

*Οι μενσεβίκοι είχαν καταλάβει δυναμικά το τυπογραφείο που τυπωνόταν η «Ίσκρα» στο Μπακού.

*Εκδόθηκε τον Μάη του 1904.

37. Ι. Στάλιν «Άπαντα» τομ. Ι σελ. 64-77

38. Λ. Τρότσκι «Στάλιν» σελ. 50

39. L. Beria - Ι. Κίλιεφ στα ίδια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Ο ΚΟΜΠΑ ΑΝΑΓΝΩΡΙΖΕΤΑΙ ΣΑΝ ΕΝΑΣ ΑΠ' ΤΟΥΣ ΚΟΡΥΦΑΙΟΥΣ ΗΓΕΤΕΣ ΤΟΥ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟ ΚΡΑΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ

Τη Κυριακή 9 του Γενάρη 1905, γίνεται η σφαγή των χειμερινών ανακτόρων. Η ονομαζόμενη «ματωμένη Κυριακή», που θα δώσει το έναυσμα για τις λαϊκές εξεγέρσεις του 1905. Ένα τεράστιο πλήθος από 200.000 ανθρώπους, καθοδηγούμενο απ' τον παπα Γκαπόν, επιχειρήσε μια ήρεμη πορεία διαμαρτυρίας προκειμένου να επιδώσει στον τσάρο Νικόλαο ένα υπόμνημα με διάφορα ανεπαίσθητα αιτήματα. Η αντίδραση της ανακτορικής φρουράς υπήρξε εγκληματική. Πυροβόλησαν στο ψαχνό γεμίζοντας την απέραντη πλατεία των χειμερινών ανακτόρων με πτώματα.

Πολλοί ήσαν αυτοί που ασπάστηκαν τη φημολογία, που βασικός εκφραστής της υπήρξε ο Βολίν⁴⁰, για τον ύποπτο ρόλο του Γκαπόν. Αλλά το πρόβλημα δε βρίσκεται εκεί. Το πρόβλημα βρίσκεται στο ποιες ήσαν οι αιτίες που την ικανότητα κινητοποίησης ενός τόσο πελώριου πλήθους, τη διέθετε ένας παπάς κι όχι οι σοσιαλδημοκρατικές οργανώσεις. Η μόνη απάντηση που μπορεί να σταθεί, είναι πως οι ηγέτες του κόμματος στο εξωτερικό ήσαν τελείως ξεκομμένοι απ' τις λαϊκές διεργασίες του εσωτερικού. Απορροφημένοι στη μεταξύ τους διαμάχη και πλέοντας στους απόμακρους ιδεολογικούς τους ωκεανούς, στέλναν στις οργανώσεις ανεδαφικές φόρμουλες δράσης, που άλλο δε κάνανε απ' το να ξεκόβουν

40. Βλ. Volin «The unknown Revolution» Marseille 1942.

τελείως το κόμμα απ' την καθημερινότητα. Η επανάσταση του 1905 κατέλαβε εξ απήνης τόσο το τσαρικό καθεστώς όσο και τους σοσιαλδημοκράτες του εξωτερικού. Οι μόνοι απ' τους μελλοντικούς ηγέτες του Κ.Κ.Σ.Ε. (μπ.) που συνέλαβαν τα μηνύματα των πρώτων στιγμών ήσαν οι Στάλιν, Τρότσκι. Τις παραμονές της «ματωμένης Κυριακής» η «ένωση των σοσιαλδημοκρατών του Καυκάσου» κυκλοφόρησε μια προκήρυξη που δημιουργός της ήταν ο Κόμπα⁴². Ο τίτλος της ήταν: «Εργάτες του Καυκάσου η στιγμή της εκδίκησης ήρθε». Σ' αυτήν επισήμαινε ότι ο τσαρισμός άρχισε να χάνει σημασία, για τη διατήρησή του στην εξουσία, προπύργια. Τέτοια ήσαν οι ένοπλες δυνάμεις και η αγροτική τάξη. Και οι μεν και η δε άρχισαν να αντιλαμβάνονται και να συνειδητοποιούν το καταπιεστικό και σάπιο υπόβαθρο του τσαρικού κράτους. Συμβούλευε τους εργάτες να είναι πανέτοιμοι να εκμεταλλεύουν την επερχόμενη επανάσταση. Συνάμα πρόβλεπε τις διάφορες μεταμφιέσεις του καθεστώτος προκειμένου να αποκοιμήσει τον λαϊκό αναβρασμό. Χαρακτήριζε τη κατάσταση σαν βόμβα έτοιμη να εκραγεί. Έπρεπε όμως, να μη γίνει εν αγνοία των κομματικών οργανώσεων αυτή η έκρηξη. Γιαυτό, ανάγκη πάσα, να επιτευχθεί ο ανώτερος βαθμός συσπείρωσης και επαγρύπνησης.

Προκαλεί εντύπωση η οξυδέρκεια, τόσο των προβλέψεων, όσο και των εντοπίσεων του άρθρου. Προϊόν της άμεσης επαφής του συντάκτη του με τη ρώσικη πραγματικότητα, έρχεται σε πλήρη αντιδιαστολή με τη γκρινιάρικη μακαριότητα των ηγετών του εξωτερικού. Οι προβλέψεις του Κόμπα, δικαιώθηκαν με τον πλέον πανηγυρικό τρόπο. Η ανταρσία στο θωρηκτό «Ποτέμκιν» επιβεβαίωσε τη διαπίστωση του για την αναταραχή στο στρατό. Το πόσο μέσα στα πράγματα ήταν αυτή του η πρόβλεψη, φάνηκε στη διάρκεια της επανάστασης του 1917, όταν ολόκληρα συντάγματα πέρασαν με τη μεριά της επανάστασης. Δικαιώθηκε επίσης και στη πρόβλεψή του για τον αναβρασμό στην αγροτιά. Ήσαν οι αγρότες που στα 1905 έδωσαν τον μεγαλύτερο τόνο στην εκρηκτικότητα της επα-

41. Βλ. Jerson Douglas: «The revolution of 1905, or ten ways to pass-away a revolution». New York 1943.

42. Ι. Στάλιν «Άπαντα» Τομ. Ι. σελ. 25.

νάστασης. Οι καταλήψεις και οι πυρπολήσεις των απέραντων τσιφλικιών, έδειχναν στο καθεστώς τη πλέρια απογυμνωσή του από κάθε λαϊκό έρεισμα.

Ο δεύτερος ηγέτης της μαρξιστικής αριστεράς που κατάλαβε τη φύση των πρώτων εξεγέρσεων που ακολούθησαν τη «ματωμένη Κυριακή», ήταν ο Τρότσκι. Η γενικά παραδεκτή μεγαλοφυής αντίληψή του, συνέλαβε σχεδόν αμέσως, αν πάρουμε βέβαια υπ' όψη μας και τον χρόνο που χρειάζονταν οι πληροφορίες για να φτάσουν στο εξωτερικό, τη κεφαλαιώδη σημασία των γεγονότων. Έσπευσε στη Πετρούπολη, όπου αναδείχτηκε ένας απ' τους ηγέτες της επανάστασης. Όταν ο Λένιν αποφάσισε επιτέλους να κατέβει στη Ρωσία, ο Τρότσκι γινόταν πρόεδρος του Σοβιέτ της Πετρούπολης. Νομίζουμε, πως η «θεατρinίστικη» χειρονομία που επέβαλε στα μέλη του Σοβιέτ – να σπάσουν τις σκανδάλες των όπλων τους και να παραδοθούν στο τάγμα Κοζάκων – δεν ήταν άστοχη. Ο νεαρός Τρότσκι είχε δει αυτό που κάθε έμπειρο μάτι μπορούσε να διακρίνει: η επανάσταση με το αυθόρμητο χρώμα της, ξεκομμένη τελείως απ' τους σοσιαλδημοκράτες ηγέτες, τους μόνους που μπορούσαν να την οδηγήσουν κάπου, δεν είχε πιθανότητες επιτυχίας. Αυτό που απόμεινε να γίνει, ήταν το να δοθεί ένα Μαρξιστικό ύφος, που θα στεκόταν χρήσιμο «επαναστατικό χαρτί» στα χέρια των μαρξιστών που οπωσδήποτε θα καθοδηγούσαν την επόμενη και πλέον αποφασιστική επανάσταση. Η αληθινά μνημειώδης απολογία του στο τσαρικό δικαστήριο, εκεί απόβλεπε. Κι απ' αυτή την άποψη τα κατάφερε άριστα. Η απολογία αυτή θεωρείται, και δίκαια, ένας απ' τους σπόρους της ιδεολογικής χειραφέτησης των εργατών του 1917.⁴³

.....

Στη Γεωργία, το σύνολο σχεδόν των οργανώσεων που βρίσκονταν κάτω από Μενσεβίκικη επιρροή, με το ξεφούσκωμα της επανάστασης λούφαξαν στη κυριολεξία. Τρομαγμένοι απ' την απάνθρωπη δράση της παραστρατιωτικής – «πολιτικής» «Ένωσης του ρώσικου λαού», οδηγούσαν το κίνημα της

43. Για τον Τρότσκι στα 1905 βλ. Victor Serge «La vie et le mort du Trotsky», Pier Broué. «L'histoire du parti communiste de l'URSS».

περιοχής σε μαρασμό⁴⁴. Οι μόνοι που εξακολουθούν να αγωνίζονται με οποιοδήποτε μέσο, είναι οι άνθρωποι της Λενινιστικής ομάδας υπό την ηγεσία του Κόμπα. Αυτό είχε αποτέλεσμα τον προσεταιρισμό του συνόλου των καινούργιων ανθρώπων που ανέδειξε η επανάσταση από την οργάνωση των μπολσεβίκων.

Σ' αυτό ακριβώς το στάδιο, είναι που ο Κόμπα κινεί το ενδιαφέρον του Λένιν. Σε μια δύσκολη για τον Λένιν και τη πολιτική του στιγμή, κι ενώ βάλλεται τόσο απ' τους μενσεβίκους όσο κι από πολλούς μπολσεβίκους που του ζητούν επίμονα εξηγήσεις για κάμποσα πράγματα, βρίσκει στο πρόσωπό του Κόμπα ένα ανέλπιστο στήριγμα. Έναν ηγέτη του εσωτερικού με πλούσια επαναστατικά εύσημα, σεβαστόν απ' όλους, που υπερθεματίζει τις θέσεις που θα προώθησει στο συνέδριο του Λονδίνου, για το πέραςμα της πάλης στην ένοπλη εξέγερση.⁴⁵ Η θέση αυτή προκάλεσε τη γενική θυμηδία. Η τάση που επικρατούσε στους περισσότρους μπολσεβίκους κύκλους, ήταν αυτή της περισυλλογής, προκειμένου να διασώσουν ότι μπορούσε ακόμα να σωθεί. Αλλά να που σ' αυτό το κρίσιμο για τον Λένιν και τη πολιτική του στάδιο, έρχεται ένας ηγέτης των μπολσεβίκων μιας απ' τις πιο μεγάλες και με ξεχωριστή επαναστατική ιστορία, περιοχές της Ρωσίας να καθαγιάσει τη πολιτική του, με άρθρα όπως: «...Ο αγώνας κατά της τσαρικής καταπίεσης έχει φτάσει πια σε σημείο που όλοι μας αναγνωρίζουμε την ανάγκη να πάρουμε τα όπλα. Καθήκον των επιτροπών μας, είναι να οπλίσουν αμέσως το λαό. Πρέπει να συγκροτήσουμε τμήματα για τη συλλογή όπλων, και μηχανισμούς για τη κατασκευή τους...»⁴⁶. Και το σπουδαιότερο για τον Λένιν: αυτός ο Καυκασιανός ηγέτης δε περιοριζόταν μόνο σε φραστικά σχήματα. Είχε κιόλας οργανώσει ένα τέλεια εξοπλισμένο εργαστήριο για τη παραγωγή όπλων και εκρηκτικών. Έτσι ο Καύκασος χάρη στο Κόμπα, ήταν η μόνη περιοχή της Ρωσίας, που αντιτάχτηκε ένοπλα στη μετεπαναστατική τρομοκρατία που εξαπόλυσε το τσα-

44. Για τη τρομοκρατία της «Ένωσης του Ρώσικου Λαού». βλ. Α. Σ. Αλληλούγιεβα «Mémoires» σελ. 120-130.

45. Β.Ι. Λένιν. «Άπαντα» τομ. VIII σελ. 339.

46. Ι. Στάλιν. «Άπαντα» τομ. Ι σελ. 36.

ρικό καθεστώς. Αυτό αποτελούσε ένα σοβαρό ατού στα χέρια του Λένιν, που του επέτρεπε να στηρίξει πάνω σε στέρεες βάσεις τα επιχειρηματά του. Ο Deutscher⁴⁷ ισχυρίζεται πως αυτός που πρωτομίλησε στον Λένιν για τον Κόμπα ήταν ο Λιτβίνωφ. Δε νομίζουμε ότι ο Λένιν πρωτάκουσε για τον Κόμπα στα 1905. Πως είναι δυνατό να πιστέψουμε πως ο Λένιν δε γνώριζε για τον άνθρωπο που ήταν ο υπέρμαχος των ιδεών του σε μια τόσο νευραλγική περιοχή. Το πιθανότερο είναι, πως το 1905 αποφάσισε να συνεργαστεί στενότερα με τη περίπτωση του, χρησιμοποιώντας τον σαν αντίβαρο στους αντιπολιτευόμενους τις ιδέες του.

Με τη δημοσίευση του «Μανιφέστου του Οχτώβρη», απ' τον τσάρο, οι πάντες αναθάρρησαν. Πίστεψαν στη δυνατότητα μεταρρυθμίσεων μέσα από ομαλές διαδικασίες. Ο Λένιν βρέθηκε σε δύσκολη θέση. Στη Πετρούπολη είχε ήδη μπει σε λειτουργία μια υποτυπώδης πολιτική ζωή, που για τις συνθήκες της Ρωσίας νομιζότανε μεγάλη κατάκτηση. Ελάχιστοι ήσαν αυτοί που μπορούσαν να διακρίνουν το δραματικό φινάλε της τσαρικής «φιλελευθεροποίησης». Ένας απ' αυτούς υπήρξε κι ο Κόμπα. Σε μια προκηρυγή του προς τον λαό της Τυφλίδας, έγραφε. «Η εργατική τάξη δεν έχει ανάγκη, ψευτοπαραχωρήσεων, όπως η άρση του στρατιωτικού νόμου κ.λ.π... Μόνο πάνω στα πτώματα των αφεντάδων είναι δυνατό να κατοχυρωθεί η λαϊκή ελευθερία. Μόνο με το αίμα τους μπορεί να γονιμοποιηθεί η γη της λαϊκής κυριαρχίας...»⁴⁸

.....

Το Νοέμβρη του 1905 η τέταρτη συνδιάσκεψη των μπολσεβίκων του Καύκασου εκλέγει τον Κόμπα αντιπρόσωπο των κομμουνιστών του Καύκασου, για την Εθνική συνδιάσκεψη του κόμματος που είχε προγραμματιστεί τον Δεκέμβρη στη Φινλανδική πόλη Τάμμερφορς.

Στο συνέδριο του Τάμμερφορς ο Κόμπα εμφανίστηκε με το ψευδώνυμο Ιβάνοβιτς. Μια «γλαφυρή» εικόνα της πρώτης του συνάντησης με τον Λένιν μας δίνεται απ' τον ίδιο μέσα στα «Άπαντα» του. Είναι μια εικόνα που αντικαθρεφτίζει με τον πιο τέλει τρόπο τις πεποιθήσεις του για το ρόλο που

47. Ι. Deutscher στο ίδιο σελ. 61.

48. Ι. Στάλιν «Άπαντα» τομ. Ι σελ. 187.

πρέπει να παίζει ο ηγέτης μιας οργάνωσης τότε, κράτους αργότερα. «Γνώρισα τον Λένιν στο Τάμμερφορς... Ανυπομονούσα να δω τον αετό του κινήματός μας, αυτόν που η φαντασία μου τον ήθελε μεγάλο και στο πνεύμα και στη κορμωστασιά. Καταλαβαίνετε την απογοήτευσή μου όταν είδα έναν άνθρωπο κανονικό σαν όλους μας. Συνήθως οι μεγάλοι άντρες αργούν να φτάσουν στις συγκεντρώσεις, ώστε να δημιουργούν μια ατμόσφαιρα αδημονίας. Λίγα λεπτά πριν τον ερχομό τους ακούς διάφορους ψίθυρους. «Σωπάστε. Έρχεται». Είναι μια διαδικασία κάθε άλλο παρά ανώφελη, γιατί εμπνέει σεβασμό και ενισχύει το κύρος του αρχηγού. Όμως προς μεγάλη μου έκπληξη, ο Λένιν είχε φτάσει πρώτος απ' όλους μας. Καθόταν σε μια απόμερη γωνιά και συζητούσε με οικειότητα σε άτομα κατώτερα στο κομματικό μηχανισμό. Παραδέχομαι ότι αυτό μου φάνηκε σαν σοβαρή παράβαση κάποιων βασικών κανόνων...».⁴⁹

Παρ' ότι η τελευταία φράση υπονοεί αυτοκριτική της τότε αντίληψής του για το ρόλο του αρχηγού, είμαστε υποχρεωμένοι να αναφέρουμε άλλο ένα περιστατικό της ζωής του, που δείχνει ξεκάθαρα ότι τη πεποίθησή του για τον κυριαρχικό ρόλο του αρχηγού την έσερνε μέσα του από πολύ νωρίς. Ο Ice αναφέρει το εξής περιστατικό για το πως λειτουργούσε η σκέψη του Στάλιν όντας μαθητής ακόμα του ορθόδοξου σεμινάριου της Τυφλίδας. «Στο ιερατικό σεμινάριο της Τυφλίδας στα 1890 ο γιος ενός τσαγκάρη, ο Τζουγκασβίλι, έγραψε μια έκθεση για τις αιτίες που οδήγησαν στη δολοφονία του Καίσαρα. Η έκθεση αυτή προκάλεσε τη περιέργεια του καθηγητή του εξαιτίας της πρωτοτυπίας της. Ο Τζουγκασβίλι εντόπιζε τα παρακάτω λάθη του Καίσαρα. α'. Την έλλειψη ενός προσωπικού μηχανισμού δύναμης απέναντι στους αντίστοιχους μηχανισμούς του κράτους και της Σύγκλητου. β' Την αυτοτέλεια που είχε παραχωρήσει στους διοικητές της επαρχίας. γ' Την επιείκεια του απέναντι στους αριστοκράτες εχθρούς του, που στέγαζε η Σύγκλητος. Αντί να τους εξοντώσει προσπαθούσε να τους προσεταιριστεί, με αποτέλεσμα τον δικό του αφανισμό.

49. Ι. Στάλιν «Άπαντα» τομ. VI σελ. 57.

Στην έκθεσή του αυτή ο Τζουγκασβίλι είχε σχεδιάσει κι ένα έγχρωμο διάγραμμα με τον Καίσαρα στο κεντρικό σημείο. Κόκκινοι κύκλοι συμβόλιζαν τη κεντρική εξουσία, και άσπριον τα τρωτά της σημεία. Ο καθηγητής που γνώριζε τις σοσιαλιστικές ιδέες του Τζουγκασβίλι, τον ρώτησε απορημένος. «Καλά, αυτό δεν είναι απολυταρχία;» Ο Τζουγκασβίλι απάντησε χαμογελώντας. «Όχι, η δύναμη ενός μονάρχη βασίζεται στη δύναμη της κρατικής καταπίεσης. Στο διάγραμμά μου όμως, η κρατική δύναμη βασίζεται στον ατομικό μηχανισμό».*⁵⁰

Δε νομίζουμε πως θα ήταν σωστό το ψάξιμο για την αυθεντικότητα ή μη του κομματιού του Ice. Άλλωστε τα ίδια τα λόγια του Στάλιν για το ρόλο του αρχηγού φαίνονται να το επιβεβαιώνουν. Αυτό όμως που έχουμε να παρατηρήσουμε, είναι πως ο Στάλιν δεν ωθείται στη διατύπωση τέτοιων αντιλήψεων από ευτελή ή αρριβίστικα κίνητρα. Ωθείται απ' τη λαχτάρα του να ανατραπεί το καθεστώς των εκμεταλευτών. Το καθαρά πληθειακό του μίσος, το γεννημένο και εμψυχωμένο απ' τη δουλοπάροικη καταγωγή του, είναι αυτό που τον σπρώχνει να παρατήρει την όποια καριέρα υπόσχοταν το πτυχίο του σεμινάριου και να αφιερώσει τη ζωή του στην υπόθεση της επανάστασης. Τα άπειρα όμως παραδείγματα των πρόσκαιρων εργατικών θριάμβων που κατάληξαν σε τραγωδίες λόγω της ελαστικότητας της ίδιας της δομής τους, τον πείθουν για την αναγκαιότητα ενός σφριγηλού επαναστατικού μηχανισμού. Και κατά τη γνώμη του, τέτοιος μόνο ένας υπερσυγκεντρωτικός μηχανισμός μπορεί να είναι. Ας μη ξεχνάμε ότι είναι ο πρώτος που εισάγει τον όρο «ταυτόχρονη εργατική επικράτηση μέσα απ' την αστική επανάσταση». Όπως σωστά επισημαίνει κι ο Natzemy: «Ο Στάλιν ήταν ο μόνος μπολσεβίκος ηγέτης που πόναγε πραγματικά για τη μιζέρια του Ρώσου εργάτη ή μουζίκου. Το θανάσιμο μίσος του ενάντια σε κάθε βολεμένο, παιδαριώδες, αυθόρμητο, ανυποχώρητο, ήταν αυτό ωστόσο που τον διαφοροποιούσε απ' τους υπόλοιπους μπολσεβίκους...»⁵¹. Καταλαβαίνουμε λοιπόν ότι

*Γεγονός είναι πως αργότερα όταν θα είναι γεν. γραμματέας, ο Στάλιν, θα επιτεθεί ποικιλοτρόπως στους κάθε είδους «Καισαρισμούς» Βλ. π.χ. «Έργα τόμ. 7. σελ. 350.

50. Egon Ice «Illusions of justice» σελ. 255. London 1974.

51. Henry Natzemy «Bolsheviks» σελ. 141 London 1938.

τούτες οι ιερατικές, όπως θαυμάσια θα μπορούσαν να ονομαστούν, απόψεις του για το ρόλο του αρχηγού κ.λ.π. είναι απόρροια της ψυχρής ματιάς που ρίχνει στα πράγματα. Ματιά που πάνω κάτω συνοψίζεται στον εξής συλλογισμό. «Όχι... δε πρέπει η υπόθεσή μας να εξελιχτεί σ' ένα καινούργιο ιστορικό δράμα, που θα κοσμήι τον ήδη μακρύ κατάλογο του παρελθόντος...».

Το κλίμα που συνάντησε ο Κόμπα – Ιβάνοβιτς στο Τάμμερφος θα μπορούσε κάλλιστα να χαρακτηριστεί τραγελαφικό. Ήταν τέτοια η ευφορία και η αφέλεια που υπήρχε λόγω των επαναστατικών προοπτικών που τα τελευταία γεγονότα υποσχονταν, ώστε στα διαλείμματα οι αντιπρόσωποι μ' επικεφαλής τον Λένιν πηγαίνουν στο κοντινό δάσος του Τάμμερφος για να εξασκηθούν στη σκοποβολή. Μια καθαρά ανόητη δηλ. πράξη που σκιαγραφεί με τον καλύτερο τρόπο τη μακαριότητα στην οποία κινιούνται οι εξόριστοι γόνοι αριστοκρατών και νεόπλουτων. Μακαριότητα που εξασφαλίζει η μη ύπαρξη ανασφάλειας ως προς το τι θα φάμε σήμερα. Η κύρια τάση στο συνέδριο ήταν εκείνη της αυτόματης ενοποίησης. Ο Λοζόφσκι έθεσε θέμα για άμεση ενοποίηση των οργανώσεων του εσωτερικού, χωρίς να περιμένουν την έγκριση των ηγετών του κόμματος. Ήδη υπήρχε και προφορική συμφωνία Λένιν, Μάρτωφ, για μια κοινή ενωτική συνδιάσκεψη στη Πετρούπολη⁵². Ο Λένιν όμως σκόνταψε στη πεισματική άρνηση των μπολσεβίκων του εσωτερικού, που με επικεφαλής τον Ιβάνοβιτς αρνιόνταν οποιαδήποτε ενοποίηση των δυο φράξιών. Η στάση τους προβλημάτισε αρκετά τον Λένιν που ξαφνικά διαπίστωσε ότι άρχισε να χάνει έδαφος έναντι των ηγετών του εσωτερικού. Αλλά εκεί που χρειάστηκε να έρθει σε άμεση επαφή με τη πραγματικότητα σπάζοντας τα μούτρα του, ήταν η συζήτηση πάνω στο θέμα των εκλογών. Ο Λένιν τάχτηκε με την άποψη των μενσεβίκων για κάθοδο στις εκλογές. Οι αυταπάτες για τα οφέλη του κοινοβουλευτισμού – ψυχολογικό προϊόν της ελιτίστικής προέλευσης των περισσότερων συνέδρων που ακραία της μορφή υπήρξε η θρηνολογία του Πλεχάνωφ «δεν έπρεπε να πάρουμε τα όπλα»⁵³ – δεν τον άφη-

σαν αλώβητο. Ο Ιβάνοβιτς συνεπικουρούμενος απ' το σύνολο των μπολσεβίκων του εσωτερικού, κατηγόρησε την ηγεσία του εξωτερικού – και τον Λένιν προσωπικά – πως έχει ξεκοπεί απ' τη ρώσικη πραγματικότητα και ότι αναλίσκεται σε μενσεβίκικους καιροσκοπισμούς⁵⁴. Οπωσδήποτε οι οργανώσεις των μπολσεβίκων του εσωτερικού δεν πρόκειται να συμμετάσχουν σε αμφίβολης ποιότητας κοινοβουλευτικά πυροτεχνήματα.

Μπροστά στην απροσδόκητη δύναμη που αποδείχτηκε ότι διαθέτουν οι αντιπρόσωποι του εσωτερικού, ο Λένιν υποχρεώθηκε να υποχωρήσει. Το κόμμα θα πουκοτάριζε τις εκλογές.

Το επεισόδιο του Τάμμερφος αποδείχνει ότι ο Ιβάνοβιτς διαθέτε ήδη μια αρκετά σημαντική δύναμη. Η περίπτωση του – λόγω των πολλών επιτυχιών του στον Καύκασο – είχε γίνει σημείο αναφοράς σ' όλους τους σοσιαλδημοκρατικούς κύκλους. Και μόνο το ότι συγκρούστηκε – και το κυριότερο, επικράτησε – με τον αναμφισβήτητο αρχηγό του κόμματος, δείχνει και το μέγεθος του κύρους που διέθετε. Αυτό το επεισόδιο αποτελεί και το πρώτο πλήγμα στην άποψη που θα προβάλλει ο Τρότσκι στη δεκαετία του 1930, – και που θα την αποδεχτεί το σύνολο των ιστορικών – ότι ο Στάλιν και στα 1905, και στα 1917, ήταν ένα ασήμαντο στέλεχος τέταρτης διαλογής «κάπου στον Καύκασο»⁵⁵. Κι όμως: το ασήμαντο αυτό πρόσωπο, εκλέχτηκε στην επιτροπή που θα συνέτασσε το μανιφέστο για το πουκοτάρισμα των εκλογών.

Το «Ενωτικό συνέδριο» δεν έγινε τελικά στη Πετρούπολη μα στη Στοκχόλμη τον Απρίλη του 1906. Η τσαρική απολυταρχία – σε πλήρη δικαίωση των αλεπάλληλων προβλέψεων του Ιβάνοβιτς – επέστρεψε χειρότερη, και για κανέναν λόγο δε θα ανεχόταν τέτοιου είδους πολυτέλειες...

54. J. Golovin στο ίδιο σελ. 182.

55. «...Ο Stopani αναφέρει όλους τους μπολσεβίκους και μενσεβίκους που καθοδήγησαν την απεργία του Μπακού τον Δεκέμβρη του 1904. Κι εδώ ο Κόμπα λείπει. Πουθενά δεν αναφέρεται οτιδήποτε για τ' όνομά του. Κι όμως ο Stopani ήταν βασικό μέλος της απεργιακής επιτροπής και γνώριζε θαυμάσια πρόσωπα και γεγονότα...» Λ. Τρότσκι «Στάλιν» σελ. 38.

52. J. Golovin «Russian Revolution of 1905» Paris 1932.

53. Αναφέρεται απ' τον William Foster στο «History of the Three Internationals» σελ. 240 London 1973 2 έκδ.

Ο Ιβάνοβιτς ήταν ο μόνος μπολσεβίκος αντιπρόσωπος του Καύκασου έναντι 10 μενσεβίκων της ίδιας περιοχής. Στη Στοκχόλμη συγκρούστηκε για δεύτερη φορά με τον Λένιν. Η διαφωνία πρόκυψε πάνω στο θέμα της μορφής που θα έπαιρνε η αγροτική μεταρρύθμιση. Ο Λένιν υποστήριξε ότι η επαναστατική κυβέρνηση θα έπρεπε να εθνικοποιήσει τη γη. Ο Ιβάνοβιτς αντίθετα, υποστήριξε την άμεση παραχώρηση της γης στους μουζίκους. Τα επιχειρήματά του ήταν τα παρακάτω. Πρώτο: η κυβέρνηση που θα πρόκυπτε από μια επανάσταση αστική θα ήταν αναγκαστικά μια κυβέρνηση προσωρινή. Εθνικοποιώντας τη γη θα αποκτούσε μια τεράστια δύναμη στα χέρια της, που θα επενεργούσε ανασταλτικά στις διαδικασίες για αντικατάστασή της από μια άλλη εργατοαγροτική. Δεύτερο: το μοίρασμα των τσιφλικιών στους ακτήμονες και κρυωμένους μουζίκους, πέρα απ' την ανθρωπιστική του πλευρά, θα συντελούσε αποφασιστικά στο πέρασμα απ' τον φεουδαρχισμό σ' ένα είδος «αγροτικού καπιταλισμού»⁵⁶. Κάτι που θα είχε οπωσδήποτε θετικά αποτελέσματα. Και τούτο γιατί – σύμφωνα με τη προέκταση της λογικής του – η δημιουργία χιλιάδων μικρονοικοκυraίων θα δημιουργούσε μια μικρομεσαία εμπορευματική τάξη, που θα έπαιζε σπουδαίο ρόλο στη ποθούμενη πολιτικοκοινωνική χειραφέτηση. Είναι εκπληκτικό μα αληθινό. Στα 1906 είναι ο Ιβάνοβιτς αυτός που προβλέπει με αξιοσημείωτη οξυδέρκεια τα γεγονότα κι όχι ο Λένιν. Πράγματι. Στα 1917 η επανάσταση προχώρησε – κάτω απ' τη πίεση των μπολσεβίκων – στο μοίρασμα των τσιφλικιών.

Ο Λένιν που στη Στοκχόλμη είχε κατηγορήσει τον Ιβάνοβιτς και τους «Ανθρώπους της πραχτικής δουριάς» σα «στενοκέφαλους» που ζητούσαν να προσεταιριστούν τους αγράμματους μουζίκους»⁵⁷, στα 1921 θα αναγκαστεί να εφαρμόσει κατά λέξη τις προβλέψεις του Ιβάνοβιτς, εγκαινιάζοντας τη ΝΕΠ. Οι «Νέπμαν» του 1922-24 είναι οι μικρονοικοκύρηδες του Ιβάνοβιτς στα 1906. Κι όμως. Το σύνολο των «Μαρξιστών» ιστορικών θα αποδώσει στους μεγαλοφυείς οραματισμούς του Λένιν τη δημιουργία και το ρόλο της ΝΕΠ...

56. Ι. Στάλιν «Άπαντα» τομ. Ι σελ. 215-236.

57. Βλ. Jonathan Bell «Lenin» σελ. 73 London 1929.

Μετά τον θάνατο του Λένιν, ο Στάλιν θα επιχειρήσει μια μεγαλύτερη «αυτοκριτική» για όλα τα θέματα που διαφώνησε με τον Λένιν. Το τελικό «συμπέρασμα» της θα είναι ότι ο Λένιν είχε πάντα δίκιο⁵⁸. Δε θέλει ρώτημα ότι αυτή η «αυτοκριτική» εντάσσεται μέσα στα πολιτικά πλαίσια κάποιων επιδιώξεων. Στη προκειμένη περίπτωση, σ' εκείνα της συντήρησης ενός άβυσσου μύθου. Ο Στάλιν πίστευε πως ο ρώσικος λαός ήταν φοβερά ανώριμος. Έπρεπε πάση θυσία να του προσφερθεί ένας νέος θεός στη θέση των εκπεσόντων. Έτσι δημιούργησε τον θρύλο του Λένιν μ' έναν επίμονο όσο και συνειδητό τρόπο. Δεν αναλογίστηκε ότι αυτός ο «ανώριμος» λαός δημιούργησε μέσα σε 12 χρόνια δυό πανεθνικού επιπέδου λαϊκές επαναστάσεις, κάτι χωρίς προηγούμενο στη παγκόσμια ιστορία. Τελικά μπορεί ο μύθος του Λένιν να εδραιώθηκε στη μαζική καθημερινότητα, αλλά τις συνέπειες της εδραίωσής της τις πλήρωσε ακριβά το παγκόσμιο κίνημα.

Το «ενωτικό συνέδριο» της Στοκχόλμης έληξε με συνεχείς ανταλλαγές φιλοφρονήσεων ανάμεσα στους Λένιν-Μάρτωφ. Παραληρώντας απ' τον «ενθουσιασμό» του ο Λένιν και παραβλέποντας το γεγονός ότι οι Μενσεβίκοι διαθέτουν μια άνετη πλειοψηφία βγάζει την εξής ανακοίνωση προς τους μπολσεβίκους αντιπρόσωπους «Σύντροφοι! Το ενωτικό συνέδριο του ΣΔΕΚΡ τέλειωσε. Δεν υπάρχει πια διάσπαση. Οι παλιές «φράξιες» των μπολσεβίκων και των μενσεβίκων συγχωνεύτηκαν, σε μια σφριγηλή οργάνωση. Τέλος, έγινε κατορθωτή η ένωση του ΣΔΕΚΡ με το πολωνικό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα...»*. Ήταν μια ανακοίνωση της οποίας το τετελεσμένο ύφος ενείχε και μια δεδομένη απειλή σε όσους θα επιχειρούσαν να σαμποτάρουν τη συνένωση των δύο φράξιν.

Σύντομα όμως αποδείχτηκε πως ο Λένιν δεν είχε σταθμίσει σωστά τις αντιδράσεις αυτών που απειλούσε. Οι αντιπρόσωποι του εσωτερικού πρόβαλαν σαφέστατο βέτο στη πλήρη ενοποίηση των οργανώσεων. Ο Λένιν υποχρεώθηκε να υποχωρήσει και ν' αποδεχτεί τη σύσταση ενός καθαρά μπολσεβίκου μυστικού καθοδηγητικού κέντρου. Το κέντρο αυτό

*Ι.Β. Λένιν «Άπαντα» τόμος 10 σελ. 294.

58. Ι. Στάλιν «Άπαντα» τομ. Ι. σελ. 21-24.

ήταν μέχρι και το 1912 το ανώτερο διοικητικό όργανο των μπολσεβίκων. Στο όργανο αυτό συμμετείχαν ο Λένιν και η συντακτική επιτροπή του περιοδικού «Προλετάρι». Γίνεται φανερό πως τόν κύριο λόγο του είχε ο Ιβάνοβιτς*.

Επιστρέφοντας ο Ιβάνοβιτς στον Καύκασο είναι πλέον ένας καταξιωμένος μπολσεβίκος ηγέτης. Είναι ίσως «ο ηγέτης», δεδομένου ότι κρατάει στα χέρια του την ουσιαστική δύναμη που προσφέρουν οι οργανώσεις του εσωτερικού. Ταυτόχρονα έχει αποσπάσει και τη συγκατάθεση του Λένιν για το πείραμα των «απαλλοτριώσεων»⁵⁹, ένα προστάδιο του ολοκληρωτικού ένοπλου αγώνα.

Η πρώτη μεγάλη επίθεση σημειώνεται στις 12 Ιούνη του 1907 στη πλατεία «Εριβάν» της Τυφλίδας. Μια χούφτα ριφοκίνδυνοι επαναστάτες επιτίθενται ενάντια σ' έναν λόχο κοζάκων που μεταφέρουν ένα θησαυρό από 300.000 ρούβλια και τα «κατασχέτουν». Τα ρούβλια όμως δε θα εξαργυρωθούν γιατί η αστυνομία έχει προσημειώσει τους αριθμούς τους. Κάμποσοι μπολσεβίκοι ηγέτες – κι ανάμεσά τους ο μέλλων

*Η υπόθεση του μυστικού μπολσεβίκικου κέντρου ήρθε για πρώτη φορά στην επιφάνεια απ' τον Ζηνόβιεφ βλ. το έργο του «Ιστορία του Κομμουνιστικού κόμματος» (μτ.) που βγήκε το 1923.

Ο πιθανότερος λόγος που ο Ζηνόβιεφ έκανε την αποκάλυψη αυτή ήταν το ότι επεδίωκε να πλήξει τον πανίσχυρο ήδη Στάλιν, με το να τον παρουσιάζει έμμεσα συγκρουόμενο με τα κηρύγματά του Λένιν για συνένωση μπολσεβίκων-μενσεβίκων. Ο Λένιν μη θέλοντας βέβαια να διαφημίσει τα πλήγματα που κατά καιρούς δέχτηκε, μετονομάζει το μπολσεβίκικο κέντρο σε «διευρυμένη συντακτική επιτροπή του περιοδικού «Προλετάρι».

59. Αν και μερικοί ιστορικοί θέλησαν να παρουσιάσουν τον Λένιν αμέτοχο στις επιθέσεις του Στάλιν ενάντια σε κρατικές χρηματοποστολές με στόχο την «απαλλοτρίωση» του περιεχόμενου τους υπερ του Ρώσικου σοσιαλδημοκρατικού κόμματος, στέκει αδύνατο να πιστέψουμε ότι ο Στάλιν θα πρόβαινε σε τέτοιες ενέργειες χωρίς τη κάλυψή του. Στη πραγματικότητα το ζήτημα κινήθηκε στην εξής βάση: Ο Λένιν μη θέλοντας να παραδεχτεί το ότι η επανάσταση υποχώρησε τελειωτικά, ενίσχυσε ηθικά τις μικρές μπολσεβίκικες ένοπλες ομάδες του εσωτερικού και τις ενθάρρυνε - κόντρα στις υποδείξεις των μενσεβίκων - να συνεχίσουν τον αγώνα τους. Απ' ότι έδειξαν τα πράγματα, ο Λένιν σπρώχτηκε σ' αυτή του την ενθάρρυνση από καθαρά ρεαλιστικά κι όχι ουτοπιστικά κριτήρια. Η αντεπανάσταση είχε ρίξει το κόμμα σε μεγάλη οικονομική ανέχεια κι αυτό χρειαζόταν χρήματα προκειμένου να καλύψει τις τεράστιες διαστάσεις που είχε αποκτήσει. Βλ. J. Bell στο ίδιο σελ. 95 και Στρατηγού Γκριγκόριεφ «Russia's plunder» σελ. 31 κ.ε.

υπουργός εξωτερικών Λιτβίνωφ – θα συλληφτούν σε διάφορες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, ενώ θα προσπαθούν να τα εξαργυρώσουν⁶⁰. Οπωσδήποτε όμως υπήρξαν κι αρκετές άλλες επιθέσεις που γνώρισαν επιτυχία και που χάρισαν στον δημιουργό τους Κόμπα – Ιβάνοβιτς τον φωτοστέφανο του λαϊκού ήρωα. Λόγου χάρη η γνωστή επίθεση στο τραίνο-χρηματοποστολή που απόφερε στους μπολσεβίκους 400.060 ρούβλια⁶¹. Αναφέρεται δε, ότι στις περισσότερες επιθέσεις έπαιρνε μέρος προσωπικά κι ο ίδιος ο Κόμπα – Ιβάνοβιτς⁶². Σε μια χώρα όπου ο «μηδενισμός» – αναρχισμός διαθέτει βαθιές ρίζες – χάρη στην ακινητοποίηση των διάφορων κοινωνικοπολιτικών προτσές απ' τον φεουδαρχισμό – και τα «μοναχικά» κατορθώματα των ληστών – ηρώων υμνούνται από γενιά σε γενιά, επόμενο ήταν ο ηγέτης των «απαλλοτριωτών» ν' ανυψωθεί στο επίπεδο του λαϊκού ήρωα. Ως τα σήμερα πολλοί Γεωργιανοί αφηγούνται με θαυμασμό τα κατορθώματα του «Κόμπα του δεύτερου»⁶³. Τον Μαι του 1907 ο Ιβάνοβιτς μετέχει σαν εκλεγμένος αντιπρόσωπος του Καυκάσου στο συνέδριο του Λονδίνου.

Οι μενσεβίκοι του Μάρτωφ αντέδρασαν έντονα στη συμμετοχή του, κατηγορώντας τον σα δυναμιτιστή του ήπιου κλίματος, σαν έναν επικίνδυνο «Οτζοβιστή».⁶⁴

60. Βλ. F. Tsiftsian «Between two historical revolutions» London 1919. σελ. 281 κέ και Κάτια Κρίστοβνα «Uncle Stalin» κεφ. II «Expropriations» Paris 1931. Χαρακτηριστικό είναι ότι οι βιογράφοι του Στάλιν δεν αναφέρουν ούτε λέξη για τις περίφημες «απαλλοτριώσεις» ένα γεγονός που στο κάτω-κάτω της γραφής μόνο σαν ηρωική πράξη θάπρεπε να εκληφθεί. Η εξήγηση για τη σιωπή αυτή είναι ότι αυτές οι επιθέσεις σχολιάστηκαν άσχημα απ' το σύνολο των μενσεβίκων, που ισχυρίστηκαν ότι έβλαπταν τη φήμη του κόμματος. Βλ. Λ. Τρότσκι «Στάλιν» σελ. 51.

61. Essant-Beis στο ίδιο σελ. 120.

62. στο ίδιο σελ. 122.

63. Η φράση είναι παρμένη απόφια απ' το βιβλίο του Ed. Jacobs «Is Stalin dead?» London 1966.

Όπως έχουμε πει ο Κόμπα ήταν ένας παλιός Καυκασιανός λαϊκός ήρωας.

64. Οτζοβιστές: απ' το «οτζοβάτ» (αποχώρηση) βλ. Luis Althoussier «Lire Capital» 1η εκδ. Maspero τομ. 2 σελ. 74».... Οι οτζοβιστές ήταν αριστεροί. Πρέσβευαν αποχώρηση των αντιπροσώπων απ' τη Δούμα, απόρριψη όλων των μορφών νόμιμης παρουσίας, ολοκληρωτικό πέρασμα στην ένοπλη δράση. Αλλά στην ουσία το πρόγραμμα αυτό έκρυβε δεξιές θέσεις...» Τώρα πως μπο-

Ο Λένιν παρά το γεγονός ότι και σ' αυτό το συνέδριο εμφανίστηκε διαλλακτικότερος υπεραμύνθηκε της παρουσίας του Ιβάνοβιτς. Ήταν αρκετά σημαντική η δύναμη και η αίγλη που έφερνε μαζί του ο Γεωργιανός, ώστε να πειστεί ο Λένιν ότι κάθε απόπειρα σύγκρουσης μαζί του θα εξελισσόταν πιθανότατα σε πολιτική αυτοκτονία γι' αυτόν. Ο Ιβάνοβιτς αντιπροσώπευε στα χέρια του ένα καλό επιχείρημα στην αντιπαράθεσή του με τους μενσεβίκους, σχετικά με τη δύναμη των μπολσεβίκων στο εσωτερικό της χώρας⁶⁵. Ο Μάρτωφ επιτέθηκε με δριμύτητα στη κάλυψη που πρόσφερε ο Λένιν στον Ιβάνοβιτς. Έφτασε στο σημείο μάλιστα να τον βρίσει⁶⁶. Ο Λένιν δεν του απάντησε. Οι μενσεβίκοι είχαν το πάνω χέρι. Στο βωμό της διαφύλαξης της ενότητας του κόμματος αναγκάστηκε – ο Λένιν – να αποκηρύξει τις απαλλοτριώσεις του Κόμπα-Ιβάνοβιτς.

Το 1907 κλείνει καταθλιπτικά. Η αντεπανάσταση θριαμβεύει σ' όλα τα μέτωπα. Οι παραστρατιωτικές οργανώσεις σαρώνουν όλη τη Ρωσία. Ο διαπραγματευτής του Πόρτσμουθ κόμης Βίττε στην αρχή, ο Στολύπιν ύστερα, κατάντησαν το υποτυπώδες σχέδιο συντάγματος που με κρύα καρδιά παραχώρησε ο Νικόλαος, σε απλό κουρελόχαρτο. Η απογοήτευση στους προοδευτικούς κυκλους είναι γενική. Χαρακτηριστική είναι η γνώμη που εκφράζει ο Λένιν στον Κράσιν όταν αποφασίζει να ξαναγυρίσει στη Γενεύη. «Δυστυχώς η εποχή της αντεπανάστασης πρόκειται να διαρκέσει κάπου 20 χρόνια. Εκτός κι αν το καθεστώς συγκλονιστεί από καποιον μεγάλο διεθνή πόλεμο»⁶⁷. Είναι μια πρόβλεψη που θα πρέπει να τη θεωρήσουμε επιτυχημένη. Πράγματι: το τσαρικό καθεστώς ανατράπηκε 10 χρόνια αργότερα, εξαιτίας του ταρακουνημάτων που δέχτηκε απ' τον μεγάλο πόλεμο.

Το κλείσιμο του 1907 βρίσκει τον Κόμπα-Ιβάνοβιτς αδιαφιλονίκητο ηγέτη του Μπακού. Η αίγλη του καλύπτει όλη τη

περιοχή του Καυκάσου. Ταυτόχρονα αποτελεί κι ένα σημαντικό ηγετικό στέλεχος – σε πανεθνική κλίμακα – του σοσιαλδημοκρατικού κόμματος.

ρουν να θεωρηθούν όλ' αυτά που τους αποδίδει, δεξιές θέσεις, είναι κάτι που μόνο κάποιος με το θεωρητικό νεφέλωμα του Althusser θα μπορούσε να ξέρει.

65. Για το Συνέδριο του Λονδίνου βλ. Ι. Στάλιν «'Απαντα» τομ II σελ. 46-47.

66. Ι. Deutscher «Stalin» σελ. 91.

67. Α. Κράσιν «Mémoires» σελ. 37

Κεφάλαιο 3

Το κόμμα των μπολσεβίκων: κόμμα του Λένιν ή του Στάλιν;

Ενώ η τρομοκρατία των «κατασκευασμάτων του Στολύπιν» νεκρώνει το λαϊκό κίνημα απ' τη μια άκρη της Ρωσίας στην άλλη, στο Μπακού συντελείται ένα θαύμα. Κάτι που θα το μεταβάλλει σε όαση μέσα στην απέραντη ερημιά της αντεπανάστασης που έχουν επιβάλλει οι θιασώτες του «Μανιφέστου του Οχτώβρη». Η σκληρή και επίμονη δουλιά του Κόμπα και των μπολσεβίκων του, απέδωσε σύντομα καρπούς. Το μεγαλύτερο και συμπαγέστερο εργατικό συνδικάτο του Μπακού, αυτό των εργατών πετρελαίου, βρέθηκε να ελέγχεται αποκλειστικά και μόνο απ' τους μπολσεβίκους.

Ήταν ο Κόμπα αυτός που με μια σειρά άρθρων έριξε το σύνθημα. Τα άρθρα δημοσιεύτηκαν στην εφημερίδα «Γκουντόκ» (Σινιάλο). Ο Κόμπα υπογράφε με το «ψευδώνυμο» Κ. Κάτο. Η ιδέα που κυριαρχεί σ' αυτά, είναι η ανάγκη για μια ισότιμη και άνευ όρων συνεργασία του σύνολου των εργατικών οργανώσεων⁶⁸. Η εργατική τάξη καλούνταν απ' τον «Κάτο» να ανταποκριθεί στα ιστορικά μηνύματα των καιρών που την ήθελαν πρωτοπόρα κινητήρια δύναμη της ιστορίας. Τα άρθρα του «Κάτο» λειτούργησαν καταλυτικά στη συνείδηση των εργατών του Μπακού. Όλα τα εργατικά σωματεία του βιομηχανικού χώρου αποφάσισαν να συμμορφωθούν με την αποφασιστική υπόδειξη του «Κάτο» και να εκλέξουν αντιπρόσωπους προκειμένου να διαπραγματευτούν με τους εργοστασιάρχες. Γρήγορα η επιτροπή των αντιπρόσωπων εξελίχτηκε σ' ένα κανονικό Σοβιέτ εργατών, που κατείχε τόσο μεγάλη δύναμη ώστε να αποθαρρύνει εκ προοιμίου οποιαδήποτε κρατική

68. Βλ. Ι. Στάλιν «Απαντα» σελ. 78-98

σκέψη για βίαιη διαλυσή του.

Το γεγονός συντάραξε την Ρωσία. Στα μάτια του κουρασμένου και τρομαγμένου λαού, η εργατική συνδιάσκεψη του Μπακού φάνταζε σα κάποιο παρήγορο πρωινό αστέρι, που τους αναθέρμαινε την ελπίδα ότι δεν είχαν χαθεί ακόμα τα πάντα... Τη στιγμή που το προοδευτικό κίνημα αναμετρούσε μέσα σε μια ισοπεδωτική σιγή τις πληγές του, εκεί στο Μπακού, η συνδιάσκεψη των εργατών, «οι τελευταίοι μας Μοϊκανοί της μαζικής απεργίας» όπως εύστοχα τους αποκάλεσε ο Λένιν⁶⁹, συνέχιζε τις συνεδριάσεις της. Επί εννιά περίπου μήνες το Μπακού βρισκόταν σε αναταραχή. Η μια απεργία διαδεχόταν την άλλη. Το όνομα του Κόμπα – καταξιωμένο στη συνείδηση των μπολσεβίκων εδώ και καιρό – προφερόταν τώρα με θαυμασμό σ' όλη τη χώρα. Τα γεγονότα του Μπακού στάθηκαν σίγουρα το προζύμι της μετέπειτα πλήρους λαϊκής αποδοχής των μπολσεβίκων σε βάρος των υπόλοιπων σοσιαλδημοκρατικών ομάδων.

Τον Μάρτη του 1908 ο Κόμπα συλλαμβάνεται μαζί με τους Ορντζονίκιντζε, και Νιζχαρτζέ. Δε χάνει όμως την επαφή του με τη μπολσεβίκικη οργάνωση, η οποία πολύ γρήγορα βρίσκει τον τρόπο να συμβουλευέται τον ηγέτη της. Το περιοδικό «Γκουντόκ» και η εφημερίδα «Μπακίνσκι Προλετάρι» φιλοξενούν συχνά-πυκνά άρθρα του⁷⁰. Το Νοέμβρη του 1908 μεταφέρεται απ' τη φυλακή του Μπαϊλώφ όπου βρισκόταν στο Σολβυτσεγκόντσκ της επαρχίας Βολογκνά, προκειμένου να εκτίσει μια ποινή εκτόπισης δύο ετών. Τον Ιούνιο του 1909 δραπετεύει και κατευθύνεται προς τη Πετρούπολη όπου σύμφωνα με διασταυρωμένες πληροφορίες, του γίνεται υποδοχή εθνικού ηγέτη⁷¹. Τον Ιούλη επιστρέφει στο Μπακού. Είναι εξοργισμένος με τα όσα διαπίστωσε στη πορεία του, Βολογκνά, Πετρούπολη, Μπακού. Το κίνημα έχει αποσυντεθεί τελείως. Εδώ κι εκεί μόνο υπάρχουν κάποιες αναιμικές τσουκνίδες στη χέρσα γη που τονίζουν τη γενική ερήμωση. Η μπολσεβίκικη οργάνωση της Πετρούπολης που αριθμούσε

69. Β.Ι. Λένιν «Απαντα» τομ. 14 σελ. 358

70. Ι. Στάλιν «Απαντα» τομ. II σελ. 98

71. Βλ. Α.Σ. Αλληλούγιεβα «Mémoires» σελ. 104 και Ε. Γιαροσλάβσκι «Les plus serieux stations dans la vie du Staline» σελ. 97.

8.000 μέλη, μόλις και μετά βίας τώρα αγκίζει τους 300. Στο Μπιακού η απουσία του λειτούργησε εντελώς διαλυτικά. Ακόμα και τα δυο έντυπα της οργάνωσης έχουν σταματήσει εδώ κι ένα πεντάμηνο να κυκλοφορούν. Καταφέρνει ωστόσο και συγκεντρώνει γύρω του έναν δυναμικό και συμπαγή πυρήνα ανθρώπων, με αποτέλεσμα την επανέκδοση της «Μπακίνσκι Προλετάρι» Στο πρώτο της φύλλο υπάρχει ένα ανυπόγραφο κύριο άρθρο του με τον τίτλο «Η κρίση στο κόμμα»⁷². Η οργή του για τη κατάντια του κινήματος ξεσπάει αμείλικτη. Βασικός στόχος στα πυρά που εξαπολύει είναι η εξόριστη ηγεσία του εξωτερικού. Τη κατηγορεί για κοντοφθαλμία, κι επισημαίνει το πλήρες ξεκομά της απ' τη ρώσικη πραγματικότητα. Κατόπιν επιτίθεται στη Κεντρική Επιτροπή του κόμματος της οποίας διαπιστώνει τη χρεωκοπία. Τέλος προτείνει την ίδρυση μιας εφημερίδας που θα καλύπτει όλη τη χώρα, και που θα παίζει το ρόλο του στέρεου συνεκτικού δεσμού στις οργανώσεις του κινήματος.

Το πιο ενδιαφέρον σημείο σ' αυτό το άρθρο, είναι το ότι ο Κόμπα τοποθετεί τη λέξη «ηγεσία» σε εισαγωγικά. Θέτει έτσι υπό άμεση αμφισβήτηση την όποια δυνατότητά της για εποικοδομητική εξουσία. Φως φανερό πως προβάλλει τον εαυτό του για «ουσιαστικό ηγέτη». Η πρότασή του για την έκδοση πανεθνικής εφημερίδας – που βεβαίως διευθυντής της θα είναι ο ίδιος – εκεί αποσκοπεί*.

Στο ίδιο φύλλο της «Μπακίνσκι Προλετάρι υπήρχε και μια ανακοίνωση της «Επιτροπής του Μπακού», της οποίας συντάκτης ήταν πάλι ο Κόμπα⁷³. Στόχος της αποκλειστικά και μόνο ο Λένιν. Τον κατηγορούσε απερίφραστα για διασπαστή και οπαδό της μικροπολιτικής. Αιτία για τις κατηγορίες του Κόμπα, στάθηκε η διαμάχη του Λένιν με την αριστερά των μπολσεβίκων, που τον κατηγορούσε για προδοσία του μπολσεβικισμού. Κατηγορία που εν τέλει δεν απείχε και πολύ απ' την πραγματικότητα. Σα καλός διανοούμενος και γόνος νεό-

πλουτων, ο Λένιν έδειχνε τον τελευταίο καιρό αρκετά ευάλωτος στους «μικροαστικούς» καιροσκοπισμούς των μενσεβίκων. Μιλούσε για εκμετάλευση των κοινοβουλευτικών διαδικασιών, για δυνατότητες νόμιμης ύπαρξης του κόμματος κ.λ. Συν τοις άλλοις είχε κυριευτεί από μια κόπωση ανάμικτη με απογοήτευση. Χαρακτηριστικά εκείνη την εποχή είχε κλειστεί στη Βιβλιοθήκη του Παρισιού*, και σαν άλλος μαινόμενος Αχιλλέας αρνιόταν επίμονα οποιαδήποτε επαφή με τα άλλα ηγετικά στελέχη. Οι μπολσεβίκοι αναγκάστηκαν τότε να συστήσουν μια επιτροπή, που τον επισκέφτηκε ζητώντας του να σοβαρευτεί και να βγει έξω στη καθημερινή διαπάλη αναλαμβάνοντας έτσι τις όποιες ευθύνες του⁷⁴. Ο Κόμπα – κι αυτό φαίνεται ανάγλυφα στα δυο κείμενά του – συνέλαβε με τη πρώτη ματιά το μέγεθος της αποσύνθεσης. Διέβλεψε επίσης, πως το παιχνίδι παιζόταν στο επίπεδο της ατομικής ψυχολογίας. Οι εξόριστοι ηγέτες ήσαν ανίκανοι να συμβιβαστούν με την ιδέα ότι το κόμμα είχε ξεφύγει απ' τα στενά πλαίσια των μικρών διανοουμενίστικων ομάδων⁷⁵. Ήσαν ανίκανοι να προσαρμοστούν ψυχολογικά στους νέους τούς ρόλους. Ρόλοι που δημιουργήθηκαν απ' τον αγώνα των ηγετών του εσωτερικού όπως αυτός. Το αβίαστο επιμύθιο απ' τα πνιγμένα στην αγανάκτηση λόγια του ήταν μια σαφέστατη προειδοποίηση προς τον Λένιν και τον ηγετικό κύκλο του εξωτερικού. «Η σταματάτε τα ανόητα παιδιαρίσματα ή αντικαθίστε». Το μήνυμα ήταν αρκετά σαφές για ν' αγνοηθεί απ' τον Λένιν. Η επιτροπή που τον επισκέφτηκε στη Βιβλιοθήκη του Παρισιού, αντιπροσώπευε έναν εντελώς θεωρητικό κίνδυνο. Τούτη τη φορά όμως ο κίνδυνος ήταν καθαρά πρακτικός και το γνώριζε. Η απάντησή του ήταν μια ήπια προσπάθεια κατευνασμού του Κόμπα. Το ωραίο είναι πως προσπαθούσε να δικαιολογήσει την αντίθεσή του με την αριστερά* επικαλούμενος την ανάγκη για πειθαρχία⁷⁶.

*Έγραφε το «Υλισμός και εμπειριοκρατισμός».

*Τα βασικά στελέχη της «αριστεράς» ήσαν οι Μπογκντάνωφ, Λουνατσάρσκυ, Μανουίλσκυ.

74. Βλ. Μ.Ν. Pocrofsky «Memories» σελ. 69.

75. Ι. Στάλιν «Άπαντα» τομ II σελ. 147.

76. Ι. Στάλιν «Άπαντα» τομ. II σελ. 392.

*Τελικά η εφημερίδα αυτή θα εκδοθεί στις 16 Απρίλη του 1912, απ' τον Στάλιν, με τη συνεργασία των Πολετάγεφ, Ολμίνσκι, Ποκρόφσκι και Μπατούριν. Θα ονομαστεί «Πράβδα» (Αλήθεια) και θα διευθύνεται απ' τον ίδιο τον Στάλιν.

72. Ι. Στάλιν «Άπαντα» τομ. II σελ. 146-158

73. Ι. Στάλιν «Άπαντα» τομ. II σελ. 165.

Γρήγορα η δράση του Κόμπα μετατρέπεται ξανά το Μπακού σε κυψέλη του ναρκωμένου εργατικού κινήματος της Ρωσίας*. Παράλληλα στέλνει τακτικές ανταποκρίσεις στον «Σοσιαλδημοκράτη» που κυκλοφορεί στο Παρίσι και στη Γενεύη.

Τον Μάρτη του 1910 συλλαμβάνεται για μια ακόμη φορά, και εξορίζεται στο Σολβυτσεγκόντσκ⁷⁷. Απελευθερώνεται στα τέλη Ιούνη του 1911. Προορισμός του η Πετρούπολη. Το κόμμα έκρινε ότι αποτελεί πολύ σπουδαίο κεφάλαιο, για να διακινδυνεύσει με μια νέα σύλληψη επιστρέφοντας στον Καύκασο. Στη Πετρούπολη ο Κόμπα – που στο μεταξύ έχει γίνει «Στάλιν» (ατσάλινος) ρίχνει το βάρος των προσπαθειών του στη δημιουργία ενός αυτοτελούς μπολσεβίκικου κόμματος. Το όνομά του λειτουργεί σα μαγνήτης για τα μέλη της Πετρούπολης, που συσπειρώνονται γύρω του. Αλεπάλληλες επαναστατικές προκηρύξεις του προς τον λαό της Πετρούπολης επιταχύνουν τις ήδη οξυμένες διαδικασίες. Η αναγνώρισή του σαν αδιαφιλονίκητου ηγέτη των οργανώσεων του εσωτερικού, είναι καθολική. Η ηγεσία του εξωτερικού υποχρεώνεται ν' αφυπνιστεί, και ν' αποδεχτεί την υπόδειξη – ουσιαστικά τελεσίγραφο – του για δημιουργία αυτόνομου κόμματος.

Η «ιδρυτική συνδιάσκεψη» γίνεται στη Πράγα. Στον κατάλογο των υποψήφιων για τη μπολσεβίκικη κεντρική επιτροπή φιγουράρει και τ' όνομα του Κόμπα – Στάλιν. Όμως δεν εκλέγεται. Τότε ο Λένιν κάνει χρήση του δικαιώματος της Κεντρικής επιτροπής να εκλέγει ορισμένα αριστείδην μέλη, και μπάζει τον Στάλιν μέσα*.

Ενδεικτικά είναι τα παρακάτω νούμερα που παραθέτει ο Ed. H. Zelman στο περιοδικό «Society and Economy» (Νοέμβρης 1926). «Στα 1905 απεργήσαν γύρω στα δυο εκατομμύρια εργάτες. Στα 1906 220.000. Απ' το 1907 ως τα 1910 284.000 μόνο. Καταλαβαίνουμε λοιπόν καλά το τι αντιπροσώπευε αυτό το νούμερο.

**Τα υπόλοιπα μέλη της Κεντρικής Επιτροπής είναι οι Λένιν, Ζηνόβιεφ, Ορντζονίκιντζε, Μαλινόφσκυ.*

77. Ο Τρότσκι θα ισχυριστεί ότι ουκ ολίγοι συγκρατούμενοι του Στάλιν πλήρωσαν με τη ζωή τους τη σχιζοφρενική τάση του να «βλέπει ολούθε πράχτορες της Οχράνα» βλ. «Στάλιν» σελ. 117-121. Για μια λεπτομερή μη «αγιογραφική» παρουσίαση των φυλακίσεων του Στάλιν, κοίτα το έργο του Smith «Stalin as young man».

Αυτή είναι η γενικά παραδεκτή εκδοχή.

Αλλά μια πιο προσεκτική ματιά στη συνδιάσκεψη της Πράγας, μας πείθει ότι η υπόθεση του μη εκλεγέντος Στάλιν, παρουσιάζει κάποιες περίεργες ασάφειες. Ο Στάλιν, το δημοφιλέστερο στέλεχος των μπολσεβίκων του εσωτερικού δεν εκλέγεται στη κεντρική επιτροπή!... Αυτός που στα συνέδρια του Τάμμερφορς και του Λονδίνου συγκρούεται με την εξόριστη ηγεσία και επικρατεί, αυτός που η κριτική του ενάντια στον Λένιν, αναγκάζει τον τελευταίο να απολογηθεί, ο θρυλικός επαναστάτης του Μπακού, ο πολύπειρος και δοκιμασμένος ηγέτης, αποτυγχάνει να εκλεγεί! Εξετάζοντας όλα τα στοιχεία του φακέλλου, εμείς προσωπικά, μόνο μια απάντηση διακρίνουμε πως μπορεί να στέκει. Στη Πράγα έγινε μια αποτυχούσα απόπειρα για πραξικοπηματικό παραμέρισμα του Κόμπα – Στάλιν. Ποιος ήταν ο εμπνευστής της; Μα ποιος άλλος απ' την εξόριστη ηγεσία. Ο κίνδυνος που αντιπροσώπευε γι' αυτή ο θρύλος του Κόμπα, ήταν πασιφανής. Εξάλλου η μπολσεβίκικη ηγεσία σύρθηκε στη συνδιάσκεψη της Πράγας, με κρύα κυριολεκτικά καρδιά. Το πλήρες ξέκομα απ' τους μενσεβίκους δε την εξέφραζε. Έχοντας κοινή – όσο αφορά την κοινωνική προέλευση – καταγωγή μ' αυτούς, τοποθετούσε την όποια διαμάχη μαζί τους στο επίπεδο της καθαρά «διευθυντικής ίντριγκας». Ήταν ο Κόμπα – Στάλιν εκείνος που τους εκβίασε να ξεκόψουν τελείως απ' τους μενσεβίκους. Στο «ενωτικό συνέδριο» της Στοκχόλμης, κατάφεραν και ποδηγέτησαν την οργή του με την ίδρυση της μυστικής Κεντρικής επιτροπής του περιοδικού «Προλετάρι». Τώρα όμως δεν υπήρχε δρόμος για εκφυγές. Ο Στάλιν βρισκόταν στη πρωτεύουσα της Ρωσίας περιβλημένος με μια καθολική αναγνώριση. Έπρεπε πάση θυσία να απομονωθεί.

Τελικά όμως ο Στάλιν γίνεται μέλος της Κεντρικής επιτροπής. Τι συνέβη λοιπόν; Ήταν οι καλές υπηρεσίες του Λένιν η αιτία γι αυτό, ή κάτι άλλο; Η μόνη απάντηση που στέκει, είναι ότι αντέδρασαν βίαια οι οργανώσεις του εσωτερικού. Στα μάτια τους το πραξικόπημα κατά του Στάλιν φάνταζε σαν ανίερο χαστούκι στα μάγουλα όλων των αγωνιστών του εσωτερικού. Διαπιστώνοντας ο Λένιν το τεράστιο έρεισμα του Στάλιν, προσπάθησε να σώσει ότι μπορούσε, κάνοντας χρήση

της διάταξης για τα αριστείον μέλη: διάταξη που κατά τα φαινόμενα δημιουργήθηκε για την περίοδω⁷⁸. Σαν απόδειξη των παραπάνω θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί το γεγονός ότι το διευθυντικό κλιμάκιο – ένα είδος πολιτικού γραφείου – που υποτίθεται πως εκλέγει η κεντρική επιτροπή, απαρτίζεται από τέσσερα πρόσωπα απ' τα οποία τα τρία ανήκαν στην επιτροπή του Μπακού*. Θα ήταν θεμιτό να πιστέψουμε ότι το γραφείο αυτό επιβλήθηκε απ' τις οργανώσεις του εσωτερικού, σαν ένα υπεράνω της Κεντρικής επιτροπής καθοδηγητικό όργανο, που θα ελέγχει την εξόριστη ηγεσία, υπερφαλαγγίζοντάς την ταυτόχρονα όταν και όπου προκύπτουν διαφωνίες. Όστε το πολιτικό γραφείο δεν αποτελεί τη διαλεκτική συνέπεια της ροής των πραγμάτων. Είναι ένα ανεξάρτητο κέντρο εξουσίας, που δημιουργείται σαν αντίβαρο στη προσπάθεια παραμερισμού του Στάλιν.

Ο Στάλιν έμαθε την εκλογή του στο Βολογκντά όπου είχε για άλλη μια φορά εκτοπιστεί*. Κατορθώνει να ξαναδραπετεύσει ύστερα από λίγους μήνες, και ξαναγυρίζει στη Πετρούπολη. Εκεί κυκλοφορεί μια προκήρυξη στο λαό της πρωτεύουσας που την υπογράφει ως «Κεντρική επιτροπή»**. Σ' αυτή φαινομενικά εκλαΐκευε τις αποφάσεις της Πράγας. Στην ουσία όμως οριστικοποιούσε τον υποβιβασμό της εξόριστης ηγεσίας, και την αναρριχησή του στη θέση του πανεθνικού μπολσεβίκου ηγέτη.

Πολύ λίγοι ήσαν αυτοί που αναρωτήθηκαν, πως γίνεται ώστε το «άσημο», όπως τόσα χρόνια μας τον παρουσιάζουν, στέλεχος, να εκδίδει ανακοινώσεις στο όνομα της Κεντρικής επιτροπής, υποκαταστήνοντας έτσι τους πάντες. Απ' ότι είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε, ουδέποτε ο Λένιν προχώρησε σε μια τέτοια πράξη. Και είμαστε κάτι παραπάνω από σίγουροι

*Κόμπα, Ορντζονίκιντζε, Σπανταριάν, – Γκολοσέκιν.

*Συνελήφθη ανήμερα της δολοφονίας του Στολύπιν στο σπίτι των Αλληλού-γεφ. Βλ. Α.Σ. Αλληλούγεβα «Memoires» σελ. 109.

**Ι. Στάλιν «Άπαντα» τομ. 2 σελ. 213-18.

78. Π. Α. Κράσιν εκφράζει την άποψη ότι ο Λένιν επενέβη υπέρ του Στάλιν, γιατί ήθελε να χρησιμοποιήσει τη τεράστια δύναμη της «ομάδας του Μπακού» «σα χαρτί υπέρ του, στις διάφορες διαμάχες του με τους άλλους μπολσεβίκους του εξωτερικού. Κοίτα «Diel Davno Minounskyx Dnei» σελ. 16.

ότι αν δεν έκανε κάτι παρόμοιο, ήταν γιατί δεν είχε τη δύναμη να το κάνει.

Απ' η Πετρούπολη ο Στάλιν κάνει μια περιοδεία αστραπή στα κυριότερα βιομηχανικά κέντρα της Ρωσίας και χαράζει τις νέες γραμμές εκκίνησης, για ένα μαζικό όσο και ζωντανό κίνημα. Επιστρέφει στη Πετρούπολη στα τέλη του Μάρτη και εκδίδει, στο όνομα της Μπολσεβίκικης Κεντρικής Επιτροπής, την εφημερίδα «Ζβεζντά» (Αστέρας) που το 90% της ύλης της γράφει ή επιμελείται ο ίδιος. Επίσης προετοιμάζει προσωπικά τη πετυχημένη πρωτομαγιάτικη διαδήλωση του 1912, που αναστάτωσε τη τσαρική πρωτεύουσα. Εκδίδει και μια πρωτομαγιάτικη προκήρυξη γραμμένη με ποιητικό οίστρο¹. Η υπογραφή είναι πάλι η ίδια: Κεντρική επιτροπή του κόμματος των μπολσεβίκων. Στις 20 του Απρίλη συναντιέται με τους μπολσεβίκους βουλευτές της Δούμας, και τους δίνει εναρμονισμένες με το νέο πνεύμα εντολές. Στις 22 τ' Απρίλη ιδρύει τη «Πράβδα». Το πρώτο της φύλλο κυκλοφορεί με το κύριο άρθρο της γραμμένο απ' τον Στάλιν – Κόμπα². Σ' αυτό καλούσε τους γνήσιους αγωνιστές να εργαστούν για την επίτευξη ενός γνήσιου πλουραλιστικού σοσιαλισμού. «Ένα ζωντανό κίνημα – έγραφε – έχει ανάγκη από διαφορετικές απόψεις, και αντιπαράθεση θέσεων. Η απόλυτη ομοφωνία δεν εξασφαλίζει τίποτ' άλλο από σιγή νεκροταφείου...»

Στις 23 Απρίλη συλλαμβάνεται και εκτοπίζεται στο Ναούμ της Σιβηρίας. Δραπετεύει τον Σεπτέμβρη του 1912, κι επιστρέφει στη Πετρούπολη. Καθοδηγεί την Εκτελεστική Επιτροπή των μπολσεβίκων της Πετρούπολης, στη μάχη των εκλογών του Νοέμβρη. Οι «Οδηγίες για τον Αντιπρόσωπο των Εργαζομένων»³ που συντάσσει, υπερψηφίζονται απ' τη συνέλευση των εργατών εκλεκτόρων. Έξι βουλευτές θα είναι η λεία των μπολσεβίκων.

Αλλά ο Κόμπα – Στάλιν είναι σε θέση να διακρίνει προς τα που φυσάει ο άνεμος. Το αισθητήριό του τον προειδοποιεί ότι οι καιροί δεν ευνοούν μια ακροαριστερή έξαλλη πολιτική. Ο

11. Στάλιν «Άπαντα» τομ. 2 σελ. 219-24.

21. Στάλιν «Άπαντα» τομ. 2 σελ. 248-49.

31. Στάλιν «Άπαντα» τόμος 2 σελ. 360.

λαός άρχισε και συνέρχεται απ' τα απανωτά πλήγματα της αντεπανάστασης του 1906-9, και δείχνει διάθεση για επανακατάληψη των εργατικών οχυρών του 1905. Στα μάτια των απλών ανθρώπων που λαχταρούν το γκρεμοτσάκισμα του τσαρικού καθεστώτος, οι ιδεολογικές διαμάχες των διάφορων αριστερών ομάδων φαντάζουν άσκοπες και χωρίς περιεχόμενο ίντριγκες, που άλλο δε κάνουν απ' το να επιβραδύνουν τη πορεία των γεγονότων. Σε τελευταία ανάλυση οι ίντριγκες αυτές δεν είναι τίποτ' άλλο από προδοσία του απλού λαού. Το πρόβλημα ήταν αρκετά σοβαρό και χρειαζόταν λεπτούς χειρισμούς.

Ο Κόμπα – Στάλιν ήξερε, πως απ' τη στιγμή που οι μπολσεβίκοι διάλλαξαν το παιχνίδι του μη επαναστατικού προσεταιρισμού της κοινής γνώμης, έπρεπε να συμμορφωθούν και με κάποιους κανόνες. Έπρεπε να πειστεί τόσο ο εργατοαγροτικός κόσμος, όσο κι η νεοδημιούργητη μικροαστική γραφειοκρατική τάξη, ότι το κόμμα των μπολσεβίκων δε στέγαζε μόνο ληστές και τυχοδιώκτες όπως διατυμπάνιζε το καθεστώς. Με βάση αυτές τις σκέψεις υπαγορεύει στη «Πράβδα», έναν σχετικά ήπιο τόνο, που δυσαρεστεί τον Λένιν*. Μια έκθεση της Οχράνα μας μεταδίδει ότι κάμποσοι μπολσεβίκοι διαφωνούσαν με τον τρόπο που διεύθυνε το κόμμα ο Κόμπα**. Η διαμάχη πρέπει να πήρε διαστάσεις γιατί ο Τρότσκι μιλάει για αισχρή προδοσία του Στάλιν προς τον Λένιν***. Αυτό που βασικά ενόχλησε τον Λένιν ήταν πως το ήπιο κλίμα που καλλιεργούσε η «Πράβδα», άφηνε έκθετες τις ακραίες εκδηλώσεις των εξόριστων ηγετών. Είναι σαν να διαφημιζόταν η πλέρια απομάκρυνσή τους απ' τη Ρώσικη πραγματικότητα. Μια σύσκεψη που ετοιμάζεται με σπουδή γίνεται στη Κρακοβία. Μετέχουν τα μέλη της Κεντρικής Επιτροπής, και οι έξι βουλευτές. Εκεί αποφασίζεται η αντικατάσταση του συντακτικού προσωπικού της «Πράβδα»*. Ο Κόμπα παρέμεινε ο

*Ι. Β. Λένιν «Άπαντα» τόμος XVIII σελ. 399.

**«Κρατικά Αρχεία» Νο 1 1939 σελ. 77-80. Η Οχράνα αντλεί το βασικό υλικό της από μια επιστολή του Σβερντλώφ που έπεσε στα χέρια της. Ας κρατήσει αυτή τη λεπτομέρεια ο αναγνώστης, γιατί θα αποδειχτεί αρκετά χρήσιμη.

***Α. Τρότσκι «Στάλιν» σελ. 145.

*Για το όλο ζήτημα δεξ: Α.Ε. Μπαντάγιεφ «Bolshevik Revolution» σελ. 400.

κατευθυντήριος νους της εφημερίδας. Επρόκειτο δηλ. για έναν συμβιβασμό ανάμεσα στους δυό άντρες.

.....

Ο Στάλιν έμεινε στη Κρακοβία ενάμισι περίπου μήνα. Από κει κατευθύνθηκε στη Βιέννη όπου έμεινε ένα μήνα. Σκοπός του ταξιδιού του ήταν να μελετήσει από κοντά τις σχέσεις των διάφορων μειονοτήτων της αχανούς Αυστροουγγρικής αυτοκρατορίας, προκειμένου να αντλήσει συγκριτικό υλικό για μια μελέτη που του υπόδειξε ο Λένιν να κάνει, πάνω στο ζήτημα των Εθνοτήτων*. Η μελέτη του ενθουσίασε τον Λένιν, με τα γεμάτα πολιτική μεσότητα επιχειρήματά της. Σ' ένα γράμμα του στον Γκόρκυ εκδηλώνει τον ενθουσιασμό του «γιαυτόν τον θαυμάσιο Γεωργιανό»**. Επιστρέφει στη Πετρούπολη τον Φλεβάρη του 1913. Στις 23 του ίδιου μήνα συλλαμβάνεται απ' την Οχράνα ύστερα από προδοσία ενός μέλους της μπολσεβίκικης Κεντρικής Επιτροπής του βουλευτή Μαλινόφσκυ***. Μεταφέρεται στη Κουρέικα της Βορειοδυτικής Σιβηρίας. Μαζί του είναι κι ο Σβερντλώφ, (ο μελλοντικός πρόεδρος των Σοβιέτ) που μοιράζεται μαζί του το ίδιο κελί*.

.....

Ο Στάλιν θα μείνει στη Σιβηρία ακριβώς τέσσερα χρόνια. Η παραίτηση του τσάρου Νικόλαου, και το ανέβασμα της προσωρινής κυβέρνησης του πρίγκιπα Λβώφ, τον βρίσκουν στο δρόμο για το Κρασνογιάρσκ. Εκεί εδρεύει η στρατιωτική υγειονομική επιτροπή. Η τοπική μπολσεβίκικη οργάνωση τον απελευθερώνει αμέσως, και του χορηγεί όλα τα μέσα για ένα γρήγορο ταξίδι στη Πετρούπολη.

Φτάνει στη πρωτεύουσα στις 12 του Μάρτη όπου του γίνεται υποδοχή ήρωα**. Αναλαμβάνει αμέσως την ηγεσία των

*Ι. Στάλιν. «Το ζήτημα των Εθνοτήτων κι ο Σοσιαλισμός».

**Ι.Β. Λένιν «Γράμματα στον Γκόρκυ» σελ. 283-84.

***Βλ. Α.Σ. Αλληλλούγιεβα «Memoires» σελ. 208. Μπαντάγιεφ οπ. παρ. σελ. 284.

*Ο Τρότσκι παρουσιάζει μια επιστολή του Σβερντλώφ στην αδελφή του, με την οποία της παραπονιέται για τον «ατομισμό» του Τζουγκασβίλι. Για τη μεγάλη αυτή περίοδο εκτόπισής του κοίτα τις «Memoires» της Όλγας Αλληλλούγιεβα, και το Βιβλίο του Smith «Stalin as young man».

*Ε Γιαροσλάβσκι «Les plus serieux stations dans la vie du Staline» σελ. 169.

μπολσεβίκων, με κυριότερους βοηθούς τον Κάμενεφ, και τον Μουράνωφ που ήταν συνεξοριστοί του στη Σιβηρία και που επέστρεψαν μαζί του στη Πετρούπολη. Πρώτη του ενέργεια στάθηκε η παύση του διευθυντικού τριό των μπολσεβίκων – Μολότωφ, Σλιάπνικωφ, Ζαλούτσκι – που αναδύθηκε, ελλείψει άλλων στελεχών, τις πρώτες μέρες της επανάστασης. Στις 14 του Μάρτη η «Πράβδα» δημοσιεύει ένα άρθρο του*, με το οποίο ενθάρρυνε τους εργάτες και τους αγρότες να συσπειρωθούν στα τοπικά Σοβιέτ. Η κατάληξη του άρθρου συνοψίζεται στη φράση – σύνθημα: «όλη η εξουσία στα Σοβιέτ». Το σύνθημα στοιχειοθετείται πληρέστερα σ' ένα άλλο του άρθρο μερικές μέρες αργότερα⁷⁹. Ναι μεν «όλη η εξουσία στα Σοβιέτ», αλλά πρέπει να ενεργήσουμε ταχύτατα, προκειμένου το σύνθημα να πάρει σάρκα και οστά. Ανάγκη πάσα λοιπόν να οπλιστεί το προλεταριάτο. Να δημιουργηθεί ένας «κόκκινος στρατός» και να καταληφτεί αμέσως η εξουσία για λογαριασμό των Σοβιέτ.

Χαρακτηριστικό δείγμα της συνειδητής πλαστογράφησης της ιστορίας απ' το σύνολο των Μαρξιστών ιστορικών, – κι απ' τον ίδιο τον Στάλιν – είναι πως αυτή η φράση – «όλη η εξουσία στα Σοβιέτ» – είναι συνυφασμένη με το πρόσωπο του Λένιν. Όμως είναι τα γεγονότα που γράφουν την ιστορία, κι όχι το αντίθετο. Όταν ο Στάλιν εξαπολύει αυτό το σύνθημα, δε κάνει τίποτ' άλλο απ' το να μένει προσηλωμένος στη θέση που εξέφρασε πριν 14 ολόκληρα χρόνια, για αυτόματη – μέσα απ' την αστική επανάσταση – εργατική κατάληψη της εξουσίας. Θέση που στα 1905 ασπάζστηκαν και οι Τρότσκι, Πάρβους, και που καταπολεμήθηκε άγρια σαν τυχοδιωκτική απ' τον Λένιν. Είναι αυτή η διαστροφή των αληθινών συμβάντων που δημιούργησε την έννοια «προσωπολατρεία» – ως προς τον αληθινό όμως αποδέκτη της λέξης, τον Λένιν – και που τόσο καταταλαιπώρησε το παγκόσμιο κομμουνιστικό κίνημα. Αντιϊστορικές φράσεις του τύπου: «Η επανάσταση του Φλεβάρη στάθηκε μια λαμπρή δικαίωση των προβλέψεων και της γραμμής που επεξεργάστηκε ο Λένιν⁸⁰», ή «...Υπάρ-

χουν ντοκουμέντα που αποδείχνουν ότι ο Λένιν ήταν ένας μεγάλος προφήτης. Πρόβλεψε τον ιμπεριαλιστικό πόλεμο και τη λαϊκή επανάσταση του Φλεβάρη...»⁸¹ συνήργησαν πάρα πολύ στη παραπληροφόρηση, κι επομένως αποπλάνηση του λαού.

Μα ας δούμε το κατά πόσο μεγάλος προφήτης ήταν ο Λένιν. Έξι βδομάδες λοιπόν πριν την επανάσταση του Φλεβάρη σ' έναν λόγο του σε μερικούς νεολαίους Ελβετούς σοσιαλιστές, έκανε την εξής πρόβλεψη. «Εμείς γεράσαμε πια. Πιθανότατα δε θα προλάβουμε να δούμε την επανάσταση. Εσείς όμως όχι μόνο θα τη προφτάσετε μα και θ' αγωνιστείτε για την επικράτησή της»⁸². Ακόμα χειρότερα μια βδομάδα πριν την επανάσταση σ' ένα γράμμα του στην Κολονταί που βρίσκεται στη Σουηδία: «Καθήκον μας αυτή τη στιγμή είναι να συμβάλλουμε στον αγώνα που δίνει το Σουηδικό σοσιαλιστικό κόμμα, δεδομένου πως το εργατικό κίνημα της Σουηδίας βρίσκεται σε κρίσιμο σημείο...»⁸³. Στα μάτια δηλαδή του Λένιν οι συνθήκες της Σουηδίας είναι πιο πρόσφορες για επανάσταση απ' ότι της Ρωσίας. Ακόμα και στις 24 του Μάρτη – το σύνθημα του Στάλιν «η εξουσία στα Σοβιέτ» έχει ριχτεί απ' τις 14 – μιλάει ουσιαστικά για ισότιμη συμμετοχή στη προσωρινή κυβέρνηση*⁸⁴. Αλλά ξέχωρα απ' αυτά, η προεπαναστατική θέση του Λένιν ενάντια στη δυνατότητα ταυτόχρονης εργατικής επικράτησης, προκαλούσε αμηχανία στους μπολσεβίκους της Πετρούπολης. Σύμφωνα με τον Λένιν η επανάσταση θα ήταν οπωσδήποτε αστική. Σαν ιστορικό προορισμό της θα είχε τη δημιουργία των κατάλληλων οικονομικοκοινωνικών συνθηκών, που θα επέτρεπαν μια πολιτικοκοινωνική όσο και πολιτιστική άνοδο του προλεταριάτου. Κάτι τέτοιο βέβαια θα απαιτούσε ένα κάθε άλλο παρά

*Οι ίδιες θέσεις πάνω κάτω σχετικά με την αξία του Λένιν για την αστική επανάσταση του 17 υπάρχουν και στα βιβλία των Bettelheim και Ambetrot «Les luttes des classes en URSS» Paris 1974 σελ. 430-455 «Sozialgeschichte der europäischen Arbeiterbewegung» Frankfurt 1965 σελ. 74.

81. «Λένιν, ο μεγάλος φηστής του αιώνα μας» σελ. 293. Έκδοση του Μαρξιστικού Λενινιστικού Ινστιτούτου της κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΣΕ.

82. Β.Ι. Λένιν «Άπαντα» 23ος τόμος σελ. 227.

83. Β.Ι. Λένιν «Επιστολές» σελ. 393.

84. Β.Ι. Λένιν «Γράμματα από μακριά» γράμμα Νο 3 σελ. 42.

*Ι. Στάλιν «Άπαντα» τόμος 3 σελ. 1-3.

79. Ι. Στάλιν «Άπαντα» τομ. ΙΙΙ σελ. 17.

80. William Foster «History of the Internationals» τομ. Ι σελ. 318.

ευκαταφρόνητο χρονικό διάστημα. Όλες οι άλλες απόψεις δεν αποτελούν παρά ακέραιο τυχοδιωκτισμό. Η αποδοχή παρόμοιων θέσεων σήμαινε πως καθήκον των μπολσεβίκων ήταν η στήριξη της προσωρινής κυβέρνησης Λβωφ. Ήταν ένα οπωσδήποτε όχι αμελητέο δίλημμα. Χαρακτηριστικά ο Deutscher μας πληροφορεί για κάποιο περιστατικό που έγινε στη συνδιάσκεψη των μπολσεβίκων στα τέλη του Μάρτη*. Κάποιος σύνεδρος που θέλησε να υποστηρίξει τη θέση της προλεταριακής επανάστασης, αποβλήθηκε απ' την αίθουσα

85

Οπωσδήποτε η προσοχή όλων, είναι στραμμένη στον ηγέτη του κόμματος Στάλιν. Αυτός προσπαθεί να πετύχει έναν συγκεκρισμό της θέσης του για την ανάγκη άμεσης εργατικής επανάστασης, με τη θέση του Λένιν. Σ' ένα άρθρο του στη Πράβδα⁸⁶ υπεραμύνεται του δικαιώματος των σοβιέτ να κριτικάρουν έντονα τη προσωρινή κυβέρνηση, η οποία όμως όπως και να το κάνουμε διαθέτει και κάποια θετικά στοιχεία... Μ' άλλα λόγια επιχειρεί μια «μεγαλόψυχη» προσπάθεια διάσωσης του γόητρου του Λένιν. Ταυτόχρονα συμβουλεύει τον ηγέτη των ριζοσπαστών Μολότωφ, για μια εναρμονισμένη με τα κηρύγματα του Λένιν, αυτοσυγκράτηση⁸⁷. Κάνοντας ένα ακόμη βήμα πιο πέρα δέχτηκε να συναντηθούν οι εκπρόσωποι των μενσεβίκων με μια μπολσεβίκικη επιτροπή, με στόχο μια εποικοδομητική συζήτηση πάνω στις προδιαγραφές του Τσίμερλαντ*.

Αλλά στις τρεις του Απρίλη, συμβαίνει το καταπληκτικό. Ο

*Έγινε στο ανάκτορο της χορεύτριας Κσεσίνσκαγια, που οι μπολσεβίκοι το επίταξαν και το μετέβαλλαν σε επιτελείο του κόμματος.

*Στο Τσίμερλαντ, ένα χωριουδάκι κοντά στη Βέρνη της Ελβετίας συνήλθε στις 5-12 του Σεπτεμβρίου 1915, το περίφημο ενωτικό συνέδριο των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων της Ευρώπης. Παραβρέθηκαν 38 αντιπρόσωποι απ' τη Ρωσία, Γαλλία, Πολωνία, Ιταλία, Ολλανδία, Ρουμανία, Βουλγαρία, Ελβετία, Σουηδία, Νορβηγία. Εκεί οι μπολσεβίκοι και οι μενσεβίκοι υπόγραψαν ένα ελάχιστο πρόγραμμα. Ο Λένιν και ο Τρότσκι αγκαλιάστηκαν και ορκίστηκαν κοινή δράση βλ. W. Foster «Ιστορία των 3 Διεθνών» τόμος 1 σελ. 309.

85. I. Deutscher «Στάλιν» σελ. 132.

86. I. Στάλιν «Άπαντα» τομ. 3 σελ. 39.

87. Για μια εχθρική προς τον Στάλιν περιγραφή των ημερών εκείνων, κοίτα το βιβλίο του Raskolnikov «The Russian revolution of 1917» κεφ. VI.

Λένιν φτάνει στη Πετρούπολη κι επιτίθεται απερίφραστα ενάντια στην ηγεσία των μπολσεβίκων, που τη κατηγορεί για «ντεφανιστικό» κατράκυλισμα⁸⁸. Έτσι σβύνει με μια μονοκονδυλιά όλα όσα καταμαρτυρούσε στο παρελθόν ενάντια των «διασπαστών» που με «τυχοδιωκτισμούς» επιδίδονταν σε φαντασιώσεις για εργατική επανάσταση κ.λ. Κατόπιν περιγελάει τη «Πράβδα» για την άτοπη προσμονή της ότι θα ήταν δυνατό να πειστεί η κυβέρνηση ν' αρνηθεί τις εδαφικές προσαρτήσεις. Τελείωσε τον φιλιππικό του με την απειλή ότι θα συνεχίσει τον αγώνα του έστω και μόνος αν χρειαστεί. Ήταν ένας κλονισμός για το σύνολο των μπολσεβίκων της Πετρούπολης, αυτά τα λόγια του Λένιν. Ήταν σα να 'πесе κεραυνός πάνω στα κεφάλια τους*. Εκείνοι προχώρησαν σε μια υιοθέτηση της προσέγγισης με τους μενσεβίκους, μόνο και μόνο για να διασώσουν τη δικιά του πολιτική. Το αμαρτημά τους δηλαδή, ήταν ότι θέλησαν να προσαρμοστούν με τις δικές του θεωρητικές ενατενίσεις.

Τι είχε συμβεί τελικά; Ήταν μόνο το αλλοπρόσαλλο του διανοουμενίστικου χαρακτήρα του, αυτό που τον ώθησε να φανεί ανακόλουθος στις ίδιες του τις θέσεις, ή κάτι βαθύτερο; Σίγουρα υπήρχαν κάποιοι σοβαροί λόγοι που υπαγόρευαν τη συμπεριφορά του. Το μόνο πρόσφορο έδαφος για να τους αναζητήσουμε, είναι αυτό του φόβου του ότι υπερκεράστηκε απ' την ηγεσία της Πετρούπολης. Μια προσεκτική όσο και σφαιρική ανάλυση των στοιχείων που συνθέτουν τον περίγυρο που εκδηλώνεται η στάση του, μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι «θέσεις του Απρίλη» δεν αποτελούν τίποτα περισσότερο από μια αντεπίθεση του Λένιν προκειμένου να επανακτήσει το χαμένο έδαφος στην ηγεσία του κόμματος.

Όμως το θέμα είναι ακόμα πιο σύνθετο. Ξέχωρα απ' την

*...Στέκαμε σαν αποχαυνωμένοι... Ένα σάδισμα πλανιόταν ολόγυρα ακινητοποιώντας κάθε κίνηση, κάθε σκέψη. Που και που κάποια αμήχανη ματιά. Και μετά η σιωπή... Τα λόγια του Ιλίτς λες και μας είχαν σπρώξει σ' ένα βαθύ βάραθρο, που στον βυθό του ενέδρευε η αυτοκριτική... σκληρή, απρόσμενη, γλυκιά...» Φιοντόρ Νικίτιτς Σαμοήλοφ. «Αναμνήσεις» σελ. 242 (Εκδ. Ινστιτούτου της Κ.Ε. του ΚΚΣΕ Λένινγκραντ 1961).

88. Β.Ι. Λένιν «Άπαντα» τομ. 20 σελ. 95-111.

ηθική ποιότητα της πράξης του Λένιν, είναι γεγονός πως η συντριπτική πλειοψηφία των μπολσεβίκων είχε βιώσει την ιδέα ότι αρχηγός του κόμματος είναι ο Στάλιν. Αυτό το αναγνωρίζει μέχρι κι ο Τρότσκι: «... Δεν ήταν απλά ένας μεγάλος αριθμός οι μπολσεβίκοι που διατηρούσαν τις παλιές ιδέες που πρωτοδιατυπώθηκαν στα 1905, πάνω στη φύση της επανάστασης του 1917. Ήσαν όλοι ανεξαιρέτα... Από τα δεκάξη μέλη της επιτροπής της Πετρούπολης, μόνο δυό αποδέχτηκαν – κι αυτοί με μισή καρδιά – τις θέσεις του Λένιν.... Ένας μπολσεβίκος από την επαρχία, ο Λέμπεντεφ, αφηγήθηκε πως η προπαγάνδα του Λένιν κατηγορήθηκε στην αρχή από τους μπολσεβίκους, σαν ουτοπιστική... Ο Τσικόνε πάλι αναφέρει, ότι πολλοί σύντροφοι πιστεύουν πως ο Λένιν είχε ξεκοπεί τελείως από την πραγματικότητα... Χωρίς καμιά αμφιβολία ο Στάλιν στάθηκε ο βασικός εμπνευστής αυτών των απόψεων...»⁸⁹ Τι καλύτερη απόδειξη θα μπορούσε να υπάρξει για την άποψή μας, από αυτά τα λόγια του Τρότσκι; Διαπιστώνοντας πως υπερφαναγγίζεται από τη προσωπικότητα του Στάλιν, ο Λένιν, θέλησε να προσεταιριστεί τη φράξια των ριζοσπαστών του Μολότωφ⁹⁰. Έτσι όταν βεβαιώνεται πως απομονώνεται από τη πλειοψηφία των μπολσεβίκων, πετάει το τελευταίο του χαρτί: την απειλή της διάσπασης. Αυτό το νόημα είχε η φράση του, «θα συνεχίσω τον αγώνα έστω κι αν μείνω μόνος. Ένας εναντίον 110»⁹¹. Μια άλλη απόδειξη – η κυριότερη – για τους καθαρά υποκειμενικούς λόγους που ώθησαν τον Λένιν σ' αυτή τη κατά μέτωπο επίθεση είναι κι αυτό. Η επίθεσή του, δεν έρχεται σε αντίθεση μόνο με τη προηγούμενη τακτική του, αλλά και με την ίδια τη πραγματικότητα που συναντάει όταν φτάνει στη Πετρούπολη. Ο Στάλιν, βασικός αποδέκτης της οργής του, από τις πρώτες κι όλας μέρες της επιστροφής του από τη Σιβηρία, λανσάρει από τη

89. Λ. Τρότσκι «Στάλιν» σελ. 267.

90. Ανάμεσα στον Μολότωφ και στον Στάλιν είχε δημιουργηθεί τον τελευταίο καιρό μια μεγάλη ψυχρότητα. Ο Τρότσκι παραθέτει τα παρακάτω λόγια του δεύτερου προς τον πρώτο, που ζητούσε επίμονα έναν σκληρά μονολιθικό κομματικό μηχανισμό. «... Είναι αδύνατη κομματική ζωή δίχως διαφωνίες. Είναι αναγκαίο να ενθαρρύνουμε τις μικρές διαφωνίες μέσα στο κόμμα...» βλ. Λ. Τρότσκι όπως προηγούμενα σελ. 270.

91. Β.Ι. Λένιν όπως προηγούμενα.

«Πράβδα» το σύνθημα: «όλη η εξουσία στα Σοβιέτ».

Αν συζητάει με τους μενσεβίκους, το κάνει για να μην αφήσει έκθετο τον Λένιν. Στην ουσία προσπαθεί να κερδίσει χρόνο. Τη πλειοψηφία των μελών στα Σοβιέτ την έχουν οι Μενσεβίκοι⁹². Χρειάζεται να μεταστραφεί αυτή η κατάσταση. Αλλά για να επιτευχθεί η πλειοψηφία απαιτείται μια πολύ προσεχτική πολιτική. Επομένως η επίθεση του Λένιν όπως συνηθίζεται στο τσιτάτο «Όλη η εξουσία στα Σοβιέτ», δε βρίσκει πουθενά έρεισμα. Ούτε στη συγκεκριμένη στιγμή – δεδομένου ότι ο Στάλιν που το λανσάρει πολύ πιο πριν, το διατηρεί ακόμα σα το βασικότερο στοιχείο της πολιτικής του κόμματος – ούτε στις προηγούμενες τοποθετήσεις του. Αλλά όπως ήδη επισημάναμε η ενέργεια του υπαγορευόταν από καθαρά ψυχολογικούς, κι όχι αντικειμενικούς λόγους. (Αντικειμενικούς όσο αφορά τη διασφάλιση της θέσης του). Στη πραγματικότητα «Οι θέσεις του Απρίλη» θα έπρεπε να καταχωρηθούν στη πρώτη θέση του κατάλογου των ανακολουθιών του⁹³. Ανακολουθίες που όταν δεν δικιολογήθηκαν σα γνήσιος διαλεκτικός τρόπος σκέψης ή δεν αποσιωπήθηκαν, πλαστογραφήθηκαν ανηλεώς⁹⁴. Τελικά το όλο ζήτημα έληξε υπέρ του Λένιν, επειδή έτσι το θέλησε ο Στάλιν. Σε αντίθεση με τους Κάμενεφ, Καλίνιν που κατηγορούσαν αποκάλυπτα τον Λένιν για πλεύση σε ωκεανούς φαντασιώσεων⁹⁵, αυτός προτίμησε να σωπάσει. Κι όχι μόνο αυτό. Στους οργισμένους μπολσεβίκους συνιστούσε υπομονή και... συμπόρευση με τον Λένιν.

92. Βλ. Ν. Ροποβ «History in short» τομ. Ι σελ. 319-374.

93. «Με τι καταπληκτική ευκολία που ξεχνάει ο Λένιν...» παρατηρεί ο Voslensky «Nomenclatura» σελ. 41.

94. Π.χ. Ο Lukács που στο έργο του «Lenin. A study about the unity of his thought», παρατηρεί... Για παράδειγμα πριν από τον Οκτώβρη του '17 το Λένιν προανέγγειλε ότι το μόνο ιατρικό της οικονομικής καθυστέρησης στη Ρωσία, θα ήταν μια μεταβατική περίοδος, όμοια με αυτή που εμφανίστηκε αργότερα, με τη ΝΕΠ...» σελ. 128. Ας θυμηθεί ο αναγνώστης την αποκάλυπτη επίθεση του Λένιν στο συνέδριο Στοκχόλμης το 1906 ενάντια στον Στάλιν που πρόβαλλε αυτή ακριβώς τη θέση και τότε θα καταλάβει καλά τι εννοούμε όταν μιλάμε για πλαστογράφηση της ιστορίας. Ας προσθέσουμε, πως και στα 1912, ο Λένιν δεν άλλαξε τη θέση του για εθνικοποίηση της γης. Βλ. άρθρο του στη «Νέφσκαγια Ζβεζντά» αρ. 6 «Απαντα» τομ. 21 σελ. 396-410.

95. Ν. Σουχάνωφ «Notes about the revolution» σελ. 2-32.

Γιατί ο Στάλιν ενέργησε όπως ενέργησε; Γιατί δεν χρησιμοποίησε το αναμφισβήτητο κύρος του, και την ομόφωνη μπολσεβίκικη αποδοχή του σαν ηγέτη του κόμματος, για να φρονιματίσει τον Λένιν; Απλά φοβήθηκε την απειλή του Λένιν πως θα διασπάσει το κόμμα. Έχοντας αφιερώσει τη ζωή του στην υπόθεση της εργατικής νίκης, είχε βιώσει μια ψυχολογία «ιεραπόστολου της επανάστασης». Το ταξικό του μίσος – ο πρώτος του εαυτός όπως εύστοχα παρατηρεί ο Deutscher – δεν του επέτρεπε τη πολυτέλεια των μακρόπνοων σχεδιασμών. Ήθελε να προφτάσει να δει την επανάσταση, για να ηδονιστεί με την εκδίκηση του καταληστευόμενου απλού λαού ενάντια στους εκμεταλευτές. Τη λαχταρούσε αυτή την εκδίκηση. Ανέπνεε για τη πραγμάτωσή της. Αν σώπασε στη πρόκληση του Λένιν το 'κανε για να διασώσει την υπόθεση για την οποία αγωνιζόταν. Ήξερε πολύ καλά πως ο απλός κόσμος που δεν ακολουθούσε τους μπολσεβίκους, τον Λένιν γνώριζε σαν τον εδώ και χρόνια ηγέτη τους. Και ακριβώς αυτόν τον κόσμο προσπαθούσαν να πάρουν με το μέρος τους οι μπολσεβίκοι. Μια διάσπαση όμως δε θα κατάφερνε τίποτ' άλλο απ' το να τον απομακρύνει ακόμα περισσότερο απ' τις θέσεις τους. Ο μόνιμος κατακερματισμός της Μαρξιστικής αριστεράς προδιάθετε άσχημα ένα σημαντικό τμήμα του πληθυσμού. Μια νέα διάσπαση ίσως εξελισσόταν σε χαριστική βολή στο όραμα της εργατικής εξουσίας. Και τότε... τότε οι δουλοπάροικοι γονείς του δε θα μπορούσαν να πάρουν, την τόσο απαραίτητη για τη ψυχική του ισορροπία, εκδίκηση... Κι όλα τούτα γιατί τον Στάλιν, δεν τον ενδιέφερε η όποια προσωπική του καριέρα. Αυτό που τον ενδιέφερε ήταν η εργατική επανάσταση και ο συνακόλουθος εξευτελισμός των αφεντάδων, που το αίμα τους θα σταθεί ανάκατο να εξαργυρώσει τις ατιμίες τους...

.....

Στα τέλη τ' Απρίλη το μπολσεβίκικο κόμμα γνωρίζει μια καλή άνθηση. Έτσι τουλάχιστον δείχνει η συνδιάσκεψη του κόμματος στις 29 του μήνα. Οι 133 αντιπρόσωποι που παραβρέθηκαν, εκπροσωπούσαν 76.000 μέλη, απ' τα οποία τα 15.000 ανήκαν στη Πετρούπολη⁹⁶. Η εποχή των ισχνών αγγελάδων για το κόμμα – 400 μόλις μέλη στη Πετρούπολη του

96. N. Popov «History in short» σελ. 364.

1911 – είχε περάσει. Το φιλελεύθερο κλίμα που επέβαλλε η επανάσταση του Φλεβάρη⁹⁷ ανύψωσε το μπολσεβίκικο κόμμα σε μια μεγάλη πολιτική δύναμη. Στη Συνδιάσκεψη που αναφέραμε εκλέγεται μια δωδεκαμελής Κεντρική Επιτροπή, αποτελούμενη απ' τους Λένιν, Στάλιν, Ζηνόβιεφ, Κάμενεφ, Μιλιούτιν, Νογκίν, Σβερντλώφ, Σμίλγκα, Μπούμνωφ, Γκλέμπωφ, Αβίλωφ, και Παβντίν⁹⁸. Ο Λένιν πήρε 104 ψήφους, ο Ζηνόβιεφ 101 κι ο Στάλιν 97⁹⁹. Ο Λένιν αναγνωρίζοντας τη τιμιότητα του Στάλιν, επιχείρησε να χρυσώσει το χάπι αναθετόντάς του την εισήγηση πάνω στο σημαντικότερο απ' όλα τα ζητήματα: στο των εθνοτήτων¹⁰⁰. Προηγουμένως η Κεντρική Επιτροπή του είχε αναθέσει να συντάξει τη Πρωτομαγιάτικη προκήρυξη του κόμματος¹⁰¹. Μ' αυτό το τρόπο τόσο ο Λένιν όσο και η Κ.Ε. του απόδειχναν τον σεβασμό τους και καθαγίαζαν την ισότιμη, πλάι στο Λένιν, θέση του στο κόμμα. Αμέσως μετά την επίτευξη του στόχου του – την αναβαπτισή του σαν ηγέτη – ο Λένιν, αναγκάζεται να προσγειωθεί. Ξεχνώντας μέσα σε μια στιγμή τα όσα ούρλιαξε στις «θέσεις του Απρίλη», στις 3 του Ιούλη υπερθεματίζει για την έκδοση απ' την Κ.Ε. μιας απόφασης για απαγόρευση των διαδηλώσεων. «Επίσημη» αιτία για αυτήν στάθηκε ο φόβος μιας πρόωρης εξέγερσης που θα μπορούσε να εξελιχτεί σε ταφόπετρα της επανάστασης.

Ο λαός είχε ξεχυθεί στους δρόμους ζητώντας τη παραχώρηση της εξουσίας στα Σοβιέτ. Στις 18 του Ιούνη μια τεράστια διαδήλωση από 500.000 άτομα που στα 90% ήταν μπολσεβίκοι, ξεχύθηκαν στους δρόμους της Πετρούπολης. Το ενδιαφέρον στοιχείο στη διαδήλωση αυτή ήταν το ότι σα στόχος των διαδηλωτών προβάλλοταν ο εξαναγκασμός της μπολσεβίκικης ηγεσίας να προχωρήσει σε κατάληψη της εξουσίας¹⁰².

Οι περισσότεροι απ' τους ηγέτες των μπολσεβίκων πιάστηκαν κυριολεκτικά εξ' απήνης και καταθρουβήθηκαν. Μέχρι

97. Για μια μη μπολσεβίκικη περιγραφή της επανάστασης του 1917 βλ. A. Kerensky «Memories» κεφ. 5-8 M. Palaiologue «Tzar's Russia».

98. Τρότσκι «Στάλιν» τομ. II σελ. 271.

99. K. Vindeke «The red Tzar» παράρτημα I Λειψία 1932.

100. I. Στάλιν «Άπαντα» τομ. 3 σελ. 364.

101. I. Στάλιν «Άπαντα» τομ. 3 σελ. 37.

102. Βλ. A. Τρότσκι: «History of Russian Revolution» τομ. I σελ. 446 «Στάλιν» τομ. 2 σελ. 200.

τώρα κινιόντουσαν στο χώρο των φραστικών σχημάτων, αντιμετωπίζοντας τη περίπτωση της εκ μέρους τους αναρρίχησης στην εξουσία, σαν μια όχι άμεση προοπτική. Η αντίδρασή τους ήταν μια αμήχανη καιροσκοπική στάση¹⁰³. Τα πράγματα οξύνθηκαν ακόμα περισσότερο στις επόμενες μέρες. Οι λεγόμενες «κόκκινες συνοικίες» της Πετρούπολης είχαν ήδη οργανώσει μια αυτόνομη ζωή, και τροφοδοτούσαν καθημερινά το κέντρο με αποφασισμένους διαδηλωτές. Πολύ σύντομα το μένος των διαδηλωτών στράφηκε ολοκληρωτικά ενάντια στους μπολσεβίκους ηγέτες. Τους κατηγορούσαν για αντεπαναστάτες, για πουλημένους κ.λ.π. Τόσο ο Σβερντλώφ, όσο κι ο Ζηνόβιεφ που επιχείρησαν να τους κατευθύνουν ανοίγοντας συζήτηση μαζί τους, κόντεψαν να λυντσαριστούν. Τελικά αυτός που έσωσε τη κατάσταση ήταν ο Στάλιν. Τα μέσα που μεταχειρίστηκε για να πείσει τους διαδηλωτές, – και ειδικά τους αγανακτισμένους ναύτες της Κροστάνδης – να υπακούσουν στη κομματική απόφαση, κρίθηκαν και τότε, και μετά, ύποπτα από πολλούς. (Ύποπτα με την έννοια ότι πρόδωσε τη κατευναστική πολιτική που ακολουθούσε εκείνη τη στιγμή ο Λένιν, με το να ταχτεί με το μέρος των διαδηλωτών, υποσχόμενος πως σε αρκετά γρήγορο διάστημα, οι μπολσεβίκοι θα επιχειρούσαν επανάσταση)¹⁰⁴.

Απ' ότι δείχνουν τα πράγματα, φαίνεται πως ο Στάλιν ταύτιστηκε με τα αιτήματα των διαδηλωτών. Αλλά αυτό σίγουρα δεν αρκούσε να πειστούν εκείνοι ν' αφήσουν τα όπλα¹⁰⁵. Άλλωστε τις ίδιες υποσχέσεις πάνω κάτω τους έδωσαν και οι

103. Ν. Πετρόφσκυ «Le Grand Octobre» σελ. 111-119. Κρούσκαγια «Mémoires» σελ. 224. Κ. Vintke όπως προηγούμενα σελ. 131 Α. Τρότσκι «Στάλιν» τομ. 2 σελ. 278.

104. Ν. Σουχάνωφ «Notes about the revolution», Α. Τρότσκι «Στάλιν» τομ. 2. σελ. 280-282, Ι. Deutscher «Στάλιν» τομ. 1. σελ. 232.

105. Το ότι οι μπολσεβίκοι διαδηλωτές του Ιούλη ήταν οπλισμένοι, αποτελεί κάτι το δεδομένο για όλους τους ιστορικούς, αδιάκριτα πολιτικής τοποθέτησης. Η «οπλοφορία» τους οφείλεται αποκλειστικά και μόνο στον Στάλιν, που απ' τις πρώτες μέρες της καθόδου του στη πρωτεύουσα μίλησε για την ανάγκη λαϊκής πολιτοφυλακής που θα λειτουργήσει σε θεματοφύλακας της επανάστασης. Για τον οπλισμό των διαδηλωτών του Ιούλη που ας σημειωθεί ότι υποστηρίχτηκαν κι από μερικές μονάδες στρατού που στάθμευαν στη Πετρούπολη βλ. Ι. Deutscher «Στάλιν» τομ. 1 σελ. 229-230.

Σβερντλώφ Κάμενεφ. Κάτι άλλο λοιπόν θα πρέπει να συνέβη. Κι αυτό ήταν η βαθεία τους πίστη στην ακεραιότητα του Στάλιν. Στα μάτια τους ο Στάλιν, παρέμενε πάντα ο θρυλικός δημιουργός των μαζικών αγώνων του Μπακού, ο Κόμπα των «απαλλοτριώσεων», ο αγωνιστής με τα τόσα χρόνια φυλακής και εξορίας. Οι απλοί όσο και κατανοητοί σ' αυτούς τρόποι του, κι η ταπεινή καταγωγή του, σε συνδυασμό με τον «τίτλο» του παλιού μπολσεβίκου, λειτουργούσαν καταλυτικά στις διαθέσεις τους*. Ήταν ένας δικός τους. Μια ζωντανή απόδειξη πως τους λαϊκούς ηγέτες δεν τους παράγουν τα «ανώτερα» στρώματα μόνο. Ήταν ο, με δική τους εντολή, θεματοφύλακας των ιερών και των οσίων της επανάστασης. Ο ποιητής Ντεμιάν Μπιέντι αφηγήθηκε γύρω στα 1929 το παρακάτω επεισόδιο. «Μια από κείνες τις μέρες του Ιούλη ήμουν στα γραφεία της «Πράβδα» όταν κάλεσαν στο τηλέφωνο τον Στάλιν. Του τηλεφωνούσαν απ' την Κροστάνδη να τους πει αν θα 'πρεπε να διαδηλώσουν με τα όπλα τους ή χωρίς αυτά. Η απάντησή του ήταν κάπως διφορούμενη. «Με τα όπλα; Εσείς σύντροφοι γνωρίζετε καλύτερα από μένα. Εμείς οι συγγραφείς πάντως σέρνουμε πάντα τα όπλα μας, δηλ. τα μολύβια μας, μαζί... Τώρα για τα δικά σας όπλα, εσείς γνωρίζετε...»¹⁰⁶. Μια απάντηση που δείχνει ανάγλυφα τους ενδοιασμούς του Στάλιν να υιοθετήσει ανεπιφύλακτα την αντεπαναστατική απαγόρευση των διαδηλώσεων. Μια ενέργεια δηλαδή που ερχόταν σε οφθαλμοφανή αντίθεση με το σύνθημα που αυτός ήταν ο εμπνευστής του, «Όλη η εξουσία στα Σοβιέτ».

Τελικά κατάφερε να βγάλει τα κάστανα απ' τη φωτιά. Η οργισμένη μάζα πειθάρχησε στις εκκλήσεις του. Οι ναύτες της Κροστάνδης κατέβασαν με παγωμένη καρδιά τα τουφέκια «παρά πόδα». Όμως τώρα ήσαν σίγουροι πως ο αγώνας τους δεν επρόκειτο να προδωθεί. Είχαν αποσπάσει τη ρητή υπόσχεση, του μόνου μπολσεβίκου ηγέτη που εμπιστεύονταν, ότι ο μοναδικός στόχος των μπολσεβίκων παρέμενε

*Χαρακτηριστικά οι εξεγερμένοι ναύτες της Κροστάνδης στο φρούριο «Πέτρου και Παύλου» ζήτησαν να διαπραγματευτούν μόνο με τον Στάλιν. Όταν αυτός έφτανε, το φρούριο μόλις είχε καταληφθεί. Τελικά κατάφερε να αποσπάσει τους ναύτες απ' τα όργανα του κράτους. Ε. Γιαροσλάβσκυ «Les plus sérieux stations dans la vie du Stalin» σελ. 154.

106. Αναφέρεται απ' τον Α. Τρότσκι «Στάλιν» τομ. 2 σελ. 234.

πάντα η κατάληψη της εξουσίας.

Πιστεύουμε ότι η φράση «πιάστηκαν εξ' απήνης», υπεραρκεί για να εξηγηθεί η αντιφατική στάση του Λένιν στα γεγονότα του Ιούλη. Η δικαιολογία που πλάσαραν αργότερα τα επίσημα γραφτά, ότι το κίνημα ήταν ανίσχυρο δεδομένου ότι δεν διέθετε ακόμα τη πλειοψηφία στα Σοβιέτ, κάθε άλλο παρά στη πραγματικότητα αντιστοιχούσε. Απ' τα μέσα του Μάη ήδη ο συσχετισμός δυνάμεων στα Σοβιέτ είχε μεταβληθεί σοβαρά. Ήσαν οι μπολσεβίκοι τώρα που διέθεταν τη πλειοψηφία¹⁰⁷. Ο λαός ήταν εξοπλισμένος κι έτοιμος να πεθάνει για το ιδανικό της επανάστασης. Αυτό τουλάχιστον δείχνει η λαϊκή εποποιΐα ενάντια στα στρατεύματα του Κορνίλωφ¹⁰⁸. Ακόμα κι ο Λένιν θα θεωρήσει τον εαυτό του, όπως και το κόμμα, σαν τους μεγάλους ηττημένους του Ιούλη¹⁰⁹. Οι λαϊκές κινητοποιήσεις κατατρομοκράτησαν τη κυβέρνηση του Κερένσκυ¹¹⁰, που έσπευσε να εκδώσει εντάλματα εναντίον του Λένιν και του Ζηνόβιεφ, με τη κατηγορία πως ενεργούσαν δήθεν κατασκοπία υπέρ της Γερμανίας, Παρά τις κάποιες αντιδράσεις του, ο Λένιν, δέχτηκε να φυγαδευτεί στη Φιλλανδία προκειμένου ν' αποφύγει τη σύλληψη¹¹¹.

Κατά τον Deutscher ήταν ο Στάλιν που επέμενε να φυγαδευτεί ο Λένιν¹¹². Το ίδιο πράγμα λέει κι η Κρούπσκαγια¹¹³.

Η παρότρυνση του Στάλιν να κρυφτεί ο Λένιν, θα πρέπει ν' αντιμετωπιστεί σαν μια απεγνωσμένη προσπάθεια να διασώσει ότι μπορούσε ακόμη να σωθεί. Ο απλός λαός ορυόταν ενάντια στους ηττοπαθείς μπολσεβίκους, που τους κατηγορούσε για ξεπούλημα της επανάστασης. Σε μια προσπάθεια

107. Βλ. E.H. Carr «Bolshevik Revolution» τομ. 1. σελ. 94-115 και «Histoire breve de la Revolution Octobriene» της Ακαδημίας Επιστημών της ΕΣΣΔ, 1951 σελ. 36.

108. Βλ. Volin «The unknown Revolution» τομ. I σελ. 134-135.

109. Β.Ι. Λένιν «Άπαντα» τομ. 21 σελ. 26.

110. Ο δικηγόρος Α. Κερένσκυ, σοσιαλδημοκράτης του κέντρου και δυναμικό μέλος της κυβέρνησης που στις 6 του Μάη διαδέχτηκε τη «προσωρινή» του πρίγκιπα Λβώφ, σχημάτισε δική του κυβέρνηση στις 3 του Ιούλη Βλ. Α. Kerensky «Memories», J. Boukannan «Diplomatic memories» London 1923, σελ. 174.

111. Για τα γεγονότα της φυγής του Λένιν δεξ: Κρούπσκαγια «Memories» σελ. 171-189.

112. Deutscher «Στάλιν» τομ. 1ος σελ. 147.

113. Κρούπσκαγια «Memories» σελ. 180.

να κατασιγάσει το μένος τους, ο Στάλιν τους πρόσφερε προσωρινά το κεφάλι του Λένιν. Έτσι έμενε εκείνος μόνος αρχηγός του κόμματος. Αυτός ήταν μια εγγύηση για μια ασυμβίβαστη επαναστατική πορεία. Αυτή είναι η μόνη πραγματικότητα για τη φυγή του Λένιν. Όλα τ' άλλα – για κίνδυνο εκτελεσής του κ.λ.π. – ανήκουν στη σφαίρα των φαντασιώσεων. Τρανή απόδειξη γι' αυτό, ότι ο Λένιν παράμεινε γύρω στις οχτώ μέρες «κρυμμένος» στο σπίτι των Αλληλούγιεφ, πριν αποφασίσει την οριστική απομάκρυνσή του απ' τη Πετρούπολη¹¹⁴. Στο διάστημα αυτό δεν ενοχλήθηκε από κανένα κρατικό όργανο. Απεναντίας, έγιναν και διαπραγματεύσεις μεταξύ Στάλιν, μενσεβίκων, και κυβέρνησης, για να εξασφαλιστεί η σωματική ακεραιότητα του Λένιν, σε περίπτωση παραμονής του στη πρωτεύουσα. Οι αρχές σήκωσαν τους ώμους, υποστηρίζοντας ότι δεν ήταν σε θέση να εγγυηθούν κάτι τέτοιο. Και δεν ήσαν: ουσιαστικά στην Πετρούπολη υπήρχε κενό εξουσίας. Την αληθινή δύναμη τη διέθεταν πλέον μόνο οι μπολσεβίκοι.

Την επόμενη της αναχώρησης του Λένιν, ο Στάλιν κυκλοφόρησε μια προκήρυξη με τ' όνομά του. Τίτλος της: «Συόπειρωθείτε»¹¹⁵. Σ' αυτή δικαιολογούσε – υποτονικά ειν' αλήθεια – τον τρόπο με τον οποίο φέρθηκε το κόμμα στη κρίση του Ιούλη. Αλλά τώρα ήταν πανέτοιμο να υποδεχτεί τις μάχες που έρχονταν. Γιαυτό κι ο μπολσεβίκικος λαός θα πρέπει να συσπειρωθεί γύρω απ' το κόμμα. Την ίδια μέρα διαβάζει ένα μανιφέστο του στη συνδιάσκεψη της Επιτροπής πόλης των Μπολσεβίκων, που έχει ξεκινήσει τις εργασίες της απ' τα μέσα του Μάη. Το μανιφέστο – που εκδόθηκε σαν ανακοίνωση της συνδιάσκεψης – έσφυζε από ένα πρωτόγονο θα λέγαμε μίσος, ενάντια στους «νεκροθάφτες του ρώσικου λαού».

Τι καλύτερη απόδειξη απ' τα πιο πάνω θα μπορούσε να υπάρξει για τον ισχυρισμό μας, σχετικά με τα αληθινά αίτια της φυγής του Λένιν; Το ότι υπογράφει με τ' όνομά του τη προκήρυξη που ακολουθεί την απομάκρυνση του Λένιν, τι άλλο μπορεί να σημαίνει, απ' το ότι το όνομά του λειτουργεί

114. Αλληλούγιεβα «Mémoires».

115. Ι. Στάλιν «Άπαντα» τομ. 3. σελ. 104-107.

σα τονωτικό στο ηθικό του λαού; Το ότι η συνδιάσκεψη της Ε.Π. καθοδηγείται απ' αυτόν, ενώ παράλληλα υιοθετεί το μανιφέστο του, τι άλλο μπορεί να σημαίνει, απ' το ότι τυχαίνει ο αναμφισβήτητος ηγέτης του κόμματος;

.....
Η απομάκρυνση του Λένιν απ' το προσκήνιο λειτούργησε ευεργετικά για το κόμμα. Βοήθησε στο να καταλαγιάσει ο θόρυβος γύρω απ' το θέμα «της ξεκομμένης απ' τη ρώσικη πραγματικότητα ηγεσίας». Η ροζιασμένη και ασκητική μορφή του Στάλιν, εμπνέει στον απλό κόσμο αισθήματα εμπιστοσύνης. Ήσαν αδέρφια. Μιλούσαν την ίδια γλώσσα. Μεγάλωσαν στους ίδιους βούρκους, ήπιαν τα ίδια λασπόνερα.

Στις 26 του Ιούλη το εθνικό συνέδριο του κόμματος κάτω απ' την ηγεσία του Στάλιν, εξελίσσεται σε αληθινό δημοψήφισμα υπέρ των μπολσεβίκων. Τα αντιπροσωπευόμενα μέλη αγγίζουν τις 200.000, έναντι 70.000 του Απρίλη ¹¹⁶. Ο Στάλιν που υπήρξε ο εισηγητής του συνεδρίου, έρριξε το βάρος της ομιλίας του στο να πείσει πως οι συνθήκες στη Ρωσία ήσαν ώριμες να στηρίξουν μια προλεταριακή κυβέρνηση ¹¹⁷. Έρριχνε έτσι το σύνθημα της ανυποχώρητης κατά μέτωπον επίθεσης, με στόχο τη κατάλυση της εξουσίας.

Το πιο σημαντικό στοιχείο σ' αυτό το συνέδριο ήταν η αποδοχή της εισόδου του Τρότσκι στο κόμμα. Η καθαγίαση της υπόδειξης – για αποδοχή του Τρότσκι-απ' τον Λένιν έγινε με έναν συγκεκαλυμένο και οπωσδήποτε επιδεχόμενο διάφορες ερμηνείες, τρόπο. «Το συνέδριο – διαβάζουμε στη τελική ανακοίνωση – αποφάσισε να στείλει συντροφικό χαιρετισμό στους Λένιν, Τρότσκι, Ζηνόβιεφ, Λουνατσάρσκι, Κάμενεφ, Κολλοντάι» ¹¹⁸. Αρχηγός μιας μικρής ομάδας διανοουμένων, της «Μεζραγιόνκα», ο Τρότσκι, φυλακισμένος εκείνη τη συγκεκριμένη στιγμή, είναι ένα αρκετά αμφιλεγόμενο άτομο. Ένα απ' τα παλιά λαϊκά ινδάλματα, καταξιωμένος στη λαϊκή συνείδηση απ' τη στάση του στα 1905, κρατάει όλ'

*Βασικά της στελέχη ήσαν οι Πρεομπραζένσκυ, Γιόφφε, Λουνατσάρσκι, Ουρίτσκι, Ριαζάνωφ, Βολοντάρσκι, Μανουίλσκι, κ.ά.

¹¹⁶. Ι. Στάλιν «Άπαντα» τομ. 3 σελ. 141-142.

¹¹⁷. Ι. Στάλιν «Άπαντα» τομ. 3 σελ. 186-187.

¹¹⁸. Βλ. πραχτικά ΣΔΕΚΡ.

αυτά τα χρόνια, μια ακατάδεχτη αποχή απ' τις διαμάχες που μαστιζούν το σοσιαλδημοκρατικό κόμμα, αποδίδοντας στον εαυτό του το ρόλο του υπέρτατου κριτή των διαφόρων φράξιων. Οξύς αντίπαλος του Λένιν σε πολλά απ' τα ζητήματα που σημειώθηκε διάσταση απόψεων, δεν ήταν λίγες οι φορές που οι μενσεβίκοι στάθηκαν εγκάρδιοι σύμμαχοι των θέσεών του. Φλογερός ρήτορας σε μαζικές συγκεντρώσεις, κλασσικά ανίκανος όμως, να συνάψει σχέσεις – κυρίως με τους απλούς ανθρώπους – σε ατομικό επίπεδο*. Με έναν σημαντικό αριθμό σωστών εντοπίσεων, συχνά το μεγαλοφυές αισθητήριο του τον παράσερνε σε βιαστικά – και κατ' επέκταση λαθεμένα – μεγαλόστομα συμπεράσματα. Αγάπησε πραγματικά και με πάθος – παρόλο που δεν έζησε μαζί του – τον φτωχό λαό. Τα καθοριστικά όμως στοιχεία της προσωπικότητάς του ήσαν απόρροια, των πολλών ψυχολογικών προβλημάτων του. Σε τελευταία ανάλυση τα ψυχολογικά αυτά προβλήματα, στάθηκαν το ένα και μοναδικό πρόβλημα του ανθρώπου, που σύμφωνα με τον Lockhart, «ήταν έτοιμος να θυσιάσει τη ζωή του για τη πατρίδα, αρκεί να υπήρχαν αρκετοί θεατές που θα παρακολουθούσαν τον θάνατό του» ¹¹⁹.

Και στο θέμα της προσχώρησης του Τρότσκι στους μπολσεβίκους, μια απλή ανάγνωση των γεγονότων κρίνεται σίγουρα ανεπαρκής. Μια εξέτασή τους όμως κάτω απ' το δικό μας πρίσμα, τα εμφανίζει σε τέλεια αντιστοιχία μ' αυτό.

Ας δούμε λοιπόν που μας οδηγεί μια σωστή ανάγνωση των γεγονότων. Οι διαπραγματεύσεις μεταξύ Λένιν, Τρότσκι, με αντικείμενο τη προσχώρηση της «Μεζραγιόνκα» στο μπολσεβίκικο στρατόπεδο, άρχισαν στις 10 του Μάη. Οι διάφορες πηγές που αναφέρονται στο θέμα, θέλουν τον Λένιν να προσ-

*Χαρακτηριστικό είναι το πορτραίτο του όπως το δίνει το περιοδικό «Inco-unter» (Μάης του 1972). Μιλώντας ένας απλός άνθρωπος με τον Τρότσκι, συνειδητοποιούσε αναπόφευκτα τα όριά του. Αντίθετα με τον Λένιν, ο ίδιος άνθρωπος αισθανόταν ολότελα διαφορετικά. Σκεφτόταν τι ωραίος άνθρωπος που είναι ο Λένιν. Φεύγοντας ήταν σκλαβιμένος απ' την εγκαρδιότητά του...».

¹¹⁹. Brews Lockhart «Memories of a British agent in Moscow» σελ. 57. London 1933. Μια επίσης ενδιαφέρουσα σκιαγραφία του Τρότσκι εκείνων των χρόνων, μας μεταφέρει κι ο Αννέ βλ. «Revolution Ru .se» Paris 1919.

φέρει σημαντικά ανταλλάγματα στον Τρότσκι¹²⁰. Αλλά η συνένωση ματαιώθηκε. Αν αναλογιστούμε απ' τη μια ότι τον τελευταίο καιρό ο Τρότσκι ταυτίζεται απόλυτα με τη γραμμή των μπολσεβίκων, και τα ανταλλάγματα του Λένιν απ' την άλλη, καταλήγουμε σ' ένα ατράνταχτο συμπέρασμα: ή ματαίωση της συγχώνευσης οφείλεται στην αντίδραση του Στάλιν (δεδομένου πως είναι ο μόνος που διαθέτει τη δυνατότητα κοντραρίσματος με τον Λένιν). Όμως ο Τρότσκι γίνεται δεκτός στο κόμμα, τη στιγμή που ο Λένιν απουσιάζει στη Φιλανδία. Πολύ απλά η είσοδος του Τρότσκι στο κόμμα, αποτελεί το αντίτιμο στον εξαναγκασμό του Λένιν να εγκαταλείψει τη Πετρούπολη: αντίτιμο που ο Στάλιν θέλοντας και μη πληρώνει. Αυτό που τον ενδιαφέρει δεν είναι το αν ο Λένιν, με την είσοδο του Τρότσκι στο κόμμα, αποκτάει έναν ισχυρό σύμμαχο. Αυτό που τον ενδιαφέρει είναι ο θρίαμβος της υποθέσεως για την οποία αγωνίζεται 25 χρόνια τώρα. Είναι τόσο ελκυστική η εικόνα των αφεντάδων που σέρνονται στο χώμα, ώστε δεν αφήνει κανένα σημείο της καρδιάς του ελεύθερο να συγκινηθεί απ' το πικρό αίσθημα ενός μελλοντικού παραγκωνισμού του.

.....

Στα τέλη Αυγούστου η κυβέρνηση Κερένσκυ κάνει μια ύστατη προσπάθεια να κρατηθεί στο έδαφος που υποχωρεί κάτω απ' τα πόδια της. Καλεί τον Κορνίλωφ – που η ίδια τοποθέτησε στη θέση του αρχιστράτηγου – να καταλάβει τη πρωτεύουσα και «να εμπεδώσει τη τάξη». Η λυκοφιλία όπως εύστοχα την αποκαλεί ο Άγγλος πρεσβευτής Boucanan ανάμεσα στους Κερένσκυ, Κορνίλωφ¹²¹ συνθλίβεται σύντομα στις μυλόπετρες της πραγματικότητας. Ο αρχιστράτηγος αυτοαποκαλείται «Σωτήρας της Ρωσίας». Η δε στάση που κρατάει στη διάρκεια της πορείας του δείχνει ξεκάθαρα ότι επιδιώκει την ανατροπή της «προσωρινής κυβέρνησης».

Ο Κερένσκυ απευθύνει μια απελπισμένη έκκληση στα σοβιέτ και στους μπολσεβίκους ν' αντιτάξουν αντίσταση στα στρατεύματα του Κορνίλωφ. Παρά τις αντιδράσεις πολλών

120. I. Deutscher «The armed Prophet» σελ. 175. Επίσης βλ. M. Paltzinieri - g. Rizzoni - E. Barbaglia - M. Bodino «Trotsky» εκδ. Ar. Mondadori 1972 σελ. 49.

121. J. Boukanan «Diplomatic memories» σελ. 189.

μπολσεβίκων, ο Στάλιν δίνει το σύνθημα για αντίσταση. Τα στρατεύματα του Κορνίλωφ σκοντάφτουν σε μια απρόσμενη λαϊκή αντίδραση. Ο λαός της Πετρούπολης πολέμησε με μεγάλο ηρωισμό. Κατάφερε να μη παραχωρήσει ούτε μια σπιθαμή γης. Ταυτόχρονα η δράση των σιδηροδρομικών και των τηλεγραφητών, απομονώνει το επιτελείο του Κορνίλωφ απ' το μέτωπο¹²². Ωστόσο το σωτήριο για την επανάσταση γεγονός, στάθηκε η προσχώρηση στην επανάσταση ολόκληρων μονάδων του Κορνίλωφ¹²³.

Αμέσως μετά τη συντριβή του Κορνίλωφ, ο Λένιν κάνει μια δήλωση απ' τη Φιλανδία, με την οποία καλεί τους Μενσεβίκους να ξεκόψουν απ' τους υποστηρικτές του Κορνίλωφ, τους Καντέτους, και να στηριχτούν στα Σοβιέτ. Αν συμμορφωνόντουσαν με τη πρότασή του, υπόσχοταν πως οι μπολσεβίκοι θα περιορίζονταν στο ρόλο μιας συνταγματικής αντιπολίτευσης¹²⁴. Στην άστοχη ενέργεια του Λένιν, απαντά με πολύ βίαιο τρόπο ο Στάλιν. Σ' ένα ανυπόγραφο άρθρο του στη «Ραμπότσί», (στις 31 του Αυγούστου), επιτίθεται με δριμύτητα ενάντια στους «συμβιβαστές» και τους «Ντεφανσιστές»¹²⁵. Διαπιστώνοντας ο Κερένσκυ ότι ο Στάλιν κι οι μπολσεβίκοι της Πετρούπολης δε θα πειθαρχούσαν σε τυχόν συμφωνία του με τον Λένιν, απαντάει αρνητικά στις προτάσεις του τελευταίου¹²⁶. Με τη συμβιβαστική θέση του Λένιν συντάσσεται κι ο Τρότσκι, που στο μεταξύ έχει αποφυλακιστεί κι έχει αναλάβει πρόεδρος του Σοβιέτ της Πετρούπολης¹²⁷. Το γεγονός αυτό αποτελεί και τη πρώτη δικαίωση – γιατί θα επακολουθήσουν κι άλλες – της άποψής μας για τον ρόλο που ο Λένιν προόριζε τον Τρότσκι, όταν τον έμπαζε στο κόμμα.

Οπωσδήποτε η αντίδραση του Στάλιν στην εκκλήσή του

122. Volin «The unknown revolution» σελ. 135.

123. στο ίδιο σελ. 135.

124. B.I. Λένιν «Άπαντα» τομ. 21. σελ. 132-136.

125. I. Στάλιν «Άπαντα» τομ. 3. σελ. 266-267.

126. A. Τρότσκι «History of Russian Revolution» τομ. 2 σελ. 323.

127. Η άποψη αυτή που πρωτοπροβλήθηκε απ' την «Ιστορία της Ρώσικης Επανάστασης» που συντάχθηκε απ' τους Γκόρκυ, Βοροσίλωφ, Στάλιν, Ζντάνωφ, Κίρωφ κλπ., δικαιώνεται απ' τον κάθε άλλο παρά αντιτροτσκιστή L. Schapiro. «Ιστορία του κόμματος των Μπολσεβίκων» σελ. 114.

προς τον Κερένσκυ, υποχρεώνει τον Λένιν ν' ανακρούσει πρύμνα¹²⁸. Κάνοντας στροφή 180 μοιρών στέλνει στη Κ.Ε. τις δυό περίφημες επιστολές του, με τις οποίες υποτίθεται πως ρίχνει το σύνθημα για την εξέγερση του Οχτώβρη¹²⁹. Οι θέσεις που προωθούσαν τα δυό γράμματα του Λένιν κατρομοκράτησαν τους χτεσινούς συμμάχους του στη συμβιβαστική πορεία. Οι Κάμενεφ και Ζηνόβιεφ πρότειναν να κάψουν τις επιστολές εκτός από ένα αντίτυπο, που θα προοριζόταν για το αρχείο του κόμματος¹³⁰. Ο κίνδυνος που αντιπροσώπευε κάτι τέτοιο για την επανάσταση ήταν φανερός. Ο Στάλιν επενέβη δραστικά και ματαίωσε το σχέδιο. Το ίδιο κι ο Τρότσκι. Αλλά ο Στάλιν ζητούσε σαφείς εγκυήσεις για το ότι η επαναστατική πορεία θα κατοχυρωνόταν πλήρως. Ζήτησε λοιπόν να σταλθούν οι επιστολές στις οργανώσεις βάσης όλης της χώρας, προς συζήτηση¹³¹. Η πρότασή του προσέκρουσε στη πλήρη εναντίωση όλων αυτών που στο μέλλον θα κόπτονταν για την «εσωκομματική δημοκρατία» και την απομόνωση της βάσης απ' τον τρόπο διοίκησης του κόμματος.

Διάσταση απόψεων σημειώνεται και στον άν θα έπρεπε το κόμμα να συμμετάσχει στο «Προκοινοβούλιο» που με σπουδή συγκρότησε ο Κερένσκυ. Τελικά ο Στάλιν επιβάλλει κι εδώ τη γραμμή του υπερφαλογγίζοντας τις αντιρρήσεις των Ζηνόβιεφ, Κάμενεφ κι ως ένα σημείο του Τρότσκι¹³². Το κόμμα θα μπουκοτάριζε το «κοινοβουλευτικό» έκτρωμα του Κερένσκυ.

Στις 8 του Οχτώβρη ο Λένιν φτάνει στη Πετρούπολη. Στις 10 του μηνός προεδρεύει στην ιστορική συνεδρίαση της Κ.Ε. Εκεί κατορθώνει — όχι χωρίς μάχη — να παραμερίσει τους δισταγμούς των συμβιβαστών Ζηνόβιεφ Κάμενεφ. Στο συνέδριο αποφασίζεται η σύσταση ενός Πολιτικού Γραφείου, που

128. Η Κρούτσκαγια θα ισχυριστεί ότι σημαντικό ρόλο στη μεταστροφή του Λένιν έπαιξε η ομόφωνη γνώμη των φαντάρων που ήσαν μέσα στο βαγόνι που τον συνάντησε στη Φιλλανδία. Όλοι τους μιλούσαν για την αναγκαιότητα μιας εξέγερσης. «Memories» σελ. 194.

129. «Οι μπολσεβίκοι πρέπει να καταλάβουν την εξουσία και «Μαρξισμός και εξέγερση» βλ. Β.Ι. Λένιν «Άπαντα» τομ. 21 σελ. 193-199.

130. Λ. Τρότσκι «Στάλιν» τομ. 2 σελ. 303.

131. στο ίδιο τομ. 2 σελ. 303.

132. W. Foster «The history of three internationals» τομ. Ι. σελ. 333.

θα αποτελεί το διευθυντικό καθοδηγητικό όργανο του κόμματος. Εκλέγονται οι Λένιν, Στάλιν, Ζηνόβιεφ, Κάμενεφ, Τρότσκι, Μπουμπνώφ και Σοκόλνικωφ. Στο συνέδριο αυτό ακόμα, σημειώνεται μια έξαρση των παλινδρομήσεων του Λένιν. Στην αρχή εισηγήθηκε, η επανάσταση να εκραγεί πρώτα στη Μόσχα. Ύστερα αλλάζοντας γνώμη πρότεινε να είναι το Ελσίνκι ο τόπος που θα αρχίσει η εξέγερση¹³³. Ο Στάλιν που αργότερα θα σχολιάσει ειρωνικά τούτες τις παλινδρομήσεις¹³⁴, υποστηρίζει πως το πρώτο και βασικό χτύπημα θα πρέπει να δοθεί μέσα στην ίδια τη πρωτεύουσα. Είναι η δικιά του άποψη τελικά που θα επικρατήσει.

Στις 17 του Οχτώβρη οι Ζηνόβιεφ, Κάμενεφ, δημοσιεύουν ένα άρθρο στην εφημερίδα του Γκόρκυ «Νόβαγια Ζίζν» («Νέα ζωή») με το οποίο καταγγέλλουν την απόφαση του κόμματος για εξέγερση. Στις 18 ο Στάλιν τους κατηγορεί απ' το κύριο άρθρο της «Πράβδας» για αντεπαναστάτες¹³⁵. Υπενθύμιζε ακόμα, ότι τα Σοβιέτ της Πετρούπολης είχαν ήδη ξεκινήσει και προχωρούσαν στο δρόμο της εξέγερσης. Αυτή η υπενθύμιση στόχευε τον Λένιν, που η αποψή του ότι η εξέγερση θα έπρεπε ν' αρχίσει απ' τη Μόσχα ή το Ελσίνκι, περιφρονούσε το ρόλο των Σοβιέτ της πρωτεύουσας.

Όπως και νάχουν τα πράγματα, οι μπολσεβίκοι γίνονται απόλυτοι κύριοι της κατάστασης στις 25 του Οχτώβρη. Έτσι το κενό εξουσίας που υπήρχε για τόσο διάστημα, εξαλείφεται. Η χώρα αποχτάει κυβέρνηση με ουσιαστική δύναμη, ύστερα από μια σχεδόν αναίμακτη εξέγερση.

.....

Τα μέλη της μπολσεβίκικης κυβέρνησης που στις 26 του Οχτώβρη ανάλαβε τη διακυβέρνηση της χώρας ήσαν τα παρακάτω: Πρόεδρος ο Λένιν. Επίτροποι: Εξωτερικών ο Τρότσκι, Εσωτερικών ο Ρύκωφ, Γεωργίας ο Μιλιούτιν, Εργασίας ο Σλιάπνικωφ, Παιδείας ο Λουνατσάρσκυ, Εθνοτήτων ο Στάλιν, Στρατιωτικών οι Αντώνοφ — Οβσεένκο, Κρυλένκο, Ντουμπένκο, και Λαϊκής Πρόνοιας, η Κολλοντάϊ*. Τα κυρίαρχα πρόσωπα

*1 Ο Τρότσκι δέχεται ότι ο Λένιν θεωρούσε το υπουργείο Εθνοτήτων σαν το πρώτο σε σπουδαιότητα Υπουργείο. Αυτό προκύπτει απ' το ημερολόγιο της

133. Ι. Deutscher «Στάλιν» τομ. Ι. σελ. 158.

134. Ι. Στάλιν «Άπαντα» τομ. 4 σελ. 317.

135. Ι. Στάλιν. «Άπαντα» τομ. 3 σελ. 381-382.

σ' αυτήν είναι οι Λένιν, Στάλιν, Τρότσκι*¹³⁶. Αλλά το πανίσχυρο πρόσωπο ήταν ασφαλώς ο Στάλιν. Τα στοιχεία που διαθέτουμε αυτό μαρτυράνε. Όπως παραδέχεται κι ο Deutscher η «ομάδα του Μπακού» εμφανίζεται παντοδύναμη την επομένη της εξέγερσης του Οχτώβρη. Είναι η κυρίαρχη ηγετική ομάδα¹³⁷. Ο Τρότσκι παραδέχεται πως απ' την επομένη της Οχτωβριανής εξέγερσης ο Λένιν δεν έκανε βήμα πριν εξασφαλίσει τόσο τη δικιά του υπογραφή όσο και του Στάλιν¹³⁸. Ο Πεσκόβσκι αναφέρει ότι στις μέρες του Οχτώβρη το κόμμα εξέλεξε 3 άτομα για να διευθύνουν την επανάσταση. Αυτοί ήταν οι Λένιν, Στάλιν, Τρότσκι. Ενδεικτικό της αλήθειας των λόγων του Πεσκόβσκι, είναι το ότι ο Τρότσκι που τους παραθέτει (με τον Στάλιν δεύτερο στη σειρά) δεν τον διαψεύδει¹³⁹. Απεναντίας, παραδέχεται ότι η Κ.Ε. όρισε μια επιτροπή από 4 άτομα, που σα προορισμό της θα έχει την επίλυση των άμεσων προβλημάτων. Τα μέλη της ήταν – με τη σειρά που τα δίνει ο ίδιος ο Τρότσκι – οι Στάλιν, Λένιν, Τρότσκι, και Σβερντλώφ¹⁴⁰. Εξάλλου στις 20 του Φλεβάρη το συμβούλιο των Επιτρόπων εκλέγει μια Εκτελεστική Επιτροπή αποτελούμενη απ' τους Λένιν, Στάλιν, Τρότσκι, Προφιάν και Καρέλιν. Ο ιστορικός Ντιμιτρίεφσκι, ισχυρίζεται ότι ο Λένιν δεν έκανε βήμα χωρίς να συμβουλευτεί τον Στάλιν. Όταν επικοινωνούσε με τον Τρότσκι που βρισκόταν στο Μπρεστ Λιτόφσκ, και ζητούσε ο δηγίες, του απαντούσε «Επιθυμώ να συζητήσω με τον Στάλιν πριν απαντήσω». Ύστερα από λίγες μέρες ο Λένιν τηλεγραφούσε στον Τρότσκι. «Ο Στάλιν μόλις επέστρεψε. Θα τον συμβουλευτώ και θα σας

γραμματείας του Λένιν απ' το οποίο ο Τρότσκι αντλεί αυτή την άποψη βλ. Α. Τρότσκι «Στάλιν» σελ. 329

*Το κύρος του Τρότσκι πολλαπλασιάστηκε μετά τον Οχτώβρη. Στις 6 Νοέμβρη του 1918 ο Στάλιν εγκωμιάζει το ρόλο του στις μέρες εκείνες. «Πρέπει να πούμε ότι το κόμμα οφείλει πολλά στον σύντροφό Τρότσκι. Και πάνω απ' όλο τη προσχώρηση της φρουράς στα Σοβιέτ...».

136. I. Deutscher «Στάλιν» τομ. Ι σελ. 172.

137. στο ίδιο σελ. 172.

138. Α. Τρότσκι «Στάλιν» σελ. 324.

139. στο ίδιο σελ. 324.

140. στο ίδιο σελ. 324.

στείλω τη κοινή μας απάντησή*»¹⁴¹. Ο Ιρεμασβίλι, ο εχθρικά διακείμενος στον Στάλιν, κάνει λόγο για τη τριανδρία – Λένιν, Τρότσκι, Στάλιν – που στα 1917 έλυνε και έδενε¹⁴². Ο Ellenstein αναγκάζεται να χαρακτηρίσει τον ρόλο του Στάλιν στα μετά το 1917 χρόνια, σαν «αρκετά σημαντικό, σημαντικότερο σίγουρα απ' ότι δείχνει μια πρώτη ματιά»¹⁴³.

Η ενσωματωμένη στα «Άπαντά» του βιογραφία του, τον θέλει μοναδικό καθοδηγητή – πλάϊ στον Λένιν – της εξέγερσης του Οχτώβρη. Ύστερα απ' όσα αναφέραμε, η άποψη αυτή παρουσιάζεται λιγότερο «αγιογραφική» απ' όσο δείχνει. Ακόμα και στις μέρες της έξαρσης του αντισταλινισμού στη Ρωσία, οι συντάχτες της επίσημης «Ιστορίας του Κ.Κ.Σ.Ε.»* σημειώνουν σχετικά με τη προσφορά του Στάλιν. «Ο Ι.Β. Στάλιν πρόσφερε μεγάλες υπηρεσίες όχι μόνο για την εξασφάλιση του σοσιαλισμού στην ΕΣΣΔ αλλά και για την ανάπτυξη του παγκόσμιου κομμουνιστικού και απελευθερωτικού κινήματος. Αυτό φυσικά του χάρισε τεράστιο κύρος και δημοτικότητα».

Στη διάρκεια του εμφύλιου ο Στάλιν αναδειχνεται σε σωτήρα της ΕΣΣΔ. Το κόμμα του δίνει «απεριόριστες εξουσίες» για το ανατολικό μέτωπο. Καταφέρνει και ξεκαθαρίζει όλη τη περιοχή του Τσαρίσιν (μελλοντικό Στάλινγκραντ). Κατόπιν αναλαμβάνει τον τομέα του εφοδιασμού της Μόσχας. Χρησιμοποιεί για τον σκοπό αυτό την ποταμίσια διαδρομή, γιατί οι συγκοινωνίες της ξηράς ελέγχονται απ' τους «Λευκούς».

Τον Νοέμβρη η Κ.Ε. τιμάει τους Στάλιν-Τρότσκι, με την ανώτερη διάκριση του νεαρού Σοβιετικού κράτους, το παράσημο της κόκκινης σημαίας.

Στα 1919 αναλαμβάνει τη διεύθυνση της Εργατοαγροτικής Επιθεώρησης, το Ριάμπκιν όπως έμεινε στην ιστορία. Γρή-

*2 Την ίδια με τον Ντιμιτρίεφσκι προβάλλει κι ο Ζορίν στα 1935. Σύμφωνα μ' αυτήν ο Λένιν περνούσε ώρες ατέλειωτες στο γραφείο του Στάλιν βλ. Zorin «L' histoire de la Revolution Octobrienne» Paris 1936. βλ. ακόμα την επίσημη «History of Russian Communist Party (bolshevik)». London 1939.

*Γκοσπολίτζνταν, Μόσχα 1962, σελ. 660.

141. Αναφέρεται απ' το «Στάλιν» εκδ. Mondadori σελ. 58.

142. Ιρεμασβίλι «Stalin and the tragedy of Georgia» Berlin 1932 σελ. 231.

143. Jean Elleinstein «L' histoire du phénomène Stalinen» Paris 1975 σελ. 53.

γορα το Ριάμπκιν εξελίχτηκε στη σημαντικότερη πολιτική δύναμη της ΕΣΣΔ ¹⁴⁴. Παρατηρεί ο Deutscher. «Η εκλογή του Στάλιν γι' αυτή τη δουλιά δίνει το μέτρο της μεγάλης εμπιστοσύνης που του είχε ο Λένιν. Κι αυτό γιατί, η Επιθεώρηση αυτή ήταν ένα είδος υπερ-Κυβέρνησης, που το κυριότερο, ήταν απαλλαγμένη απ' όλα τα ελαττώματα της επίσημης κυβέρνησης...»

.....
Όπως διαπιστώνουμε λοιπόν, το λιγότερο που μπορούμε να πούμε για τον Στάλιν, της μετά το 1917 εποχής, είναι ότι αποτελεί τον δεύτερο – ύστερα απ' τον Λένιν – ηγέτη της ΕΣΣΔ. Στα τέλη του 1919 είναι ο αναμφισβήτητος ηγέτης του κόμματος. Είναι ήδη ο μοναδικός επίσημος σύνδεσμος ανάμεσα στο πολιτικό και το οργανωτικό Γραφείο. Σύμφωνα με τον Deutscher η ισχύς που διαθέτει σ' αυτό το στάδιο είναι τρομακτική. Στα 1922 θα γίνει απόλυτη, όταν θα καταλάβει και τη θέση του Γενικού Γραμματέα της Κ.Ε. Όμως θα ήταν μεγάλο λάθος να ασπαστούμε την άποψη ότι αυτή η δύναμη απορρέει απ' την όποια συγκατάθεση του Λένιν. Λειτουργεί σαν αντίβαρο στην ονομαστική μόνο εξουσία που κατέχει ο Λένιν. Όλα τα ντοκουμέντα που διαθέτουμε σήμερα προς αυτή τη θέση συγκλίνουν. Παρουσιάζουμε πιο κάτω ένα κάποιο απανθισμά τους.

Τον Οχτώβρη του 1922 ο Λένιν επιστρέφει στη διεύθυνση των κρατικών υποθέσεων. Είχε προηγηθεί μια κρίση αρτηριοσκληρωτικής παράλυσης, που τον κράτησε γύρω στους πέντε μήνες κατάκοιτο. Ωστόσο το μόνο που από καθαρά οργανικής πλευράς κατορθώνει, είναι ένα δυό δημόσιες εμφανίσεις. Στις 21 του Νοέμβρη ξαναπέφτει στο κρεβάτι ¹⁴⁵. Εδώ και τρεις μήνες το κόμμα έχει εξουσιοδοτήσει εν λευκώ τον Στάλιν να συντάξει το σύνταγμα της ΕΣΣΔ. Η δύναμή του δηλ. είναι εντελώς ανεξέλεγκτη*. Ο Λένιν απ' το κρεβάτι του δοκιμάζει να τη περιορίσει. Ένα ζήτημα που προσφέρεται για κριτική είναι η στάση της «Ομάδας του Μπακού» στο θέμα της αυτοδιάθεσης της Γεωργίας. Η βίαιη στάση του Στάλιν απέναν-

144. Βλ. Β.Ι. Λένιν «Άπαντα» том. 23 σελ. 14-20 «Επιστολές» σελ. 455-474. Λόγοι Ζηνόβιεφ στο 8ο συνέδριο του ΚΚΡ (μπολσεβίκων) 162, 501.

145. I. Deutscher «Στάλιν» том. 1. σελ. 217.

ντι στους μη μπολσεβίκους συμπατριώτες του έγινε η αιτία να κατηγορηθεί για «Μεγαλωρώσικο σωβινισμό». Εξίσου άσχημα οι Γεωργιανοί κριτίκαραν και τη στάση του Ντζερτζίνσκυ. Ο Λένιν καλεί τον Ντζερτζίνσκυ και του ζητά εξηγήσεις. Αυτός όμως του μιλά με άσχημο τρόπο, πράγμα που στεναχωρεί πολύ τον Λένιν. Η γραμματέας του Λένιν, Φωτιέβα, αφηγείται ότι «αυτή η συνομιλία τάραξε αρκετά τον Λένιν». Φαίνεται ότι ο Λένιν μη τολμώντας να επιπλήξει ανοιχτά τον ίδιο τον Στάλιν θέλησε να επιβεβαιώσει το κύρος του βάλλοντας ενάντια στον εμπιστό του Ντζερτζίνσκυ. Το αποτέλεσμα ήταν μια νέα υποτροπή της ασθενείας του.

Όπως διαπιστώνουμε λοιπόν, το λιγότερο που μπορούμε να πούμε για τον Στάλιν, της μετά το 1917 εποχής, είναι ότι αποτελεί τον δεύτερο – ύστερα απ' τον Λένιν – ηγέτη της ΕΣΣΔ. Στα τέλη του 1919 είναι ο αναμφισβήτητος ηγέτης του κόμματος. Είναι ήδη ο μοναδικός επίσημος σύνδεσμος ανάμεσα στο πολιτικό και το οργανωτικό Γραφείο. Σύμφωνα με τον Deutscher η ισχύς που διαθέτει σ' αυτό το στάδιο είναι τρομακτική ¹⁴⁶. Στα 1922 θα γίνει απόλυτη, όταν θα καταλάβει και τη θέση του Γενικού Γραμματέα της Κ.Ε. Όμως θα ήταν μεγάλο λάθος να ασπαστούμε την άποψη ότι αυτή η δύναμη απορρέει απ' την όποια συγκατάθεση του Λένιν. Λειτουργεί σαν αντίβαρο στην ονομαστική μόνο εξουσία που κατέχει ο Λένιν. Όλα τα ντοκουμέντα που διαθέτουμε σήμερα προς αυτή τη θέση συγκλίνουν. Παρουσιάζουμε πιο κάτω ένα κάποιο απανθισμά τους. Τον Οχτώβρη του 1922 ο Λένιν επιστρέφει στη διεύθυνση των κρατικών υποθέσεων. Είχε προηγηθεί μια κρίση αρτηριοσκληρωτικής παράλυσης, που τον κράτησε γύρω στους πέντε μήνες κατάκοιτο. Ωστόσο το μόνο που από καθαρά οργανικής πλευράς κατορθώνει, είναι ένα δυό δημόσιες εμφανίσεις. Στις 21 του Νοέμβρη ξαναπέφτει στο κρεβάτι ¹⁴⁷. Εδώ και τρεις μήνες το κόμμα έχει εξουσιοδοτήσει εν λευκώ τον Στάλιν να συντάξει το σύνταγμα της ΕΣΣΔ. Η δύναμή του δηλ. είναι εντελώς ανεξέλεγκτη*. Ο Λένιν απ' το κρεβάτι του δοκιμάζει να τη περιορίσει.

*Χαρακτηριστικό γεγονός που επιβεβαιώνει τη τεράστια δύναμη του Στάλιν, είναι ότι ο Λένιν με μια επιστολή του στον Κάμενεφ, στις 26 του Σεπτεμβρίου,

146. στο ίδιο σελ. 218.

147. M. Levin «Lenin's last fight» σελ. 74.

Ένα ζήτημα που προσφέρεται για κριτική είναι η στάση της «Ομάδας του Μπακού» στο θέμα της αυτοδιάθεσης της Γεωργίας. Η βίαιη στάση του Στάλιν απέναντι στους μη μπολσεβίκους συμπατριώτες του έγινε η αιτία να κατηγορηθεί για «Μεγαλωρώσικο σωβινισμό». Εξίσου άσχημα οι Γεωργιανοί κριτίκαραν και τη στάση του Ντζερτζίνσκου. Ο Λένιν καλεί τον Ντζερτζίνσκου και του ζητά εξηγήσεις. Αυτός όμως του μιλά με άσχημο τρόπο, πράγμα που στεναχωρεί πολύ τον Λένιν. Η γραμματέας του Λένιν, Φωτιέβα, αφηγείται ότι «αυτή η συνομιλία τάρaxe αρκετά τον Λένιν»¹⁴⁸. Φαίνεται ότι ο Λένιν μη τολμώντας να επιπλήξει ανοιχτά τον ίδιο τον Στάλιν θέλησε να επιβεβαιώσει το κύρος του βάλλοντας ενάντια στον εμπιστό του Ντζερτζίνσκου. Το αποτέλεσμα ήταν μια νέα υποτροπή της ασθενείας του.

Τα πράγματα επιδεινώνονται στις 22 του Δεκέμβρη. Τη μέρα αυτή ο Στάλιν παίρνει στο τηλέφωνο τη Κρούτσκαγια και την βρίζει γιατί παραβίασε το «καθεστώς νοσηλείας» του Λένιν. Η «παραβίαση» αφορούσε μια επιστολή του Λένιν προς τον Τρότσκι, με την οποία τον συνέχαιρε για την επιβολή των απόψεών του στη Κ.Ε. σχετικά με το θέμα του μονοπώλιου στο εξωτερικό εμπόριο. Το επεισόδιο κρατείται μυστικό απ' τον Λένιν¹⁴⁹, απ' το φόβο μήπως του επιτείνει την αρρώστεια. Ωστόσο ύστερα από 2 μήνες ο Λένιν γίνεται γνώστης του επεισοδίου. Γράφει αμέσως μια οργισμένη επιστολή στο Στάλιν – αντίγραφο του περιεχομένου της έλαβαν κι οι Κάμενεφ, Ζηνόβιεφ – που το επιμυθιό της είναι: «ή ζητάς συγγνώ-

συγχαίρει τον εαυτό του, επειδή κατάφερε να αποσπάσει κάποια συγκατάθεση του Στάλιν να αλλαχτεί μια παράγραφος του συντάγματος. Βλ. «Επιστολές» σελ. 501.

148. Fotieva «Memories» σελ. 87.

149. Στο 20ο συνέδριο ο Κρούτσεφ θα διαβάσει μια επιστολή της Κρούτσκαγια στον Κάμενεφ. Του παραπονιέται για τη προσβολή του Στάλιν και ζητάει τη προστασία του μαζί μ' αυτή του Ζηνόβιεφ. Το πιο ενδιαφέρον σημείο της επιστολής είν' αυτό που λέει: «...Τα συμφέροντα του κόμματος και του Ιλιτς, δε με απασχολούν λιγότερο απ' ότι το Στάλιν». Γίνεται αντιληπτό, ότι ακόμη κι αυτή η Κρούτσκαγια, η γυναίκα του Λένιν, δεν αμφισβητεί – ούτε κι αυτή την άσχημη για την αξιοπρέπειά της στιγμή – τη προσήλωση του Στάλιν στα «συμφέροντα του κόμματος» Βλ. «Στάλιν» εκδ. Mondadori σελ. 88.

μη, ή διακόπτω μαζί σου κάθε σχέση»¹⁵⁰.

Τι είχε συμβεί; Ήταν τόσο τρομερό πράγμα το ότι ο Λένιν υπαγόρευε μια επιστολή;

Όπως είπαμε ο Λένιν δοκίμασε να αντιδράσει στην απειρίστη εξουσία του Στάλιν. Η πρώτη του προσπάθεια για την επίτευξη αυτού του στόχου, έγινε πάνω στο θέμα του εξωτερικού εμπορίου. Ο Στάλιν είχε ταχθεί υπέρ της άρσης των περιορισμών, επιδιώκοντας έτσι μια εναρμόνισή του με το κλίμα της ΝΕΠ. Ο Λένιν αντέδρασε¹⁵¹. Αλλά η ολομέλεια της Κ.Ε. αποφασίζει στις 6 του Οχτώβρη του 1922 τη σημαντική τροποποίηση των περιορισμών. Απογοητευμένος ο Λένιν πλησιάζει τον Τρότσκι. Σε μια συνάντησή τους στις 11 του Οχτώβρη, εξασφαλίζει την υποστήριξή του. Στις 18 του Δεκέμβρη η Κ.Ε. αποφασίζει την ακύρωση της προηγούμενης αποφασής της. Ο Λένιν θριαμβολογεί με μια επιστολή του στον Τρότσκι¹⁵². Η προσέγκιση του Λένιν στον Τρότσκι – ή μάλλον η αναθέρμανσή της – ανησυχεί τη Σταλινοκρατούμενη Κ.Ε. Σήμερα είναι γενικά αποδεκτό ότι ο Λένιν σχεδίαζε ένα πραξικόπημα σε συνεργασία με τον Τρότσκι. Το πραξικόπημα που στόχευε στο πέρασμα μιας απόφασης για διπλασιασμό των μελών της Κ.Ε. ανατρέποντας έτσι τη Σταλινική πλειοψηφία, θα εκδηλωνόταν στο 12ο συνέδριο¹⁵³. Η Κ.Ε. αντέδρασε υποχρεώνοντας τον Λένιν να «σωπάσει» επιβάλλοντας του ένα σκληρό «καθεστώς νοσηλείας». Επιτηρητής για τη πιστή τήρησή του ορίζεται ο Στάλιν. Να λοιπόν γιατί οργίζεται τόσο ο Στάλιν με τη Κρούτσκαγια. Με το να μεταφέρει την επιστολή του Λένιν στον Τρότσκι, γίνεται αυτόματα συνεργός στο ετοιμαζόμενο πραξικόπημα.

Στις 30 του Δεκέμβρη, τη μέρα που άρχιζε το ιδρυτικό συνέδριο των Σοβιέτ της ΕΣΣΔ, υπαγορεύει στη γραμματέα του Φωτιέβα μερικές σκληρές παρατηρήσεις για την «ομάδα

150. Την επιστολή διάβασε στο 20ο συνέδριο ο Κρούτσεφ βλ. «Στάλιν» εκδ. Mondadori σελ. 89.

151. Βλ. το γράμμα του Λένιν στον Στάλιν «Απαντα».

152. Β.Ι. Λένιν «Απαντα» τομ. 54 σελ. 327-328.

153. Βλ. Α. Τρότσκι «My life» σελ. 514, Μ. Levin «Lenin's last fight» σελ. 120. Ι. Deutscher «The armed prophet» σελ. 66, 68, 69. Επίσης βλ. το τελευταίο άρθρο του Λένιν «Κάλλιο λιγότερα αλλά καλύτερα» «Έργα» τομ. II σελ. 841.

του Μπακού» και τη πολιτική της στο θέμα της Γεωργίας ¹⁵⁴. Οι παρατηρήσεις του όμως δε φτάνουν στο συνέδριο. Απογοητωμένος και ολότελα απελπισμένος υπαγορεύει τη περιβόητη «Διαθήκη» του. Το κείμενό της είναι μια προσπάθεια να προωθήσει τον Τρότσκι στη θέση του υπαρχηγού του κόμματος. «Ο Στάλιν κι ο Τρότσκι, οι δυο ικανώτεροι σίγουρα άντρες της Κ.Ε.» ¹⁵⁵. Κατόπιν η σχεδόν τρομαγμένη παρατήρησή του. «Ο σύντροφος Στάλιν από τότε που έγινε Γ.Γ. συγκέντρωσε μια πελώρια δύναμη στα χέρια του, και δεν είμαι βέβαιος αν θα μπορεί να τη χρησιμοποιεί πάντοτε με προσοχή». Υπενθύμιζε την αντεπαναστατική θέση που κράτησαν οι Ζηνόβιεφ Κάμενεφ στα 1917, κι έκλεινε μ' ένα υστερόγραφο που με αρκετά ζυγισμένες λέξεις επιχειρούσε να πείσει πως ήταν ανάγκη ν' αντικατασταθεί ο Στάλιν, για ένα μειονέκτημα και μόνο: την τραχύτητα του χαρακτήρα του.

Στις 25 του Γενάρη η «Πράβδα» δημοσιεύει ένα γράμμα του με το οποίο επιτίθεται στην αναγκαιότητα ύπαρξης του Επιτροπάτου της Εργατοαγροτικής Επιθεώρησης ¹⁵⁶. Αυτό το κείμενο αποτελεί και το κύκνειο άσμα της αντεπίθεσής του ενάντια στον Στάλιν. Την επόμενη μέρα στις 26 του Γενάρη ο Στάλιν τον επισκέπτεται και του κάνει σφοδρές παρατηρήσεις.

Η μετέπειτα σιωπή του Λένιν – η «Διαθήκη» στάλθηκε στη Κ.Ε. μετά τον θάνατό του – αποδείχνει με πολύ «εύγλωττο» τρόπο, το ποιός ήταν ο αληθινός κυρίαρχος στο κόμμα.

154. Β.Ι. Λένιν «Διαλεχτά έργα» τομ. II σελ. 311.

155. Ι. Deutscher «Στάλιν» τομ. I σελ. 233.

156. Β.Ι. Λένιν «Έργα» τομ. II σελ. 846.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η Παλιά φρουρά αντεπιτίθεται

Η παγίωση της ΝΕΠ ¹⁵⁷ σε βάρος του «πολεμικού κομμουνισμού», επηρεάζει με τις πολύπλευρες αντανakλάσεις της, όλο το φάσμα της πολιτικοκοινωνικής διαστρωμάτωσης. Ο οικοοικονομικός πλουραλισμός της ενθαρρύνει έναν αντίστοιχο στις ιδέες στις θέσεις κ.λ.π. Σχετικά με την ίδρυσή της όμως υπάρχει ένα ερώτημα. Ερώτημα που προκύπτει κάτω απ' το φως των όσων εντοπίσαμε ως τα τώρα. Ποιός υπήρξε ο πραγματικός δημιουργός της ΝΕΠ; Στην ουσία δεν θα 'πρεπε να συζητάμε καν κάτι τέτοιο, ύστερα απ' όσα είπαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο. Σε ανύποπτο χρόνο, μόλις στα 1906, ο Στάλιν συγκρούεται με την άποψη του Λένιν, ότι η προσωρινή επαναστατική κυβέρνηση θα έπρεπε να εθνικοποιήσει τη γη. Στη θέση της προβάλλει την ιδέα για μοίρασμα της γης στους ακτήμονες μουζίκους. Τα χιλιάδες μικρονοικοκυριά που θα δημιουργηθούν έτσι, θα επιταχύνουν, μέσα απ' τις εμπορευματικές σχέσεις που θα δημιουργηθούν, τις διαδικασίες προς τη κατεύθυνση της χειραφέτησης των φεουδαρχικών σχέσεων παραγωγής που κυριαρχούν στη Ρωσία. ¹⁵⁸

Ο Λένιν που εκείνη την εποχή έπλεε στα κανάλια ενός αβέβαιου ισοπεδωτισμού, κατηγόρησε τον Στάλιν σαν καιροσκοπό που προσπαθεί να εξασφαλίσει την υποστήριξη του ρώσου αγρότη. Αν κοιτάξουμε προσεχτικά τη περίοδο 1917-21, θα φτάσουμε αναγκαστικά στο συμπέρασμα, πως ο λεγόμενος «πολεμικός κομμουνισμός» δεν ήταν τίποτ' άλλο παρά, το αποτέλεσμα «υπερσοσιαλιστικών» αυτοσχεδιασμών. ¹⁵⁹

Ας χαράξουμε λοιπόν κάποιες σταθερές.

157. «Νέα Οικονομική Πολιτική»

158. Ι. Στάλιν «Άπαντα» Τομ. 1ος 214-238.

159. Τη προχειρότητά τους θα δεχτεί κι ο Λένιν με το περιφημο «Αποτυχασμό»

1ο: Στα 1906 ο Στάλιν εμφανίζεται οπαδός της διανομής της γης στους μουζίκους και της συνακόλουθης δημιουργίας μιας μικρής ιδιοκτησίας που θα λειτουργήσει σαν μικροαστική τάξη. Αντίθετα ο Λένιν τάσσεται υπέρ της άνευ όρων κρατικοποίησης.¹⁶⁰

2ο: Η περίοδος του «πολεμικού κομμουνισμού» συμπίπτει με τη περίοδο που ο Λένιν είναι σε θέση – από άποψη υγείας – να ασκεί κανονικά τα καθήκοντά του.

3ο: Τον Απρίλη του 1918 ο Λένιν κάθε άλλο παρά έχει εγκαταλείψει την ισοπεδωτική θέση που διατύπωσε στα 1906. Στο έργο «Τα άμεσα καθήκοντα της σοβιετικής εξουσίας» μεταχειρίζεται με σκληρό τρόπο αυτούς που επικαλούνται την αναγκαιότητα ύπαρξης μιας αγροτικής μικροαστικής τάξης. Ταυτόχρονα προτείνει τη θέσπιση αρκετά σκληρών ποινών για τους μουζίκους που δε παραδίνουν το όποιο πλεόνασμα στις κρατικές σιταποθήκες.¹⁶¹

4ο: Το επιτροπάτο της «Εργατοαγροτικής συμμαχίας», το «Ριάμπκιν» θεωρείται και είναι, η θερμοκοιτίδα της ΝΕΠ.¹⁶² Δημιουργός και διευθυντής του Επιτροπάτου είναι ο Στάλιν. Στις 25 του Γενάρη 1923, ο Λένιν επιτίθεται έντονα ενάντια στον όποιο προορισμό του «Ριάμπκιν»¹⁶³. Μήπως κι εδώ, κόντρα στις μεγαλοστομίες του Λένιν για τη ΝΕΠ, επιβάλλεται μια δεύτερη ανάγνωση των κειμένων;

5ο: Και στα 1918 και στα 1922-3, ο Λένιν παρουσιάζεται υπέρμαχος της διατήρησης των περιορισμών στο μονοπώλιο του εξωτερικού εμπορίου.¹⁶⁴ Απεναντίας ο Στάλιν τονίζει την ανάγκη καταργησής τους, ενέργεια που τελικά θα εφαρμόσει στα 1928.¹⁶⁵ Ευνόητο ότι η διατήρηση των περιορισμών ήταν

160 Β.Ι. Λένιν. «Τά άμεσα καθήκοντα της σοβιετικής εξουσίας» σελ. 95.

161. στο ίδιο σελ. 107.

162. Charles Bettelheim «Les luttes des classes en URSS» Vol II deuxième période 1923-1930 – ed. Maspero-Seuil, Paris 1977 σελ. 32.

163. Βλ. Το άρθρο του Λένιν στη «Πράβδα»: «Κάλλιο λιγότερα αλλά Καλύτερα...» «Έργα» Τομ. II σελ. 841-843.

164. Βλ. το γράμμα του Λένιν στον Στάλιν «Άπαντα» Τομ. 54 σελ. 316. Επίσης κοίτα στον ίδιο τόμο σελ. 327-328. Δες ακόμα M. Levin «Lenin's last fight» σελ. 114.

165. Δες την ομιλία του επίτροπου των εξωτερικών Λιτβίνοφ στο βιβλίο του M. Reiman «Die gerbrut des Stalinismus» Frankfurt 1979, σελ. 89.

απόλυτα εναρμονισμένη με το κλίμα του «πολεμικού κομμουνισμού».

6ο: Στο 10 συνέδριο του Ρ.Κ.Κ. τον Μάρτη του 1921 ο Λένιν απαντάει σε κάποια παρατήρηση του Μιλιοϋτιν σχετικά με τη ΝΕΠ, λέγοντας και τα παρακάτω: «...Δεν είχαμε καμιά άλλη δυνατότητα πέρα απ' τη χρησιμοποίηση στο μάξιμουμ ενός αδυσώπητου μονοπωλίου»¹⁶⁶.

7ο: Ο παλιός ένθερμος Λενινιστής Κράσιν, πρώτος επίτροπος του Εξωτερικού εμπορίου αναφωνεί στα 1925 Αν το σύστημα του «πολεμικού κομμουνισμού» διατηρούταν θα διευκόλυνε φοβερά το πέρασμα στον τέλειο κομμουνισμό. Γιατί ήταν αυτό που επέτρεψε τον ολοκληρωτικό έλεγχο της οικονομίας».¹⁶⁷ Θερμός οπαδός της διατήρησης του μονοπωλίου ο «Λενινιστής» Κράσιν, αντιπαραθέτει σαφέστατα τον «πολεμικό κομμουνισμό» με το ισχύον σύστημα: το της ΝΕΠ.

Νομίζουμε πως δε χωρεί καμιά αμφιβολία. Είναι ο Στάλιν εκείνος που με το «Ριάμπκιν» θεμελιώνει και εφαρμόζει αυτό που απ' τα 1906 ήδη έχει προκαθορίσει: την εργατοαγροτική συμμαχία, και μέσω αυτής, τη ΝΕΠ. Απλά, ο Λένιν που έχει τεθεί ολοκληρωτικά πλέον στο περιθώριο, επιχειρεί μια εγωιστική στροφή 180 μοιρών και πατρονάει αυτό που του έχει ήδη επιβληθεί. Αλλά το πιο ενδιαφέρον στοιχείο στην όλη υπόθεση είναι η στάση του Στάλιν. Και τότε, και μετά, – σ' ένα σωρό θέματα – όχι μόνο θα μείνει στη σκιά μη διεκδικώντας δάφνες που του ανήκουν, μα και θα πρωτοστατήσει στο να αποδοθούν στον Λένιν.

Το έχουμε ξαναπεί, θα το επαναλάβουμε πάλι. Το μόνο πράγμα που ενδιαφέρει τον Στάλιν είναι η εδραίωση της «υπόθεσής» του. Του είναι τελείως αδιάφορο το ποιος θα καρπωθεί αυτές ή εκείνες τις δάφνες. Πιστεύουμε – και είμαστε απόλυτα βέβαιοι γι αυτό – ότι έχει βιώσει την ιδέα του φύλακα – άγγελου της επανάστασης. Αισθάνεται σαν ο υπέρτατος κριτής των πάντων. Πιστεύει πως και το σύνολο του πληθυσμού της Ρωσίας του αναγνωρίζει τούτο το αξίωμα. Πλάθοντας λοιπόν έναν θεό στο πρόσωπό του Λένιν, δεν

166. Β.Ι. Λένιν. «Άπαντα» Τομ. 32 σελ. 210.

167. Leonid Borishovitch Krasin «The planed finance and the monopoly of the exterior commerce» Moscou 1925 σελ. 34.

κάνει τίποτα περισσότερο από μια απλή μεγαλοψυχία. Είναι σίγουρος ότι έτσι θα αντιμετωπίσει το θέμα κι η ιστορία. Ένας υπέρτατος κριτής δεν καταδέχεται ποτέ να διεκδικήσει κάτι. Είναι ο δημιουργός των πάντων. Του ανήκουν όλα.

.....
Όπως είπαμε, με τη κατοχύρωση της ΝΕΠ ανθεί μέσ' το κόμμα κι ένας κάποιος πλουραλισμός ιδεών, θέσεων, κ.λ.π. Στα πλαίσια αυτού του πλουραλισμού είναι που εμφανίζεται στις 15/10/1923, η «πλατφόρμα των 46».¹⁶⁸ Απ' τα πιο γνωστά ονόματα που την υπογράφουν, είναι κι αυτά των Πρεομπραζένσκι, Σαπρόνοφ, Καγκάνοβιτς, Οσσίνσκι. Οι συντάκτες της, οπαδοί της ταχύρρυθμης εκβιομηχάνισης, εντοπίζουν την κύρια αιτία για τα δεινά της χώρας, στην έλλειψη δημοκρατικών διαδικασιών στο πάροισμο των αποφάσεων.¹⁶⁹

Ανάμεσα στο 12ο και το 13ο συνέδριο, το βασικό θέμα των διχογνωμιών μέσ' το κόμμα είναι εκείνο της ΝΕΠ. Η κυρίαρχη ηγετική ομάδα όπως εκφράζεται απ' τον Στάλιν επιμένει για την αναγκαιότητα της «εργατοαγροτικής συμμαχίας». Οι διαφωνούντες, αυτοί που υποστηρίζουν την έναντι κάθε θυσίας εκβιομηχάνιση, συσπειρώνονται γύρω απ' τον Τρότσκι.¹⁷⁰

Στο 13ο συνέδριο (23-31 Μάη 1924) η ηγετική ομάδα καταφέρνει να επιβάλλει ολοκληρωτικά τις θέσεις της. «...Είναι κάτι παραπάνω από απαραίτητο να θεωρούμε σαν το δοσμένο καθήκον μας τη διατήρηση της «εργατοαγροτικής συμμαχίας»¹⁷¹. Ωστόσο στο θέμα της εσωκομματικής δημοκρατίας η αντιπολίτευση επιμένει και αποσπά κάποια παραχώρηση. Το συνέδριο αναγνωρίζει την ανάγκη ύπαρξης μιας «εργατικής δημοκρατίας»¹⁷². Ο βασικός υπεύθυνος για τη παραχώρηση αυτή είναι ο Στάλιν. Αποτελεί το φράγμα που πάνω του τσακίζονται οι επιθέσεις των Ζηνόβιεφ, Κάμενεφ, ενάντια στον Τρότσκι. Ζητούσαν ούτε λίγο ούτε πολύ ν' αποκηρύξει τις ιδέες του, δηλώνοντας πως διέπραξε «έγκλημα συνειδήσης».

168. Για το κείμενο της «πλατφόρμας των 46» βλ. E.H. Carr «The Interregnum» London, Macmillan 1965.

169. στο ίδιο σελ. 106-107.

170. ΚΚΣΕ: Ψηφίσματα και αποφάσεις τομ. Ι σελ. 850

171. στο ίδιο τομ. Ι σελ. 771.

172. I. Deutscher «Στάλιν» Τομ. Ι σελ. 261.

Τελικά ο Στάλιν σώζει τη κατάσταση λέγοντας πως η παρουσία του Τρότσκι στο κόμμα κρίνεται απαραίτητη. Στον Ράντεκ και στη Κρούπσκαγια που τον επισκέπτονται, δηλώνει ότι ο μόνος όρος που θέτει προκειμένου να αναθερμανθούν οι σχέσεις του με τον Τρότσκι, είναι να σταματήσει ο τελευταίος τις επιθέσεις εναντίον του.¹⁷³

Στις 6 του Νοέμβρη 1923, ο Τρότσκι θα εγκαινιάσει εκείνο που θα ονομαστεί «φιλολογική διαμάχη». Την ημέρα αυτή κυκλοφορεί το έργο του «Τα διδάγματα του Οχτώβρη». Βασικοί στόχοι του βιβλίου είναι οι Ζηνόβιεφ, Κάμενεφ, που τους κατηγορεί ότι προσπάθησαν να σαμποτάρουν την επανάσταση του Οχτώβρη. Υπενθυμίζει τις έντονες διαμαρτυρίες τους προς τον Λένιν όταν αυτός ανακοίνωσε την αμετάκλητη αποφασή του να εξαναγκάσει τον Κερένσκι να παραχωρήσει την κυβέρνηση στα Σοβιέτ. Η κατηγορία ήταν σίγουρα σωστή. Με τη μόνη διαφορά όμως πως παραμελούσε τις δικές του ταλαντεύσεις πάνω στο ίδιο ζήτημα.¹⁷⁴ Οι Κάμενεφ, Ζηνόβιεφ αντιδρούν λυσσαλέα. Ο πρώτος απευθύνεται στη συνέλευση του κόμματος στις 18 του Γενάρη 1925, και ζητά τη καταδίκη του «Τροτσικισμού»¹⁷⁵. Η συνέλευση ωστόσο με τη παρέμβαση του Στάλιν αρκείται σε μια προσπάθεια «ήρεμης νουθέτησης» του Τρότσκι.¹⁷⁶ Στη συζήτηση παρεμβάλλεται κι η Κρούπσκαγια που προσπαθεί να βρει μια χρυσή τομή στη διαμάχη. Οπωσδήποτε όμως δε παραλείπει να χαρακτηρίσει το βιβλίο του Τρότσκι «άκαιρη παρελθοντολογία»¹⁷⁷. Στη διαμάχη μετέχει κι ο Στάλιν με το βιβλίο του «Προβλήματα Λενινισμού». Εκεί πρωτοδιατυπώνει, όχι με απόλυτο ακόμα τρόπο, τη θεωρία του για τον «σοσιαλισμό σε μια χώρα»¹⁷⁸. Ο ηττημένος της όλης ιστορίας υπήρξε ο Τρότσκι. Όχι μόνο δεν μπόρεσε να πείσει για το αθέμιτο του δικού του ρόλου

173. στο ίδιο σελ. 261.

174. Βλ. τις σημειώσεις του λοχαγού Sadoul «La revolution bolchevique» Paris 1919 σελ. 41. Ακόμα Leonard Schapiro «History of bolshevik party». London 1962.

175. L. Kamenev «Articles and Speeches» Moscou 1925 τομ. Ι σελ. 180, 243.

176. «Πράβδα» 19-23 Νοέμβρη 1924.

177. Κρούπσκαγια «Τα μαθήματα του Οκτώβρη» απ' το βιβλίο «Delusions in Trotsky's theory» σελ. 365-371.

178. Βλ. ακόμα το άρθρο του Στάλιν στη «Πράβδα» «Ο Οχτώβρης και η θεωρία του Τρότσκι για τη διαρκή επανάσταση» «Απαντα» τομ. 7. σελ. 390.

στον Οχτώβρη, αλλά έμεινε κι εκτεθειμένος στα μάτια όλων, για το κατα πόσο εξυπηρετούσε το κόμμα μια «αναμόχλευση παλιών ιστοριών». Συνάμα χάνει και τη θέση του πρόεδρου του «Επαναστατικού στρατιωτικού συμβουλίου».

Στη 14η συνδιάσκεψη (27-29 Απρίλη 1925) η διαμάχη εντοπίζεται αποκλειστικά στο θέμα της ΝΕΠ. Ο Τρότσκι επιμένει πάνω στην αναγκαιότητα μιας ταχύρρυθμης εκβιομηχάνισης. Η καλύτερη στοιχειοθέτηση της αποψής του, βρίσκεται στο έργο του Πρεομπραζένσκι «La nouvelle Economique».*

Ο Στάλιν απορρίπτει τη θέση ότι η ΝΕΠ εκφράζει κάποια υποχώρηση έναντι του καπιταλισμού. Υπερτονίζει την άποψη ότι η ΝΕΠ αποτελεί την αποθέωση της «Εργατοαγροτικής συμμαχίας»¹⁷⁹. Στα ίδια πρότυπα σκέψης κινούνται κι οι Κάμενεφ¹⁸⁰, Μπουχάριν¹⁸¹. Η πολιτική της φιλελευθεροποίησης της αγοράς φτάνει στο απόγειό της, σε μια απόφαση της ΚΕ στις 30 του Απρίλη. Η απόφαση προσφέρει σημαντικά κίνητρα για την ανάπτυξη της αγροτικής οικονομίας, και άρει μερικούς αποφασιστικούς περιορισμούς.¹⁸²

Θα πρέπει να σταθούμε λίγο στους Μπουχάριν, Κάμενεφ, Ζηνόβιεφ, που υπερθεματίζουν τα προσόντα της ΝΕΠ. Σέρνοντας μαζί τους όλα τα τρωτά στοιχεία του νεόπλουτου διανοούμενου, λουφάζουν τόσο στον Οχτώβρη του 1917, όσο και στη περίοδο του «πολεμικού κομμουνισμού». Παρακολουθούν έκπληκτοι και τρομαγμένοι τα απρόβλεπτα απ' αυτούς γεγονότα, να σαρώνουν «ηθικές αξίες», οδηγώντας τη ζωή σε αβέβαια για τον ψυχισμό τους κανάλια. Το στέριωμα της ΝΕΠ αποτελεί ένα είδος βάλαμου για τις ψυχολογικές πληγές τους. Τους λυτρώνει απ' το μόνιμο άγχος. Γι αυτό και υπεραιμούνται τώρα για τη διατήρηση της «Εργατοαγροτικής συμμαχίας». Σ' αυτό το σημείο βρίσκεται και η αξία του Τρότσκι. Παρόλο που έχει τις ίδιες μ' αυτούς καταβολές, η σταθερή εντιμότητα του χαρακτήρα του απέναντι στα οράματα που

* E. Préobrajensky: «La nouvelle Economique» ed. Sociales Paris 1966.

179. I. Στάλιν «Άπαντα» τομ. 7. σελ. 112.

180. L. Kamenev «Articles and speeches» τομ. 12 σελ. 132-133.

181. «Πράβδα» 24 Απρίλη 1925, όπου και το περιβόητο «Πλούτιστε, πλουτίστε... και μη φοβάστε ότι θα είστε εσείς που θα κληθείτε να πληρώσετε τα τσάσμένα...».

182. P.K.K. «Αποφάσεις» σελ. 642-649 Μόσχα, 1941.

δημιουργούν οι ιδέες του, τον οδηγεί σ' ολότελα αντίθετες προς τις κοινωνικοψυχολογικές του επαγωγές.

Ωστόσο στη 14η συνδιάσκεψη αποδεικνύεται πως το γόητρο των Ζηνόβιεφ, Κάμενεφ έχει καταρρακωθεί τελείως. Ο Στάλιν προβάλλει όσο ποτέ παντοδύναμος. Οι συναντήσεις του μαζί τους γίνονται όλο και πιο αραιές. Το σχήμα που ονομαζόταν «τριανδρία», (Στάλιν, Ζηνόβιεφ, Κάμενεφ) διαλύεται. Οι ελάχιστοι οπαδοί των Ζηνόβιεφ, Κάμενεφ, σπεύδουν να απομακρυνθούν από κοντά τους. Οι φτερούγες του Μπουχάριν προσφέρουν το ασφαλέστερο προς το παρόν καταφύγιο. Θα πρέπει να είμαστε αρκετά προσεκτικοί μπροστά σε ορισμούς του τύπου: «Ο Στάλιν, αφού τους χρησιμοποίησε πρώτα, τους ξεπούλησε». Κι αυτό γιατί το κύρος και των δυό τους όταν τους παραμερίζει ο Στάλιν, είναι στη κυριολεξία ανύπαρκτο, κι εδώ που τα λέμε, όχι άδικα. Άλλωστε, είναι ο Στάλιν που σ' όλο το 1924 επαναλαμβάνει μονότονα. «Κανένας απ' τους μαθητές του Λένιν δεν έχει τις ικανότητες να τον διαδεχτεί» κι ότι «μόνο μια συλλογική ηγεσία θα μπορούσε ν' ανταποκριθεί στις τεράστιες απαιτήσεις του κενού που άφησε ο Λένιν»¹⁸³. Μια ειλικρινής έξαρση ουτοπικής ελπίδας. Θα υπάρξουν κι άλλες. Την ίδια με τον Στάλιν στάση απέναντι στους Ζηνόβιεφ, Κάμενεφ, κρατούν και τα υπόλοιπα μέλη του πολιτικού γραφείου: οι Μπουχάριν, Ρύκωφ, Τόμσκυ. Η απόγνωση της καταβράθρωσης, οδηγεί τους Ζηνόβιεφ, Κάμενεφ, σε νέο ηθικό παραπάτημα. Στις 21 του Ιούνη 1925, ο Ζηνόβιεφ, λησμονώντας τα πάντα, εμφανίζεται υπέρμαχος του «πολεμικού κομμουνισμού»¹⁸⁴. Το Σεπτέμβρη οξύνει την επίθεσή του, με την έκδοση του βιβλίου του «Ο Λενινισμός», όπου χαρακτηρίζει σωστά το υπάρχον σύστημα σαν «κρατικό καπιταλισμό». «Ας πούμε τα πράγματα με τ' όνομά τους. Τον κρατικό καπιταλισμό, κρατικό καπιταλισμό», αναφωνεί. Στις 5 Σεπτέμβρη του 1925, η Κρούπσκαγια, ο Ζηνόβιεφ, ο Κάμενεφ, κι ο Σοκόλνικοφ δημοσιεύουν μια καθαρά «αριστερής» έμπνευσης διακήρυξη. Σ' αυτή διατρανώνουν την αντίθεσή τους με τη ΝΕΠ, και ζητάνε εσωκομματική δημοκρατία. Το πως συμβιβάζεται το δεύτερο αίτημα με

183. I. Στάλιν «Άπαντα» τομ. 5. σελ. 390.

184. «Πράβδα του Λένινγκρατ» 24 Ιούνη 1925.

τον «πολεμικό κομμουνισμό» είναι τελείως διαφορετικό πρόβλημα. Πάντως η διακηρυγή τους προκαλεί ελάχιστη ή και καθόλου, απήχηση. Όπως παρατηρεί κι ο Bettelheim: «η στροφή των Ζηνόβιεφ Κάμενεφ, αδιάλλακτων ως τα χτες υποστηρικτών της ΝΕΠ, προκαλεί τον σκεπτικισμό»¹⁸⁵.

Το 14ο συνέδριο συνέρχεται στις 18 του Δεκέμβρη. Η αντιπολίτευση παθαίνει πανωλεθρία. Οι ηγέτες της προσπαθούν να συμβιάσουν τα ασυμβίβαστα¹⁸⁶. Η ομιλία του Στάλιν είναι ένα κήρυγμα συμφιλίωσης. Παραδέχεται πως ορισμένες πλευρές της ΝΕΠ συνιστούν «κρατικό καπιταλισμό»¹⁸⁷ μα επαναλαμβάνει πως σε καμιά περίπτωση δε μπορούν να γίνουν τροχοπέδη στην ανάπτυξη τη δικτατορίας του προλεταριάτου. Όσο αφορά την εσωκομματική δημοκρατία, υπενθυμίζει στους Κάμενεφ, Ζηνόβιεφ, ότι στο 13ο συνέδριο ζητούσαν τη διαγραφή του Τρότσκι. «Δε τους ακούσαμε – καταλήγει – γιατί γνωρίζαμε ότι η μέθοδος των διαγραφών έκρυβε μεγάλες παγίδες για το κόμμα. Αυτό που ζητούσαν στην ουσία ήταν αίμα... Αποκλείοντας σήμερα τον έναν, αύριο τον άλλον, τι θ' απομείνει τελικά όρθιο στο κόμμα;»¹⁸⁸.

Ένα άλλο ενδιαφέρον σημείο του 14ου συνεδρίου είναι και η παραδοχή της ηγεσίας, πως η χώρα χρειάζεται να μετατραπεί σε βιομηχανική δύναμη¹⁸⁹. Η ασάφεια της απόφασης ως προς τους όρους, που πάνω τους θα πραγματοποιηθεί η εκβιομηχάνηση, τονίζει την ανάγκη διατήρησης της ΝΕΠ. Η ορθότητα της μη εγκατάλειψης της ΝΕΠ σ' αυτό το συγκεκριμένο στάδιο, επικυρώνεται κι απ' τη στροφή του βασικού θεωρητικού της εκβιομηχάνησης, Πρεομπραζένσκου. Ο τελευταίος αναγνωρίζει την ιδιαιτερότητα των συνθηκών της αγροτικής Ρωσίας, και εντοπίζει τα κάμποσα προβλήματα που δημιούργησε το «Γκοσπλάν»*¹⁹⁰. Η προσέγγιση απόψεων

*Το «Γκοσπλάν» «κεντρική σοβιετική οργάνωση σχεδιοποίησης» δημιουργήθηκε στα 1921. Μέχρι τον θάνατο του Λένιν ο ρόλος του υπήρξε απροσδιόριστος και υποτυπώδης. Για την εναντίωση του Λένιν στο «Γκοσπλάν» κοίτα: Β.Ι. Λένιν «Έργα» τόμος 35 σελ. 405.

185. Charles Bettelheim «Les luttes des classes en USSR» τομ. II σελ. 351.

186. Βλ. E.H. Carr «Socialism in one cantry» τομ. I London, Macmillan 1964.

187. Ι. Στάλιν «Άπαντα» τομ. 7 σελ. 374.

188. στο ίδιο σελ. 390.

189. Ρ.Κ.Κ. «Αποφάσεις» σελ. 48-50.

190. Dragana Archits «Social and financial roots of Stalinism» ed. Institute of Interna-

νάμεσα στον Στάλιν, και τον Πρεομπραζένσκου θέτει σε επιφυλακή τη δεξιά του κόμματος. Ο Μπουχάριν προσπαθεί να προκαταλάβει τον Στάλιν, με μια σειρά άρθρων στη «Πράβδα», εχθρικά στην έννοια της «πρωταρχικής συσώρευσης» όπως την εκφράζει ο Πρεομπραζένσκου¹⁹¹.

Τον Ιούλη του 1926 οι Ζηνόβιεφ, Κάμενεφ, Τρότσκι, συγκροτούν τη λεγόμενη «ενιαία αντιπολίτευση». Το σχήμα που εύστοχα ο Στάλιν θα ονομάσει «συμμαχία δίχως αρχές».

Η επιρροή της «ενιαίας αντιπολίτευσης» εντοπίζεται βασικά στις περιοχές του Λένινγκραντ, της Ουκρανίας, της Υπερκαυκασίας, και των Ουραλίων. Διατηρεί όμως κάμποσους δυναμικούς πυρήνες στις δημόσιες υπηρεσίες, και κυρίως στο στράτευμα. Έτσι τουλάχιστον δείχνει η μεγάλης κλίμακας εκκαθάριση στο στρατό που επιχειρεί η κυβέρνηση την ίδια ακριβώς εποχή. Το κόμμα αιτιολογεί τις εκκαθαρίσεις προβάλλοντας την άποψη ότι έγιναν για λόγους λιτότητας, αλλά δεν πείθει. Είναι τόσο μεγάλο το νούμερο των διωχθέντων αξιωματικών, – περίπου το ένα τρίτο του σώματος – που δεν αφήνει καμιά αμφιβολία για τα αληθινά κίνητρα της πράξης¹⁹². Παρόλ' αυτά όμως, η «ενιαία αντιπολίτευση» απέχει πολύ απ' το να αποτελεί σοβαρό κίνδυνο για την ηγετική ομάδα. Τα μέλη της, με τις πλέον αισιόδοξες μετρήσεις, φτάνουν δε φτάνουν τις 9000. Αριθμός αμελητέος, αν σκεφτούμε ότι τα μέλη του κόμματος τον ίδιο καιρό αγγίζουν το ένα εκατομμύριο¹⁹³. Κατανοούμε λοιπόν απόλυτα τα εμπόδια που συναντά στη προσπάθειά της ν' ακουστεί στις κομματικές οργανώσεις. Εξάλλου δεν είναι λίγες οι φορές που τα μέλη της πέφτουν και θύματα βίαιης συμπεριφοράς.¹⁹⁴

Η αποκήρυξη των προηγούμενων πράξεών τους, είναι το αντίτιμο που καλούνται να πληρώσουν οι ηγέτες της αντιπολίτευσης προκειμένου να πάρουν μέρος στη 15η συνδιάσκεψη (16 Οχτώβρη-3 Νοέμβρη 1926). Στην εισήγησή του ο

tional Politic and Finance of Belgrade σελ. 159.

191. «Πράβδα» Νο 153-1926, όπου και το άρθρο του Ν. Boukharine «Γιατί δε πρέπει ν' αλλάξουμε τον Λένιν με τον Πρεομπραζένσκου».

192. Ι. Στάλιν «Άπαντα» τομ. 8 σελ. 225.

193. Βλ. Μ. Reiman «Die geburt des Stalinismus «Frankfurt» 1979.

194. Ι. Deutscher «The armed prophet» σελ. 225.

Στάλιν επαναλαμβάνει για μια ακόμα φορά τις γνωστές θέσεις για τη ΝΕΠ. Κατόπιν προχωρεί σε μια εντυπωσιακή ανάλυση της πορείας των αντιπολιτευόμενων¹⁹⁵. Οι ομιλίες των Κάμενεφ, Ζηνόβιεφ, Τρότσκυ, που προσπαθούν να υπερασπιστούν τις απόψεις τους, διακόπτονται συνέχεια. Επηρασμένη απ' την ομόφωνη απόρριψη της αντιπολίτευσης η Κρούπσκαγια δηλώνει πως διαχωρίζει τη θέση της. Ο Στάλιν κλείνει τη συνδιάσκεψη με μια νέα έκκληση για ενότητα που αποτελεί ταυτόχρονα και απειλή. «Ή θα αποφασίσετε να εκπληρώσετε τους όρους για μια πλήρη ενότητα, ή το κόμμα που σας τσάκισε χτες, θα σας αποτελειώσει αύριο»¹⁹⁶.

Κλείνοντας η συνδιάσκεψη τις εργασίες της επικυρώνει την απόφαση της ολομέλειας της ΚΕ (23 Οχτώβρη) για καθαίρεση του Ζηνόβιεφ από πρόεδρου της ΚΔ, του Τρότσκυ από μέλους του ΠΓ, και του Κάμενεφ από αναπληρωματικό μέλος του ΠΓ¹⁹⁷.

Την άνοιξη του 1927 η αντιπολίτευση κερδίζει μια όχι μικρή νίκη στην 8η ολομέλεια της Εκτελεστικής Επιτροπής της ΚΔ στη Μόσχα. Η ολομέλεια απορρίπτει την αίτηση της Σοβιετικής αντιπροσωπείας για διαγραφή του Τρότσκυ και του πρώην πρόεδρου της ΚΔ Νέων, του Σέρβου Β. Βούγιοβιτς. Αρκείται στο να τους απευθύνει μια «τελευταία προειδοποίηση»¹⁹⁸. Η ελαστικότητα της Διεθνούς οφείλεται στην οξεία επίθεση του Τρότσκυ, που της καταλογίζει ευθύνες για την άσχημη τροπή του κινήματος στη Κίνα. Ευθύνες για το ίδιο ζήτημα επίσης, καταλογίζει και στην ηγεσία του ΡΚΚ. Μάλλον άδικα όμως, γιατί όπως έχει ήδη καταγραφεί μια απ' τις κύριες αιτίες της κακής ρώσικης οικονομίας εκείνα τα χρόνια, ήταν και τα μεγάλα κονδύλια που διέθετε για τα διάφορα επαναστατικά κινήματα¹⁹⁹. Η απόφαση της ΚΔ ενθαρρύνει την

αντιπολίτευση να πυκνώσει τα πυρά της. Έτσι στις 26 Μάη του 1927, κατατίθεται στο ΠΓ μια κοινή δήλωση 83 στελεχών. Αναμεσά τους διακρίνονται τα ονόματα των Τρότσκυ, Ζηνόβιεφ, Σμίλγκα, Εβδοκίμωφ. Σ' αυτή, τονίζουν τη δυσμενή για το ΡΚΚ εξέλιξη που μπορεί να έχουν τα τελευταία γεγονότα στη Κίνα. Γίνεται ακόμα λόγος για το καθεστώς που επικρατεί μέσα στο κόμμα, και για την ανάγκη να λειτουργήσει ουσιαστικά η συλλογική ηγεσία²⁰⁰.

Στο μεταξύ το κόμμα δέχεται ένα σημαντικό πλήγμα, μετά την απόφαση της Βρεταννίας να διακόψει κάθε σχέση με το καθεστώς. Συνάμα μεγαλώνει και η αγανάκτηση κατά της αντιπολίτευσης, που της αποδίδουν την ευθύνη γι αυτό. Ζητείται δε απ' το ΠΓ²⁰¹ να πάρει διοικητικά μέτρα εναντίον της. Αλλά κόντρα στον όλο θόρυβο, ο Στάλιν υποχρεώνει τα υπόλοιπα μέλη του ΠΓ να αποδεχτούν έναν διάλογο με τους αντιπολιτευόμενους²⁰². Οι τελευταίοι που θεωρούν αδυναμία τη στάση του ΠΓ οξύνουν πολύ περισσότερο τις επιθέσεις τους. Οργανώνουν φιλικά προσκείμενες σ' αυτούς εργατικές συνελεύσεις, στη Μόσχα στο Λένινγκραντ κ.α.²⁰³ Απεργίες σημειώνονται στο λεκανοπέδιο του Δον, και σε μερικά υφαντουργεία της Μόσχας²⁰⁴. Μια έκθεση της ΟGPU, μιλάει για «απώλεια ηθικού των εργαζόμενων». Το ποτήρι δείχνει να ξεχειλίζει όταν 2.000 άτομα διοργανώνουν έναν θορυβώδη αποχαιρετισμό του Σμίλγκα, που μετατίθεται στο Χαμπάροφσκ της Μαντζουρίας. Ο Στάλιν διατάζει την αστυνομία να μην επέμβει στη διαδήλωση που ακολουθεί. Ωστόσο η οργή στο κόμμα πολλαπλασιάζεται. Αρκετοί μιλούν για αντικομματική συγκέντρωση σε καιρό πολέμου. Το γεγονός σχολιάζεται ευρύτατα κι απ' τον τύπο του εξωτερικού, πράγμα που συντελεί ακόμα περισσότερο στο να αποτρέψει τους ευρωπαϊκούς

195. Ι. Στάλιν. «Άπαντα» том. 8 σελ. 225.

196. στο ίδιο σελ. 370.

197. Ρ.Κ.Κ. «Αποφάσεις» том. II σελ. 171.

198. Βλ. «Πράβντα» 31.5.1927 και «Fahne des Kommunismus» No 15.

199. Σύμφωνα με μαρτυρία καλά πληροφορημένου σοβιετικού λειτουργού, εκείνη την εποχή η ΕΣΣΔ κάλυπτε το 75% των προϋπολογισμών των κομμουνιστικών κομμάτων του εξωτερικού καθώς και της Κομιντέρν κι όλων των οργανώσεων που συνδέονταν μαζί της. Δεν εξαιρούνται βέβαια και τα τεράστια ποσά που δίνονταν σ' άλλα επαναστατικά κινήματα.

200. U. Volter «Left opposition» W. Berlin 1977 σελ. 84-95.

201. στο ίδιο σελ. 110 κε

202. Βλ. ανακοίνωση της 18/4/1928 του Πολιτικού Γραφείου και του προεδρείου της ΚΕΕ. Μιαν άλλη άποψη μας δίνει ο Ι. Deutscher βλ. «The disarmed prophet» Berlin 1972 σελ. 321 κε.

203. Βλ. ανακοίνωση της 18/7/1927 του Πολ. Γραφ. και την ομιλία του G Jakovda στη συνεδρίαση των Λαϊκών επιτροπών στις 7/7/1927.

204. Βλ. «Γράμμα από τη Μόσχα» στον «Σοσιαλιστικό Ταχυδρόμο» της 29/6/1927.

οικονομικούς κύκλους να επιχειρήσουν οικονομικά ανοίγματα μ' ένα ετοιμόρροπο καθεστώς²⁰⁵. Η ΚΕ συνεδριάζει έκτακτα για να συζητήσει το συμβάν. Το μέλος της ΚΕ ελέγχου Α. Σόλτς ζητάει να σταλθούν στη λαιμητόμο οι Ζηνόβιεφ, Τρότσκι κ.λ. Με τη γνώμη του συντάσσεται κι η δυναμική ομάδα της ΚΕ που αποκαλείται «συνείδηση του κόμματος». Παρόλ' αυτά με επέμβαση του Στάλιν η ΚΕ δεν αποφασίζει τη δίωξη των αντιπολιτευόμενων. Αποφασίζεται απλά να μετατεθεί η συζήτηση του θέματος στην επόμενη συνέλευση της ΚΕ Ελέγχου²⁰⁶.

Εν τω μεταξύ συνεχίζεται ο θόρυβος ενάντια στους Τρότσκι Ζηνόβιεφ κ.λ. Δεκάδες ψηφίσματα κομματικών κι εργατικών οργανώσεων ζητούν την άμεση διαγραφή τους απ' το κόμμα. Σειρά του Τ.Β. Σαπρόνοφ να τρομάξει απ' την κατακραυγή. Έτσι, μετά τη Κρούπσκαγια, και η ομάδα των «Δημοκρατικών Συγκεντρωτιστών» διαχωρίζει τη θέση της απ' την «ενιαία αντιπολίτευση». Ο Σαπρόνοφ συγκροτεί μια νέα φράξια, την «Ομάδα των 15» της οποίας τα μέλη γρήγορα απομειώνονται στον Σταλινικό σχηματισμό*. Οι ηγέτες της αντιπολίτευσης ετοιμάζονται τώρα για το 15ο συνέδριο. Διάχυτη είναι η ελπίδα στους κόλπους της, ότι στο συνέδριο θα κατακτήσουν σημαντικό έδαφος. Είναι εκείνη ακριβώς τη στιγμή που ο Στάλιν προχωρεί σε μια πρόταση οπωσδήποτε γενναϊώδωρη. Μ' αυτή καλείται η αντιπολίτευση να εργαστεί μέσα από υπεύθυνα πόστα στην οικοδόμηση του σοσιαλισμού. Μοναδικός όρος, να υποταχτεί στη θέληση της πλειοψηφίας*.

Παράλληλα, ο Στάλιν, ανανεώνει την εμπιστοσύνη του στα μέλη της αντιπολίτευσης που κατέχουν επίσημες θέσεις. (Πιατάκοφ, Αντόνοφ Ορσεένκο, Κάμενεφ, Πρεομπραζένσκι κ.λ.).

Η κοινή ολομέλεια της ΚΕ, και της ΚΕ Ελέγχου συνέρχεται στις 29 Ιούλη του 1927 στη Μόσχα. Εκεί το βήμα της ηγεσίας

*P. Broué «Le Parti bolchevique» Paris ed. Minuit 1963 σελ. 249-250.

*George Clairemond «L'histoire du mouvement socialdemocratique en Russie» Τομ. II σελ. 98 Paris 1930.

205. Βλ. Γαλλικό-Γερμανικό τύπο της εποχής.

206. Βλ. «Πράβντα» 26/6/1927 και κομμουνιστικό δελτίο της συνόδου της Κ.Ε. αρ. φυλ.: 20-21/1927.

για συμφιλίωση είναι ακόμα πιο αποφασιστικό. Δέχεται ορισμένες απ' τις εκτιμήσεις του Τρότσκι σχετικά με το κινέζικο ζήτημα σαν σωστές*. Εκτός αυτού κάνει ότι μπορεί για να διαψεύσει τις δυσσιώνες για το μέλλον της αντιπολίτευσης, προβλέψεις των ξένων ανταποκριτών. Παρόλ' αυτά η αντιπολίτευση εμφανίζεται ανένδοτη. Τόσο ο Τρότσκι όσο κι ο Ζηνόβιεφ αρνούνται να παραδεχτούν ότι σ' ορισμένα θέματα μπορεί νά'σφαλαν. Ύστερα κι απ' αυτό, ο πρόεδρος της ΚΕ Ελέγχου Γκ. Ορντζονίκιντζε, παρουσιάζει στην αντιπολίτευση τρία ελάχιστα αιτήματα: 1. Να ανακαλέσει ο Τρότσκι τους προσβλητικούς για την ηγεσία λόγους του, και μαζί τη θέση ότι είναι δυνατό σε περίπτωση πολέμου ν' αλλαχτεί η ηγεσία. 2. να καταδικαστεί σε «προβοκατόρική» η αριστερά του Γερμανικού ΚΚ. (Ρούθ Φίσσερ, Χούρμπανς, κ.ά.) 3. Να διαψεύσει ότι επιδιώκει τη δημιουργία δεύτερου κόμματος. Η αντιπολίτευση αρνείται και τους 3 όρους. Το μόνο που απομένει στη ΚΕ πια, είναι να διαγράψει τους Ζηνόβιεφ, Τρότσκι, από μέλη της.

Μια διαγραφή που οτιδήποτε άλλο παρά τελεσίδικη φαντάζει. Τουλάχιστον αυτή την εντύπωση δημιουργούν οι συνεχείς προσπάθειες της ηγεσίας για την επίτευξη συμφωνίας με τους διαγραφέντες. Η εντύπωση που κυριαρχεί στο εξωτερικό είναι ότι η ηγεσία του κόμματος βγήκε σοβαρά εξασθενημένη απ' την όλη ιστορία. Μ' αυτόν τον τρόπο εξηγείται κι η μαλθακότητα απέναντι στην αντιπολίτευση. Οι αντίκτυποι τέτοιων σκέψεων είναι φοβερά επώδυνοι για την εξωτερική αξιοπιστία του νεαρού Σοβιετικού κράτους. Η αβεβαιότητα των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων ως προς τη μορφή των εξελίξεων δεν προοιωνίζει τίποτα καλό. Τα αλεπάλληλα διαβήματα των Σοβιετικών για κάποιες εμπορικές συμφωνίες με τις κυβερνήσεις της Γαλλίας, της Αμερικής, της Ιταλίας, κ.λ.π. απορρίπτονται ασυζητητί. Η χαριστική βολή επέρχεται όταν το μοναδικό οικονομικό στήριγμα των Σοβιετικών στο εξωτερικό, η Γερμανία, αρχίζει να προβάλλει όλο και περισσότερες αρνήσεις*. Η οργή που επικρατεί στα μέλη του κόμ-

*H.W. Cross «History of European Commerce» τομ. III σελ. 250 London 1933.

**J. Nicolson «The parties in the third International» Εισαγωγή σελ. 13 New York 1936».

ματος ενάντια στην αντιπολίτευση μεγαλώνει ολοένα. Οι αντιδράσεις στην ήπια στάση της ηγεσίας πολλαπλασιάζονται. Κυκλοφορούν φήμες ότι η ΚΕ θα ανατρέψει τον μετριοπαθή Στάλιν. Πιθανότερος διάδοχός του φέρεται ο πρόεδρος των Σοβιετικών Συνδικάτων Μ.Π. Τόμοκι.* Τον Σεπτέμβριο του 1927 η αντιπολίτευση καταθέτει για συζήτηση μια πλατφόρμα με ένα εξωπραγματικό οικονομικό πρόγραμμα**. Ο διεθνής οικονομικός αποκλεισμός, εξελίσσεται όλο και πιο γρήγορα σε στραγγαλισμό***. Κανείς δεν δέχεται να συνάψει σχέσεις με την ΕΣΣΔ, κι όσοι το κάνουν θέτουν τους πλέον εξευτελιστικούς όρους. Η καταστροφή δείχνει να είναι αναπόφευκτη. Μια υποκλοπή πληροφοριών του Γάλλου πρέσβη στη Μόσχα, πληροφορεί τη κυβέρνηση ότι αυτός κάνει συστάσεις στη γαλλική κυβέρνηση, να εκμεταλευτεί την εσωκομματική αναστάτωση στην ΕΣΣΔ, και να επιβάλλει σκληρούς όρους*. Η ανάγκη λοιπόν για ξεκαθάρισμα της αντιπολίτευσης ήταν πιεστική.

Στις 17 Σεπτέμβριο του 1927 συνέρχεται η ολομέλεια της ΚΔ και διαγράφει τους Τρότσκυ, Βούγιοβιτς**. Ύστερα απ' αυτό μια τυχόν παράταση της σιωπής του ΠΓ, το μόνο που θα κατάφερνε θα ήταν να ενθαρρύνει τα γεγονότα να γίνουν ανεξέλεγκτα. Αποφασίζεται η εκ νέου παραπομπή των Τρότσκυ Ζηνόβιεφ στην ολομέλεια της ΚΕ Ελέγχου (21-30 Οχτώβρη 1927). Βασικός ομιλητής ο Στάλιν. Οι πρώτες του λέξεις αφοπλίζουν την αντιπολίτευση απ' το κυριότερό της επιχείρημα. Αυτό για τη Διαθήκη του Λένιν. Πιο συγκεκριμένα για τη περικοπή στο υστερογραφό της, όπου καλείται το κόμμα ν' αντικαταστήσει τον Στάλιν απ' τη θέση του Γ.Γ. «Λένε ότι στη «διαθήκη» του ο σ. Λένιν, πρότεινε να αντικατασταθεί ο Στά-

*ΡΑ. IV Ru, 201, δύο πληροφορίες για τη κατάσταση του ΠΚΚ (μπ.) τέλη Νοέμβρη μέσα Δεκέμβρη 1927, *Fahme des Kommunismus* αρ. φυλ. 7, 17.2: 1928, E.H. - Carr «Foundation of planned Economy 1926-1929» τομ. II σελ. 34.

**Volter «Left opposition» σελ. 328, E.H Carr: όπως προηγ. σελ. 35 τομ. II, I. Deutscher: οπ. προηγ. σελ. 342-343.

***H.W. Cross οπ. προηγ. τομ. III σελ. 252.

*ΡΑ, IV Ru, 5.22, «Η κατάσταση στη Ρωσία» στον Σοσιαλιστικό ταχυδρόμο 17.10.1927, I. Deutscher οπ. προ. σελ. 343.

*Βλ. απόφαση προεδρείου της ΚΕΕ του 1927, στη Πράβδα 30.9.1927, I.B. Στάλιν «Άπαντα» Τομ. 10 σελ. 172-188.

λιν, λόγω του απότομου χαρακτήρα του... Έτσι είναι τα πράγματα σύντροφοι... Ποτέ μου δεν το 'κρυφα ότι είμαι απότομος... ναι, είμαι απότομος μ' όσους ενεργούν ύπουλα για να καταστρέψουν το κόμμα... Απ' τη πρώτη κι όλες συνεδρίαση της Ολομέλειας της ΚΕ μετά το 13ο συνέδριο, εγώ ο ίδιος ζήτησα να απαλλαχτώ απ' τα καθήκοντα του Γ.Γ. Στο συνέδριο όλες οι αντιπροσωπείες που συζήτησαν το θέμα μου, συμφώνησαν να εξαναγκάσουν τον Στάλιν να παραμείνει στη θέση του. Το ίδιο κι ο Τρότσκυ το ίδιο κι ο Κάμενεφ, κι ο Ζηνόβιεφ. Εγώ τι έπρεπε να κάνω σύντροφοι; Να παρατήσω τη θέση μου; Κάτι τέτοιο θα ήταν λιποταξία. Αλλά κι ύστερα από ένα χρόνο, επανέλαβα τη παραίτησή μου στην ολομέλεια. Και πάλι όμως το κόμμα με υποχρέωσε να παραμείνω*.... Είναι αλήθεια ότι ο σ. Λένιν στη «διαθήκη» του κατηγορεί τον Τρότσκυ για μη «μπολσεβικισμό»... Επισημαίνει επίσης ότι το «λάθος» του Ζηνόβιεφ, και του Κάμενεφ στον Οχτώβρη, δεν ήταν τυχαίο. Όλ' αυτά σημαίνουν ότι «πολιτικά», δε μπορεί να έχει κανείς εμπιστοσύνη στις πράξεις των Τρότσκυ, Ζηνόβιεφ, Κάμενεφ... Είναι χαρακτηριστικό ότι στη «διαθήκη» δεν υπάρχει ούτε μια λέξη που να καταλογίζει κάποιο λάθος στον Στάλιν. Το μόνο που λέει, είναι ότι ο Στάλιν είναι απότομος. Δε νομίζω όμως ότι το απότομο του χαρακτήρα θα μπορούσε να ερμηνευτεί σαν ανεπάρκεια της πολιτικής μου σκέψης* ...».

Στη συνέχεια κάνει μια ανασκόπηση της πορείας της αντιπολίτευσης. Τονίζει το γεγονός ότι παραχωρήθηκαν στην αντιπολίτευση όλες οι δυνατότητες να αναπτύξει στους κομματικούς πυρήνες τις απόψεις της. Επισημαίνει όμως ότι οι ηγέτες της δεν τόλμησαν ούτε μια φορά να παρουσιάσουν προσωπικά στις συνεδριάσεις των πυρήνων. Αναφέρει ένα περιστατικό, που οι Τρότσκυ, Ζηνόβιεφ ζήτησαν την άδεια της ΚΕ να μιλήσουν στο «ακτίφ» της Μόσχας. Παρόλο που τους δόθηκε η έγκριση που ζήτησαν, αυτοί απέφυγαν να

*Θα ήταν χρήσιμο να αντιπαραβάλλουμε τα λόγια του Στάλιν στην ολομέλεια με την γνώμη του Max Eastman ότι το περιεχόμενο της Διαθήκης παρέμεινε άγνωστο στη ΚΕ. Βλ. «Since Lenin Died» New York 1925». Γίνεται έτσι κατανοητό σε ποιά «ντοκουμέντα» βασίστηκε η αντισταλινική ιστοριογραφία.

*«Correspondance Internationale» No 114, 12.11.1927

εμφανιστούν εκεί. «Μάλιστα σύντροφοι. Κάποιοι εδώ μέσα φοβάται την αλήθεια. Αλλά αυτός δεν είναι το κόμμα, μα η αντιπολίτευση*.» Στη συνέχεια αφού εντοπίζει ότι η δημόσια κατηγορία των Τρότσκι και Ζηνόβιεφ πως επίκειται άρση των περιορισμών στο μονοπώλιο του εξωτερικού εμπορίου, συνιστά πράξη υπονόμησης της πατρίδας, ζητά συγνώμη για τη μέχρι τώρα ήπια στάση του απέναντί τους. Ο Τρότσκι που προσπαθεί να απαντήσει διακόπτεται συνέχεια από αποδοκιμασίες. Η ομάδα που συγκροτεί τη «συνείδηση του κόμματος» τον κατηγορεί για κατασκοπεία*. Παρά τη συντριπτική καταδίκη τους, η ηγεσία αποφεύγει άλλη μια φορά να προχωρήσει σε ολοκληρωτικές διαγραφές.

Αντίθετα απ' ότι θα περίμενε κανείς, δεν είναι η περισυλλογή, η στάση που διαλέγουν οι Τρότσκι, Ζηνόβιεφ. Με σπασμωδικές όσο και ασυνάρτητες κινήσεις δοκιμάζουν να ακουστούν σε εργατικές και κομματικές συνελεύσεις. Η έλλειψη όμως κάποιας συγκεκριμένης προοπτικής, τους απομονώνει όλο και πιο πολύ απ' τη μάζα. Είναι ανίκανοι να εμπνεύσουν στον λαό αυτό ακριβώς που κατάφερε ο Στάλιν. Το αίσθημα δηλαδή της σοβαρότητας και της σταθερής πορείας. Μιας πορείας απαλλαγμένης απ' οποιουδήποτε αυτοσχεδισμούς. Δεν υπάρχει έστω κι ένας ιστορικός, ανεξάρτητα της πολιτικής τοποθέτησής του, που να μη παραδέχτηκε ότι το σύνθημα για τον «σοσιαλισμό σε μια χώρα» ακούστηκε με μεγάλη ανακούφιση απ' το σύνολο του Ρώσικου λαού*²⁰⁷. Όλα τ' άλλα συνθήματα ηχούσαν στα αυτιά του σαν μεγαλόστομοι τυχοδιωκτισμοί. Σ' αυτό το σημείο υπάρχει και μια μάλλον κωμική αντίφαση σήμερα. Όλοι αυτοί που υπερθεματίζουν υπέρ της αποδέσμευσης των ΚΚ της Ευρώπης απ' τη

*«Internationale presse Korrespondenz» No 109. 8.11.1927.

*Βλ. μια αναφορά στις ομιλίες σε μια συνεδρίαση της ΚΕ και του ΠΓ της ΚΕ στη διάρκεια της ολομέλειας του Οχτώβρη της ΚΕ, ΠΑ, ΙΩ ΡΘ, 2-1, 1.

*Ο συνειδητός σοσιαλδημοκράτης Λίχτχάϊμ παρατηρεί πάνω στο θέμα. «Απαντώντας αρνητικά ο Τρότσκι –στο ότι προέχει η οικοδόμηση του σοσιαλισμού στη Ρωσία και όχι η παγκόσμια επανάσταση– σφραγίζει τη μοίρα του. Απ' τη μια στιγμή στην άλλη, βρέθηκε ξεκομμένος απ' τη πλειοψηφία του κόμματος καθώς κι απ' το λαϊκό Ρώσικο αίσθημα...» σελ. 320

207. Πχ του Elleinstein «L'histoire du phénomène Stalinién» Paris 1975 σελ. 69 και I. Deutscher «Στάλιν» τομ. II σελ. 42.

σκία της Μόσχας, όλοι αυτοί που μιλούν για τοπικές ιδιαιτερότητες κ.λ.π., όταν αναφέρονται σε κείνα τα χρόνια, καταδικάζουν το σύνθημα του Στάλιν σαν αντιμαρξιστικό... Δεν είναι όμως η μόνη αντίφαση που καταταλαιπωρεί το παγκόσμιο κομμουνιστικό κίνημα. Είναι χιλιάδες...

Μπροστά στη διαρκώς ογκούμενη δραστηριότητα της αντιπολίτευσης, το κόμμα πλημμυρίζει από έναν καταγισμό προειδοποιήσεων της ΟGPU. Στις 9-10 Νοέμβρη ο Μεζίνσκι στέλνει στο ΠΓ δυο απόρρητες αναφορές. Σύμφωνα μ' αυτές οι Ζηνόβιεφ, Τρότσκι προετοιμάζουν κάποιο πραξικόπημα²⁰⁸.

Το κόμμα πιέζει την ηγεσία να επέμβη. Ο Στάλιν εξακολουθεί να σιωπά. Στη 10η επέτειο της Οχτωβριανής επανάστασης η αντιπολίτευση επιχειρεί την ύστατη προσπάθειά της να κάνει αισθητή τη παρουσία της. Διοργανώνει τη δική της παρέλαση. Οι λίγες εκατοντάδες διαδηλωτές της διαλύονται εύκολα. Στις 14 του Νοέμβρη η Ολομέλεια της ΚΕ Ελέγχου προχωρεί στη διαγραφή απ' το κόμμα των Ζηνόβιεφ, Τρότσκι. Καθαιρεί επίσης απ' τη ΚΕ τον Κάμενεφ²⁰⁹. Το 15ο συνέδριο που συνέρχεται τη 1η του Γενάρη επικυρώνει τις διαγραφές*²¹⁰.

Το χαρακτηριστικότερο στοιχείο του συνεδρίου είναι η προσπάθεια της δεξιάς φράξιας στο κόμμα, που ηγέτης της είναι ο Μπουχάριν, να πείσει το κόμμα να κρατήσει αδιάλλακτη στάση ενάντια στις θέσεις της αντιπολίτευσης. Ο Μπουχάριν συγκεντρώνει τα πυρά του στη θέση των εκβιομηχανιστών που ζητούν προτεραιότητα της βιομηχανίας έναντι της αγροτιάς²¹¹. Απ' ότι δείχνουν τα πράγματα ο Στάλιν έχει αποδεχτεί ήδη την ανάγκη της «βίαιης εκβιομηχάνισης», κι ο Μπουχάριν επιχειρεί να τον προκαταλάβει. Πράγματι: οι απο-

*Το αποτέλεσμα μιας γενικής συζήτησης μέσα στο κόμμα σχετικά με τις διαγραφές είχε ως εξής 724.000 ψήφοι υπέρ της διαγραφής, 4.000 ενάντια: βλ. William Foster «History of the International» τόμος β' σελ. 453.

208. Βλ. επιστολή του Μεζίνσκι της 9/11/1927 προς τους Καλίνιν, Ρίκοφ, Βοροσίλοφ, Στάλιν και Ορντζονίκιτζε και την επιστολή έκθεση του ίδιου στον Στάλιν και στα μέλη της ηγεσίας στις 10/11/1927.

209. ΚΚΣΕ «Αποφάσεις» Τομ. II σελ. 322.

210. στο ίδιο σελ. 368 κε.

211. Βλ. το άρθρο του Boukharine «Για τη προώθηση της δικτατορίας του προλεταριάτου» απ' το «Articles collection» Μόσχα Λένινγκραντ σελ. 225 κέ.

φάσεις του συνέδριου δείχνουν την επανάληψη των γνωστών θέσεων για τη ΝΕΠ.

Το έναυσμα για την ανατροπή της υπάρχουσας κατάστασης δίνεται σε μια σειρά λόγων του Στάλιν στη Σιβηρία. Συγκεκριμένα τόσο στο Νοβοσιμπίρσα, όσο και στο Όμσκ, κάνει έκκληση για μια πιο έντονη εφαρμογή των «έκτακτων μέτρων». Αναπτύσσει ακόμα την ιδέα της «ανωτερότητας των συλλογικών αγροκτημάτων»²¹². Δημιουργείται έτσι μια ένταση ανάμεσα στους Σταλινικούς και τους Μπουχαρινικούς. Ο Στάλιν υποστηρίζει ότι είναι αντιλενινιστική μια γραμμή που προσπαθεί να είναι αρεστή σε όλους²¹³. Ο Μπουχάριν επιμένει στην ορθότητα της ακολουθούμενης αγροτικής πολιτικής, και κατηγορεί όσους προσφεύγουν στα «έκτακτα μέτρα»²¹⁴. Ο φαινομενικός συσχετισμός των δυνάμεων στο ΠΓ είναι περίπου ισοδύναμος. Με την άποψη του Στάλιν τάσσονται οι Μόλοτωφ, Κουίμπσεφ. Με την του Μπουχάριν, οι Τόμσκυ, Ρύκωφ²¹⁵. Είναι ωστόσο η άποψη του ΓΓ αυτή που επικρατεί. Με τον βαρυσύμαντο λόγο του στις 9 του Ιούλη 1928 στη ΚΕ, οριοθετεί τις δυνατότητες της ακολουθούμενης αγροτικής πολιτικής, και χαράζει τον δρόμο για μια ταχύρρυθμη εκβιομηχάνιση²¹⁶. Οι ιδέες που στηρίζει τις προδιαγραφές του, είναι σχεδόν ίδιες με αυτές του Πρεομπραζένσκυ για τη «πρωταρχική συσώρευση». Ο Μπουχάριν δοκιμάζει την επόμενη κιόλας μέρα (10 Ιούλη) ν' απαντήσει. Υπενθυμίζει τη δυσарέσκεια που απλώνεται στην ύπαιθρο εξαιτίας των έκτακτων μέτρων, και τάσσεται υπέρ της διατήρησης κάποιων ισορροπιών στις επιλογές του κόμματος²¹⁷.

Στα ηγετικά κλιμάκια ο Μπουχάριν εξασφαλίζει μια ανεπαί-

212. Ι. Στάλιν «Άπαντα» τομ. II σελ. 3-7 κε.

213. στο ίδιο σελ. 38-68.

214. Βλ. Ν. Boukharin «Συμπεράσματα απ' τη συγκέντρωση των σιτηρών κι απ' τη δουλειά των ορυχείων» Λένινγκραντ 1928 σελ. 32 κε.

215. Ch. Bettelheim «Les luttes des classes en URSS» τομ. II σελ. 376.

216. Ι. Στάλιν «Η εκβιομηχάνιση και το πρόβλημα των σιτηρών» «Άπαντα» τομ. II σελ. 164 κε.

217. Το κείμενο της ομιλίας του Boukharin δε το ξέρουμε παρά έμμεσα, απ' το έγγραφο T1901 του αρχείου του Τρότσκι. Βλ. επίσης R.V. Daniels «The conscience of the Revolution: communist opposition in Soviet Russia» ed. Cambridge 1960.

σθητη πλειοψηφία. Με τη θέση του ευθυγραμμίζονται οι Αντρέγιεφ, Οσσίνσκι, καθώς κι ο αναπληρωτής επίτροπος των οικονομικών Φρούμκιν. Αλλά η πλειοψηφία στο ΠΓ, είναι κυριολεκτικά χωρίς νόημα. Η δύναμη βρίσκεται στη ΚΕ και στη βάση του κόμματος. Εκεί δηλ. που ο Στάλιν είναι απόλυτος κυρίαρχος. Άλλωστε εδώ και καιρό τώρα όταν συναντήσει εμπόδια στο ΠΓ συγκαλεί αμέσως την ολομέλεια της ΚΕ η οποία καθαγιάζει πάντα τη γνώμη του. Αυτό κάνει και τώρα. Στα τέλη του Ιούλη η ολομέλεια της ΚΕ αποδέχεται τον ορισμό για το «δόσιμο της αγροτιάς στην εκβιομηχάνιση»²¹⁸.

Η αρχή του τέλους για τον Μπουχάριν σημειώνεται στο 6ο συνέδριο της ΚΔ (17 Ιούλη 1 Σεπτέμβρη 1928). Ο Μπουχάριν απ' τη θέση του πρόεδρου της ΚΔ καταδικάζει σαν λαθεμένες τις εκτιμήσεις ότι η οικονομική κρίση στον καπιταλισμό εγκυμονεί πάντα την επανάσταση. Ο Στάλιν αντίθετα υπερασπίζει την άποψη ότι οι αστικές χώρες βρίσκονται στις παραμονές επαναστατικών εξελίξεων²¹⁹. Οι απόψεις του Μπουχάριν επικρίνονται απ' την αντιπροσωπεία του ΚΚ της Ρωσίας. Εξάλλου ο Στάλιν που εκλέγεται στο προεδρείο του Συνέδριου επιτίθεται ανοιχτά στις «δεξιές» όπως τις αποκαλεί αντιλήψεις του Μπουχάριν²²⁰. Τελικά οι αποφάσεις του συνέδριου της ΚΔ αποτελούν μεγάλο πλήγμα στο κύρος του Μπουχάριν. Αποδέχονται τους ορισμούς του Στάλιν, όχι μόνο στο ζήτημα των επαναστατικών συνθηκών της Ευρώπης, μα και στον χαρακτηρισμό της σοσιαλδημοκρατίας σαν σύμμαχου του φασισμού²²¹.

Στις 18 Σεπτέμβρη 1928 η «Πράβδα» καταγγέλλει τη φραξιονιστική δράση ενός δεξιού πνεύματος στο κόμμα. Στις 19 του Οχτώβρη ο Στάλιν επαναλαμβάνει την ίδια κατηγορία στη

*Δε στερείται ενδιαφέροντος η άποψη του αντισταλινικού Wolfgang Ambendrot «Sozialgeschichte der europäischen Arbeiterbewegung» σελ. 110 που θεωρεί ότι ο Στάλιν είχε δίκιο στις προβλέψεις του σχετικά με τη καπιταλιστική κρίση.

218. ΚΚΣΕ «Αποφάσεις» Τομ. 2. σελ. 392.

219. Ι. Στάλιν «Άπαντα» τομ. 12 σελ. 17.

220. Βλ. «Correspondance Internationale» 16/8/1928 σελ. 887 και 22/8/1928 σελ. 949.

221. Βλ. W. Foster «The History of three Internationals» London 1973 2η εκδ. τομ. II σελ. 231.

κομματική επιτροπή της Μόσχας²²². Εκεί χαρακτηρίζει τη «δεξιά απόκλιση» ακόμα πιο επικίνδυνη κι απ' την Τροτσκιστική αριστερή. Ο Μπουχάριν αντεπιτίθεται μ' ένα άρθρο του στη «Πράβδα» που φέρει τον τίτλο «Σημειώσεις ενός οικονομολόγου». Φαινομενικά το άρθρο απευθύνεται ενάντια στην Τροτσκιστική αντίληψη της υπερεκβιομηχάνισης. Ελάχιστες όμως αμφιβολίες αφήνει για τον αληθινό του στόχο: δηλ. τον Στάλιν. Αυτό που πρέπει πάση θυσία να αποφευχτεί για τον Μπουχάριν, είναι το να πληρώσει η ύπαιθρος το αντίτιμο μιας γρήγορης εκβιομηχάνισης. Ο Στάλιν βάζει το θέμα του άρθρου για συζήτηση στο ΠΓ. Το ΠΓ αποφασίζει να απευθύνει μομφή στον Μπουχάριν για το περιεχόμενο του άρθρου. Μειοψηφούν οι Μπουχάριν, Ρύκωφ, Τόμσκυ²²³. Στη διαμάχη μπαίνει κι άλλη μια φορά η Κρούπσκαγια. Σ' ένα άρθρο της που δημοσιεύει η «Πράβδα» με τίτλο «Ο Λένιν και η οικοδόμηση των κολχόζ» καταδικάζει ανοιχτά τα σχέδια για γρήγορη εκβιομηχάνιση. Έτσι επεμβαίνει και πάλι ενάντια στον Στάλιν.

Στη 16η συνδιάσκεψη (23-29 Απρίλη 1929) η κατάσταση ξεκαθαρίζει ως προς το θέμα της «δεξιάς παρέκκλισης». Μπορεί τα ψηφίσματά της συνδιάσκεψης να μιλάνε για διατήρηση της ΝΕΠ κ.λ.π., αλλά η ομάδα του Μπουχάριν έχει ηττηθεί σ' όλα τα σημεία των επιδιώξεών της. Τη παραμονή του κλεισίματος των εργασιών ο Μόλοτωφ παρουσιάζει «ύστερα από αίτηση των αντιπροσώπων», μια έκθεση με την οποία κατηγορεί τον Μπουχάριν ότι ακολουθεί αντικομματική πορεία²²⁴. Τον Μάη και τον Ιούνιο του 1929 ο Μπουχάριν υπερασπίζεται για τελευταία φορά δημόσια τις απόψεις του. Στις 26 του Μάη η «Πράβδα» δημοσιεύει το άρθρο του «Προβλήματα του σύγχρονου καπιταλισμού και των θεωρητικών της αστικής τάξης». Στις 6 του Ιουνίου πάλι η «Πράβδα» δημοσιεύει ένα δεύτερο άρθρο του που αποτελεί τη κατά κάποιον τρόπο συνέχεια του πρώτου. Το «Η θεωρία της οργανωμένης οικονομίας». Την «απολογία» του Μπουχάριν διαδέχεται ένα

222. Ι. Στάλιν. «Άπαντα» τομ. II σελ. 231.

223. Βλ. Φ.Μ. Βογκάνοφ «Η δεξιά παρέκκλιση στο ΠΚΚ (μπ.)» Μόσχα 1970 σελ. 174.

224. ΚΚΣΕ «Αποφάσεις» τομ. II σελ. 494-495.

κύμα επίθεσης εναντίον του. Εκατοντάδες «προκηρύξεις κομματικών οργανώσεων» που φιλοξενούνται σ' όλον γενικά τον τύπο, τον κατηγορούν για «δεξιό αντιμπολσεβικισμό». Τα πυρά στρέφονται σ' όλους ανεξαιρέτα τους «διαφωνούντες» μη εξαιρουμένων της Κρούπσκαγια και της Μαρίας Ουλιάνοβα.

Στην ολομέλεια της ΚΕ, στις 10-17 Νοέμβρη του 1929 οι Μπουχάριν, Ρύκωφ, Τόμσκυ, συντάσσουν μια κοινή έκθεση, με τη δικιά τους εκδοχή. Το περιεχόμενό της όμως κρίνεται απαράδεχτο απ' τη ΚΕ και δεν δημοσιεύεται. Η ολομέλεια επικρίνει τη δεξιά ομάδα, αλλά δε προχωρεί σε διοικητικά μέτρα εναντίον της. Απλά καθαιρεί τον Μπουχάριν από μέλος του ΠΓ²²⁵. Μελετώντας προσεχτικά τα γεγονότα που συνθέτουν τις εξελίξεις μας εφταετίας καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως πρέπει να είναι ο Στάλιν αυτός που επέβαλλε την ατιμωρησία της δεξιάς ομάδας*.

Όπως και νάχουν τα πράγματα, στις 25 του Νοέμβρη οι τρεις ηγέτες της «δεξιάς παρέκκλισης», σπεύδουν να δημοσιεύσουν μια «αυτοκριτική». Σ' αυτή παραδέχονται τις θέσεις τους σα λαθεμένες, και υπόσχονται να αγωνιστούν για τη ενότητα του κόμματος. Η αυτοκριτική τους θα επαναληφτεί στη διάρκεια του 16ου συνεδρίου. (26 Ιούνιο 13 Ιούλη 1930). Θα σταθεί όμως αδύνατο να διατηρήσουν τις θέσεις του στη ΚΕ. Νομίζουμε πως στις αυτοκριτικές αυτές – χωρίς να θέλουμε να επεκταθούμε στο θέμα – βρίσκεται και η εξήγηση των πολυσυζητημένων ομολογιών στις δίκες της Μόσχας. Κυρίως δε, στην ευκολία με την οποία οι Μπουχάριν, Ρύκωφ, Τόμσκυ, προχώρησαν στην αποκήρυξη των ιδεών τους. Όπως επισημάναμε και πιο πριν, τα διαφωνούντα μέλη του ΠΓ δεν διέθεταν τη δυνατότητα να πιέσουν αποτελεσματικά τον Στάλιν. Ο τελευταίος ήταν παντοδύναμος στη ΚΕ και στη βάση του κόμματος. Όλα τ' άλλα για εύθραστες πλειοψηφίες ενός μέλους στο ΠΓ, που δήθεν ανατρέπουν τον ισχυρό Τρότσκυ, ή Μπουχάριν κ.α., αποτελούν καθαρή στρέβλωση

*Απ' τον Φλεβάρη του 1929 ήδη, ο Τρότσκυ εξορίζεται απ' τη Ρωσία στο νησί Πρίγκιπος της θάλασσας του Μαρμαρά. Βλ. «Τρότσκυ» Mondadori 1972 σελ. 129.

225. στο ίδιο σελ. 542.

της ιστορίας. Ήσαν κάμποσες οι φορές που ο Στάλιν μειοψήφησε στο ΠΓ. Αλλά όχι μόνο δεν έπεσε, μα μέρα με τη μέρα έβγαινε και πιο ισχυρός. Η δύναμή του δεν αποχτήθηκε στη δεκαετία του 1920. Απ' το 1912 ήδη είναι ο ηγέτης του κόμματος στο εσωτερικό. Στα 1917 συμβαίνει αυτό που θα καθορίσει όλες τις εξελίξεις της επόμενης δεκαετίας. Ερχόμενος ο Στάλιν στη Πετρούπολη είναι ο ουσιαστικός ηγέτης για όλους τους παλιούς μπολσεβίκους του εσωτερικού τους λεγόμενους «ανθρώπους της πρακτικής δουλιάς». Ταυτόχρονα αποτελεί και τον πόλο έλξης όλων των νέων στρωμάτων που αφομοιώνονται στον μπολσεβίκικο σχηματισμό. Η ασκητική βλογοκομμένη μορφή του, καθώς και η φήμη του ασυμβίβαστου αγωνιστή που τη συνοδεύει, λειτουργεί σαν μαγνήτης στα καινούργια μέλη του κόμματος.

Στις αρχές της δεκαετίας του '20 συμβαίνουν σημαντικές ανακατατάξεις στον αριθμό των μελών. Πρωτουργός τους ο Στάλιν. Στόχος, η συντριβή του στενού διανοουμενίστικου χαρακτήρα του κόμματος, και το χτύπημα όλων όσων ο Στάλιν θεωρεί τροχοπέδη στη γνήσια σοσιαλιστική πορεία του κόμματος. Η αρχή γίνεται στο τέλος της 13ης συνδιάσκεψης, με την εγγραφή στο κόμμα 100.000 νέων μελών: της περιβόητης «κλάσης Λένιν»²²⁶. Η ενέργεια αυτή που στόχευε στο περιορισμό της δύναμης της διανοουμενίστικης Λενινιστικής ομάδας — Τρότσκι, Ζηνόβιεφ, Κάμενεφ, Μπουχάριν, κ.λ.π. — έγινε κόντρα στις διαθέσεις του Λένιν. Αυτό τουλάχιστον δείχνει η ανάγνωση μιας σειράς ντοκουμέντων

Στα τέλη Φλεβάρη του 1924, 200.000* εργάτες εγγράφονται στα μητρώα του κόμματος. Ο διπλός δηλ. απ' τον προβλεπόμενο, αριθμός²²⁷. Με δεδομένη την αντίδραση των Λενινιστών, αυτό δείχνει και τη δύναμη που είχε ο Στάλιν. Στα 1928 ο αριθμός των μελών υπερτριπλασιάζεται. Από 472.000 που είναι στα τέλη του 1924, φτάνει το 1.305.854. Ενδιαφέρουσα είναι και η εξέταση της κοινωνικής προέλευσης των νέων μελών. Στο πρώτο μισό του 1924 το 92% των νεοεγγεγραμμένων

είναι εργάτες. Το 1925 το ποσοστό των εργατών πέφτει στο 55%, για να καταλήξει 48% στα 1926. Αντίθετα αυξάνεται το ποσοστό των αγροτών. 11% στα 1924, 30% στα 1925, 39% στα 1926²²⁸. Τα νούμερα αυτά δείχνουν ότι πέτυχε σε σημαντικό βαθμό η έννοια της «εργατοαγροτικής συμμαχίας» όπως την εξέφραζαν οι επίσημες αποφάσεις του κόμματος. Η είσοδος των νέων μελών βοήθησε σημαντικά στην ανανέωση του κόμματος. Η απογραφή του 1927 μας πληροφορεί πως το 25,3% των νεοεισελθόντων ήταν κάτω των 25 ετών, το 53,8% κάτω των 30, και το 85,8% κάτω των 40²²⁹. Η ίδια απογραφή μας μεταδίδει πως η πλειοψηφία των γραμματέων πυρήνα, το 50,9% συγκεκριμένα, ήταν μέλη που μπήκαν στο κόμμα μετά το 1924. Όπως παρατηρεί κι ο αντισταλινικός Prokatchi, η νέα πολιτική στρατολόγησης «αποτελούσε αναμφίβολα μια καινούργια και τολμηρή πρωτοβουλία»²³⁰. Και τούτο, γιατί το κόμμα για πρώτη φορά αποτολμούσε ένα πραγματικό άνοιγμα στις μάζες. Έσπαζε έτσι τα δεσμά του Λενινιστικού αφορισμού, για το «εκλεκτικιστικό κόμμα». Είναι αναμφίβολο ότι και ο Λένιν, και ο Τρότσκι, αντιτίθονταν σ' ένα τέτοιας έκτασης άνοιγμα. Χαρακτηριστική επίσης είναι και η αμηχανία των αντισταλινικών ιστορικών, που σαν σανίδα σωτηρίας βρήκαν τα λόγια του Μεντβιέντεφ, ότι η «στρατολόγηση κατευθύνθηκε προς το λιγότερο ευαίσθητοποιημένο, και πιο κουφό τμήμα της εργατικής τάξης»²³¹. Οπωσδήποτε πάντως, είναι ο αναγνώστης αυτός που θα κρίνει το εάν, και πόση, ακολουθία υπάρχει ανάμεσα στα κηρύγματα για εσωκομματική δημοκρατία, και στη παραπάνω σκέψη.

*240.000 κατά τον M. Voslensky «Nomenclatura» σελ. 57.

226. Βλ. Jouliano Prokatchi «The communist party in Soviet Union: 1917-1945» σελ. 95.

227. ΚΚΣΕ «Αποφάσεις» Τομ. Ι σελ. 14.

228. J. Prokatchi όπως προηγούμενα σελ. 96.

229. T. Rigbi «Communist party membership in the USSR» Prinsenton 1968.

230. J. Prokatchi όπως προηγουμένως σελ. 98.

231. Στο ίδιο σελ. 99

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΕΚΒΙΟΜΗΧΑΝΙΣΗ ΚΑΙ ΕΚΚΑΘΑΡΙΣΕΙΣ

Το πρώτο πενταετές σχέδιο (1929-1933) πρόβλεπε αύξηση της αγροτικής παραγωγής κατά 181% και του εθνικού εισοδήματος κατά 183%. Πρόβλεπε επίσης τη δημιουργία κολχόζ που θα 'πρεπε να καλύψουν 22 εκατομμύρια εκτάρια γης με την απορρόφηση 4.500.000 νοικοκυριών. Τη 1η Μάρτη του 1930 14.246.000 νοικοκυριά εισέρχονται «εθελοντικά» στα κολχόζ²³². Στις 2 του Μάρτη η «Πράβδα» φιλοξενεί ένα μακροσκελές άρθρο του Στάλιν, που κατάγγελλε τις πιέσεις ενάντια στους χωρικούς. Υπενθύμιζε στα γεμάτα ζήλο μέλη του κόμματος, ότι η προσχώρηση στους συνεταιρισμούς 'πρεπε να μείνει σε αυστηρά εθελοντικά όρια. Καυτηρίαζε τις απειλές ενάντια στους μουζίκους, τη γραφειοκρατική υπαγόρευση και τη κεκτημένη ταχύτητα κάποιων «υπερεπαναστατών». «Με το συμπάθειο — λέει κάπου χαρακτηριστικά — αλλά δε μιλώ γι' αυτούς τους «επαναστάτες» που αρχίζουν την οργάνωση των αρτέλ με το κατέβασμα της καμπάνας. Για κοίτα επαναστατικότητα. Το κατέβασμα της καμπάνας της εκκλησίας!»²³³. Οι αυστηρές εκκλήσεις του Στάλιν έφεραν αποτέλεσμα. Τη Πρωτομαγιά του 1930, αφομοιώθηκαν στα κολχόζ 5.999.000 νοικοκυριά. 8.247.000 δηλ. λιγότερα απ' ότι έναν μήνα ακριβώς πριν. Ωστόσο το νούμερο των κολεχτιβοποιημένων νοικοκυριών, θ' ανεβαίνει αργά μιά σταθερά, σ' όλους τους επόμενους μήνες. Χαρακτηριστικός είναι ο παρακάτω πίνακας.

232. Ρ. Μενβέντεφ «Stalinismus: origin, history and cosequences». Mondadori 1972 σελ. 515.

233. Ι. Στάλιν «Ζητήματα Λενινισμού» ελλ. εκδ. σελ. 326-331.

Αριθμός νοικοκυριών
στα κολχάζ

1η Μάη 1930	5.999.000
2η Φλεβάρη 1931	8.250.000
10η Ιούλη 1931	13.839.000
1η Νοέμβρη 1931	15.000.000 (σε 230.000 κολχόζ)
1933	15.258.000
1934	15.717.000

234

(δηλαδή το 71,4% του συνόλου των αγροτικών νοικοκυριών).

Στη κτηνοτροφία η κατάσταση εξελίχτηκε σε χάος. Κι αυτό γιατί αμέσως μετά την εκστρατεία για κολεχτιβοποίηση των νοικοκυριών, οι χωρικοί, και ειδικότερα οι κουλάκοι, προχώρησαν σε ομαδική σφαγή των ζωντανών τους. Ήταν μια πράξη που επιβλήθηκε απ' την έσχατη απειλσία. Ένα είδος πρωτόγονης όσο και άγριας αντεκδίκησης προς το κράτος. Μια συλλογική θα λέγαμε αυτοκτονία. Τη τραγωδία που συνέβη, μας τη μεταφέρει ανάγλυφα ο πιο κάτω πίνακας.

Κτηνοτροφία (σε εκατομμύρια κεφάλια)

	1929	1933
Βόδια	67,1	38,6
Άλογα	30,7	16,6
Πρόβατα	146,9	50,6
Γουρούνια	20,3	12,2

235

Και σα να μην έφτανε αυτό, έρχονται και τρεις απανωτές καταστροφικές σοδιές :83.500.000 τόνοι στα 1930, 69.400.000 στα 1931, κάτω από 60.000.000 στα 1932)²³⁶. Γίνεται αντιληπτό πως η ρώσικη οικονομία βρέθηκε να χαροπαλεύει.

Ήταν λοιπόν λάθος η κολεχτιβοποίηση; Νομίζουμε πως θα ήταν χρήσιμο να σημειώσουμε πως ότι λέμε αναφέρεται αυστηρά στις συγκεκριμένες συνθήκες που υπήρχαν εκείνα τα χρόνια στη Ρωσία. Είτε το θέλουμε είτε όχι, ήταν αδύνατο

234. Ο πίνακας υπάρχει στο βιβλίο του J. Elleinstein «L'histoire du phénomène Stalinien» Paris 1975 σελ. 94.

235. στο ίδιο σελ. 94.

236. στο ίδιο σελ. 94.

ν' αναπτυχτεί στη Ρωσία του 1917 κ.έ. ένα Μαρξιστικό πρότυπο. Δεν υπήρχε τίποτα που να συνεργεί προς μια τέτοια κατεύθυνση. Δίχως λοιπόν να χρειαστεί να ξεμακρύνουμε ούτε βήμα απ' αυτή τη θέση, μπορούμε άφοβα να πούμε πως η «βίαιη κολεχτιβοποίηση» αποτέλεσε ένα γερό φράγμα στον αστικό εκφυλισμό της επανάστασης. Αλλά εκτός αυτού η κολεχτιβοποίηση ήρθε να καλύψει και κάποιες εντελώς πρακτικές, όσο και πολύπλοκες ανάγκες.

Η ΝΕΠ είχε ήδη εκπληρώσει την ιστορική της αποστολή. Κάθε νέα παράτασή της, μόνο κινδύνους συνεπαγόταν. Είχε δημιουργηθεί σε κάποια συγκεκριμένη στιγμή προκειμένου να δώσει μια ώθηση στην οικονομία γενικά. Μια ώθηση που θα βασίζεται στην ανάπτυξη των προεπαναστατικών σχέσεων παραγωγής: δηλ. τις αγροτικές-μεταπρατικές. Η ΝΕΠ προόριζόταν να εξασφαλίσει τη νηνεμία στο νέο κοινωνικό καθεστώς, μέσω της ανοχής της μικρής σπιτικής οικονομίας. Η διαιώνισή της όμως, μόνο μια νέα καπιταλιστική διαστρωμάτωση προοίωνιζε. Η από πολλές πλευρές διατυμπανιζόμενη εθελούσια προσχώρηση στα κολχόζ, δε σημειώθηκε στη διάρκεια μιας δεκαετίας. Γιατί θα σημειωνόταν στην επόμενη; Ας ληφτεί ακόμα υπ' όψη πως στα τέλη της δεκαετίας του 1920 σημειώθηκε μια έντονη κρίση στη σιτοκαλιέργεια ²³⁷. Κάτι που μόνο σαν κορεσμός του κοινωνικού απόδηχου της ΝΕΠ θα πρέπει να ιδωθεί.

Έπειτα υπήρχε η επιτακτική ανάγκη της εκβιομηχάνισης. Έπρεπε λοιπόν η οικονομία ν' απομακρυνθεί απ' τις αγροτικές – μεταπρατικές της βάσεις. Έπρεπε ακόμα να χρηματοδοτηθεί η εκβιομηχάνιση. Αλλά τη δυνατότητα για κάτι παρόμοιο δε θα τη διάθετε ο μικρονοικοκύρης ή ο αδηφάγος Νέπμαν, μα το γιγάντιο και αυτάρκες κολχόζ. Ο Στάλιν καθόρισε επίμονα και μ' εξαιρετική σαφήνεια τα κίνητρα της «επιταχυνμένης εκβιομηχάνισης». Οι εξηγήσεις του κάλυπταν, και την τοπικιστική πλευρά του ζητήματος, και τη διεθνιστική. «Όχι σύντροφοι. Δε θα επιβραδύνουμε το βήμα μας. Αντίθετα πρέπει να το επιταχύνουμε όσο μπορούμε. Έτσι μας προστάζουν να κάνουμε οι υποχρεώσεις μας στους εργάτες και τους αγρότες της ΕΣΣΔ. Έτσι μας προστάζουν να κάνουμε οι υπο-

237. Βλ. «History of KPSU (bolshevik)» Moscou 1938 τομ. II σελ. 270-271.

χρεώσεις μας στη παγκόσμια εργατική τάξη... Είμαστε πενήντα ή εκατό χρόνια πίσω απ' τις αναπτυγμένες χώρες. Πρέπει να καλύψουμε την απόσταση αυτή σε δέκα χρόνια. Ή το κάνουμε ή μας συντρίβουν» ²³⁸. Πολύ σπάνια παρόμοιες προβλεψεις ενός ηγέτη, γνώρισαν τόσο πανηγυρική δικαίωση. Ο Στάλιν είδε σωστά το τι εγκυμονούσε η κρίση, που εδώ και δυό χρόνια τράνταζε τον ευρωπαϊκό – κυρίως – καπιταλισμό. Κατάλαβε πως το ξεπέρασμα της, μόνο προς τη τεράστια ανατολική αγορά θ' αναζητιόταν...

Όστε λοιπόν η γρήγορη εκβιομηχάνιση μέσω της μαζικής κολεχτιβοποίησης υπήρξε πράξη που ανταποκρινόταν σε πιεστικές ιστορικές ανάγκες. Όλ' αυτά βέβαια, αφήνοντας καταμέρος τη καθαρά σοσιαλιστική προοπτική του κολχόζ με το «τυπικά αυτοδιαχειριζόμενο» καταστατικό του. Τα αποτελέσματα της γρήγορης εκβιομηχάνισης μπορεί να μην ήσαν τα αναμενόμενα, αλλά ήσαν σίγουρα εντυπωσιακά. Ο ρυθμός ανάπτυξης της βιομηχανίας κυμάνθηκε γύρω στα 17% τον χρόνο. Φτιάχτηκαν πελώρια κέντρα σιδηρουργίας στα Ουράλια (Μαγκνητογκόρσκ), κατασκευάστηκαν μεγάλα φράγματα. Στήθηκαν πάμπολλες διώρυγες. Δημιουργήθηκε ένα τέλεια εκσυγχρονισμένο σιδηροδρομικό δίκτυο. Ανοίχτηκαν νέες δεξαμενές πετρελαίου και καρβουνου (το Ντιεπροστρόι, το Τουρκσίμπ, κ.λ.π.) Δημιουργήθηκαν επίσης πολλές καινούργιες πόλεις, ενώ αυξήθηκε ο πληθυσμός σε κάμποσες παλιές. Η ΕΣΣΔ μεταβλήθηκε σ' ένα απέραντο εργοτάξιο. 1.500 Νέα εργοστάσια άρχισαν να λειτουργούν ²³⁹.

Ο Cliff στη προσπάθειά του να κρίνει αυστηρά τα αποτελέσματα της εκβιομηχάνισης λέει και τα παρακάτω. «Ο Κ. Ορντζονίκιντζε, κομισάριος της βαριάς βιομηχανίας, στο 17ο συνέδριο έβαλε για το 1932 το εξής καθήκον. «Μέσα σ' ένα χρόνο πρέπει να υπερδιπλασιάσουμε τη παραγωγικότητα της μεταλλοβιομηχανίας, ανεβάζοντάς την στα 13,5 εκατ. τόνους (χυτοσίδηρου).» Τι σημαίνει εκπλήρωση του προγράμματος της μεταλλοβιομηχανίας για το 1932;... Σημαίνει αύξηση της παραγωγής κατά 4 εκατ. τόνους... Πόσο χρονικό διάστημα χρειάστηκαν οι καπιταλιστικές χώρες για το ίδιο επίτευγμα; Η

238. Ι. Στάλιν «Ζητήματα Λενινισμού» σελ. 356.

239. J. Elleinstein όπως προηγούμενα σελ. 96.

Αγγλία 35 χρόνια, η Γερμανία 10, οι ΗΠΑ 8. Η ΕΣΣΔ πρέπει να καλύψει αυτή την απόσταση μέσα σ' ένα χρόνο. Τελικά χρειάστηκαν όχι ένα, μα σχεδόν επτά χρόνια»²⁴⁰. Αν αφαιρέσουμε τη κάποια υποκειμενική υπερβολή του Cliff, τότε βλέπουμε πως για την υλοποίηση του στόχου απαιτήθηκαν πέντε περίπου χρόνια. Συγκρίνοντας το διάστημα αυτό με τα αντίστοιχα καπιταλιστικά, διαπιστώνουμε πως πρόκειται μάλλον για κατόρθωμα. Πόσο μάλλιστα αν ληφτεί υπόψη από ποιο υπόβαθρο ξεκινούσαν αυτά κι από ποιο η ΕΣΣΔ... Οποιοδήποτε τ' αποτελέσματα ήταν εντυπωσιακά, για μια χώρα που επιχειρούσε τη «Πρωταρχική της συσσώρευση» ενάμιση με δύο αιώνες μετά τα αναπτυγμένα κράτη της Ευρώπης. Οι παρακάτω αριθμοί είναι αρκετά εύγλωττοι.

	Κάρβουνο	Ηλεκτρισμ.	Ατσάλι	Πετρέλαιο
1928	35,5	5	4,5	11,6
1932	64,4	13,5	5,9	28,6

241

(σε εκατομ. τόννους, εκτός του ηλεκτρ. σε δισεκατομ. KWH)

Στη δεκαετία 1928-1938 πραγματοποιείται μια τρομαχτική συσσώρευση κεφαλαίων. Ο παρακάτω πίνακας μας δίνει μια ιδέα των ρυθμών συσσώρευσης σ' αυτό το διάστημα.

Επενδύσεις Κεφαλαίων

(σε χιλιάδες εκατομμύρια ρούβλια)

	Συνολικά	Στη Βιομηχανία
1923/4-1927/8	26,5	4,4
1928/9-1932	52,5	24,8
1933-1937	114,7	58,6
1938-1942 (Σχέδιο)	192,0	111,9
1946-1950 (Σχέδιο)	250,3	

242

Με τις τιμές του 1933, το πάγιο κεφάλαιο της Σοβιετικής Βιομηχανίας βρέθηκε από 10,3 δισ. ρούβλια το 1928, σε 22,6 δισ. ρούβλια στα 1932. Στα 1937 είχε ανέβει στα 59,9 δισ.

Ωστόσο αυτή η πρωτοφανής συσσώρευση συνοδεύτηκε από μια κατακόρυφη πτώσης της λαϊκής αγοραστικής δύνα-

240 Tony Cliff «State capitalism in Russia» σελ. 96.

241. Elleinstein όπως προηγούμενα σελ. 97.

242. Αναφέρεται απ' τον T. Cliff στο «State capitalism in Russia» σελ. 43.

μης.

Ετήσια κατανάλωση γάλακτος κατά κεφαλή

ΓΑΛΑ

Χρόνος	Σύνολο	Αγροτικές περ.	Αστικά κέντρα
1928-8	189	183	218
1932	105	111	85
1937	132	126	144

ΚΡΕΑΣ

Χρόνος	Σύνολο	Αγροτικές περ.	Αστικά κέντρα
1927-8	27,5	22,6	29,1
1932	13,5	10,3	21,8
1937	14,0	8,5	25,5

243

Αλλά ο Ρώσος πολίτης δε ξαφνιάστηκε απ' τη πτώση της αγοραστικής του δύναμης. Τον είχαν έγκαιρα προειδοποιήσει για τις δυσκολίες που θα 'ρχοντουσαν. Μια γιγαντιαία προπαγάνδα – με συχνές αναφορές στο «παραμελημένο» ως τα τώρα παρελθόν – εξαπολύθηκε απ' το κράτος. Αποτέλεσμα, η δημιουργία ενός συλλογικού αισθήματος ευφορίας. Εξωφρενικές προβλέψεις μερικών οικονομολόγων υπόσχονταν τη δημιουργία ενός κομμουνιστικού παράδεισου στα αμέσως προσεχή χρόνια²⁴⁴. Ο Σοβιετικός λαός αντλώντας δύναμη, κι ελπίδες απ' το ιστορικά νεανικό σφρίγος της κοινωνίας του, ρίχτηκε με μεγάλη διάθεση στον αγώνα της εκβιομηχάνισης. Στη συνειδησή του οι στερήσεις καθαγίαζαν τη σκοπιμότητα της αυριανής «κομμουνιστικής Νιρβάνα». Πολύ περισσότερο αποτελούσαν τους θεμέλιους λίθους για την αιτιολόγηση της μακαριότητάς της.

Ας επισημάνουμε και το ρόλο που έπαιξε σ' αυτή τη πελώρια ψυχολογική κινητοποίηση, η διοχέτευση του επί χρόνια καταπιεζόμενου αντιπολιτευτικού δυναμισμού...

Οι συνεχείς εκκλήσεις στο «μεγαλωρώσικο» παρελθόν υποτίθεται πως προορίζονταν για την αφύπνιση των πατριωτικών αισθημάτων ενός σημαντικού τμήματος του πληθυσμού. Μπορεί αυτού του είδους οι αναφορές να είχαν ελάχι-

243. στο ίδιο σελ. 46.

244. Όπως ο Sabsovitch στο L' URSS dans quinze ans, L' URSS dans dix ans».

στη σχέση με την υπόθεση του σοσιαλισμού, αλλά η σκοπιμότητά τους είναι προφανής. Ας μείνουμε επιτέλους σε στέρεες επιστημονικές βάσεις. Ήταν αυτή η εξέλιξη που επικράτησε κι όχι άλλη. Ο Λένιν εντοπίζει στη «διαθήκη» του τη τάση του Τρότσκι για «διευθυντική επίλυση των προβλημάτων». Δηλ. για γραφειοκρατισμό. Κι αυτό όταν ο Τρότσκι κατέχει σημαντικά πόστα στην εξουσία. Είναι όμως ο ίδιος ο Τρότσκι που εξόριστος πια, εισάγει τον όρο «γραφειοκρατική κοινωνία». Στη δεκαετία του 1930 ο ρώσικος σοσιαλισμός καταλήγει απλά στη μοναδική μορφή που μπορούσε να καταλήξει. Στον σοσιαλογενή «εθνικοαπελευθερωτισμό». Γιατί αυτό υπήρξε τελικά ο Σταλινισμός. Το ιστορικό πρότυπο του «Τριτοκοσμικού Μαρξισμού».

Η ανομόχλευση της Ρώσικης ιστορίας έφερνε αναγκαστικά στην επιφάνεια τα παραδείγματα διάφορων προσωπικοτήτων. Είναι μέσα σ' αυτό το ιστορικό πλαίσιο που η λατρεία στο πρόσωπο του Στάλιν γνωρίζει μια θεαματική άνοδο. Αυτό σαν απάντηση στις διάφορες μεταφυσικές αναλύσεις που θέλουν τη προσωπολατρεία δημιούργημα κομπλεξικών διαταγμάτων του Στάλιν...

.....

Τη 1η Δεκέμβρη του 1934 συμβαίνει το γεγονός που θ' αποτελέσει το σημείο στροφής για τα επόμενα χρόνια. Το μέλος του ΠΓ και γραμματέας του κόμματος στο Λένινγκραντ, Σέργκεϊ Κύρωφ, πέφτει δολοφονημένος απ' τις σφαίρες ενός νεαρού κομμουνιστή, του Νικολάγιεφ. Πολύ μελάνι έχει χυθεί γι' αυτή τη δολοφονία. Η κυρίαρχη αντίληψη σήμερα, είναι πως ο Στάλιν υπήρξε ο εμπνευστής της ²⁴⁵. Υπάρχουν όμως και κάποιες σταθερές στην όλη υπόθεση που δεν επιτρέπεται να τις αγνοήσουμε 1η. Ο Κύρωφ θεωρείται σαν άμεσος συνεργάτης του Στάλιν, και ένα απ' τα βασικά του στηρίγματα στο ΠΓ 2η. Ο Στάλιν έδειξε να ενοχλείται ιδιαίτερα με τη δολοφονία. Την ίδια κι όλες μέρα σπεύδει στο Λένινγκραντ και ανακρίνει προσωπικά τον δράστη για ολόκληρες ώρες 3η. Ο Νικολάγιεφ ήταν αποδειγμένα οπαδός του Ζηνόβιεφ ²⁴⁶.

245. π.χ. Ρ. Μεντβέντεφ «Σταλινισμός» σελ. 304 κε.

246. Ι. Doutscher «Στάλιν» τομ. II σελ. 330.

4η. Στη δίκη του στα 1938, ο Γιάγκοντα ομολόγησε ότι συνέργησε στο έγκλημα κατόπιν διαταγών των Ρύκωφ, Ενοκίτζε. Αναναλογιστούμε ότι στο 17ο συνέδριο η αντιπολίτευση κάνει σημαντικά βήματα στη κατάκτηση θέσεων στα ηγετικά όργανα του κόμματος*, η δολοφονία του Κύρωφ στερεί τον Στάλιν από έναν αξιόλογο συμπαραστάτη. Όλ' αυτά χωρίς να ληφτεί υπόψη η ομολογία του Νικολάγιεφ. Η εκδοχή που η αντισταλινική ιστοριογραφία προώθησε έχει ως εξής. «Ο Στάλιν εκτελώντας τον Κύρωφ πετυχαίνει μ' ένα σμπάρο δυό τρυγόνια. Απ' τη μια αποκτάει μια επαρκή δικαιολογία για την εξαπόλυση ενός κύματος τρομοκρατίας ενάντια στην αντιπολίτευση. Απ' την άλλη εξαφανίζει τον κυριότερο αντίπαλό του» ²⁴⁷.

Δεν αμφισβητούμε ότι ίσως το δεύτερο σκέλος του συλλογισμού να περιέχει κάποια δόση αλήθειας*. Εκείνο που αμφισβητούμε είναι το ότι ο Στάλιν έψαχνε για την αφορμή που θα του επέτρεπε να εξαπολύσει τρομοκρατική εκστρατεία, με στόχο την εξόντωση της αντιπολίτευσης. Μια σοβαρά επιστημονική, όσο και απροκατάληπτη ανάλυση των διαθέσιμων στοιχείων μας οδηγεί στα παρακάτω συμπεράσματα. Η κατεύθυνση της Οχτωβριανής επανάστασης σε «Εθνικοαπελευθερωτικό Μαρξισμό» παρήγαγε καθαρά συμφιλιωτικές, ανάμεσα στα διάφορα αριστερά στρώματα, τάσεις. Το γεγονός διαπιστώνεται απ' τη κατευναστική, έναντι της αντιπολίτευσης, πολιτική της σταλινικής ηγετικής ομάδας. Για μία

*Εκλέγονται στη ΚΕ οι «αντισταλινικοί» Πιατάκοφ, Μπουχάριν Ρύκωφ, Τόμσκυ. Ο Ζηνόβιεφ επιστρέφει στη Μόσχα, ο Κάμενεφ διορίζεται διευθυντής στο Ινστιτούτο Πολιτικών επιστημών, ο Πρεομπραζένσκυ διατηρεί ηγετικό πόστο στο Γκοσπλάν.

*Οι συντάχτες της «Ιστορίας της ΕΣΣΔ» Μόσχα 1964, ισχυρίζονται ότι στις εκλογές για τα μέλη του ΠΓ που έγιναν στο τέλος του 17ου συνεδρίου, το όνομα του Στάλιν σβήστηκε 270 φορές, ενώ του Κίρωφ μόνο τρεις (Τόμος 2 σελ. 271).

247. Η άποψη αυτή προβάλλεται κι απ' τους επίσημους Σοβιετικούς ιστορικούς. Οι συντάκτες της «Ιστορίας της ΕΣΣΔ» που κυκλοφόρησε στα 1964, υιοθετούν την άποψη ότι τα μέλη του Π.Γ. ήταν έτοιμα ν' αντικαταστήσουν τον Στάλιν στη θέση του Γ.Γ., με τον Κύρωφ. τομ. II σελ. 270. Την ίδια άποψη δέχονται κι οι Elleinstein όπως προηγ., Βοσλένσκυ «Nomenclatura» σελ. 60. Μεντβέντεφ όπως προηγ. σελ. 197, Prokachi όπως προηγ. σελ. 132. Ice «Illusions of Justice» σελ. 322.

ολόκληρη δεκαετία όχι μόνο αρνείται να πάρει διοικητικά μέτρα εναντίον της, μα προχωρεί και σε «μεγαλόψυχες» εκκλήσεις για ενότητα. Το μέγεθος της διαμάχης ανάμεσα στις διάφορες ομάδες, είναι προϊόν της αντιφατικότητας της Σοβιετικής κοινωνίας. Απ' τη μια ένας άκρατος σκληροπυρηνικός μαρξισμός και μια διατυμπάνιση των ρώσικων ιδιαιτερότητων απ' την άλλη. Ας είμαστε ρεαλιστές. Είναι τέτοια η φύση των επικρατούντων συνθηκών, που μόνο μια συνενωτική πολιτική θα μπορούσε να διατηρήσει τους μπολσεβίκους στην εξουσία. Στη διάρκεια του «πολεμικού κομμουνισμού» η χώρα συγκλονίστηκε από πάμπολλες εξεγέρσεις και δεξιού και αριστερού χαρακτήρα. Είναι η ίδια η ζωή που υποχρεώνει, με εκβιαστικό μάλιστα τρόπο, τους μπολσεβίκους να προσγειωθούν. Η κάθοδος απ' τον «αγνό Μαρξισμό» στη μεταπρατική ΝΕΠ, δε στερείται τραγικών στοιχείων. Αλλά ο υπέρμαχος τούτης της προσγείωσης είναι ο Στάλιν. Έτσι μιας λένε τα ντοκουμέντα. Αυτό που του αναγνωρίζει άλλωστε σύσσωμη η ιστοριογραφία, είναι ο τέλειος πραγματισμός του. Ο πραγματισμός του λοιπόν, τον οδηγεί στο να κατανοήσει την αληθινή φύση των πραγμάτων. Είναι ο πρώτος που με πλήρη συνείδηση «διαστρέφει» τον ορθόδοξο μαρξισμό. Από πολύ νωρίς συλλαμβάνει αυτό που οι περισσότεροι μπολσεβίκοι στάθηκαν ανίκανοι να συλλάβουν. Ότι τίποτα στη Ρωσία δε προσφέρεται για εφαρμογή ατόφιου μαρξισμού. Είναι αυτός που δημιουργεί τη ΝΕΠ. Είναι ακόμα αυτός που μιλάει για τον «σοσιαλισμό σε μια χώρα». Μα πάνω απ' όλα έχει βιώσει την ανάγκη της παλλαϊκής ομοθυμίας.

Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια σκέψης κινούμενος, είναι που στα 1922 υμνεί τον ρόλο του Τρότσκι στον Οχτώβρη. Κι αυτό ενώ γνωρίζει άριστα ότι ο Τρότσκι τάχτηκε μαζί με τους Ζηνόβιεφ, Κάμενεφ, ενάντια στη πραγματοποίηση της εξέγερσης ²⁴⁸. Για τον ίδιο λόγο αντικρούει σταθερά τις παροτρύνσεις των Ζηνόβιεφ, Κάμενεφ – την εποχή της τριανδρίας – να εκτελεστεί ο Τρότσκι. Στη πενταετία 1925-30 συγκρούεται με τη συντριπτική πλειοψηφία των μελών του κόμματος που ζητά το πάρσιμο ποινικών μέτρων κατά της

«ενιαίας αντιπολίτευσης».

Στα 1927 ακόμα και η δεξιά πτέρυγα – Μπουχάριν, Ρύκωφ, Τόμσκυ, – τάσσεται υπέρ της εκτέλεσης των αντιπολιτευόμενων. Όπως προκύπτει απ' τα υπάρχοντα στοιχεία, το ότι οι Τρότσκι, Ζηνόβιεφ, Κάμενεφ, κλπ. δεν αντίκρυσαν την αγχόνη, οφείλεται αποκλειστικά και μόνο στον Στάλιν. Στα 1929 σημειώνεται μια μαζική επιστροφή στα καίρια πόστα όλων των ικανών στελεχών της αντιπολίτευσης.

Όμως μεταξύ 1934-39, συμβαίνουν μαζικές εκκαθαρίσεις στο κόμμα. Γιατί; Από αιμοχαρή δίψα του Στάλιν; Κάτι τέτοιο δεν αντέχει σε σοβαρή συζήτηση. Γιατί λοιπόν γίνονται οι εκκαθαρίσεις; Όσο κι αν φανεί απίστευτο, οι αντισταλινικοί ιστορικοί δεν έχουν προτείνει καμιά ουσιαστική ιδέα για τα κίνητρα του Στάλιν. Αυτό που τους ενδιαφέρει είναι να τονιστεί, και να στιγματιστεί το απάνθρωπο των εκτελέσεων γενικά.

Όμως το ερώτημα υπάρχει και πρέπει να ατιμετωπιστεί. Γιατί γίνονται οι τόσο αιματηρές εκκαθαρίσεις; Μια εκδοχή θα ήταν η εναρμόνιση της κατάστασης με τα γνήσια Μαρξιστικά κηρύγματα. Αλλά κάτι τέτοιο αποκλείεται εκ προοιμίου. Όπως είπαμε είναι ο Στάλιν ο πρώτος που θέτει το θέμα της Ρώσικης ιδιομορφίας. Μια άλλη εκδοχή θα ήταν ότι ο Στάλιν οσφριζόμενος τον επερχόμενο πόλεμο επιδίωκε να εξασφαλίσει τα νώτα του. Αλλά κι αυτό ανατρέπεται απ' την πραγματικότητα. Απ' την αρχή του πολέμου παρατηρείται μια συμφιλωτική έξαρση. Παλαιοί στρατιωτικοί επαναφέρονται. Η ορθοδοξία αναγνωρίζεται επίσημα. Οι αναφορές στον μεγαλορώσικο εθνικισμό πληθαίνουν. Κι ένα σωρό παρόμοια παραδείγματα. Μήπως όμως και στη διάρκεια των εκκαθαρίσεων συμβαίνει τίποτα το διαφορετικό; Όχι. Ο εισαγγελέας Βυσίνσκι είναι «πρώην» μενσεβίκος. Ο αρχηγός της ΟGPU Εβδοκίμωφ, είναι ενεργό μέλος της αντιπολίτευσης. Μήπως λοιπόν οι αφορισμοί για «σκηνοθετημένες δίκες» χρήζουν επανεξέτασης;

Στη πραγματικότητα υπάρχει μια τάση αγγελοποίησης των κατηγορούμενων. Προσωπικά εμείς πιστεύουμε πως αν είχε επικρατήσει ένας απ' τους Τρότσκι, Ζηνόβιεφ, Κάμενεφ, Μπουχάριν, ή και οι τέσσερις μαζί, τα πράγματα θα είχαν εξε-

248. Βλ. π.χ. το βιβλίο του φιλικού προς τον Τροτσκισμό. L Schapiro «History of Bolshevik party» τομ. Ι σελ. 88 εκδ. Schwartz 1962.

λιχτεί σε μια πολύ πιο αιματηρή κατεύθυνση. Αυτό τουλάχιστον μαρτυράνε οι πράξεις τους όσο βρίσκονταν στην ηγεσία.

Υπάρχουν όμως αυτές οι πράγματι τραγικές ομολογίες. Αλλά κι εδώ, μήπως θα ήταν σωστότερο αντί για εικασίες ψυχολογικής καταβαράθρωσης²⁴⁹, και πολυήμερων ανακρίσεων, με τους κατηγορούμενους συνεχώς ξύπνιους και νηστικούς²⁵⁰ να μελετήσουμε τη στάση τους στο πριν τις δίκες διάστημα; Λόγου χάρη, στη δεκαετία του 20 τόσο οι Ζηνόβιεφ, Κάμενεφ, όσο και οι Μπουχάριν, Τόμσκυ, Ρύκωφ προχωρούν σε «αυτοκριτική». Κανείς ως τα σήμερα δεν αμφισβήτησε αυτές τις «αυτοκριτικές». Δεν αποτελούν όμως ένα ενδεικτικό υπόδειγμα για τον τρόπο σκέψης τους; Στο 17ο συνέδριο ο Ζηνόβιεφ ανεβαίνει στο βήμα και δηλώνει. «Πόσες φορές δεν επιτεθήκαμε στη προσωπικότητα του Στάλιν! Τώρα όμως αναγνωρίζουμε ότι αυτός διεξήγαγε τη θεωρητική πάλη με ένα υψηλό θεωρητικό επίπεδο»²⁵¹... Ο Μπουχάριν πάλι τονίζει στο ίδιο συνέδριο ότι: «Ο Στάλιν νίκησε στην εσωκομματική πάλη για τι ήταν προσηλωμένος στον σωστό Λενινισμό. Εφάρμοσε με λαμπρό τρόπο τη μαρξιστική – λενινιστική διαλεκτική.. Ζήτη το κόμμα, και μαζί ο ένδοξος στρατάρχης του ο άριστος των αρίστων, Στάλιν»²⁵². Ο Τόμσκυ: «Ο σ. Στάλιν, στάθηκε ο συνεπέστερος, και οξυδερκέστερος, στη μάχη του ενάντια στην αντιπολίτευση, δηλ. σ' εμάς... Κάτω απ' τη φωτισμένη ηγεσία του πραγματοποιήθηκε, ό,τι ο Λένιν θεωρούσε εξαιρετικά δύσκολο»²⁵³. Ο Πρεομπραζένσκυ: «Νιώθω βαθύτατη ντροπή απέναντι στον σ. Στάλιν, για τα πραχτικά όσο και θεωρητικά λάθη μου... Κατηγορώ τον Τρότσκι σαν πράχτορα του διεθνούς ιμπεριαλισμού και δηλώνω πλήρη υποταγή στον δοξασμένο μας Γ.Γ.... Ο σοφός σ. Στάλιν σφυρηλάτησε μεγαλύτερη ενότητα απ' ότι ο σ. Λένιν»²⁵⁴. Ποτέ όμως δε χρησιμοποιήθηκαν για σύγκριση αυτές οι σχεδόν γλοιώδεις δηλώσεις υποταγής.

249. Arthur Kaestler «The commissar and the yogi».

250. Μ. Βοσλένσκυ «Nomenclatura» σελ. 62.

251. «Το 17ο συνέδριο του Π.ΚΚ (μπολ.)» «Μόσχα 1934 σελ. 497.

252. στο ίδιο σελ. 124-129.

253. στο ίδιο σελ. 250-251.

254. στο ίδιο σελ. 236-239.

Είμαστε βέβαιοι, – αφαιρώντας τον Πρεομπραζένσκυ που φαίνεται πως πίστευε όλα όσα έλεγε – πως το μοναδικό κίνητρο αυτών των δηλώσεων, ήταν η επιστροφή στην εξουσία. Την ίδια πάνω κάτω εποχή ο Μπουχάριν αποκαλούσε τον Στάλιν, Τζέγκις Χαν. Πως να παραδεχτούμε ότι πίστευε αυτά που είπε; Αμήχανη η Γιουγκοσλάβια Archits, προσπαθεί να βρει μια εξήγηση για τους «ύμνους προς τον αρχηγό» επικαλούμενη τη ψυχική κούραση²⁵⁵. Είτε έτσι, είτε αλλιώς, η εντύπωση που προξενούν οι ηγέτες της αντιπολίτευσης, είναι – το λιγότερο που μπορούμε να πούμε – πως δε γνωρίζουν κανέναν φραγμό...

Κλείνοντας το θέμα για τον Κύρωφ, επιθυμούμε να επισημάνουμε και τα εξής. Στο 17ο συνέδριο, ο Κύρωφ παρουσιάζεται απόλυτα εχθρικός στην επαναφορά των διαγραφέντων. Χαρακτηριστικά, και με αφορμή τις δηλώσεις μετάνοιας, τονίζει: «Οι κύριοι αυτοί βρίσκονταν στη σκιά της εργατικής τάξης που αγωνιζόταν». Στην ίδια ομιλία του χαρακτηρίζει την εισήγηση του Στάλιν: «... ως το λαμπρότερο και πληρέστερο ντοκουμέντο του καιρού μας. Μια μεγαλοφυής σύλληψη, που οι κοινοί θνητοί δεν διαθέτουν όλη την ικανότητα που απαιτείται προκειμένου να το κατανοήσουν εντελώς». Τέλος επρότεινε στο Συνέδριο: «να υιοθετηθεί όλες τις θέσεις και τα συμπεράσματα του σ. Στάλιν... του μεγαλύτερου στρατηγού στον αγώνα της απελευθέρωσης, όλων των καταπιεζόμενων του κόσμου»²⁵⁶. Ύστερα κι απ' αυτό, η απορία μας για το σε τι εξυπηρετούσε τον Στάλιν η δολοφονία ενός τόσο θερμού υπατακτικού, μεγαλώνει ακόμα περισσότερο*. Όπως είπαμε πριν, η φύση του Σοβιετικού καθεστώτος λειτουργούσε προς συνενωτικές κατευθύνσεις. Η αντίφαση ερχόταν όταν οι βαθιές του ιδιορρυθμίες ανέβαζαν στην

*Ας αναφέρουμε εδώ ότι μέσα στον λαβύρινθο των υποθέσεων σχετικά με τη δολοφονία του Κύρωφ υπάρχει κι αυτή του Α. Ουράλωφ: «Ο Στάλιν στην εξουσία» Παρίσι 1959 σελ. 91, που ισχυρίζεται πως ο γραμματέας του Λένινγκραντ έπεσε θύμα ερωτικής αντιζηλίας. Ο Νικολάγιεφ, – λέει – τον έπιασε επ' αυτοφώρω με τη γυναίκα του. Ίσως αυτή η εκδοχή να 'χει να πει πολύ περισσότερα, απ' ότι δείχνει με μια πρώτη ματιά.

255. Dr. Archits «Social and financial roots of Stalinism» σελ. 175.

256. «Το 17ο συνέδριο του ΠΚΚ (μπολ.)» σελ. 251, 252 και 259.

επιφάνεια, τις «σκληροπυρηνικές» Μαρξιστικογενείς κεντρόφυγες δυνάμεις. Αυτό όμως σημαίνει και κάποια πράγματα. Σημαίνει πρώτ' απ' όλα, πως αυτές οι κεντρόφυγες δυνάμεις, βρίσκονται σε διαρκή υποχώρηση. Αυτό με τη σειρά του, σημαίνει ότι πρέπει να είναι ισχυροί οι λόγοι που θα δικαιολογούσαν μια επάνοδο τους στο προσκήνιο. Και τέτοιου είδους λόγοι δε δημιουργούνται μέρα σε κλειδωμένα θεοσκοτεινά γραφεία. Αποτελούν δημιούργημα των απειράριθμων οικονομικοκοινωνικών προτσές, και των ζυμώσεων που αυτά παράγουν. Επομένως θα πρέπει να υπήρξαν κάποιες εντελώς αντικειμενικές προκλήσεις. Προκλήσεις που επέτρεψαν στις αριστερές κεντρόφυγες δυνάμεις του καθεστώτος να αναδυθούν, και να προκαλέσουν το λουτρό αίματος που ακολούθησε.

Ένα ακόμη γεγονός που στοιχειοθετεί την άποψή μας, είναι και το συμφιλιωτικό κλίμα που επικράτησε, αμέσως μετά τις εκκαθαρίσεις για τη δολοφονία του Κύρωφ. Ο Πιατάκοφ διατηρεί τη θέση του στο επιτροπάτο για τη βαρεία βιομηχανία. Οι Μπουχάριν, Ράντεκ, Σοκόλνικοφ μετέχουν στην επιτροπή για τη σύνταξη του συντάγματος. Ο Ρύκωφ κατέχει τη θέση του Επίτροπου των ταχυδρομείων. Οι περισσότεροι απ' τους υπόλοιπους ηγέτες της αντιπολίτευσης έχουν διοριστεί πρεσβευτές στο εξωτερικό. (Ρακόφσκυ, Αντόνωφ – Οβσεένκο, Μπογκομόλωφ, Ρόζενγκολτζ, Γιουρένιεφ, Καραχάν, Ρασκόλνικοφ, κ.ά.)²⁵⁷. Στον στρατό έχει επαναφερθεί η προεπαναστατική ιεράρχια. Πέντε στρατιωτικοί αρχηγοί, ονομάζονται στρατάρχες. (Τουχατσέφσκυ, Γιεγκόρωφ, Μπλύχερ, Βοροσίλωφ, Μπουντιένυ)²⁵⁸. Ο Τρότσκυ εντοπίζει στη γαλήνη που φαίνεται να επικρατεί, την επερχόμενη θύελλα²⁵⁹. Σημασία όμως έχει ότι παραδέχεται την ύπαρξή της.

Και ξαφνικά, η θύελλα ξεσπάει. Δεκάδες κατηγορούμενοι σέρνονται στις δικαστικές αίθουσες, και ομολογούν τα πάντα. Μια τρομαχτικής έντασης, σχιζοφρένεια καλύπτει τη Ρωσία, κάνοντας το παράλογο μαζικό *super ego*. Το εξωπραγ-

257. I. Deutscher «Στάλιν» Τομ. II σελ. 353.

258. στο ίδιο σελ. 353.

259. Α. Τρότσκυ «Στάλιν» σελ. 722.

ματικό, γίνεται τετριμμένη καθημερινότητα. Το φρικιαστικό, καταλήγει να είναι βαρετά φυσιολογικό. Δημόσιες ομολογίες για συνεργασία με τον διάβολο. Τερατώδεις μαζοχιστικές αυτοκατηγορίες. Και κάθε τόσο η οργισμένη επώδός του Βουσίνσκι. «Τουφεκίστε τα λυσσασμένα σκυλιά». Το ερώτημα που προβάλλει είναι: βάσει ποιών ηθικών σταθερών προσπάθησαν οι Δυτικοί να κατανοήσουν το φαινόμενο; Ή μάλλον: συγγένευουν και πόσο, αυτές οι σταθερές με τις αντίστοιχες ρωσικές; Ας αναλογιστούμε τούτο μόνο. Ενώ το νέο βιομηχανικό κράτος της μεταπολεμικής εποχής, ενταφίαζε για πάντα στη Δύση τις «παλαιοαστικές» φόρμες διακυβέρνησης, στο Κρεμλίνο, μέσα σε ανακτορικές μεσαιωνικές συνθήκες, εκτελούσαν ο Μπέρια. Το πρόβλημα των μαζικών εκκαθαρίσεων στην ΕΣΣΔ του 1930-9, μας απασχόλησε πάρα πολύ. Επειδή δεν αναγνωρίζαμε στον εαυτό μας το δικαίωμα της επανάπαυσης πάνω σε εύκολες λύσεις του τύπου, Στάλιν – τέρας, δοκιμάσαμε να το μελετήσουμε όσο μπορέσαμε πιο σφαιρικά. Αυτό που για μας είναι δοσμένο, είναι ότι οι εκτελέσεις του 1934-9, τύχαιναν της γενικής λαϊκής επιδοκιμασίας. Για τη συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού, οι εκτελεσθέντες αντιπροσώπευαν τον κίνδυνο της περιπέτειας. Ήσαν κάμποσες οι ψυχολογικές παρορμήσεις που οδηγούσαν τον λαό σε εχθρικές για τους κατηγορούμενους διαθέσεις. Ήταν καταρχήν η ανασφάλεια που δημιουργούσε οποιαδήποτε ιδεολογική κίνηση αντιμαχόταν το «σοσιαλισμό σε μια χώρα». Ήταν έπειτα η τεράστια σε έκταση συγκίνησιακή εγρήγορση, όπως καθρεφτιζόταν μέσα απ' αυτό που ονομαζόταν «αγώνας για την εκβιομηχάνιση». Ήταν σε τελευταία ανάλυση, η «σταθερότητα» που εγγυόταν – συγκρινόμενη με τα καθαρόαιμα μαρξιστικά συνθήματα της αντιπολίτευσης – η εθνικιστική πια χροιά του καθεστώτος.

Αλλά ας μπούμε και στον χώρο των κατηγοριών. Μελετώντας με προσοχή τη Σοβιετική ιστορία, βλέπουμε πως οι «εξωφρενικές» κατηγορίες διαθέτουν κάποιο αντικειμενικό αντίκρουσμα στην ιστορία της ΕΣΣΔ. Στα 1922 ιδρύεται στη Μόσχα ο οργανισμός «Συνεταιρισμός του Ενεχυροδανειστήριου της Μόσχας», το λεγόμενο «Τράστ». Τι είναι αυτό; Είναι η κεντρική έδρα της Ε.Μ.Κ.Ρ., δηλ. της Ένωσης Μοναρχικών

της Κεντρικής Ρωσίας. Στους κόλπους του «Τράστ» βρίσκουν άσυλο όλοι οι πολιτικοί αντίπαλοι του καθεστώτος²⁶⁰. Πολύ σύντομα ο «Συνεταιρισμός του Ενεχειροδανειστήριου Μόσχας» αποχτάει το δικαίωμα να κάνει εμπορικές συμφωνίες με το εξωτερικό. Πράγμα που σημαίνει ελεύθερα ταξίδια στα μέλη του. Χάρη στα ταξίδια αυτά η Ε.Μ.Κ.Ρ. μπορεί κι έρχεται σε επαφή με διάφορους σημαίνοντες εξόριστους, καθώς και με μέλη ξένων κυβερνήσεων. Στα 1924 το «Τράστ» νιώθει τόσο ισχυρό, ώστε να προετοιμάζει στρατιωτικό πραξικόπημα. Βασικοί σχεδιαστές του οι εξόριστοι «λευκοί» στρατηγοί Βράγγελ, και Κουτιέπωφ²⁶¹. Στις 25 Αυγούστου 1924 ο Σοβιετικός τύπος αναγγέλλει τη σύλληψη του πράκτορα της Ε.Μ.Κ.Ρ. Μπόρις Σαβίνκωφ. Ο Σαβίνκωφ κινιόταν με πλήρη άνεση – εννοείται κρυφά – μεταξύ Μόσχας και Παρισιού. Όταν συλλαμβάνεται αποκαλύπτεται ότι έμπαινε στη Ρωσία παράνομα για δεκάτη πέμπτη φορά! Ύστερα από λίγες μέρες αναγγέλλεται κι η σύλληψη ενός μυστικού πράκτορα της Intelligence Service του Sidey Reilly. Ο Σαβίνκωφ κι ο Reilly φίλοι και συνεργάτες κρυβόντουσαν για όσο διάστημα μένουν στη Μόσχα στο χτίριο του «Συνεταιρισμού». Στη δίκη του ο Σαβίνκωφ ομολογεί την ενουχή του, ενώ παράλληλα προχωρεί και σε αυτοκριτική. Παραδέχεται ότι συμμαχόσε με ξένες μυστικές υπηρεσίες προκειμένου να ανατραπεί το καθεστώς. Κλείνει την ομολογία του ζητώντας συγγνώμη²⁶². Το ενδιαφέρον στοιχείο στην όλη ιστορία είναι πως ο Σαβίνκωφ είναι αριστέρος από πεποίθηση. Μόνο που μισεί θανάσιμα τους μπολσεβίκους.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό επεισόδιο είναι κι αυτό. Στα 1932 έγινε η ονομαστή δίκη των άγγλων μηχανικών της «Βάικερς». Η κατηγορία μιλούσε για σαμποτάζ στα γιγαντιαία φράγματα του Δνείπερου, και για κατασκοπία. Μερικοί άγγλοι ομολόγησαν. Άλλοι όχι. Στους πρώτους ανήκε και κάποιος Macdonald. Παρότι έπεσε σε αντιφάσεις, η τελική εκδοχή του ήταν, πως πράγματι τα μέλη της «Μετροπόλιταν Βάικερς» διενεργού-

²⁶⁰. «Les grandes enigmes historiques de notre temps» τομ. 6 Brigitte Friang «L'enlèvement des généraux Koutepov et Muller» Paris, 1972.

²⁶¹. στο ίδιο σελ. 174.

²⁶². στο ίδιο σελ. 175.

σαν κατασκοπεία. Βασικοί συνεργάτες τους, διάφοροι Ρώσοι αντικαθεδρωτικοί. Ο Ice σχολιάζει: «...Ακόμα και οι Ρώσοι κατηγορούμενοι εμφανίστηκαν στη δίκη κολοθρεμμένοι, και καλοντυμένοι. Κανένα εξωτερικό σημάδι δε πρόδινε κακομεταχείριση. Οι ξένοι ανταποκριτές ήταν υποχρεωμένοι να παραδεχτούν, πως η δίκη, κάθε άλλο παρά «στημένη φάρσα» έμοιαζε...»²⁶³. Οι άγγλοι κατηγορούμενοι αφέθηκαν σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα ελεύθεροι. (Είχε προηγηθεί σαφέστατη Βρετανική απειλή για διακοπή των εμπορικών συναλλαγών). Αλλά ούτε ο Macdonald, ούτε και κανείς άλλος μηχανικός της «Βάικερς», ανείρεσε ποτέ τις ομολογίες. Τα δυό περιστατικά που παραθέσαμε, αποδείχνουν το πόσο πρόχειρη ενέργεια θα ήταν μια «δίχως όρους» αποδοχή αυτής ή εκείνης της άποψης. Είναι αδιανόητο να μη πλήρωσαν κι αθώοι. Αρκετά στοιχεία πείθουν, ότι σημειώθηκαν μη καλοπροαίρετες υπερβάσεις καθήκοντος. Αλλά θα ήταν εξαιρετικά επικίνδυνο να ασπαστούμε ασυζητητί την άποψη των «σκηνοθετημένων διαδικασιών».

Κι ο Στάλιν; Ποιό ρόλο θα 'πρεπε να του αποδώσουμε; Ενθαρρύνει το δικαστικό πογκρόμ; Κατά καιρούς προτάθηκαν ένα σωρό ερμηνείες για τη στάση του. Κοινή τους συνισταμένη: Ο Στάλιν στάθηκε ο αυτουργός του πογκρόμ. Ίσως φανεί παράξενο, μα δεν υπάρχει ούτε ένα ντοκουμέντο που να συνηγορεί υπέρ αυτής της άποψης. Απεναντίας υπάρχουν άλλα που μας βεβαιώνουν πως αν το λουτρό αίματος του 30-9, δεν έγινε στα 22-30, κύριος υπεύθυνος ήταν αυτός. Υποψιαζόμαστε το είδος των ψυχικών αναγκών που νομίζανε ότι κάλυπταν οι διάφοροι «διανοούμενοι» ιστορικοί της αριστέρας, υπερθεματίζοντας υπέρ της εικόνας: Στάλιν=τέρας. Μόνο που η ιστορία σε και'ά περίπτωση δεν επιτρέπεται να γίνεται σκουπιδοτενεκές των «ταξικών» κόμπλεξ μελιστάλακτων «διανοούμενων».

Ένα καλό παράδειγμα για το τι εννοούμε είναι και η υπόθεση Τουχατσέφσκυ. Παρακολουθείστε ένα εκπληκτικό σενάριο.

«Η Γερμανική υπηρεσία ασφαλείας» και πιο συγκεκριμένα

²⁶³. Egon Ice «Illusions of Justice» σελ. 286.

οι Χάιντριχ, Μπέρενς και Νάουζοξ, σκαρώνουν ένα πλαστό γράμμα, με την υπογραφή του Τουχατσέφσκυ. Σ' αυτό γίνεται λόγος για ένα αντισταλινικό πραξικόπημα που προετοιμάζεται στο στρατό. Σκαρώνουν επίσης και μια «εντελώς απόρρητη» διαταγή του Χίτλερ, με την οποία διατάζεται η «μυστική υπηρεσία», να παρακολουθεί τους στρατηγούς που έρχονται σε επαφή με τον Τουχατσέφσκυ. Τα δυο έγγραφα – μαζί με ορισμένα άλλα δόθηκαν στρατιωτικά με πλαστές υπογραφές Γερμανών στρατηγών – μπήκαν σ' ένα φάκελο. Στόχος: ο φάκελος να φτάσει στα χέρια του Στάλιν. Επιδιωκόμενο αποτέλεσμα: ο αποκεφαλισμός του Ρώσικου στρατού ²⁶⁴. Μέσω ενός διπλού πράκτορα της Ε.Μ.Κ.Ρ. του Σκόμπλιν, ο φάκελος φτάνει στα χέρια του πρόεδρου της Τσεχοσλοβακίας Μπένες. Ο Μπένες αναφέρει τα όσα έμαθε στον Leon Blum. Κατόπιν πληροφορεί και τον Στάλιν. Ταυτόχρονα εξελίσσεται και κάποια άλλη ιστορία. Ο Νικόλας Αλεξέγιεφ ένας άλλος διπλός πράκτορας τα κανονίζει έτσι ώστε να συλληφτεί στο Παρίσι για κατασκοπεία. Στον ανακριτή που τον ανακρίνει αποκαλύπτει κάποια συνομωσία που προωθεί ο Τουχατσέφσκυ, σε συνεργασία με Τροτσκιστές, και Γερμανούς στρατηγούς. Αφηγείται ο Leon Blum στα 1945: «Στα τέλη του 1936 έλαβα μια αναφορά απ' τον φίλο μου τον Μπένες. Με συμβούλευε να λάβω τις μεγαλύτερες προφυλάξεις στις σχέσεις μας με το Σοβιετικό Γενικό Επιτελείο... Η Τσεχοσλαβική υπηρεσία πληροφοριών που φημιζόταν σ' όλη την Ευρώπη, είχε εντοπίσει ύποπτες σχέσεις Σοβιετικών αρχηγών με Γερμανούς στρατηγούς» ²⁶⁵. Αλλά τόσο ο Χίτλερ, όσο και ο Χάιντριχ, παίζουν χωρίς να το ξέρουν το παιχνίδι του Στάλιν. Γιατί αυτός σχεδίασε την όλη συνομωσία! Στη πραγματικότητα ο Σκόμπλιν είναι πληρωμένος πράχτορας του Γιέζωφ! Αντικειμενικός σκοπός, ο αποκεφαλισμός της αντιπολίτευσης στο στρατό. Πρέπει να ομολογήσουμε πως τέτοιο «σατανικό» σενάριο, μόνο ένα αιμοβόρο τέρας σαν τον Στάλιν θα μπορούσε να στήσει!

Μα ας σοβαρευτούμε καλύτερα.

264. «Les grandes enigmes historiques de notre temps» τομ. 7. Jean Martin-Chauffier «L' obscure affaire Toukhatchevsky» Paris 1972 σελ. 102.

265. στο ίδιο σελ. 104.

Γιατί ο Στάλιν επιδιώκει να εκτελέσει τον στρατάρχη; Μια αποστρατεία θα έλυνε ανώδυνα το όποιο πρόβλημα. Αλλά ποιός ήταν ο Τουχατσέφσκυ; Μενσεβίκος στα 1917, περνάει στη Τροτσκιστική πτέρυγα στα 1919. Τον Ιούλη του 1920 δικιφώνει βίαια με τον Στάλιν. Υποστηρίζει ότι ο κόκκινος στρατός πρέπει να εισβάλλει στη Βαρσοβία. Ο Στάλιν θεωρεί την ενέργεια τυχοδιωκτική. Τελικά επικρατεί η άποψη του Στάλιν. Παρόλα τούτα ο Στάλιν προβιβάζει τον Τουχατσέφσκυ. Στα 1933 τον κάνει στρατάρχη. Το εντυπωσιακό είναι πως στους υπόλοιπους τέσσερις στρατάρχες οι δύο (Μπλύχερ, Γιεγκόρωφ), είναι παλιοί μενσεβίκοι. Πως είναι λοιπόν δυνατό να πιστέψουμε ότι ο Στάλιν τοποθετεί στη στρατιωτική πυραμίδα ανθρώπους που θέλει να ξεπαστρέψει; Κάτι πρέπει να μεσολάβησε. Αυτό το «κάτι» μας το μεταφέρει ο Deutscher. «Ορισμένες αξιόπιστες μη Σταλινικές πηγές, ισχυρίζονται ότι ο Τουχατσέφσκυ ετοίμαζε πράγματι ένα πραξικόπημα. Αυτό θα ήταν μια παλατιανή εξέγερση. Θα ακολουθούσε μια έφοδος στο στρατηγείο της GPU, και θα κορυφωνόταν με τη δολοφονία του Στάλιν. Στη συνομωσία λαμβάνουν μέρος και οι στρατηγοί: Γιακίρ του Λένινγκραντ, Ουμπόρεβιτς, διοικητής της δυτικής στρατιωτικής περιοχής, Κόρκ, διοικητής της Στρατιωτικής Ακαδημίας της Μόσχας, Πριμάκωφ, βοηθός του Μπουντιένυ, Γκαμάρνικ, επικεφαλής των Πολιτικών Επιτροπών του στρατού...» ²⁶⁶. Χαρακτηριστικό είναι ακόμα το γεγονός πως και ο πρώην Σοβιετικός κατάσκοπος Β. Γκ. Κριβίτσκι, που διέφυγε στη Δύση, δίνει μια παρόμοια εκδοχή ²⁶⁷. Επίσης και ο Vollenberg παρόλο που αποδίδει στον Στάλιν «ευμενή συμμετοχή στο παιχνίδι των Γερμανών» δε παραλείπει να σημειώσει κάποιες περίεργες κινήσεις του Τουχατσέφσκυ ²⁶⁸.

Στα 1964 ο ρώσος δημοσιογράφος Νικούλιν γράφει ένα βιβλίο-αποκατάσταση του Τουχατσέφσκυ. Όμως, όχι μόνο δε προσφέρει τίποτα στην ιστορική αλήθεια, μα τη συσκοτίζει συνειδητά ακόμα περισσότερο. «Η βαναυσότητα, η ιδιοτροπία, η φοβερή αρχομανία, η φιλοδοξία, κι ο φθόνος, όλα αυτά

266. I. Deutscher «Στάλιν» τομ. II σελ. 360.

267. W.G. Krivitski «Agent de Staline» Paris 1946.

268. E. Vollenberg «The Red Army» London 1945 σελ. 232-264.

τα βασικά γνωρίσματα του Στάλιν, — διαβάζουμε σ' αυτή — συνετέλεσαν στη δημιουργία της προσωπολατρίας, και των φοβερών εγκλημάτων που συνδέονται μαζί της. Πολλοί επιφανείς ηγέτορες του Κόκκινου Στρατού εξοντώθηκαν για το λόγο πως ήξεραν τη πραγματική αξία των στρατιωτικών ικανοτήτων του Στάλιν»²⁶⁹.

Κρίνουμε πως θα ήταν σκόπιμο να παραθέσουμε τα παρακάτω λόγια του Deutscher «Γιατί όμως ο Στάλιν χρειαζόταν αυτό το απαίσιο αιματηρό θέαμα; Υποστηρίχτηκε πως έστειλε στον θάνατο τα μέλη της παλιάς φρουράς, σαν τους αποδιοπομπαίους τράγους για τις οικονομικές του αποτυχίες. Υπάρχει ένας κόκκος αλήθειας σ' αυτό, αλλά τίποτε περισσότερο. Κι αυτό γιατί υπήρχε μια ολοφάνερη βελτίωση των οικονομικών συνθηκών της χώρας όταν έγιναν οι δίκες...» Όσο για τις αυτοκριτικές, πάλι ο Deutscher παραθέτει το εξής απόσπασμα απ' το Τροτσκιστικό «Δελτίο της αντιπολίτευσης» αρ. 34. «Μιλάνε όλοι για την απομόνωση του Στάλιν και το γενικό μίσος εναντίον του. Αλλά συχνά προσθέτουν. «Αν δεν υπήρχε αυτός ο... (παραλείπουμε τον βαρύ χαρακτηρισμό τους για τον Στάλιν) τα πάντα θα είχαν γίνει χίλια κομμάτια σήμερα. Αυτός είναι που τα συγκρατεί... και τα ενώνει όλα...»²⁷⁰. Πιστεύουμε πως οι παραπάνω κουβέντες των Τροτκιστών διευκολύνουν κάπως τα πράγματα σχετικά με τις περιφημες «αυτοκριτικές».

Οι φοβεροί κυματισμοί της «τρομοκρατίας» λήγουν με την εξαφάνιση του επίτροπου ασφαλείας Γιέζωφ. (Απ' τ' ονομά του η τελευταία περίοδος της ονομάστηκε «Γιεζοφτσίνα»). Είχε διαδεχτεί τον Πολωνό πρώην φαρμακοποιό Χένρικ Γιάγκοντα. Ο τελευταίος καταδικάστηκε τον Μάρτη του 1938 σε εκτέλεση. Είχε ομολογήσει πως μαζί με τους Ρύκωφ, Μπουχάριν, Κρεστίνσκυ, Ρακόφσκυ, σχεδίαζαν την ανατροπή του καθεστώτος²⁷¹. Ίσως η καταδίκη του να προσφέρει κάποιο κλειδί προκειμένου να κατανοήσουμε το τι συνέβη. Ίσως όμως να αποτελεί απόδειξη πως οι ομολογίες κατασκευάζονταν. Αλλά δεν είναι αυτό που μας ενδιαφέρει. Το σημαντικό-

269. L. Nikoulin «Toukhatchevsky» Αθήνα 1978 σελ. 229.

270. I Deutscher όπως προηγούμενα σελ. 357.

271. Egon Ice όπως προηγούμενα σελ. 325.

τερο για μας είναι η διαπίστωση ότι στην ΕΣΣΔ του 1930 γίνονται ζυμώσεις που δε φείδονται ούτε κι αυτού του αρχηγού της GPU²⁷².

272. Για μια αντισταλινική αλλά συνάμα βαθειά ανθρώπινη παρουσίαση της «τρομοκρατίας» της δεκαετίας του '30, βλ. το έργο της καθηγήτριας της φιλοσοφικής σχολής του Καζάν Ευγενίας Γκίνσμπουργκ «Το χρονικό της προσωπολατρίας» κεφ. II, III Παρίσι 1971. Η Γκίνσμπουργκ έμεινε 17 χρόνια στα στρατόπεδα της Σιβηρίας.

Κεφάλαιο 6

ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΑΓΩΜΕΝΟ ΘΡΙΑΜΒΟ

Το Ναζιστικό καθεστώς που απ' τα 1934 είναι ήδη δοσμένο γεγονός, δημιουργεί μια ιδιόρρυθμη κατάσταση στη διεθνή πολιτική. Βαθύτατα αντικομμουνιστικό, υποχρεώνεται απ' την ίδια τη ζωή όχι μόνο να διατηρήσει τις πατροπαράδοτες σχέσεις με τη Ρωσία, αλλά και να τις αυξήσει. Οι εξωντρωτικοί όροι της συνθήκης των Βερσαλλιών, ήταν αδύνατο να ατονήσουν από Αγγλογαλλική μεγαλοψυχία και μόνο. Η Ρωσία προσφερόταν από πολλές απόψεις σαν ο άσσος στο μανίκι του Χίτλερ. Παίζοντας επιδέξια με τις ονειροπλασίες του Αγγλογαλλικού ιμπεριαλισμού, κατάφερε να επανεξοπλίσει το Ρουρ.

Ο Στάλιν απ' τη μεριά του τηρεί μια ανιχνευτική σιγή. Είναι προφανές ότι έχει συλλάβει τη πιθανή εξέλιξη των πραγμάτων. Μια ρεβανσιστική ισχυρή Γερμανία* μόνο οφέλη θα προσκόμιζε στη Σοβιετική πολιτική. Για να υλοποιήσει τα κηρύγματα του «Mein kumff» ο Χίτλερ, θα έπρεπε να κατακτήσει πρώτα τη Πολωνία. Την ανεξαρτησία της Πολωνίας όμως την εγγυόταν ρητά η Συνθήκη των Βερσαλλιών. Στα 1936 ακόμα ο αρχηγός της Γαλλικής στρατιωτικής αποστολής στη Μόσχα επισημαίνει ότι: «Ο Στάλιν αισθάνεται τη καταιγίδα που έρχεται απ' την Ανατολή. Επιδιώκει απλά να τη μετατοπίσει στη Δύση. Φιλοδοξεί να μείνει ουδέτερος στη σύρραξη, για να μπορέσει ύστερα να επιβάλλει τους όρους του σε μια

*Απ' το 1934 ήδη ο Bertrand Russel προειδοποιεί για το αναπόφευκτο ενός νέου πολέμου. Κι αυτό γιατί κάθε άλλο παρά εξέλειψαν οι λόγοι που δημιούργησαν τον προηγούμενο. Βλ. «Freedom against organization» London 1934 σελ. 238.

εξουθενωμένη Ευρώπη»²⁷³. Ωστόσο μετά το «'Ανσλους»,²⁷⁴ στα 1938, (είχε προηγηθεί ο επαναξοπλισμός της Ρηνανίας) η Ρωσία αποτελεί για τον Χίτλερ ξεζουμισμένο νόμισμα. Σ' όλο το 1938 δε χάνει ευκαιρία να μην υπενθυμίσει το Γερμανικό ενδιαφέρον για την Ουκρανία και τη Σιβηρία. Στη πολιτική του σιγοντάρεται έστω και σιωπηλά απ' την Αγγλία και τη Γαλλία.

Στα 1936 πάντως, ο Στάλιν αποφεύγει συστηματικά να στρέψει τη ρωσική πολιτική σε μια συγκεκριμένη κατεύθυνση²⁷⁵. Και δε μπορούσε να κάνει κι αλλιώς. Η Ρωσία φαντάζει σαν ένα κόκκινο πανί διάτρητο απ' τις επιθέσεις τόσο των Αγγλογάλλων, όσο και των Γερμανών. Το έμβλημα της Σοβιετικής εξωτερικής πολιτικής, είναι η αποφυγή οποιασδήποτε «πρόκλησης». Έτσι ο Λιτβίνωφ παίρνει μέρος σε μια επιτροπή «ουδετερότητας», Σκοπός της επιτροπής που ιδρυτής της είναι ο Léon Bloom, η μή επέμβαση άλλης χώρας στον Ισπανικό εμφύλιο που ήδη μαίνεται²⁷⁶. Πράξη που εκπλήττει μόνο τους κομμουνιστές. Επαναλαμβάνουμε πως έστεκε αδύνατο να εξελιχτεί σε «κομμουνιστικό» το Σοβιετικό καθεστώς. Γι' αυτό σαρώθηκαν απ' την ίδια τη ζωή οι εμπνευστές του «πολεμικού κομμουνισμού» Λένιν, Τρότσκυ. Γι' αυτό κι επέπλευσε ο Στάλιν(ισμός). Εδώ δε σηκώνει εικασίες για το ποιά πολιτική θα ακολουθούσε ο Λένιν ή ο Τρότσκυ ή ο Ζηνόβιεφ. Την ίδια. Κι αυτό γιατί για να επικρατήσουν θα πρέπει να πρέσβευαν όμοιες με του Στάλιν θέσεις. Ας αναλογιστούμε λόγου χάρη την ατιμωτική συνθήκη του Μπρέστ Λιτόφσκ. Ατιμωτική, και για την επανάσταση και για τον Ρώσικο λαό και για την Γερμανική εργατική τάξη. Διευκρινίζουμε ότι δε συμεριζόμαστε την άποψη του «δε μπορούσε να γίνει αλλιώς». Κάτι τέτοιο θα περιφρονούσε την ιστορία. Είναι τόσοι οι αστάθμητοι παράγοντες —η ουσία της έννοιας «διαλεκτική»— που δημιουργούν οι φυγόκεντρες δυνάμεις οι οποίες ενυπάρχουν στον όρο «κοινωνία», έτσι ώστε να αχρη-

273. General Schwaishgouth «La défense de l' Europe. D' Washington au Quai d' Aulse» Paris 1945 σελ. 124.

274. «'Ανσλους» ονομάστηκε η προσάρτηση της Αυστρίας απ' τους Γερμανούς. Για το όλο θέμα, δες W. Schurer «Rise and fall of III Reich» τομ. I σελ. 306.

275. Για τη Ρώσικη πολιτική στα 1936 βλ. G.M. Gathorne - Hardy «Bref history of International affairs» London 2η εκδ. 1948.

276. στο ίδιο σελ. 430-432.

στεύεται κάθε πρόβλεψη. Είναι λοιπόν πιθανότατο να είχε νικήσει η Σοβιετική Ρωσία τη Γερμανία στα 1918.

Η επέμβαση πάντως του Χίτλερ και του Μουσσολίνι στο πλευρό του Φράνκο υποχρέωσε τον Στάλιν να πάρει θέση. Στέλνει ένα μικρό εκστρατευτικό σώμα, 1.000 ανθρώπων²⁷⁷. Γρήγορα οι Ρώσοι «εθελοντές» ήρθαν σε ρήξη με τους αναρχικούς, που η δυναμή τους ήταν τεράστια. Αιτία για τη διαμάχη, η διαφωνία των αναρχικών στη «φιλοαστική» προοπτική των κομμουνιστών και των σοσιαλιστών. Αυτό δε σημαίνει πως ήταν εντελώς λανθασμένη η Σταλινική εκτίμηση: «Αυτό που προέχει είναι η συντριβή του φασισμού»²⁷⁸. Ο καθένας είχε τη δημιουργημένη στις δικές του συνθήκες, λογική πλεύσης. Το αναμφισβήτητο γεγονός είναι ότι στην Ισπανία στάλθηκαν άντρες της OGPU. Αποστολή τους: ο φρονιματισμός των αναρχικών²⁷⁹. Ενσωματώθηκαν στις κρατικές υπηρεσίες της κυβέρνησης συνασπισμού και πρωταγωνίστησαν σε πάρα πολλά σκάνδαλα. Βασικός γνώμονας στη «φιλοδημοκρατική» πολιτική του Στάλιν, στάθηκε η φροντίδα του να μην έρθει σε αντιπαράθεση με τους Αγγλογάλλους*. Ένας δεύτερος ήταν να αποτραπεί ο «κίνδυνος» που συνεπαγόταν μια Τροτσκιστική-Αναρχική κυβέρνηση. Είναι αυτός ο φόβος που τον σπρώχνει να δημιουργήσει τη κρίση της Καταλωνίας. (Όταν η κυβέρνηση εγκατέλειψε τη Μαδρίτη και μεταφέρθηκε στη Βαλένθια, ανάθεσε τις εξουσίες σ' ένα Συμβούλιο Άμυνας υπό τον στρατηγό Μιάχα. Σ' αυτό μετείχε και το φίλο Τροτσκιστικό POUM και η Αναρχική C.N.T. Ο πρώην Τροτσιστής Αντόνωφ Ορσεένκο, πρόξενος της Μόσχας στη Βαρκελώνη, αξίωσε την αποπομπή τους. Απειλώςε μάλιστα, ότι θα διακοπή η πώληση Σοβιετικών όπλων στη κυβέρνηση. Το POUM και η C.N.T. αναγκάστηκαν ν' αποσυρθούν απ' το Συμβούλιο Άμυνας)²⁸⁰. Η ήττα των δημοκρατικών στην Ισπανία

*Στην Ισπανία πολεμούσαν στο πλευρό της Δημοκρατικής κυβέρνησης 30.000-40.000 Ευρωπαίοι εθελοντές. βλ. Fr. Borkenau «International Communism» σελ. 408.

277. Brué - Themin «La revolution et la guerre civil en Espagne» σελ. 51.

278 W. Foster. «The history of three Internationals» τομ. II σελ. 527.

279. Για το ρόλο της GPU στην Ισπανία κοιτά το βιβλίο των M. Ollivier και K. Landau «Les fossoyeurs de la revolution sociale» ed. Spartacus.

280. «στο ίδιο» σελ. 103.

στάθηκε η γεννήτρια όλων των κατοπινών εξελίξεων στην Ευρώπη. Μά πάνω απ' όλα στάθηκε ένα σημαντικό πλήγμα στην εξωτερική πολιτική του Στάλιν. Ταυτόχρονα όμως στάθηκε κι ένα καλό δίδαγμα. Στην Ισπανία τόσο η Αγγλία, όσο και η Γαλλία, έδειξαν πως θεωρούν τη κομμουνιστική επανάσταση, μεγαλύτερο κίνδυνο απ' το Ναζισμό. Ήταν στο χέρι του Στάλιν να τους προκαταλάβει, αχρηστεύοντας τα σχέδιά τους. Κι όπως θ' αποδείξουν τα γεγονότα πέντε χρόνων, το 'κανε μ' εξαιρετική μάλιστα μαεστρία.

Στο μεταξύ ο Χίτλερ εγείρει αξιώσεις στη Σουδητία της Τσεχοσλοβακίας. Η Γαλλία κι η Αγγλία, σπεύδουν ταραγμένες να χαράξουν κάποια πορεία κοινή. Ωστόσο η σύσκεψη που γίνεται στις 28 και 29 του Απρίλη 1938 στο Λονδίνο καταλήγει σε ναυάγιο²⁸¹. Οι συντήρητικοί οικονομικοί κύκλοι του Λονδίνου επιβάλλουν στον Τσάμπερλαιν να κρατήσει μια διφορούμενη στάση απέναντι στους Νταλαντιέ, Μποννέτ. Οι Άγγλοι είχαν πλέον καταλήξει στον συλλογισμό να στραφεί ο Χίτλερ προς την ΕΣΣΔ.

Ο Στάλιν που τον Μάρτη είχε κάνει μια νέα ανεπιτυχή έκκληση στους Αγγλογάλλους για κοινή αντιμετώπιση του Χίτλερ, επεμβαίνει. Ενημερώνει τη κυβέρνηση της Τσεχοσλοβακίας πως η ΕΣΣΔ είναι έτοιμη να παρέμβει από κοινού με την Αγγλία και τη Γαλλία, για τη προάσπιση του Τσεχοσλοβακικού εδάφους. Αρκεί να της ζητηθεί κάτι τέτοιο²⁸². Ύστερα από λίγες μέρες ο πρόεδρος του ανώτατου Σοβιέτ Μ. Ι. Καλίνιν, τονίζει πως η υλοποίηση της συμφωνίας βοήθειας ανάμεσα στην ΕΣΣΔ και την Τσεχοσλοβακία, μπορεί να εξαρτάται απ' τη βοήθεια της Γαλλίας, αλλά δεν απαγορεύει σε κανέναν απ' τους συμμετέχοντες να παρέχουν βοήθεια και χωρίς τη συγκατάθεση της Γαλλίας²⁸³. Τον ίδιο καιρό ο Λιτβίνωφ προειδοποιεί τους Πολωνούς ότι τυχόν εισβολή τους στη Τσεχοσλοβακία, θα θεωρηθεί ως επίθεση στην ίδια την ΕΣΣΔ.

Οι απειλές της ΕΣΣΔ συνήργησαν οπωσδήποτε στην απόφαση των Τσάμπερλαιν, Νταλαντιέ να συρθούν στο «Μόνα-

281. I. Maisky «Drama of Munchen» σελ. 24.

282. στο ίδιο σελ. 28.

283. «Nouveau documents sur la convention de Munchen» ed. Orbis Prague 1959-Paris 1960 σελ. 39 της γαλλ. εκδ.

χο» μια ώρα αρχύτερα. Η σιγουριά που απόπνεε το ύφος των Σοβιετικών προειδοποιήσεων, άλλο δε κάναν απ' το να επιβεβαιώνουν τους χειρότερους φόβους τους*. Εδώ και κάμποσο καιρό τώρα, αρκετοί δυτικοί εμπειρογνώμονες τονίζουν τη βιομηχανική-τεχνολογική έκρηξη που σημειώθηκε στα τελευταία 6 χρόνια στην ΕΣΣΔ²⁸⁴. Πιστεύουν πως μια σύγκρουση Γερμανίας-ΕΣΣΔ, θα τους προσφέρει στο πιάτο, μ' ένα σμπάρο δυό τρυγόνια. Η Γερμανία, κι η Ρωσία θ' αυτοκαταστραφούν δίνοντας έτσι το οικαίωμα στη Γαλλία και την Αγγλία να λυμαίνονται τις αγορές για μισό αιώνα. Ανάγκη πάσα λοιπόν να καθαριστεί ο διάδρομος που θα οδηγήσει τους Γερμανούς στη Ρωσία. Αυτός ο υπολογισμός υπαγορεύει το ξεπούλημα της Τσεχοσλοβακίας. Όλα τ' άλλα για αφελείς κι ευκολόπιστους Τσάμπερλαιν, Νταλαντιέ είναι φτηνή παραφιλολογία. Ο Χίτλερ δεν έχει μπροστά του ηλίθιους και το ξέρει. Γι αυτό και η διάσκεψη του Μονάχου «πετυχαίνει τόσα πολλά σε τόσο ελάχιστο διάστημα (19-23 Μάη 1938). Το ότι ο Τσάμπερλαιν λ.χ. ενέργησε με πολιτική μυχρότητα στο Μόναχο, το δέχονται αρκετοί έγκυροι Άγγλοι ιστορικοί²⁸⁵ και μαζί τους κι ο Τσώρτσιλ²⁸⁶. Για κακή τους τύχη όμως απέναντί τους στεκόταν ένα καθεστώς του οποίου τη φύση αδυνατούσαν να κατανοήσουν. Έτσι όταν ο Στάλιν εκφωνεί την εισήγηση στο 18ο συνέδριο, τους ρίχνει μια βόμβα στα πόδια τους. Στην αρχή έκανε μια ανασκόπηση της διεθνούς πραγματικότητας. Χαρακτήρησε τα μέλη του «Άξονα» «επιθετικά κράτη», που ωστόσο ενθαρρύνονται στην επεκτατική τους πολιτική από τις χιμαιρικές ηλιθιότητες των «μη επιθετικών κρατών». Αυτών που επιδίδονται σε μια πολιτική κατευνασμού με την ελπίδα ότι θα υπαγορεύσουν όρους στις αποδεκατισμένες από έναν αναμεταξύ τους πόλεμο, Γερμανία και Ρωσία²⁸⁷. Και ξαφνικά πετάει τη βόμβα. Όσοι

*A.I.P. Taylor «Before the Second World War» London 1961 σελ.ΙΙΙ.

284. Βλ. R. Larue «Five points of view about Russian industry» Paris 1937-London 1937, E.M. Brown «Studies about the financial offer of Shofchoz to USSR's industry» London 1938.

285. π.χ. Feiling: «The life of Neville Chamberlain» London 1946, Jane Macleond «Neville Chamberlain» London 1961.

286. Winston Churchill «Second World War» τομ Ι σελ. 268 κε

287. Ι. Στάλιν «Ζητήματα Λενινισμού» σελ. 596.

οραματίζονται επίθεση της Γερμανίας ενάντια στην ΕΣΣΔ θα απογοητευτούν. Οι ηγέτες του Γ' Ράιχ δεν είναι ούτε αφελείς ούτε ανόητοι.

Στη κρυπτογραφική γλώσσα της διπλωματίας οι λέξεις αυτές σήμαιναν πως η ΕΣΣΔ, δεν αποκλείει προκαταβολικά τη πιθανότητα συμφωνίας με τους Ναζί. Πιο κάτω επαναλαμβάνει τη προθυμία της ΕΣΣΔ να βοηθήσει τα θύματα του Άξονα. Ταυτόχρονα κάνει και νέα έκκληση στα δημοκρατικά Έθνη, για συνασπισμό ενάντια στον φασισμό. Η εισήγηση του Στάλιν ήταν μια σαφέστατη ειδοποίηση προς την Αγγλία, τη Γαλλία και τις ΗΠΑ. Σα να τους έλεγε. «Μη παίζεται με τη φωτιά. Η ΕΣΣΔ ξέρει και θέλει να υπερασπίζεται τα δικαιώματά της».

Σ' αυτή τη μελέτη, δεν έχουν θέση οι βιαστικές – και πάντα εκ του πονηρού – εξηγήσεις για τη θέση του Στάλιν. Η μία και μοναδική αλήθεια, είναι πως έκανε τα αδύνατα δυνατά προκειμένου να σωθούν τα ιδεολογικά προσχήματα. Ενώ ήταν, βιομηχανικά, ο ισχυρότερος στην Ευρώπη, αφέθηκε πάμπολλες φορές να εξευτελιστεί εκλιπαρώντας τη δημιουργία ενός «Αντιφασιστικού Μπλοκ». Κι όλ' αυτά, ενώ προλέγει με εκπληκτική ακρίβεια τις εξελίξεις. Προλέγει το τι προσδοκά η πολιτική του κατευνασμού. Προλέγει επίσης την είσοδο της Αμερικής στο πόλεμο. Σε τελευταία ανάλυση, μολονότι γνωρίζει πως η ΕΣΣΔ στέκει αδύνατο να βγει ηττημένη από μια σύρραξη, επιδιώκει ωστόσο να την αποφύγει. Διέκρινε τη λεπτή ισορροπία που υπήρχε στις ΗΠΑ μεταξύ των απομονωτιστών και του Ρούζβελτ²⁸⁸. Με επανειλημμένες δηλώσεις του προσπάθησε να συμβάλλει στο γύρισμα της πλάστιγκας υπέρ του Αμερικανού πρόεδρου.

Στις 18 του Μάρτη 1939 ο Λιτβίνωφ καταγγέλει τη κατάληψη της Πράγας απ' τους Ναζί. Ταυτόχρονα καλεί με δραματικό τρόπο τις κυβερνήσεις της Αγγλίας, και της Γαλλίας να συγκατανεύσουν για μια πολυμερή διεθνή διάσκεψη, μεταξύ Γαλλίας, Βρεταννίας, Πολωνίας, Ρουμανίας, Τουρκίας, ΕΣΣΔ. Η πρότασή του όμως ούτε καν σχολιάστηκε απ' τους ενδιαφε-

288. Οι τρεις Αμερικάνοι πρεσβευτές Joseph Kennendy (πατέρας του John) στο Λονδίνο, ο William Ballit στο Παρίσι και ο Willson στο Βερολίνο, είχαν ταχτεί αποκάλυπτα με το μέρος των Ναζί. Βλ. I. Maisky «Drama of Munchen» σελ. 71-72.

ρόμενους²⁸⁹. Η Βρεταννική κυβέρνηση του Τσάμπερλαιν αρκέστηκε σε μερικές ανεπαίσθητες ερωτηματικές νότες στον Σοβιετικό πρεσβευτή στο Λονδίνο, Μάϊσκι²⁹⁰.

Στις 17 τ' Απρίλη ο Στάλιν προτείνει στη Βρεταννία, και στη Γαλλία, την υπογραφή κοινής στρατιωτικής συμφωνίας, με σκοπό την εγγύηση της εδαφικής ακεραιότητας κάθε χώρας ανάμεσα στη Μαύρη θάλασσα και τη Βαλτική. Η απάντηση του Τσάμπερλαιν ήταν μερικές εξευτελιστικές παρατηρήσεις για την ΕΣΣΔ. Μιλώντας στη Βουλή των Κοινοτήτων στις 19 του Μάη, επανέλαβε τους συνηθισμένους του αφορισμούς για την αξία της ειρήνης. Συνάμα μίλησε περιφρονητικά για τη σημασία της ΕΣΣΔ σε πολεμικής δύναμης²⁹¹. Είναι δεδομένο πως ούτε ο ίδιος πίστευε τα όσα έλεγε. Απλά προσπαθούσε να αμυνθεί στις κατά μέτωπο επιθέσεις ενάντια στην αντισοβιετική πολιτική του, απ' τους Λούντ Τζώρτζ, και Ουίνστον Τσώρτσιλ²⁹².

Στις 20 του Μάη, ο Μολότωφ που έχει ήδη αντικαταστήσει τον Λιτβίνωφ, αποκαθιστά επαφή με τον Γερμανό πρέσβη στη Μόσχα, κόμη φον Σούλενμπουργκ. Ο τελευταίος, φλογερός οπαδός της παραδοσιακής φιλίας των δυό λαών, ζει για τη πραγμάτωση μιας μόνιμης φιλίας ανάμεσα στις δυό χώρες. Το πρώτο σημαντικό βήμα προς τη κατεύθυνση των ονείρων του κόμη, έγινε με το κλείσιμο μιας μεσαίας διάρκειας εμπορικής συμφωνίας²⁹³.

Στις 16 Αυγούστου ο Χίτλερ στέλνει ένα τηλεγράφημα στον Στάλιν. Γεμάτο μεγαλοστομίες για «παρωχημένους αιώνες» κ.λ.π. μιλούσε πάντα στο πρώτο ενικό πρόσωπο. «Αυτό για μένα σημαίνει», «Νομίζω», «Καλοσωρίζω»²⁹⁴. Η απάντηση του Στάλιν αντίθετα ήταν αυστηρά ευγενική και ψυχρή. «Η Σοβιετική κυβέρνηση μ' εξουσιοδότησε να σας πληροφορήσω πως συμφωνεί με τον ερχομό του Χέρ Φον Ρίμπεντροπ στη Μόσχα»²⁹⁵.

289. Winston Churchill «Second World War» τομ. Ι σελ. 673.

290. I. Maisky όπως προηγούμενα σελ. 49.

291. Z.V. Namié «Predude Diplomatique» σελ. 167.

292. στο ίδιο σελ. 169

293. «Ναζί-Σοβιετικές σχέσεις» Λονδίνο 1945 σελ. 40.

294. στο ίδιο σελ. 66.

295. στο ίδιο σελ. 69.

Στη διάρκεια των συζητήσεων του Ρίμπεντροπ με τον Μολότωφ, υπογράφηκε κι ένα μυστικό πρωτόκολλο. Σύμφωνα με τους όρους του, η Πολωνία έπρεπε να διαμελιστεί. Η Ρωσία θα προσάρτιζε όλη τη περιοχή δυτικά των ποταμών Νάρεφ, Βιστούλα και Σαν. Εξάλλου πρόβλεπαν, τη δημιουργία δυό σφαιρών επιρροής. Στη Σοβιετική θα ανήκαν η Φιλανδία, η Εσθονία και η Λεττονία. Αντίθετα η Λιθουανία παραχωρήθηκε στη Γερμανική αντίστοιχη σφαίρα²⁹⁶. Το επίσημο κείμενο του σύμφωνου πρόβλεπε την επέκταση των εμπορικών σχέσεων. Πράγματι οι ανταλλαγές προϊόντων αυξήθηκαν κατακόρυφα. Η ΕΣΣΔ προμήθεψε στη Γερμανία μεγάλες ποσότητες σταριού πετρέλαιου κ.λ.π.* Σχετικά με τη σκοπιμότητα του σύμφωνου Μολότωφ-Ρίμπεντροπ, έχουν γραφτεί πάρα πολλά. Ενδιαφέρουσα είναι και η Σοβιετική μετασταλινική άποψη όπως εκφράζεται 16 χρόνια μετά το θάνατο του Στάλιν. «...Σ' αυτή τη περίπλοκη κατάσταση η ΕΣΣΔ έκλεισε σύμφωνο μη επίθεσης με τη Γερμανία, το οποίο ανέτρεψε τα σχέδια των ιμπεριαλιστών και επέτρεψε να κερδηθεί χρόνος για το δυνάμωμα της άμυνας της χώρας...»²⁹⁷.

Στις πρώτες μέρες του Σεπτέμβρη η Γερμανία επιτίθεται στη Πολωνία. Το σάπιο καθεστώς του στρατηγού Γιόζεφ Πιλτσούντσκι κατέρρευσε παρά την ηρωική αντίσταση του Πολωνικού λαού. Αξίζει να σημειωθεί πως οι κομμουνιστές της Πολωνίας πολέμησαν για την ανεξαρτησία της πατρίδας τους, κόντρα λίγο πολύ στη «λογική» του Γερμανο-Σοβιετικού σύμφωνου. (Το ΚΚ της Πολωνίας διαλύθηκε στα 1938 απ' τον Στάλιν. Αιτία ο «αιρετικός» προσανατολισμός αρκετών απ' τα κορυφαία του μέλη. Οι «ορθόδοξοι» του κόμματος κλήθηκαν στη Μόσχα, όπου και σχημάτισαν καινούργιο κόμμα)²⁹⁸.

Πρέπει όμως να προσθέσουμε, για να είμαστε ακριβοδίκαιοι, ότι ο Στάλιν αρνήθηκε να συμμορφωθεί με τις έντονες Γερμανικές υποδείξεις να χτυπήσει τη Πολωνία ενόσω διαρ-

*Βλ. Philip Taylor «Agreement between Hitler-Stalin» σελ. 44

296. στο ίδιο σελ. 78.

297. «The 50 years of the Grate Revolution of October» (θέσεις της ΚΕ του ΚΚΣΕ) Μόσχα-Λένινγκραντ 1968, Παρίσι 1969.

298. Adam Zagazevsky «Poland under the shadow of Soviet Union» Spiegel 1981 σελ. 14.

κούσε η άμυνά της. Αλλά εκτός αυτού, μετατόπισε αρκετά νοτιότερα την οριοθετική γραμμή των εδαφών που «δικαιούνταν» στη Πολωνία. Σ' αυτά κατοικούσαν μόνο Ουκρανοί και Λευκορώσοι. Πρόκειται για εδάφη που η Ρωσία στα 1921 με τη συνθήκη της Ρίγας υποχρεώθηκε να παραχωρήσει στη Πολωνία. Έτσι η είσοδος των Σοβιετικών στρατευμάτων έπαιρνε καθαρά απελευθερωτικό χρώμα ²⁹⁹. Πάντως πάνω στο θέμα ο αντισταλινικός Ambendrot παρατηρεί: «Μετά το Μόναχο, η ΕΣΣΔ προσπάθησε να μεταφέρει όσο μπορούσε μακρύτερα τον επερχόμενο πόλεμο. Στο Μόναχο οι δυτικές δυνάμεις δεν υπολόγισαν διόλου την αστική κυβέρνηση της Τσεχοσλοβακίας. Γιατί θα έπρεπε λοιπόν η ΕΣΣΔ να θεωρήσει τα συμφέροντα της στρατιωτικής διχτατορίας στη Πολωνία, πιο σημαντικά απ' τη δική της ανάγκη για ειρήνη;» ³⁰⁰. Έτσι ή αλλιώς, στις 30 Νοέμβρη του 1939, τα Σοβιετικά στρατεύματα εισβάλλουν στη Φιλανδία. Εκεί συναντάνε μια αρκετά σκληρή αντίσταση. Οι μάχες βαλτώνουν για τρεις περίπου μήνες.

Κατά καιρούς προτάθηκαν πάρα πολλές ερμηνείες, για το τι έγινε στη Φιλανδία. Σα τη πλέον σωστή, θεωρούμε αυτή που μιλάει για Σοβιετική μπλόφα. Η γνώμη μας είναι πως ο Στάλιν ήθελε τον πόλεμο. Τουλάχιστον αυτό δείχνει η προσεχτική ανάλυση των ντοκουμέντων. Ήταν αρκετά έξυπνος για να γνωρίζει ότι ένας πόλεμος θα μετάρεπε την ΕΣΣΔ σε παγκόσμια δύναμη. Ξέχωρα τα υπόλοιπα θετικά του σημεία. (Επαναστάσεις, προσαρτήσεις κ.λ.π.) Όταν ο Χίτλερ μιλάει για «παρωχημένους αιώνες», εκφράζει τους αληθινούς πόθους του. Ο Χίτλερ θέλει μια διαρκή ειρήνη με τη Ρωσία. Ιδεολογικά ξεγελάει τον εαυτό του και τους άλλους, ελπίζοντας σ' έναν φασιστικό εκφυλισμό του Σοβιετικού καθεστώτος*. Μέχρι που προτείνει στο Στάλιν να μπει η ΕΣΣΔ στον άξονα ³⁰¹. Είναι άριστα πληροφορημένος για τη τρομαχτική

υπεροπλία του Σοβιετικού στρατού, έναντι του Γερμανικού. Απόδειξη ότι η Γερμανική επίθεση εντοπίστηκε σε τρεις συγκεκριμένους στόχους, (Λένινγκραντ, Μόσχα, Ουκρανία) οι οποίοι έπρεπε να καταληφτούν σ' ένα μήνα! ³⁰²

Ναι, ο Στάλιν ήθελε τον πόλεμο. Έκανε τ' αδύνατα δυνατά για να ξεσπάσει. Το σύμφωνο Μολότωφ-Ρίμπεντροπ, δεν ήταν τίποτ' άλλο από ένα αριστοτεχνικό πλήγμα τόσο στον Χίτλερ, όσο και στις Αγγλία, Γαλλία. Ότι ονειρευόντουσαν για τη Ρωσία οι δυο τελευταίες, το πάθαιναν τώρα οι ίδιες. Όλες οι ενέργειες του Στάλιν διαρκούντος του «αστείου πολέμου» αποσκοπούν στο να εξαναγκάσουν τον Χίτλερ να επιτεθεί.

Τα στοιχεία που συγκροτούν τη γνώμη μας αυτή, είναι τα παρακάτω. 1ο: Στα 1934 δημιουργείται η λεγόμενη «Γραμμή Στάλιν». Πρόκειται για μια σειρά από οχυρά με λειτουργική αλληλεξάρτηση. Ταυτόχρονα, είναι σχεδιασμένα σύμφωνα με τη τεχνική των στεγανών διαμερισμάτων ώστε να εξασφαλίζεται η παντελής απομόνωση όσων τυχόν έπεφταν στα χέρια του εχθρού ³⁰³. Το βάθος της «γραμμής Στάλιν» ήταν τεράστιο. Απ' τη Βαλτική ως τη Μαύρη θάλασσα, τρεις παράλληλες ζώνες προστασίας ξεκινώντας απ' το Λένινγκραντ, τη Μόσχα, και το Χάρκοβο προστάτευαν τη «Γραμμή Στάλιν». Ένα κολοσσιαίο δηλαδή οχυρωματικό έργο που έστεκε φύσει αδύνατο – λαμβανόμενου υπ' όψη του τεράστιου βάθους των αχανών εκτάσεων της Ρωσίας – να παραβιαστεί. Πόσο μάλιστα, αν σ' αυτό το πελώριο αμυντικό έργο, προσθέσουμε και τη τεράστια διαφορά στον οπλισμό.

302. Ο Piotr Grigorenko δίνει τους παρακάτω απόλυτα εξακριβωμένους αριθμούς.

	ΕΣΣΔ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ
Μεραρχίες	170	190
Άρματα μάχης	14.000-15.000	3.712
Αεροπλάνα	8.000-9.000	3.000-3.500
Αναλογία ΕΣΣΔ/ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ	Μεραρχίες	0,90/1
	Άρματα μάχης	4/1
	Αεροπλάνα	2,6/1

Piotr Grigorenko «Stalin and Second World War» London 1969 sel. 36.

303. G. Gigli «Military History of Second World War». ed. Latezza.

*Κοίτα στο «Ναζι-Σοβιετικές Σχέσεις» σελ. 216 τις ενθουσιώδεις προτάσεις του Χίτλερ στον Μολότωφ. Η Γερμανία με την Ιταλία θα επεκταθούν στην Αφρική, η Ιαπωνία στη Νότια Ασία κι η Ρωσία προς τις Ινδίες...

299. «Ναζι-Σοβιετικές σχέσεις» σελ. 93.

300. W. Ambetrot «Sozialgeschichte der ewropaischen Arbeiterbewegung» σελ. 119.

301. W. Schurer «Rise and fall of III Reich» τομ. I σελ. 226.

2ο: Κι όμως: Η «Γραμμή Στάλιν» σχεδόν διαλύεται γύρω στα 1938. Το μεγαλύτερο μέρος του υλικού της, ξηλώθηκε και μοιράστηκε στα «Σοβχόζ»³⁰⁴. Μια νέα οχυρωματική γραμμή που η Ανώτατη διοίκηση ανέλαβε να φτιάξει, προχωρούσε με πάρα πολύ βραδύ ρυθμό.

3ο: Ο Στρατάρχης Γκρέτσκο, απαντώντας σε κάποιες παρατηρήσεις για την άμυνα της ΕΣΣΔ, στις παραμονές του Β' πολέμου λέει τα εξής: «Το κόμμα είχε μεριμνήσει για τη δημιουργία μιας στέρεης κατάστασης στην άμυνα της χώρας. Από το 1938 κι ύστερα, οι δαπάνες για την άμυνα έχουν διπλασιαστεί». (Πράβδα 9 Μαΐου 1969).

4ο: Στις προτάσεις του Χίτλερ για «μακρόπνοη κοινή πολιτική των δυό χωρών»³⁰⁵ απαντά θέτοντας μερικούς εξοργιστικούς για τη Γερμανία όρους. Ζητούσε ν' αποσυρθούν τα Γερμανικά στρατεύματα απ' τη Φιλανδία. Να αναγνωριστεί απ' τον Χίτλερ ότι η Βουλγαρία ανήκει στη Σοβιετική σφαίρα επιρροής. Ακόμη, η Γερμανία θα έπρεπε να βοηθήσει την ΕΣΣΔ να κάνει μια μακροπρόθεσμη μίσθωση στα Στενά. Όροι που το μόνο αποτέλεσμά τους ήταν να σπρώξουν τον Χίτλερ να επιτεθεί μια ώρα αρχύτερα στη Ρωσία.

5ο: Ο Στάλιν καλεί στο Κρεμλίνο τον Γιουγκοσλάβο πρέσβυ Γαβρίλοβιτς. Του προσφέρει τη «προστασία» της ΕΣΣΔ στη χώρα του. Η «προστασία» κωδικοποιείται σε μια σειρά από μυστικές συμφωνίες. «Τι θα γίνει αν οι Γερμανοί δυσανεχθούν και στραφούν εναντίον σας;», ρωτάει ο Γιουγκοσλάβος πρεσβευτής. Ατάραχος ο Στάλιν, του απαντάει χαμογελώντας. «Με το καλό νάρθουν»³⁰⁶.

6ο: Στις 13 13 τ' Απρίλη 1941 ο Στάλιν καταφέρνει να πείσει τον Γιαπωνέζο υπουργό των εξωτερικών Ματσουάκα, να υπογράψει μαζί του ένα σύμφωνο αμοιβαίας ουδετερότητας σε περίπτωση πολέμου. Είναι εμφανέςτατο ότι το σύμφωνο αυτό, καταθρούνει τον Χίτλερ. Όλα δείχνουν ότι η ΕΣΣΔ ήταν έτοιμη να επιτεθεί ενάντια στη Γερμανία. Έπρεπε να προλάβει. Κι έτσι έπεφτε σαν ώριμο φρούτο στη παγίδα που τού 'χε στήσει ο Στάλιν. Υποχρεώνεται δηλαδή να πολεμήσει

σε δυό μέτωπα.

7ο: Οι προειδοποιήσεις προς τον Στάλιν για επικείμενη Γερμανική επίθεση και πολλές και καταγραμμένες είναι. Δυο απ' αυτές, του Τσώρτσιλ³⁰⁷, και του δόκτορα Ζόργκε³⁰⁸ ήσαν τόσο ακριβείς, ώστε ανακοίνωναν και την ακριβή ημερομηνία της επίθεσης: 22 του Ιούνη, επέτειο της εισβολής του Ναπολέοντα στη Ρωσία. Ο Στάλιν όμως τις αγνόησε. Κι όχι μόνο αυτό. Στις 14 του Ιούνη διέταξε το ΤΑΣ να μεταδώσει μια ανακοίνωση με την οποία γινόταν δριμύτατη κριτική στον Βρεταννό πρεσβευτή επειδή διέδιδε ψεύτικες φήμες για ετοιμαζόμενη Γερμανική εισβολή. Μια ενέργεια δηλαδή, που σκοπό είχε να εδραιώσει τη πεποίθηση του Χίτλερ, ότι οι Ρώσοι κοιμούνται. Είμαστε σε θέση να διαβεβαιώσουμε τον αναγνώστη, πως ο Στάλιν οτιδήποτε άλλο εκτός από αφέλεια ήταν. Είταν δηλ. αδύνατο να επαναπαυτεί στον καλό λόγο των Ναζί.³⁰⁹

8ο: Αν ο Χίτλερ επιτέθηκε τελικά στην ΕΣΣΔ, το έκανε γιατί δε μπορούσε να κάνει αλλιώς. Έστω και αργά συνειδητοποιεί τη τεράστια παγίδα που τον έριξε ο Στάλιν. Μια επιβεβαίωση της αποψής μας έρχεται απ' τον Liddell Hart, που πάνω στο θέμα αναφέρει τα εξής ενδιαφέροντα: «Ύστερα απ' τη κατάληψη της Πολωνίας και τη διανομή των λαφύρων της με τη Ρωσία, ο Χίτλερ έκανε πρόταση ειρήνης στις δυτικές δυνάμεις. Όταν όμως αυτή αποκρούστηκε, άρχισε να φοβάται αυτό που τόσο ανέμελα είχε αρχίσει. Τότε άρχισε να φοβάται και τη Ρωσία. Σε πολλούς εξέφρασε τη γνώμη, πως ένας μακρόχρονος πόλεμος τριβής με τη Μεγάλη Βρεταννία και τη Γαλλία, θα εξαντλούσε βαθμιαία τις περιορισμένες πηγές της Γερμανίας και θα την εξέθετε σε μια αναπόφευκτη επίθεση στα νώτα του απ' τη Ρωσία. «Καμιά συνθήκη η σύμφωνο δε μπορεί να κρατήσει τη Ρωσία ουδέτερη είπε στους στρατηγούς του...»

9ο: Ο Hart παραθέτει τα πιο κάτω λόγια του Μαντώυφελ, σχετικά με την αξία των Σοβιετικών όπλων. «... Το υλικό τους ήταν άρτιο, ακόμη και στα 1941. Ειδικά τα άρματά τους ήταν το κάτι άλλο. Το πυροβολικό τους ήταν εξαιρετικότατο. Το ίδιο και τα

304. P. Grigorenko «Stalin and Second World War» σελ. 21.

305. «Ναζί-Σοβιετικές σχέσεις» σελ. 212.

306. Γ. Γκαφένκο «Πρελούδιο στην Ρώσικη εκστρατεία».

307. I. Deutscher «Στάλιν» τομ. II σελ. 431.

308. Kirst «Zorge: the spy without traces» σελ. 164.

309 Βλ. B.H. Liddell-Hart «The other side of the hill» σελ. 177.

περισσότερα όπλα του πεζικού τους. Τα τουφέκια τους π.χ. και νεώτερου τύπου απ' τα δικά μας ήσαν και μεγαλύτερη ευθυβολία είχαν. Το άρμα τους T34 δε, ήταν το καλύτερο του κόσμου. Ακόμα, το άρμα «Στάλιν», που εμφανίστηκε στα 1944 υπήρξε το καλύτερο άρμα που φάνηκε ποτέ σε μάχη μέχρι το τέλος του πολέμου»³¹⁰. Νομίζουμε πως θα ήταν άσκοπο να επιμείνουμε περισσότερο. Τα γεγονότα μιλάνε μόνα τους.

Στις 22 του Ιουνίου 1941 λοιπόν, οι Γερμανοί εισβάλλουν στη Ρωσία. Συντρίβουν τη στρατιά του Μπουντιένου στον Δνείπερο και προελαύνουν ταχύτατα προς τη Μόσχα. Λέγεται πως οι εμπροσθοφυλακές τους φτάσαν σε απόσταση οχτώ χιλιομέτρων απ' το Κρεμλίνο. Όλη η κυβέρνηση μεταφέρεται εσπευσμένα μακριά. Καίγονται οι φάκελλοι των διάφορων υπηρεσιών. Αλλά ο Στάλιν μένει ακίνητος στο Κρεμλίνο. Όλοι ανεξαιρέτα οι ιστορικοί σταματούν σ' αυτή τη γεναιοψυχία.³¹¹

Ο Στάλιν απευθύνθηκε στον Σοβιετικό λαό στις 3 του Ιούλη, απ' το ραδιόφωνο. «Ο εχθρός είναι αδυσώπητος. Θέλει ν' αρπάξει τη γή μας, τη ποτισμένη με τον ιδρώτα του προσώπου μας. Θέλει ν' αρπάξει το στάρι, μας το πετρέλαιό μας κι ότι εξασφαλίσουμε με τη δουλειά των χεριών μας. Θέλει να αποκαταστήσει τη σκλαβιά των μεγάλων γαιοκτημόνων, να ξαναφέρει τον τσαρισμό»³¹². Να μας κάνει δούλους των Γερμανών πριγκήπων και βαρώνων...»³¹³. Ύστερα απ' αυτόν τον λόγο, δεν είναι παράξενο ότι ο Σοβιετικός λαός πολέμησε όπως πολέμησε.

Μέσα σε 4 βδομάδες 1523 μεγάλες βιομηχανικές επιχειρήσεις μεταφέρθηκαν απ' τη δυτική μεριά της χώρας, στις ανατολικές περιοχές. (Σιβηρία, Ουράλια, Βόλγας)³¹⁴. Η Σοβιε-

τική Βιομηχανία απ' τις πρώτες κι όλας μέρες του πολέμου μπορούσε να παράγει «2.500 αεροπλάνα 170 τανκς, και 9.000 κανόνια το μήνα»³¹⁵. Παρόλ' αυτά θα ήταν χρήσιμο να αναφερθούμε και στις διάφορες προδοσίες, που σημειώθηκαν κυρίως στις Βαλτικές περιοχές. Αποκορυφωμά τους: ο υποδιοικητής στο μέτωπο του Βολχόφ, στρατηγός Βλασσώφ. Σχημάτισε ένα στράτευμα 100.000 ανθρώπων – στη συντριπτική τους πλειοψηφία αιχμάλωτοι των Γερμανών – και προσπάθησε να ξεσηκώσει τους πληθυσμούς των περιοχών του.

Η προσπάθεια του όμως εκφυλίστηκε γρήγορα και κατέρρευσε. Αιτία η πρωτοφανής κοντοφθαλμία, αν όχι ηλιθιότητα του Χίτλερ και της παράλογης επιθυμίας του να εξολοθρευτεί το σύνολο του Ρώσικου λαού³¹⁶.

Σ' όλη τη διάρκεια του πολέμου ο Στάλιν ήταν κλεισμένος στο Κρεμλίνο και απο κεί διεύθυνε και τις πιο μικρές λεπτομέρειες του. Γύρω απ' τη στρατηγική ικανότητά του θα ειπωθούν πολλά. Το ωραίο είναι πως οι σκληρότεροι επικριτές της θα σταθούν οι ίδιοι οι συμπατριώτες του. Ο Κρούτσσεφ θα υπερτονίσει στη μυστική του έκθεση στο 20ο συνέδριο το ότι ο Στάλιν δεν επισκέφτηκε ποτέ του το μέτωπο³¹⁷. Τα ίδια πάνω κάτω θα υποστηρίξει κι ο Γκριγκορένκο³¹⁸. Αλλά υπάρχουν κι αντίθετες απόψεις. Ο Τροτσκιστής Deutscher λόγου χάρη, που τονίζει ότι ο Στάλιν ήταν στρατηγική ιδιοφυΐα³¹⁹. Την ίδια άποψη υποστηρίζει κι ο στρατάρχης Μπακραμίν σε μια πρεσ κόνφερανς στη Μόσχα, με την ευκαιρία της 25ης επέτειου της νίκης ενάντια στους Ναζί. Την ίδια ακόμη άποψη προβάλλει κι ο «διωχθείς» επί Στάλιν Ζούκωφ, στα «Απομνημονεύματά» του. Προσωπικά εμείς ασπαζόμαστε τη δεύτερη άποψη. Πιστεύουμε πως η ιστορία δεν έχει άλλη όμοια περίπτωση. Δε μιλάμε βέβαια για «στρατηγική» με τη στενή στρατιωτική έννοια του όρου: Εκεί ίσως να υστερούσε. Εννοούμε τη πολιτική στρατηγική.

Ότι πρόβλεψε απ' τα 1901 κι ύστερα έγινε. Πρόβλεψε τη

310. στο ίδιο σελ. 406.

311. J. Elleinstein όπως προηγούμενα σελ. 150.

312. Ο Φέλιξ Γιουσσούπωφ, δολοφόνος του Ρασπούτιν, αναφέρει στα «Απομνημονεύματα» του Παρίσι 1952 σελ. 349, ότι ο Χίτλερ τον πλησίασε μέσω δύο απεσταλμένων του και του πρότεινε να τον χρίσει... Τσάρο της Ρωσίας.

313. Αυτός όμως αρνήθηκε λέγοντας ότι υπάρχουν άλλοι «ευγενείς» Ρώσοι που συγγενεύουν με αίμα με τους Ρωμανώφ. Παρά τη γνωστή μυθομανία και ανεπαισθησία του Γιουσσούπωφ, δεν αποκλείεται να του έγινε παρόμοια προσφορά.

314. I. Στάλιν «Λόγοι στον Πόλεμο» σελ. 9.

315. W. Schurer «Rise and fall of III Reich» τομ. II σελ. 92.

316. Hugh Seton-Watson «Russia and East Europe»

317. «Στάλιν» ed Mondadori 1972 σελ. 155.

318. I. Deutscher όπως προηγούμενα σελ. 468.

319. I. Deutscher όπως προηγούμενα σελ. 468.

ταυτόχρονη εργατική επικράτηση. Πρόβλεψε την εργατοαγροτική συμμαχία (ΝΕΠ) και την εκβιομηχάνιση. Πρόβλεψε τον παγκόσμιο πόλεμο και το ρόλο των καπιταλιστικών ευρωπαϊκών δυνάμεων. Επαναλαμβάνουμε, ότι η ιστορία δεν διαθέτει παρόμοια περίπτωση. Ηγέτη δηλαδή που να δημιουργεί ο ίδιος τα όσα είχε προβλέψει εδώ και 20 χρόνια.

Και το κυριότερο, να το κάνει αυτό με τόσο θαυμαστή ακρίβεια. (Μόνο ο Χίτλερ θα μπορούσε να συγκριθεί στον ίδιο τομέα. Μόνο που αυτός δε πρόλαβε να υλοποιήσει τα σχέδια του «Mein Kampf» γιατί ηττήθηκε. Είναι η φύση αυτών καθαυτών των σχεδίων βέβαια, που τον ξαπόστειλε στην ήττα).

Κλείνοντας το κεφάλαιο για τον Στάλιν και τον πόλεμο, θα ήταν χρήσιμο να αναφερθούμε σ' ένα γεγονός που σκιαγραφεί με τον καλύτερο τρόπο τον χαρακτήρα του. Όπως έχουμε εντοπίσει, από κάποιο σημείο και μετά βιώνει την ιδέα πως είναι ο φύλακας άγγελος της επανάστασης. Κι ένας φύλακας άγγελος δεν επιτρέπεται, δεν είναι νοητό, να έχει ανθρώπινη ζωή. Ζωή δηλ. που να υπόκειται στις συναισθηματικές διακυμάνσεις της καθημερινότητας. Οικογένεια του είναι το σύνολο του Σοβιετικού Λαού. Παιδιά του το σύνολο των νέων παιδιών που δίνουν τον τόνο στη καθημερινότητα. Η αυτοκτονία της γυναίκας του, της κόρης των Αλληλούγιεφ, είναι απόρροια αυτής της ιδέας. Όπως απόρροια της ίδιας ιδέας είναι και η στάση του απέναντι στον αιχμάλωτο γιο του, Γιάσα (υποκοριστικό του Γιακόμπ). Παρόλη τη συγκλονιστική για τη τιμιότητα του Στάλιν, εικόνα του περιστατικού, αυτό κρατήθηκε μυστικό απ' τον λαό της ΕΣΣΔ. Να η μικρή μα τόσο ενδεικτική ιστορία, όπως μας τη μεταφέρει η κόρη του Στάλιν Σβετλάνα. Ο γιος του Στάλιν, Γιάσα συλλαμβάνεται αιχμάλωτος απ' τους Γερμανούς. Αυτοί πρότειναν στον Στάλιν να τον ανταλλάξει μ' έναν Γερμανό στρατηγό. Ο Στάλιν αρνήθηκε. Όταν ένας ξένος δημοσιογράφος τον ρώτησε για το θέμα, ο Στάλιν απάντησε. «Στα χιτλερικά στρατόπεδα δεν υπάρχουν Ρώσοι αιχμάλωτοι, μα Ρώσοι προδότες. Δεν είναι δυνατό να είναι γιος μου κάποιος που αφήνει να τον πιάσουν αιχμάλωτο»

Για μερικούς, μεταξύ τους κι η Σβετλάνα, ο Γιακόμπ αυτοκτόνησε. Για άλλους, εκτελέστηκε απ' τους Γερμανούς

ύστερα απ' την άρνηση του πατέρα του να διαπραγματευτεί τη ζωή του.

Ο δεύτερος γιος του Στάλιν, Βασίλι, έγινε στρατηγός σε ηλικία 30 χρονών. (Πιθανότατα με τις καλές υπηρεσίες των Μπέρια, Μπουλγκάνιν). Στα 1948 διορίστηκε διοικητής της αεροπορίας στη περιοχή της Μόσχας. Ο Βοσλένσκυ* επισημαίνει το γεγονός. Αποφεύγει όμως να μας πληροφορήσει για τη συνέχεια. Η συνέχεια λοιπόν είναι η εξής. Στα 1950 ο Βασίλι έγινε αλκολικός. Ο Στάλιν τότε διέταξε να μετατεθεί σε μια δεύτερης σημασίας επαρχιακή μονάδα. Στα 1952 ο Βασίλι αποστρατεύτηκε και κλείστηκε σε νοσοκομείο. Ο πατέρας του διέκοψε μαζί του κάθε σχέση. Ύστερα απ' όλα τούτα, χρειάζεται να απορούμε για τα εκατομμύρια των Ρώσων που παρέλασαν απ' το μαυσωλείο τη μέρα του θανάτου του;

.....

Στις 5 Οχτώβρη του 1952 η αποθέωση. Στο Κρεμλίνο γίνεται το 19ο συνέδριο, του ΚΚΣΕ. Χίλιοι οχτακόσιοι παριστάμενοι επευφημούν όρθιοι τον Στάλιν*. Ο συγγραφέας Α. Σουρκόφ ανοίγει την αυλαία του συνεδρίου εγκωμιάζοντας τον «μεγάλο αρχιτέκτονα του κομμουνισμού». Τα πρακτικά του συνεδρίου έγραφαν: «Μια καταιγίδα χειροκροτημάτων υποδέχεται τον σ. Στάλιν. Μια πελώρια ζητωκραυγή σηκώνεται. «Ζήτω ο σύντροφος Στάλιν». «Ούρρα για τον σύντροφο Στάλιν». «Ζήτω ο μεγάλος καθοδηγητής της παγκόσμιας εργατικής τάξης». «Ούρρα για τον μεγάλο Στάλιν*». Η ΕΣΣΔ έχει θριαμβεύσει. Ο τόσο επιθυμητός, φιλικός περίγυρος εξασφαλίστηκε. Οχτώ κράτη έχουν γίνει «κομμουνιστικά». Τα παρακάτω:

*«Nomenclatura» σελ. 54

*Θα μπορούσαμε να πούμε πως πρόκειται για το δεύτερο μέρος της αποθέωσης: Στα 1949, στην εβδομηκοστή του επέτειο, του στάλθηκαν εκατοντάδες χιλιάδες δώρα απ' όλο το κόσμο. Το μουσείο της Μόσχας μετατράπηκε σε μουσείο των δώρων προς τον Στάλιν. Το ΓΚΚ οργάνωσε μια τεράστια έκθεση στο Ιμβρύ. Στο Πεκίνο οι εκδηλώσεις για τα γενέθλιά του, κράτησαν ένα μήνα. Όλα τα Κ.Κ. της Ευρώπης συμμετείχαν. Συναγωνίζονταν μάλιστα, στο ποιο θα εκδώσει τη πιο δουλοπρεπή και γλοιώδη ανακοίνωση.

*J. Elleinstein όπ. πρ. σελ. 187.

	Πληθυσμός	Έκταση(Km)
Κίνα	493.000.000	9.897.167
Αλβανία	1.175.000	28.748
Ανατολική Γερμανία	17.313.000	107.173
Βουλγαρία	7.100.000	110.842
Γιουγκοσλαβία	15.772.000	237.384
Ουγγαρία	9.165.000	93.011
Πολωνία	23.970.000	311.730
Ρουμανία	16.000.000	237.384
Τσεχοσλοβακία	12.339.000	127.827

Πρόκειται όμως για έναν παγωμένο θρίαμβο. Το τίμημα που αναγκάστηκε να πληρώσει η ΕΣΣΔ υπήρξε βαρύτατο. Όχι κάτω από 20.000.000 νεκροί και μια απ' άκρη σ' άκρη κατεστραμένη χώρα. Σ' αυτό το συνέδριο ο Στάλιν θα μείνει σιωπηλός. Έμοιαζε με κάποια φειδωλή θεότητα, θα παρατηρήσει εύστοχα κάποιος ξένος ανταποκριτής. Ναι αυτό ήταν. Ένας φειδωλός θεός που ρουφούσε απολαυστικά τη δόξα του σταγόνα σταγόνα. Ήταν ο «αρχέγονος πατριάρχης». Γύρω του οι «γιοί», αποχαυνωμένοι, εκστασιασμένοι, εξουθενωμένοι. Χειροκροτούσαν, ζητοκραύγαζαν, συνομωτούσαν ταυτόχρονα. Ο «πατριάρχης» έπρεπε να πεθάνει. Μόνο έτσι θα λυτρωόντουσαν οι «γιοί». Μόνο έτσι θα μπορούσαν κι αυτοί ν' απολαύσουν την αιώνια αίσθηση των «κεκτημένων». Ναι οι «γιοί» είχαν αποφασίσει να «επαναστατήσουν», και να δολοφονήσουν τον «αρχέγονο πατριάρχη». Βιάζονταν να ξεφύγουν απ' το τέλμα της τρομακτικής ανασφάλειας στην οποία τους βύθιζε μέρα με τη μέρα ο σταλινικός δυναμισμός. Δεν ήσαν μόνοι, το ξέραν. Σ' όλα τα ΚΚ της Ευρώπης υπήρχαν οι υπόλοιποι διανοούμενοι «γιοί», που εκλιπαρούσαν κι αυτοί μια «ανάσα». Ναι. Οι «γιοί» όλου του κόσμου – προς μεγάλη τέρψη των Φρόντ, Γιούνγκ, Χόρνερ, Μαρκούζε κ.λ.π. – είχαν ενωθεί, μ' ένα μοναδικό στόχο. Να δολοφονήσουν τον «αρχέγονο πατριάρχη». Να εξοντώσουν πάση θυσία αυτόν που τους αρνήθηκε τον εφησυχασμό, την επανάπαυση. Ο Στάλιν έπρεπε να πεθάνει και... θα πέθαινε.

Στις 14 του μηνός ο Στάλιν ανεβαίνει στο βήμα. Απευθύνει έναν μικρό χαιρετισμό, σ' ένα ακροατήριο που δείχνει να έχει αλλοφρονήσει. Οι «γιοί» – Μαλένκωφ, Κρούστσεφ, Μπέρια,

Βοροσίλωφ, Τολιάτι, Τορέζ, και μαζί τους η σκέψη εκατομμυρίων «ευαίσθητων» διανοουμένων ψυχών – παραλλήλουν*.

Ένας κυριολεκτικά παγωμένος θρίαμβος για τον Ιωσήφ Βησσαριώνοβιτς Τζουγκασβίλι, Κόμπα, Ιβάνοβιτς, Στάλιν.

*Στα απομνημονεύματα του Έρενμπουργκ τόμος 3 σελ. 69 υπάρχει η εξής μαρτυρία του Γιεφτουςένκο. «...Δεν τολμούσα να τον φανταστώ νεκρό. (στον Στάλιν.σ.) Ήταν ένα κομμάτι του εαυτού μου. Δεν μπορούσα να τον αποχωριστώ». 20 χρόνια αργότερα ο «γίος» ποιητής «της νέας γενιάς» θα βρίζει τον «πατριάρχη» και θ' αναφέρεται μ' αποτροπιασμό στα εγκλήματά του. Βλ. «Πρωίμη αυτοβιογραφία». σελ. 95 κ.ά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 Ο ΣΤΑΛΙΝΙΣΜΟΣ

Τι ήταν λοιπόν ο Σταλινισμός; Ποιά ήσαν τα επιτεύγματά του;

Ο Horovitch έχει να κάνει μερικές πολύ ενδιαφέρουσες προτάσεις.

«...Ενώ αποκρούει τη θρησκεία στο όνομα του Μαρξισμού – ο σταλινισμός, σ.σ. – κάνει θρησκεία τον Μαρξισμό και θεοποιεί τον κυβερνήτη και το κράτος. Απ' τη μια διακηρύττει τη σχέση του με τον Λενινισμό, κι απ' την άλλη ενθαρρύνει την αναγέννηση του μεγαλωρώσικου σωβινισμού... Αυτή η μπρος πίσω πρόοδος, αυτό το χαρμάνι γοτθικού, σύγχρονου, παράλογου, επιστημονικού, βάρβαρου, φωτισμένου, αποτελεί το δημιούργημα των αναπτυγμένων και καθυστερημένων στοιχείων του πλαισίου, στο οποίο η επανάσταση αναγκάστηκε να περιοριστεί. Η εθνικιστική εξέλιξη της επανάστασης οφείλεται αποκλειστικά στη διεθνή απομόνωση της Ρωσίας... Η αποτυχία των επαναστάσεων στις αναπτυγμένες χώρες ανάμεσα στα 1917-1923 επέτρεψε στην εθνική καθυστέρηση της Ρωσίας να κυριαρχήσει πάνω στην επανάσταση... Ήταν φυσικό τα φωτισμένα χαρακτηριστικά του σταλινικού μετασχηματισμού να εξασκήσουν τη μεγαλύτερη δυνατή επίδραση στις υπονάπτυκτες περιοχές. Η γρήγορη άνοδος της αγροτικής Ρωσίας μέσα σε 20 μόνο χρόνια, σε μια αστική βιομηχανική ανάπτυξη, το ξεπέταγμά της απ' τη τεχνολογία του ξύλινου άροτρου στη διαστημική εποχή, συντέλεσαν μοιραία στην επαναστατική χειραφέτηση των πλέον καθυστερημένων χωρών του κόσμου. Η πρακτικότητα μιας τέτοιας κοσμοϊστορικής ανάπτυξης, σε μια γενιά μόλις, τόνισε ακόμα περισσότερο την τρομαχτική ταπείνωση και τη φτώχεια, καθώς και την αφάνταστη θυσία και των τωρινών, μα και των

μελλοντικών γενεών, που μια εκμεταλευόμενη θέση στο καπιταλιστικό σύστημα καταδικάζει ένα υπανάπτυκτο έθνος. Μα το σπουδαιότερο, η τεράστια βιομηχανική και στρατιωτική δύναμη της Σταλινικής Ρωσίας, εξασφάλισε στα άλλα επαναστατικά κράτη μια κάποια προστασία ενάντια στην απομόνωση και την ένοπλη επέμβαση που βοήθησαν στη δημιουργία των συνθηκών στις οποίες γεννήθηκε ο Σταλινισμός... Η επιβίωση της επαναστατικής Κίνας οφείλεται στη στρατιωτική δύναμη της Ρωσίας...» ³²⁰

Ενδιαφέρουσα είναι και η άποψη του γνωστού σοβιετολόγου καθηγητή στο πανεπιστήμιο της Γλαστώβης Nove. «...Για τους μπολσεβίκους η δικτατορία του προλεταριάτου – σημαίνει ο Nove – ήταν οργανικά δεμένη με την ίδια τους τη συνείδηση. Ήταν προφανές ότι για να μπορέσουν να ελέγξουν την απέραντη χώρα χρειαζόταν πυγμή και ανυποχώρητη θέληση πόσο μάλλον αν ληφτούν υπ' όψιν και τα τεράστια προβλήματα της καταναγκαστικής εκβιομηχάνισης. Οπωσδήποτε τό χαμηλό πνευματικό επίπεδο της σοβιετικής αγροτιάς καθώς επίσης και η φύση του κομματικού μηχανισμού, μόνο συγκρούσεις προοίωνιζαν. Αν σκεφτούμε αντικειμενικά πάνω στο ζήτημα μοιραία θα καταλήξουμε στη θέση ότι αυτό που ονομάζουμε «Σταλινισμό» ήταν η φυσική συνέπεια της σοβιετικής εξελικτικής πορείας. Ή μάλλον κάτι περισσότερο. Ο «Σταλινισμός» ήταν η μόνη εγγύηση που ήταν σε θέση να προσφέρουν οι τότε σοβιετικές συνθήκες για μια σταθερή πορεία για την πρόοδο. Από πολλές απόψεις εξεταζόμενο το έργο του Στάλιν φαντάζει και είναι η λογική προέκταση του Λενινισμού. Αποδεδειγμένα ο Στάλιν προώθησε στο λογικό τους τέρμα τις ιδέες και τη πολιτική του Λένιν...»*

Η γνώμη του Nove έχει τη δικιά της αξία. Στο συμπέρασμά του φθάνει μέσω μιας διεξοδικής ανάλυσης της Σοβιετικής Ιστορίας. Θα ήταν οπωσδήποτε μεγάλο λάθος να κατατάξουμε την άποψή του, για τη συγγένεια Λενινισμού-Σταλινισμού, στο ίδιο καζάνι με τις απόψεις μιας γενιάς «Σοβιετολό-

*Alec Nove «Was Stalin an «Historical necessity» The soviet system in theory and practice» ed. Shaffer, New York 1965.

320. David Horovitch «Imperialism and Revolution» New-York 1975 σελ. 168-169.

γων» τύπου Fr. Borkenau*. Ο τελευταίος μιλώντας για συγγένεια Στάλιν-Λένιν προσπαθεί απλά να δυσφημίσει το Σοβιετικό σύστημα στο σύνολό του. Και το κάνει με μεθόδους που καμιά απολύτως σχέση δεν έχουν μ' αυτές του Nove. Ας συμπληρώσουμε πως διαφωνούμε με την άποψη του Nove. Ο Σταλινισμός δεν είναι η άμεση συνέχεια του Λενινισμού. Δημιουργείται μεν μέσα στις ίδιες συνθήκες αλλά οπωσδήποτε αποτελεί τη λογική προέκταση αυτών των συνθηκών. Εν πάσει περιπτώσει διαθέτει μια δικά του αυθεντικότητα. Θα μπορούσαμε άνετα να τον χαρακτηρίσουμε σαν αντίβαρο στη ξέφρενη όσο και πλήρη αυτοσχεδιασμών πορεία του Λενινισμού.

Μια άλλη άποψη με σημαντική βαρύτητα είναι κι αυτή του Toebe.

«...Εξετάζοντας το πόσο τυραννική υπήρξε η άνοδος της Δύσης σε σχέση με τον υπόλοιπο κόσμο στη διάρκεια των προηγούμενων 250 χρόνων, εντυπωσιαζόμαστε όλο και πιο πολύ με το κατόρθωμα της Ρωσίας ν' αλλάξει μια τόσο εδραιωμένη κατάσταση... Στα μάτια των Ασιατών, των Αφρικανών και των Λατινοαμερικανών που σκέπτονται με αντιδυτικό πνεύμα, η Ρωσία ήταν ταυτόχρονα παράδειγμα και έμπνευση. Η Ρωσία ήταν η μόνη μη Δυτική χώρα που τόλμησε να υψώσει το αναστημά της στη σύγχρονη Δύση. Η μόνη μη δυτική χώρα που απόχτησε την ικανότητα να μπορεί να χτυπήσει τη σύγχρονη Δύση με τη δημιουργία εφάμιλλων όπλων, που μάλιστα τα χειρίζεται καλύτερα»³²¹.

Ο Σταλινισμός ήταν το φυσικό όπλο της ιστορίας, πρόκει- μένου να εκβιαστούν οι αστικές κοινωνικές σχέσεις να υποταχτούν στα αιτήματα με τα οποία είχε επιφορτίσει τον Μαρξισμό. Γιατί αυτό ακριβώς στάθηκε ο Μαρξισμός. Το μέσο πίεσης της ιστορίας προς στην αστική διαστρωμάτωση, για τη πολιτιστικοκοινωνική χειραφέτηση των εκμεταλευόμενων τάξεων. Απ' τη στιγμή που η πρώτη «Μαρξιστική» επανάσταση έγινε στη Ρωσία, μια κατά δυό περίπου αιώνες πίσω απ' τα «πρότυπα έμπνευσης» του Μαρξ χώρα, η αποστολή του

*Πρβλ. μια σειρά άρθρων του Borkenau και της παρέας του στο επιδοτούμενο απ' το Αμερικάνικο Κογκρέσσο Γερμανικό περιοδικό «Der Monat Preuves».

321. Arnold Toebe «Study of history» τομ. 12 σελ. 536-537.

Μαρξισμού είχε καθοριστεί στο ρόλο που του αποδώσαμε πριν. Τα λόγια του Toebe όπως τα παράθεσαμε πιο πάνω, δικαιώνουν τη γνώμη μας ότι ο Σταλινισμός υπήρξε το φυσικό όπλο της ιστορίας. Απ' αυτόν αντλούσαν κουράγιο τόσο οι κομμουνιστές της Δύσης, όσο και οι επαναστάτες των διάφορων εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων. Αλλά ο Σταλινισμός υπήρξε και κάτι άλλο: ο νεκροθάφτης του Μαρξισμού. Κι αυτό γιατί δε δημιουργεί μια μετακαπιταλιστική αταξική κοινωνία εκμεταλευόμενος τον όποιον κορεσμό των αστικών σχέσεων παραγωγής όπως θα ήθελε ο Μάρξ. Παίρνει μια χώρα όπου οι συνθήκες που επικρατούν θα μπορούσαν άνετα να χαρακτηριστούν μισοφεουδαρχικές, και εδραιώνει τη μορφή κράτους που θα παραχθεί μισό αιώνα μετά τον θάνατο του Στάλιν, απ' τη μηχανιστική εξέλιξη της σημερινής καπιταλιστικής κοινωνίας.

Η εθνικιστική του εξέλιξη, αυτόματο παράγωγο του εχθρικού περίγυρου, στάθηκε η βασική αιτία γι αυτή τη κατάληξη. Ταυτόχρονα στάθηκε και το πρότυπο όλων των εθνικοαπελευθερωτικών επαναστάσεων του πρώην αποικιακού χώρου.

Μελετώντας προσεκτικά τη πορεία του Σταλινισμού, διαπιστώνουμε πως κάθε άλλο παρά αντιφατική είναι. Αντιφατική φαντάζει μόνο σε βλέμματα μεταφυσικά που θεοποιούν τη «εξελικτική ελπίδα». Στη πραγματικότητα η συγκεκριμενοποίηση της φράσης «αντιφατικό φαινόμενο» είναι κυριολεκτικά δίχως νόημα. Η αντίφαση αποτελεί τη πεμπουσία της διαλεκτικής. (Αυτό βέβαια κόντρα σε κάποιες ερμηνείες της διαλεκτικής που αντικαθιστούν τον Θεό, με την αιτιοκρατία). Αυτές οι πολύπλευρες δήθεν «αντιφάσεις» είναι που συνθέτουν τη κάθε κοινωνία. Δηλαδή τι έπρεπε να είναι ο Σταλινισμός για να μην είναι «αντιφατικός»; Ολοκληρωτικά εθνικιστικός η ολοκληρωτικά αταξικός; Ας μη ματαιοπονούμε γυρεύοντας παλαιοντολογικές χίμαιρες. Η όποια μορφή τόσο του Σταλινισμού, όσο και της όποιας κοινωνίας, αποτελεί επιστέγασμα χιλιάδων πολύχρονων ζυμώσεων. Δε δημιουργήθηκε με εγκληματικά ή ανθρωπιστικά διατάγματα μέσα από σκοτεινά, ή φωτεινά γραφεία. Ο ανθρώπινος ρόλος συνίσταται στην εντόπιση ή προώθηση των υπάρχοντων συνθηκών, κι όχι στη δημιουργία τους εκ του μηδενός.

Το ερώτημα που προβάλλει αβίαστα είναι: με ποιά κριτήρια επιχείρησαν οι ευρωπαίοι ιστορικοί – κυρίως αυτοί της αριστεράς – να κρίνουν τον σταλινισμό; Και η επίσης αβίαστη προέκταση: μέχρι ποιά βαθμό αυτά τα κριτήρια είναι εναρμονισμένα με τις τότε ρώσικες κοινωνιολογικοψυχολογικές-πολιτικοοικονομικές συνθήκες και τη λογική τους; Και τέλος ένα ακόμα σπουδαιότερο ερώτημα: γιατί σώπασαν οι μάζες; Πάλι ο Horovitch απαντάει: «...Οι μεγάλες αλλαγές που έφερε στην ΕΣΣΔ η Σταλινική επανάσταση ήσαν τρομακτικές. Η βιομηχανοποίηση, η παιδεία, κι ο εκσυγχρονισμός της παλιάς ρώσικης αυτοκρατορίας των τσάρων, η απελευθέρωση μιας ηπείρου απ' το τέλμα της αμάθειας και της καθυστέρησης, με μια λέξη ο μετασχηματισμός βάση του οποίου ο σοσιαλισμός ταυτίστηκε με τη Ρωσία, έκανε δυνατή τη διατήρηση της σιωπής των μαζών, που μόνη της η τρομοκρατία δε θα ήταν ικανή να διατηρήσει. Μπόρεσε ακόμα ν' αποχτήσει αργότερα τη συγκατάνευση και την υποστήριξή τους...» ³²²

Στη Ρωσία του 1900-17, το άνοιγμα του ψαλιδιού ήταν τεράστιο. Απ' τη μια η αριστοκρατία που παρά τις κάποιες αστικές μεταμορφώσεις της παρέμενε η ίδια κι απο την άλλη ο εξαθλιωμένος λαός. Αυτό που στη Δύση αποκαλούσαν μικροαστική τάξη, περιοριζόταν στη κρατική γραφειοκρατία, και σε μερικά –κατά περιοχή– μικρονοικοκυριά. Αλλά η γραφειοκρατία αποτελούταν στη συντριπτική της πλειοψηφία από γόνους αριστοκρατών ή νεόπλουτων: δεδομένου ότι ο φτωχός λαός δεν είχε τη παραμικρή δυνατότητα να σπουδάσει τα παιδιά του. Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν γιατί σώπασε ο λαός. Απλά δεν είχε τίποτα να χάσει. Ας μη περιφρονούμε όμως και τις τεράστιες δυνατότητες αφομοίωσης της κομμουνιστικής ιδεολογίας. Τρομοκρατία – και πολύ μεγάλη μάλλιστα – υπήρξε. Αλλά είχε μια μεγάλη διαφορά απ' τη τσαρική. Η τελευταία εκπορευόταν από ένα κατασταλαγμένο εδώ και αιώνες, ως προς τη κοινωνική του διαστρωμάτωση κράτος. Την ασκούσαν δε μερικοί στενοί αρτηριοσκληρωτικοί μηχανισμοί που η ύπαρξή τους βρισκόταν σ' άμεση και λειτουργική αλληλεξάρτηση μ' αυτό. Η μπολσεβίκικη όμως τρο-

μοκρατία εκφραζόταν μέσω πολύ πιο ανοιχτών μηχανισμών που επαντρώθηκαν απ' τους πρώην καταπιεσμένους. Μα το σημαντικότερο απ' όλα, ήταν πως οι μπολσεβίκικοι μηχανισμοί είχαν τη χροιά του νεοδημιουργήτου και γιαυτό παρθένου – απαλλαγμένου δηλ. από «ιστορικά βάρη» – οργανισμού. Ήταν αυτός ακριβώς ο λόγος που εξασφαλίζουν την ανοχή του λαού, ακόμα κι όταν δημιουργούσαν φριχτά μαζικά εγκλήματα σαν κι αυτό της Κροστάνδης*.

Ένα άλλο ζήτημα είναι το της γραφειοκρατίας. Ο Ρακόβσκι ³²³ είναι ο πρώτος μιας μακράς σειράς ερευνητών που χαρακτηρίζουν την ΕΣΣΔ γραφειοκρατικό κράτος. Εδώ υπάρχει και μια κάποια ειρωνεία της ιστορίας. Η άποψη αυτή που δημιουργήθηκε και προωθήθηκε βασικά από Τροτσκιστές, πολεμήθηκε έντονα απ' τον ίδιο τον Τρότσκι, όσο ζούσε ³²⁴. Η θέση της «Γραφειοκρατικής κοινωνίας» αναπτύχθηκε στα επόμενα χρόνια απ' τους Burnham ³²⁵, Jilas ³²⁶, Aaron ³²⁷, Bettelheim ³²⁸, Voslensky ³²⁹, κ.ά.

Τελικά το πρόβλημα χρήζει καθαρής διατύπωσης. Τι εννοούμε λέγοντας γραφειοκρατία; Την άποψη των Burnham, Jilas, Voslensky, ότι μια τάξη διευθυντικών στελεχών ιδιοποιείται το υπερπροϊόν των εργαζόμενων; Ναι, πράγματι έτσι συμβαίνει. Αλλά το ζητούμενο δεν είναι αυτό. Το ζητούμενο είναι: ποιά ήταν η πολιτικοκοινωνική επιλογή που οδήγησε σ' αυτή τη κατάσταση; Η δικτατορία του προλεταριάτου όπως την αντιλαμβανόταν ο Στάλιν; Ίσως να είναι κι αυτό μια απ' τις

*Δε στερείται ενδιαφέροντος η παρακάτω παρομοίωση του Στάλιν: «Οι κομμουνιστές μοιάζουν με τον αρχαίο ήρωα της Ελλ. μυθολογίας Ανταίο. Είναι δυνατοί επειδή συνδέονται με τις μάζες που τους γέννησαν και τους έθρεψαν». Αναφέρεται απ' τον J. Lecroix «Marxisme, hyparxisme, personnalisme» σελ. 22. Το παραπάνω μπορεί να μην ευσταθεί – και δεν ευσταθεί – απόλυτα, δίνει όμως μια κάποια εξήγηση στο γιατί σώπασαν οι μάζες.

323. Rakovski «Bulletin de l'opposition» αρ. 15-16, 1930.

324. Βλ. το έργο του τροτσκιστή Riltzi «Burocracy in the world» καθώς και την απάντηση του Τρότσκι στις παρατηρήσεις του, όπως δίνεται στο βιβλίο «USSR on war».

325. J. Burnham «Managerial revolution» New York 1941.

326. Milovan Jilas «Nouvelle Classe» 3η εκδ. Paris 1967.

327. R. Aaron «Eighteen lessons for industrial society».

328. Ch. Bettelheim «Les luttes des classes en URSS».

329. M. Voslenski «Nomenclatura».

322. D. Horovitch όπως προηγούμενα σελ. 176.

αιτίες. Ωστόσο δε πρέπει να ξεχνάμε ότι η GPU απαχτάει ανεξάρτητη βάση μετά το 1934. Οι αιτίες που οδήγησαν στη γραφειοκρατικοποίηση της ΕΣΣΔ είναι πολυδιάστατες. Το ότι ο παλιός τσαρικός κρατικός μηχανισμός – ελλείψει μορφωμένων κομμουνιστών σε αξιόλογα νούμερα – διατηρήθηκε κατά 90% ανέπαφος, είναι μια απ' αυτές*. Το ότι στα 1936 ο Χάμπερμαν, μπορεί να καυχιέται σα καλός κομμουνιστής πως: «...η κρίση του 1929 που σμπαράλιασε τη καπιταλιστική Ευρώπη, έφτασε ως τις πύλες της ΕΣΣΔ, κι εκεί αναγκάστηκε να επιστρέψει πάλι πίσω**...», οφείλεται στο γεγονός ότι η γραφειοκρατικοποίηση έχει εξαλείψει την ανεργία. Η δημιουργία αναρίθμητων διευθυντικών και μη οργάνων, προκειμένου να στεγαστούν όλοι όσοι αποτελούσαν την μισογυνετική – έξω απ' το κόμμα – βάση του κόμματος είχε δυσπρόστατο αντίκτυπο. Απ' τη μια πρόσφερε εργασία και βόλεμα μαζί, κι απ' την άλλη έστηνε το ιστορικό υπόβαθρο που μέσα του θα καταποντιζόταν ο Μαρξισμός. (πρόβλ. λ.χ. τη μαζική είσοδο στο κόμμα της «κλάσης Λένιν».)

Μήπως λοιπόν η γραφειοκρατική κοινωνία δεν ήταν απλά θέμα πολιτικής επιλογής, μα κάτι περισσότερο; Παρακάμπτοντας – όχι χωρίς σκέψη – τη θέση του Geiger, ότι η ταξική διαστρωμάτωση είναι υπερκείμενη της μαρξιστικής θεώρησης των τάξεων*, ας δούμε τι έχει να μας πει ο Burnham. «Σχετικά με την ιστορική εξέλιξη λίγες αμφιβολίες υπάρχουν για το ότι ο σταλινισμός αποτελεί τη λογική συνέχεια του λενινισμού. Μπορούμε να πούμε πως αυτό έγινε δίχως καμιά απότομη διακοπή της εξελικτικής διαδικασίας. Ο σταλινισμός διαφέρει απ' τον λενινισμό, όπως διαφέρει ένα παιδί από ένα νέο...»*

Με άλλα λόγια οι Ρώσικες συνθήκες γεννοβόλησαν ένα φυσιολογικό παιδί; Ο Koffler προσπαθεί να βοηθήσει τη κατάσταση ορίζοντας κάποιους «νόμους της μοναδικότητας**». Ο Elleinstein ισχυρίστηκε κάποτε, ότι η γραφειοκρατία στην

ΕΣΣΔ δε μπορεί σε καμιά περίπτωση να χαρακτηριστεί άρχουσα τάξη. Κι αυτό γιατί δεν αυτοαναπαράγεται σαν τέτοια. Δε διαθέτουν δηλ. τα μέλη της το προνόμιο της κληρονομικής μεταβίβασης. Φοβούμαστε πως ο Elleinstein πέφτει σ' ένα μεγάλο λάθος. Το πρόβλημα δε βρίσκεται στην οργανική κληρονομική αναπαραγωγή, μα στην αναπαραγωγή της συνείδησης. Σημασία δεν έχει ποιος κατέχει την άλφα θέση, μα τη νοοτροπία που του εμφυσά αυτή. Η γραφειοκρατία στη ΕΣΣΔ, είναι αρκετά ιδιότυπη. Αποτελεί προέκταση και συνάμα κορωνίδα της Σοβιετικής πραγματικότητας. Είναι λειτουργικά αλληλένδετη μαζί της. Είναι το κατά ένα τρόπο αναπόσπαστο στοιχείο της – σταθερής και δίχως παλινδρομήσεις όμως – οικονομικής εξελικτικής βραδύτητας. Εκεί που διαφωνούμε με τον Jilas είναι σχετικά με τον προσδιορισμό της γραφειοκρατίας σαν αυτόνομης τάξης. Όχι δεν είναι αυτόνομη τάξη. Είναι απλά η οργανική προέκταση των κατευθύνσεων της Σοβιετικής κοινωνίας. Και βέβαια διαθέτει ξεχωριστή συλλογική συνείδηση. Αλλά αυτή δε τη σπρώχνει σε διεκδικητική ψυχολογία. Κι αυτό γιατί δεν υπάρχει κοινωνική τάξη που να υποβλέπει η θέση της. Οι διαδοχοί της εκλέγονται απ' αυτή με καθαρά υποκειμενικά κριτήρια. (Τηρουμένων βέβαια κάποιων σταθερών).

Στη Σταλινική όμως εποχή, η γραφειοκρατία δεν είναι απόλυτος κυρίαρχος. Υπάρχει μια κατάσταση με απεριόριστη δύναμη. Μια κατάσταση που κάθε τόσο της δημιουργεί προβλήματα. Αυτή είναι η ανεξέλεγκτη δύναμη της ΓΓ του Στάλιν. «Στενοκέφαλος» επαναστάτης της πρώτης φρουράς ο τελευταίος, επιμένει στη πιστή τήρηση κάποιων κανόνων. Επακόλουθο; Μια τρομακτική ανασφάλεια στους κάτοχους των ανώτερων θέσεων. Αν θα θέλαμε να δούμε ψυχρά τα πράγματα, τα αντισταλινικά μέλη που επικρατούν, αποτελούν την ψυχολογική αναπαραγωγή του πρωταρχικού διανοουμενίστικου στρώματος των μπολσεβίκων*. Αποτελούνταν από όλους αυτούς που ποτέ τους δεν μπόρεσαν να αποδεχτούν

*Πάνω στο θέμα της αριστοκρατικής καταγωγής των πρώτων μπολσεβίκων, ο καθηγητής Ποκρόφσκυ, μας μεταφέρει το εξής ανέκδοτο, πολύ δημοφιλές τα χρόνια εκείνα. «Ο Μαρξισμός είναι το κόμμα της εργατικής τάξης. Αυτό συμβαίνει σ' όλο το κόσμο πλην της Ρωσίας. Σ' αυτή ο Μαρξισμός είναι το

*Jouliano Prokatchi «The Communist party in Soviet Union» σελ. 22

**Leo Hamberman «The material human goods» σελ. 334.

*Theodor Geiger «Die Klassengesellschaft im Schmelztiegel» Hagen 1949.

*J. Burnham «The managerial Revolution» σελ. 240. New York 1941.

**Αναφέρεται απ' τον S. Yarinsky, στο «La science de la société» Paris 1944 σελ. 161.

τη διαρκή δυναμική ένταση και «ανασφάλεια» που χαρακτηρίζαν το Σταλινικό τρόπο αντιμετώπισης των προβλημάτων. Εκτός αυτού ποτέ τους δε μπόρεσαν να συμβιβαστούν με την ιδέα της – δυσανάλογής προς τη θέση που κατείχαν – άμεσης εξάρτησής τους «από κάποιον που υπολειπόταν σημαντικά τη δικιά τους μόρφωση». Ο Carr παρατηρεί. «Η απουσία κάθε δυτικής επίδρασης κάπως αξιόλογης στη διαμόρφωση της νοοτροπίας του Στάλιν, τον έκανε να ξεχωρίζει απ' όλα τα μέλη της ΚΕ. Ήταν ο μόνος που δε γνώριζε καμιά ξένη γλώσσα. Το γεγονός αυτό επέδρασε στις πολιτικές του επιλογές καθώς και στις προσωπικές του σχέσεις. Ποτέ του δε κατάφερε να ξεπεράσει το σύμπλεγμα κατωτερότητας που ένιωθε όταν βρισκόταν με τους υπόλοιπους μπολσεβίκους ηγέτες, που ήσαν γαλουχημένοι με κάποια ευρωπαϊκή παράδοση³³⁰...».

Αλλά αυτό που κάνει ο Carr είναι μια μονόπλευρη παρουσίαση ενός υπαρκτού ζητήματος. Ωραία, ο Στάλιν νιώθει ένα σύμπλεγμα κατωτερότητας. Οι άλλοι όμως ηγέτες, αυτοί που διαθέτουν δυτική μόρφωση, πως αισθάνονται απέναντι σ' ένα «αστοιχείωτο» ανθρωπάκι, που ωστόσο διαθέτει το δικαίωμα ζωής ή θανάτου πάνω τους; Ηλίου φαεινότερον ότι αυτά που τους εξασφαλίζει η δολοφονία του Στάλιν είναι πολλά. Πρώτ' απ' όλα τους προσφέρει τη «θαυμάσια» αίσθηση του εφησυχασμού. Συνάμα η συλλογική ηγεσία τους προσφέρει τη σιγουριά της «αιωνιότητας». Μπορούν να είναι ήσυχoi πως δε θα εκκαθαριστούν, απ' τα «βίτσια» του «Ενός». Οπωσδήποτε η παραπάνω εξήγηση είναι μια απ' τις πολλές που οδήγησαν στη δολοφονία του Στάλιν. Για την εντόπιση και ανάλυσή τους χρειάζεται μια πολυδιάστατη μελέτη στην οποία θα εφάπτονται πέντε επιστήμες: Πολιτικές επιστήμες, Κοινωνιολογία, Κοινωνική ψυχολογία, Ατομική ψυχολογία, Εθνολογία. Σημείο εκκίνησης η δοσμένη αλλοτρίωση που δημιουργεί η διαχείριση των μέσων παραγωγής. Πριν κλείσουμε, έχουμε να πούμε και τούτο. Τα όσα επισημαίνει ο Carr για τη ψυχολογία του Στάλιν χρειάζονται κάποια λογική ανάπτυξη.

κόμμα του μεγάλου κεφάλαιου». Μ.Ν. Ποκρόφσκυ «Περίληψη της ιστορίας της Ρωσίας» τόμος 2. σελ. 344.

330. Ed. H. Carr. «The bolshevik Revolution 1917-1923» τομ. II σελ. 245.

Ο Στάλιν αντλεί τη φοβερή του δύναμη από κάποια αντικειμενική βάση. Τούτο σημαίνει πως αυτή η βάση έχει κοινά βιώματα, κι επομένως κοινό τρόπο σκέψης μαζί του. Είναι δηλ. κι αυτή μη ξενοσπούδαχτη, κι αντιμετωπίζει με τον ίδιο τρόπο τη «διάνοηση» του κόμματος. Είναι όλοι αυτοί που μπήκαν στο κόμμα στη δεκαετία του 1920 και που στα μάτια του πρωταρχικού διανοουμενίστικου στρώματος φαντάζουν σαν παρείσακτοι. Γιατί είτε το θέλει ο Carr είτε όχι, ο Στάλιν αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο. Διαθέτει αντικειμενικές προσβάσεις στον κοινωνικό του περίγυρο, απηχεί τις απόψεις του – συνειδητές ή ασυνειδήτες – και εκφράζει τις ερμηνείες που αυτός προτείνει. Είναι ο περίγυρος που προβάλλει απ' το τέλμα του τσαρικού αναλφαβητισμού κι αποχτάει χάρη στη μπολσεβίκικη πολιτιστική ώθηση κάποιου είδους μόρφωση! Μοιραίο λοιπόν οι κατηγορίες για «συμπλέγματα», και τα ρέστα ν' απευθύνονται σε εκατομμύρια ανθρώπους. Είμαστε δυστυχώς στη δύσκολη θέση να επισημάνουμε πως οι μαρξιστές ιστορικοί – μη εξαιρουμένων και των Σταλινικών – δε φέρονται με τίμιο τρόπο. (Τίμιο, ως προς τις υποχρεώσεις τους έναντι στην απλή μάζα των ομοϊδεατών τους.)

Τό πρόβλημα ξεκινάει απ' τη διαφορετική τους κοινωνική προέλευση. Συν τη ψυχολογία του «διανοούμενου» – αυτή η κατάρα του πολιτισμού μας – που από κάποια στιγμή βιώνουν. Δεν άντεχαν στη μονολιθική «βαρβαρότητα» του σταλινισμού. Θέλαν ν' ανασάνουν. Το 20ο συνέδριο τους πρόσφερε τη λύτρωση. Το διάστημα που απαιτήθηκε ώσπου να συνειδητοποιήσουν τη ψυχολογική τους συγγένεια με τα κελεύσματα της «νέας» σοβιετικής ηγεσίας, υπήρξε ελάχιστο. Έτσι, 3 μόλις χρόνια ύστερα απ' την ολονυχτία που το ΓΚΚ οργάνωσε στο ποδηλατοδρόμιο του Πάρισιού, προκειμένου να διατρανώσει την οδύνη του για το χαμό του Στάλιν, ολονυχτία στην οποία μετείχαν όλοι οι ιστορικοί που σήμερα πρωτοστατούν στον αντισταλινισμό, υποδέχονταν με αληθινή ανακούφιση το γκρέμισμα του «Θεού». Ενός Θεού τόσο διαφορετικού απ' τις κοινωνικές τους επαγωγές. Ενός Θεού αδίσταχτου – προς την αστική τους ηθική – είρωνα – προς το ενδιαφέρον τους για τη φτωχή μάζα – καταπιεστή και δολοφόνου – των λεπτεπίλεπτων «αισθημάτων» τους –.

Κεφάλαιο 8 Η ΔΙΠΛΗ ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ ΤΟΥ ΣΤΑΛΙΝ

Στις 6 του Μάρτη 1953 απ' τις 6 η ώρα το πρωί οι Σοβιετικοί που ανοίγουν τα ραδιοφωνά τους, ακούνε αυτό που κανείς τους δε τολμούσε να διανοηθεί. Μεταξύ της Παθητικής Συμφωνίας του Τσαϊκόφσκι, και μιας σουίτας του Ιωάννη Σεβαστιανού Μπάχ, ο εκφωνητής που με παγωμένη φωνή αναγγέλλει: «Η μεγάλη καρδιά του συναγωνιστή του Λένιν, του πάνσοφου οραματιστή και Δάσκαλου, του αρχηγού του κόμματος και του λαού, σταμάτησε να χτυπάει... Ο σύντροφος Στάλιν είναι νεκρός...» Κι αμέσως μετά η ανακοίνωση του Π.Γ., της ΚΕ που συνιστούσε «εθνική πειθαρχία, ενότητα και ηρεμία».

Η κρύα ανάσα του τρόμου μπροστά στο άγνωστο αύριο, κυριεύει τη χώρα. Το σάσισμα είναι γενικό. Όπως χαρακτηριστικά το θέτει κι ο Ηλίας Έρεμπουργκ*: «...Εδώ και πολύ καιρό είχαμε συμφιλιωθεί με την ιδέα, πως ο Στάλιν είναι μια μυστηριώδης, παντοδύναμη, αθάνατη θεότητα... Και τώρα αυτή η θεότητα... πέθαινε: και μάλιστα από εγκεφαλικό επεισόδιο... Ήταν εκπληκτικό...». Αλλά τόσο ο Έρεμπουργκ, όσο κι ο Σοβιετικός λαός υστερούν κατά 8 ώρες απ' τη τυπική πορεία των γεγονότων. Απ' την ουσιαστική, υστερούν μήνες... χρόνια.

Ο Στάλιν πέθανε στις 10 παρά 10' ακριβώς τη νύχτα της 5ης του Μάρτη. Στις 8 ώρες που μεσολάβησαν της αναγγελίας του θανάτου του, έχει επιχειρηθεί, κι έχει πετύχει, ένα πραξικόπημα. Μονάδες της πολιτικής αστυνομίας (M.V.D.) έχουν καταλάβει όλα τα νευραλγικά πόστα της Μόσχας. Σ' όλα τα σημεία της πόλης βρίσκονται στημένα τα πράσινα καμιόνια,

τα τάνκς και τα φλογοβόλα της. Όπως θα γίνει αργότερα γνωστό, ο Μπέρια έχει «πάρει τα μέτρα του» πολύ πιο πριν. Απ' τις 2 του Μάρτη ήδη, ύστερα απ' το πρώτο εγκεφαλικό επεισόδιο του Στάλιν*, η M.V.D. έχει τεθεί σ' επιφυλακή.

«Τη νύχτα του Σαββάτου στις 2 του Μάρτη, — αφηγείται ο Κρούστσεφ στον Αμερικανό Averel Harryman — ο Στάλιν καλεί όλα τα μέλη του ΠΓ στο εξοχικό του σπίτι. Σπεύσαμε αμέσως όλοι. Η προσκλησή του άλλωστε ήταν κάτι το συνηθισμένο. Τον βρήκαμε σε μεγάλη φόρμα. Αστειευόταν ως συνήθως, και ήπια και κάμποσα ποτήρια βότκα. Η βραδυά κύλησε εύθυμα.

Κάθε Κυριακή ο Στάλιν, συνήθιζε να τηλεφωνεί στο καθένα μας ξεχωριστά και να συζητά διάφορες κρατικές υποθέσεις. Εκείνη τη Κυριακή όμως δε τηλεφώνησε. Παραξενευτήκαμε, αλλά θεωρήσαμε πως ίσως δεν είχε κέφι. Τη Δευτέρα η απορία, μεταβλήθηκε σε σοβαρή ανησυχία. Κι αυτό γιατί κάθε Δευτέρα κατέβαινε πάντα στη πόλη. Το απόγευμά μας κάλεσε ο αρχηγός της φρουράς και μας πληροφόρησε πως ο Στάλιν είναι άρρωστος. Όλοι, ο Μπέρια, ο Μπουλγκάνιν, ο Μαλένκωφ κι εγώ, τρέξαμε γρήγορα στο Κούντσεβο να τον επισκεφτούμε. Η εγκεφαλική αιμορραγία τον είχε χτυπήσει άσχημα, με επακόλουθο να παραλύσουν το μπράτσο του, το ένα του πόδι και η γλώσσα του. Ξενυχτήσαμε για τρεις συνεχείς μέρες στο πλευρό του. Αλλά δε ξανασηκώθηκε. Κάποια στιγμή έδειξε να συνέρχεται. Μπήκαμε στη καμαρά του. Μια νοσοκόμα του έδινε τσάϊ μ' ένα κουταλάκι. Μας κοίταξε περ - λυπος και προσπάθησε ν' αστειευτεί δείχνοντας μας με το γερό χέρι έναν πίνακα πάνω απ' το κεφάλι του. Σ' αυτόν υπήρχε η εικόνα ενός κοριτσιού που τάζε ένα αρνάκι. Ήθελε να μας δείξει το μέγεθος της αδυναμίας του... Ύστερα τον αφήνουμε μόνο και βγαίνουμε έξω... Κάποια στιγμή μας ειδοποιεί ο γιατρός να τρέξουμε γιατί ο Στάλιν πέθανε... Τον βλέπουμε ακίνητο στο πάτωμα. Αμέσως ο Μπέρια κραυγάζει γελώντας. «Ζήτω... Πέθανε ο τύραννος». Γονατίζω πλάι στο Στάλιν. Βλέπω ν' ανοίγει το ένα του μάτι. «Δεν είναι νεκρός» λέω. Σηκώνομαι και λέω στους άλλους να βγούμε έξω ώσπου να έρθουν οι γιατροί. Πράγματι, βγήκαμε όλοι εκτός του Μπέρια. Αυτός έμεινε μαζί του. Όταν φτάσαν οι γιατροί ο

*Στη Σοβιετική επιθεώρηση «Νόβυ Μίρ» (Ιούνιος-Ιούλης 1965).

*«Les grandes enigmes Historiques de notre temps» τομ. 10 σελ. 177.

Στάλιν είχε ήδη ξεψυχήσει... Έκλαψα... Πιστεύω πως του οφείλαμε τα πάντα. Έμοιαζε με τον Μεγάλο Πέτρο. Όπως κι εκείνος, πολέμησε τη βαρβαρότητα με τη βαρβαρότητα. Ήταν ένας μεγάλος άντρας...».

Αν αξίζει το κόπο να υπογραμμιστεί κάτι απ' αυτή τη γεμάτη «τύψεις» αφήγηση, είναι πως τη στιγμή που ο Στάλιν ξεψυχάει, βρίσκονται πλάι του όλα τα μέλη του ΠΓ. Η επίσημη εξήγηση για «εγκεφαλική αιμορραγία», ελάχιστα συντελεί στην αποσαφήνιση των αιτίων του θανάτου του.

Μα ας εξετάσουμε καλύτερα τα γεγονότα απ' την αρχή.

Στις 3 Γενάρη του 1953 μια επίσημη ανακοίνωση πληροφορούσε τον Σοβιετικό λαό πως συνελήφθηκαν εννιά καθηγητές της Ιατρικής*. Όλοι τους υπηρετούσαν σαν οικογενειακοί γιατροί της καθοδηγητικής ομάδας στο Κρεμλίνο. Η κατηγορία τους ήθελε πράκτορες των Αμερικανικών και Βρεταννικών μυστικών υπηρεσιών ειδικά, του διεθνούς σιωνισμού γενικότερα. (Οι περισσότεροί τους ήσαν Εβραίοι). Η κατηγορία που τους αποδόθηκε, ήταν η δολοφονία δυό ηγετών του κόμματος, των Ζντάνωφ Σερμπακώφ, καθώς επίσης και οι απόπειρες δολοφονίας των στραταρχών, Βασιλιέφσκυ, Γκοβόρωφ, Κόνιεφ, Στεμένκο κ.ά. Οι καθηγητές, «οι δολοφόνοι με τις άσπρες μπλούζες» όπως ονομάστηκαν απ' τους ξένους ανταποκριτές, ανήκαν σε μια σιωνιστική οργάνωση τον «Αρμό» που έδρευε στις ΗΠΑ.

Κανείς δε ξεγελιόταν. Η υπόθεση των γιατρών αποτελούσε το έναυσμα για ένα νέο κύμα διώξεων. Η παρουσία τους στο Κρεμλίνο ήταν μια άμεση ένδειξη για τη ταυτότητα των «θυμάτων» τους. Φαινόταν καθαρά πως οι υποκινητές της συννομωσίας θα έπρεπε να αναζητηθούν στα μέλη του ΠΓ. Ακόμα, την άποψη αυτή ενίσχυε και το εξής: Σ' όλες ανεξαίρετα τις παλιές δίκες αναφερόταν στο κατηγορητήριο ότι οι κατηγορούμενοι σχεδίαζαν την εξόντωση των τάδε ηγετών του κόμματος. Συνήθως ο «τιμητικός κατάλογος» των «υποψήφιων θυμάτων» περιλάμβανε όλα τα μέλη του ΠΓ. Ο καταπληκτικός όμως νεωτερισμός της υπόθεσης των καθηγητών, ήταν πως δε κατηγορούνταν για απόπειρα δολοφονίας κανενός

*Οι Βινογκράντωφ, Κόγκαν, Ρώσιν, Γεγκόρωφ, Φέλμαν, Έτινγκερ, Γκρινστάιν, Βόλσι, Μαγιόρωφ.

μέλους του ΠΓ. (οι Ζντάνωφ, Σερμπακώφ, ήσαν νεκροί πολύ καιρό πριν). Η κατηγορία τους ήταν ότι σχεδίαζαν τη δολοφονία των επικεφαλής των ενόπλων δυνάμεων, μόνο. Η μόνη ερμηνεία που χωρούσε είναι πως το ΠΓ επεξεργαζόταν κάποιο πραξικόπημα σε βάρος του Στάλιν και του σταλινοκρατούμενου στρατού. Το γεγονός επαληθεύτηκε μερικές μέρες ύστερα απ' τη δολοφονία του Στάλιν. Ο επικεφαλής της «Υπηρεσίας αναζητήσεων του τμήματος Ασφάλειας του Κράτους για τη προστασία των Ηγετών», στρατηγός Ρουμικό εκτελείται. Λίγο καιρό αργότερα εκτελείται κι ο διαδοχός του στην ίδια θέση, στρατηγός Βλοντζιμίρσκυ....³³¹ Στις 17 του Φλεβάρη δυό βδομάδες δηλαδή πριν το θάνατο του Στάλιν, η «Ισβέστια» αναγγέλλει τον «ξαφνικό θάνατο» του αρχηγού της «Υπηρεσίας ασφάλειας της διοίκησης του Κρεμλίνου» στρατηγού Κοσύνκι.... Συνδιαζόμενα όλ' αυτά με τις απόπειρες δολοφονίας των στραταρχών Βασιλιέφσκυ, Γκοβόρωφ, Κόνιεφ κ.λ.π. γίνεται φανερό πως υπάρχει σε πλήρη κίνηση ένα σχέδιο που στρέφεται ενάντια των ηγετών του στρατού. Πρέπει νάναι πολύ κακόπιστος κανείς για να μη παραδεχτεί το οφθαλμοφανές γεγονός.

Στη μυστική του έκθεση στο 20 συνέδριο ο Κρούστσεφ θα προσπαθήσει να θολώσει τα νερά με λόγια σαν τα παρακάτω: «...Η συννομωσία των γιατρών υπήρξε μόνο στη φαντασία του Στάλιν. Απλά κάποια γιατρίνα, η Τιμασσούκ, ωθήθηκε από ξένες προς το κόμμα δυνάμεις να γράψει στον Στάλιν ότι ορισμένοι γιατροί εφαρμόζουν ακατάλληλες μεθόδους. Αμέσως ο Στάλιν διέταξε τη σύλληψη των γιατρών, υποδεικνύοντας μάλιστα και τον τρόπο ανακρίσεώς τους. Υπόδειξε ότι ο καθηγητής Βινογκράντωφ, θα έπρεπε να αλυσοδεθεί και να βασανιστεί. Κάλεσε τον πρώην υπουργό Ασφαλείας σ. Ιγνάτιεφ, και τον επιφόρτισε να αποσπάσει ομολογίες «Αν δε πετύχεις ομολογίες – του είπε – θα σε κοντύνω κατά ένα κεφάλι»... Όταν τα μέλη του ΠΓ λάβαμε τα πρακτικά των ομολογιών, καταλάβαμε αμέσως πως είναι 100% χαλκευμένες. Όταν μας τα παράδινε, ο Στάλιν είπε. «Είστε στραβοί σαν τυφλοπόντικες. Δε γνωρίζετε τον εχθρό. Τι θα γίνει όταν δε θάμαι εδώ;

331. «Les grandes énigmes historiques de notre temps» τομ. 10 σελ. 183.

Θα καταστρέψετε τη χώρα»³³².

Ας αφήσουμε τον Κρούτσεφ να λέει τα δικά του κι ας επιστρέψουμε στα αληθινά συμβάντα. Δυό είναι οι πλέον διαδοσμένες εκδοχές για τον τρόπο δολοφονίας του Στάλιν. Η πρώτη που προέρχεται απ' τον Μπέρια* έχει ως εξής: «Στη «ντάτσα» του Στάλιν στο Κούντσεβο υπήρχαν 8 πανομοιότυπα δωμάτια. Στη κάθε κρεμάστρα δεκάδες ολόϊδων στολών. Σ' ένα απ' αυτά μάλλον, ο Στάλιν συγκαλεί το Πρεζιντίουμ. Ημερομηνία: 1η του Μάρτη. Θέμα: η συνομωσία των «άσπρων μπλουζών». Ο Λάζαρος Καγκάνοβιτς, ο υπέργνηρος πεθερός του Στάλιν* ζητά οργισμένος να σταματήσουν οι ανακρίσεις. Ο Στάλιν αρνείται. Τότε ο Καγκάνοβιτς σκίζει τη κομματική του ταυτότητα και τη πετάει στο πρόσωπο του Στάλιν. Κατάπληκτος ο τελευταίος τρέχει να χτυπήσει τα «κουδούνια εκτάκτου ανάγκης». Ξαφνικά όμως ανατρέπεται και πέφτει λιπόθυμος. Ο Μολότωφ ανοίγει ένα ντουλαπάκι και βγάζει ένα μπουκάλι κονιάκ. Γεμίζει ένα ποτήρι και το προσφέρει στον Στάλιν που το πίνει μηχανικά. Ο Στάλιν είναι χαμένος. Κι αυτό γιατί το κονιάκ που ήπια ήταν δηλητηριασμένο. Το είχε εκεί για να δολοφονεί τους ανεπιθύμητους...»³³³

Πρόκειται αναμφισβήτητα για μια «σατανιστική» εκδοχή, κατασκευασμένη 100%. Μ' αυτή ο πραγματικός δολοφόνος το J Στάλιν, ο Μπέρια, προσπαθεί να δικαιολογηθεί γι' αυτό που J ήδη του καταλογίζουν. Γι' αυτό που λίγες μέρες αργότερα θα εκτελεστεί. Το ενδιαφέρον είναι ότι δοκιμάζει να στρεβλώσει τα γεγονότα και να συγκαλύψει τους αληθινούς συνενόχους του, λέγοντας πως είναι ο Καγκάνοβιτς που σκίζει τη ταυτότητα προκαλώντας έτσι τον Στάλιν. Η αλήθεια είναι πως τη πράξη αυτή τη κάνει ο Βοροσίλωφ. Μας το αποκαλύπτει ο Σοβιετικός πρεσβευτής στη Βαρσοβία Πονομαρένκο. Η μαρτυρία του δημοσιεύτηκε στις 7 του Ιούνη 1957, απ' τον Michel Kordé στη «France-Soire»: Σύμφωνα με τον Πονομαρένκο λοιπόν, είναι ο Βοροσίλωφ που σκίζει τη ταυ-

*Σε σημείωμά του σε «έμπιστα» πρόσωπα των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης.

*Είχε παντρευτεί σε τρίτο γάμο τη κόρη του, Ρόζα.

332. N. Kroutchev «Stalin's dethronement» London 1963 σελ. 39.

333. «Les grandes enigmes historiques de notre temps» τομ. 10 σελ. 171.

τότητα του κόμματος, λέγοντας: «Αν γίνει κάτι παρόμοιο* δε θέλω να είμαι μέλος ενός τόσο ατιμασμένου κόμματος».

Υπάρχει ένα γεγονός που τεκμηριώνει την άποψη πως ο Βοροσίλωφ είναι ο αληθινός πρωταγωνιστής του επεισόδου. Απ' τα 1938 ήδη, ο Τρότσκι αναλύοντας τη πολιτική κατάσταση της ΕΣΣΔ εντοπίζει στον Βοροσίλωφ τον αρχηγό της αντιπολιτευόμενης στον Στάλιν, τάσης³³⁴. Ας σκεφτούμε έτι ο Τρότσκι διαθέτει έμπιστους πληροφοριοδότες μέσα στην ίδια την ΕΣΣΔ.

Όσο αφορά τον Μπέρια όλα τα διαθέσιμα στοιχεία τον εμφανίζουν δολοφόνο του Στάλιν. Ο Ζορές Μεντβέντεφ³³⁵ τον εμφανίζει να επεμβαίνει στα 1941 και να εξασφαλίζει «ανθρώπινες συνθήκες διαβίωσης» στον καταδικασμένο για «αντισοσιαλιστική δράση» καθηγητή Βαβίλοφ. Ο Μεντβέντεφ μας πληροφορεί ότι ο Μπέρια διαφώνησε με τη κατάδίκη του καθηγητή σε θάνατο κι ότι διατήρησε μαζί του μυστική αλληλογραφία. Παρόμοιες πράξεις βέβαια, έρχονταν σε σύγκρουση με τις επίσημες αποφάσεις του κόμματος.

Ένα άλλο στοιχείο που συνηγορεί ενάντια στον Μπέρια, είναι και τούτο: Ο Κρούτσεφ τον κατηγορεί πως είχε ετοιμάσει σχέδιο αποχώρησης των Σοβιετικών απ' το Βερολίνο και την Ανατολική Γερμανία³³⁶. Ο γραμματέας της Κ.Ο στο Ανατ. Βερολίνο Μπράντ που διέφυγε στη Δύση, επιβεβαιώνει τα λόγια του Κρούτσεφ για το σχέδιο του Μπέρια³³⁷.

Κι ο Κρούτσεφ; Ποιος είναι ο δικός του ρόλος;

Μια λεπτομερής ανάλυση των στοιχείων μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως ο Κρούτσεφ εμφανίζεται σαν η κεντρική λύση στο κόμμα.

Απ' ότι φαίνεται, αντέδρασε η Κ.Ε. Το ζήτημα τώρα έπαιρνε σοβαρές διαστάσεις για τους πραξικοπηματίες. Ενέργησαν

*Υποτίθεται ότι πρόκειται για την εκτόπιση του Εβραϊκού πληθυσμού της ΕΣΣΔ στο Μπιρομπιτζάν της Κεντρικής Ασίας, προκειμένου να δημιουργηθεί μια «Αυτόνομη Εβραϊκή Δημοκρατία».

334. Τρότσκι «Στάλιν» σελ. 689.

335. Zores A. Medvedev «The rise and fall of T.D. Lysenko» ed. Columbia University Press, New York 1969, σελ. 118.

336. N. Kroutchev «Stalin's dethronement» σελ. 41.

337. Βλ. Το άρθρο του H. Brand στο περιοδικό «Revue» τον Οχτώβρη του 1959 «Public's revolt in East German in 17 June 1953».

κεραυνοβόλα και κατάπνιξαν τις πιθανές αντιδράσεις στο στρατό, εκτελώντας τους στρατηγούς Ρυουμίκι, και Βλοντζιμίρσκυ. Πως όμως θα εξουδετέρωναν μια έκτακτη συνεδρίαση της ΚΕ; Τα μηνύματα δυσaréσκειας πληθαίνουν. Το τρίτο σημαντικότερο μέλος της συνομοσίας, ο Μαλένκωφ, προσπαθεί με αστραπιαίες κινήσεις να εδραιώσει τη πεποίθηση της αλλαγής. Μιλάει για «νέα πορεία του Σοβιετικού έθνους» κλ. Στις 27 του Μάρτη, προχωρεί στη σημαντικότερη κίνηση. Με τη συνεργασία του Βοροσίλωφ, που υπογράφει σαν αρχηγός του κράτους, εκδίδει μια ανακοίνωση με την οποία παραχωρείται μια μεγάλη αμνηστία. Σύμφωνα μ' αυτή απελευθερώνονται αυτόματα, ανεξάρτητα απ' τη ποινή που εκτίουν, οι έγκυες γυναίκες, οι μητέρες με παιδιά κάτω των δέκα ετών, οι νέοι και οι νέες κάτω των δεκαοχτώ, οι γέροντες, καθώς και όσοι εκτίουν ποινή φυλάκισης κάτω των πέντε χρόνων. Όπως πολύ σωστά παρατήρησαν την επόμενη κι όλες μέρα οι ξένοι ανταποκριτές, η απόφαση, τείνει να εμφανίσει το θάνατο του Στάλιν σαν ευτυχισμένο γεγονός. Παράλληλα οι πραξικοπηματίες μ' επικεφαλής τον Κρούσσεφ, επιτίθενται ολοένα και περισσότερο στη «λατρεία των μεγάλων αντρών». Στις 28 του Απρίλη ο παλιός μπολσεβίκος Τ.Ι. Πετρόφσκυ, θύμα των προηγούμενων εκκαθαρίσεων παρασημοφορείται, με το παράσημο του «Κόκκινου Αστέρα», με την ευκαιρία της 73ης επέτειου των γενεθλίων του. Δυό βδομάδες πρωτύτερα, ο Μπέρια διατάζει τη σύλληψη του προσωπικού φίλου και συμπατριώτη του Στάλιν, Ρουκζαντέ³³⁸

Υπουργός Ασφαλείας στη Δημοκρατία της Γεωργίας ο Ρουκζαντέ, θεωρείται σαν εχθρός του Μπέρια. Στα 1952 τον είχε καταγγείλλει στον Στάλιν σα τον αυτουργό κάποιας συνομοσίας. Άλλο ένα στοιχείο δηλαδή για την άποψή μας.

Αλλά σύντομα οι πραξικοπηματίες υποχρεώνονται να κάνουν πίσω. Σίγουρα αντέδρασε η ΚΕ και η βάση του κόμματος. Αργότερα θα γίνει λόγος για ένα υπόμνημα Γεωργιανών, όπου κατηγορούνταν οι Κρούσσεφ, Μπουλγκάνιν, ότι διέταξαν κάποιους γιατρούς να δολοφονήσουν με ένεση τον Στάλιν. Φαίνεται πως οι φήμες για δολοφονία διαδίδονται μέρα

338. «Στάλιν» ed. Mondadori σελ. 174.

με τη μέρα. Και το κυριότερο: όλες οι εκδοχές έχουν μια κοινή πάνω κάτω βάση³³⁹. Φαίνεται επίσης πως οι υποψίες συγκεντρώνονται στο πρόσωπο του Μπέρια. Τρομοκρατημένοι οι πραξικοπηματίες ανακαλύπτουν τη λύση. Θα εκτελέσουν τον Μπέρια. Έτσι θα εμφανιστούν σαν οι θεματοφύλακες και συνάμα εκδικητές του Σταλινισμού. Ο τρόπος που εκτελείται ο Μπέρια μοιάζει με τις πιο «παλαβές» μεσαιωνικές διηγήσεις. Ο Κρούσσεφ τον αποκαλύπτει στον Γάλλο σοσιαλιστή γεροϋσιαστή Pier Kommen, όταν ο τελευταίος επισκέφτηκε τη Μόσχα επικεφαλής μιας αντιπροσωπείας του κόμματός του. «Ελάχιστο διάστημα μετά τον θάνατο του Στάλιν – αφηγείται ο Κρούσσεφ – εμείς, τα μέλη του Πρεζίντιουμ, αρχίσαμε να παίρνουμε διάφορες πληροφορίες, ότι ο Μπέρια προετοίμαζε κάποιο πραξικόπημα. Τον παρακολουθήσαμε, και διαπιστώσαμε ότι ήταν αλήθεια. Αμέσως οργανώσαμε μια σύσκεψη του Πρεζίντιουμ, στην οποία μετείχε κι ο Μπέρια. Του παρουσιάσαμε όλα τα ντοκουμέντα που διαθέταμε. Αιφνιδιάστηκε και δεν ήξερε τι ν' απαντήσει. Τον κλειδώσαμε σ' ένα γραφείο του Κρεμλίνου και αρχίσαμε ν' αναζητούμε τον τρόπο τιμωρίας του. Η θέση μας ήταν εξαιρετικά δύσκολη γιατί δεν διαθέταμε οικονομικά στοιχεία που να δείχνουν ατράνταχτα την ένοχό του. Επειδή όμως αφ' ενός είμαστε βέβαιοι για την ενοχή του, κι αφετέρου δεν είχαμε τις απαραίτητες μαρτυρίες για να τον δικάσουμε δημόσια, αποφασίσαμε να τον τουφεκίσουμε αμέσως...»³⁴⁰

Αυτό που προκύπτει απ' τις φλυαρίες του Κρούσσεφ, είναι πως ο Μπέρια τουφεκίστηκε σχεδόν αναίτια. Αν υπήρχε συνομοσία δε θα χάνανε την ευκαιρία να τον παραπέμψουν σε δίκη, προβάλλοντας παράλληλα την ικανότητά τους. Άλ-

339. Βλέπε πχ. την αφήγηση του Έρεμπουργκ στον Jean-Paul Sartre («Corriere della Sera» 2 Ιουνίου 1964). Σύμφωνα με τον Έρεμπουργκ που σημειωτέον αναφέρει κι αυτός τα περί σκισίματος ταυτότητας κλπ. – ο Στάλιν έπεσε θύμα κανονικής σκευωρίας... Τα τηλέφωνα που συνέδεαν το γραφείο του με τη προσωπική του φρουρά είχαν κοπεί. Οι συνομώτες είχαν ειδοποιήσει φιλικά προσκείμενα στρατιωτικά τμήματα να καταλάβουν το Κρεμλίνο αν δεν έβγαιναν σε μια προκαθορισμένη ώρα. Αυτό είναι σωστό. Η κατάληψη της Μόσχας από μονάδες της ΝΚΒΔ μέσα σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα δείχνει πως υπήρχε ένα καλά οργανωμένο σχέδιο.

340. «Les grandes enigmes historiques de notre temps» τομ. 10 σελ. 190.

λωστε το ομολογεί κι ο ίδιος. «Δεν είχαμε μαρτυρίες», λέει. Το ότι δεν τον πέρασαν από δίκη, σημαίνει πως φοβόντουσαν κάποιες αποκαλύψεις του. Έπειτα, αν παραδεχτούμε πως ο Μπέρια οργάνωνε πραξικόπημα, πως επέτρεψε στον εαυτό του να πέσει έτσι εύκολα στη φάκα; Πολύ απλά, δε φαντάστηκε το κάζο που του είχαν σκαρώσει πίσω απ' τη πλάτη του.

Πήγε στη συνεδρίαση, βέβαιος ότι έχει να κάνει με φίλους».

Η εκτέλεση του Μπέρια, βοήθησε να κοπάσει κάπως ο θόρυβος. Αλλά δε φτάνει. Η δυσαρέσκεια που κουφοβράζει στο κόμμα, γίνεται απ' όλους αντιληπτή. Ο Κρούστσεφ οργώνει τη Σοβιετική περιφέρεια, βγάζοντας πύρινους λόγους ενάντια στους «λυσσασμένους σκύλους του καπιταλισμού» όπως ο Μπέρια. Ταυτόχρονα μιλάει συνέχεια υπέρ της εκβιομηχάνισης, καυτηριάζοντας όσους θέλουν να δώσουν προτεραιότητα στη παραγωγή καταναλωτικών αγαθών. Ένας απ' αυτούς είναι κι ο πρωτοστατήσας στη δολοφονία του Στάλιν, Μαλένκωφ. Με άλλα λόγια ο Κρούστσεφ διατρανώνει τη πίστη του στη Σταλινική γραμμή πλεύσης.

Στην επέτειο των 75 χρόνων απ' τη γέννηση του Στάλιν, στις 21 του Δεκέμβρη 1954, οργανώνονται θεαματικοί εορτασμοί. Όλος ο τύπος υμνεί τον «μεγάλο πατέρα των λαών». Γίνονται παρελάσεις, εκφωνούνται λόγοι, κ.λ. (Η προηγούμενη επέτειος είχε περάσει περίπου στα μουγκά...). Είναι φανερό πως όλ' αυτά στρέφονται ενάντια στον δεύτερο βασικό υπεύθυνο της δολοφονίας του Στάλιν, τον Μαλένκωφ. Η βάση του κόμματος έχει στριμώξει άγρια τους πραξικοπηματίες. Αυτοί με τη σειρά τους κάνουν ότι τους είναι möglich για να αποκτήσουν «σταλινικά εύσημα».

.....

Πότε άρχισε να σχηματοποιείται η συνομωσία ενάντια στη ζωή του Στάλιν; Ή μάλλον, ποιά υπήρξαν τα συμβάντα που μας επιτρέπουν να χαράξουμε κάποιες οριοθετήσεις;

Απ' ότι μαρτυρούνε τα διαθέσιμα στοιχεία, η κατάσταση αποκρυσταλλώνεται στα 1948 πάνω στην εξής διαφωνία. Πολιτική κατανάλωσης ή ανασυγκρότησης σε εθνικό-βιομηχανικό επίπεδο; Ο Στάλιν τάσσεται με τη δεύτερη θέση. Αυτό που πι ρέχει υποστηρίζει, είναι να ξαναστήσουμε όρθια τη

Σοβιετική Βιομηχανία. Έτσι και μόνο έτσι, θα δημιουργήσουμε την απαραίτητη υποδομή για μια μελλοντική καλυτέρευση του βιοτικού επιπέδου. Μια καταναλωτική πολιτική αντίθετα, θα είχε σαν αποτέλεσμα την αποτελμάτωση της ΕΣΣΔ στα συντρίμια της*.

Οι διαφωνούντες με τη παραπάνω θέση, συσπειρώνονται γύρω απ' τον πρόεδρο της Κρατικής Επιτροπής Σχεδίου της ΕΣΣΔ, καθηγητή Βοζνιεσένσκι. Σε μια μελέτη³⁴¹ του που εκδόθηκε στα 1948, ο καθηγητής, υπερασπίζεται την αυτονομία των οικονομικών όρων. Κατά τη γνώμη του προείχε η αναθέρμανση του νόμου της αξίας, των τιμών της αγοράς και της σπιτικής οικονομίας. Τις απόψεις του δέχτηκαν και οι οικονομολόγοι Ντ. Γιαροσένκο και Ν. Νότκιν. Ο Στάλιν κατέκρινε άγρια τις απόψεις τους. Ο Βοζνιεσένσκι συνελήφθη και εκτελέστηκε στα τέλη του 1949. Αθελά του ο Κρούστσεφ μας πληροφορεί ότι τόσο αυτός όσο κι ο Μαλένκωφ στάθηκαν στο πλευρό του καθηγητή στη διαμάχη του με τον Στάλιν. Στη μυστική του έκθεση στο 20 συνέδριο αναφέρει πως επισκέφτηκαν τον Στάλιν, προκειμένου να μεσολαβήσουν για έναν συναδελφό του. «Ο Βοζνιεσένσκι – ούρλιαξε ο Στάλιν – ξεμασκαρεύτηκε. Εκτελέστηκε σήμερα το πρωί σαν εχθρός του λαού. Μου λέτε τώρα ότι είστε κι εσείς εχθροί του λαού;» Αυτό δείχνει πως η εκτέλεση του καθηγητή δεν οφείλεται στη «ψυχοπάθεια» του Στάλιν και μόνο. Τα μέλη του ΠΓ βρίσκονταν πίσω απ' τους οικονομολόγους. Ο πάντα άριστα πληροφορημένος Deutscher το παραδέχεται. «Ύστερα απ' την απάντηση του Στάλιν – γράφει – η μόνη λύση που απόμεινε στον Κρούστσεφ και στους συντρόφους του, ήταν να συγκαλέσουν το ΠΓ σε έκτακτη συνεδρίαση. Κάτι τέτοιο όμως θα σήμαινε ανοιχτή εξέγερση. Δε τόλμησαν να προχωρήσουν. Γνώριζαν

*Μετά τη δολοφονία του Στάλιν παρουσιάζεται μια πρωτοφανής σε μέγεθος καμπάνια υπέρ της αντισταλινικής οικονομικής άποψης. Στα πλαίσια αυτής της Καμπάνιας τοποθετείται και η επιστολή των τριών Σοβιετικών Επιστημόνων Ζαχάρωφ, Τούρτσιν και Μεντβιέντιεφ προς τη Κ.Ε. που δημοσιεύεται απ' όλον τον Σοβιετικό τύπο. Οι τρεις επιστήμονες καταγγέλλουν τα υπολείμματα σταλινικής αυθαιρεσίας στον οικονομοτεχνικό τομέα. βλ. T. Garrett «Soviet themes» New York 1969.

341. Ν. Βοζνιεσένσκι «Η πολεμική βιομηχανία στην ΕΣΣΔ τη περίοδο του εμφύλιου πόλεμου» Νέα Υόρκη 1951.

πως θα ανατρέπονταν πριν ακόμα επιχειρήσουν το παραμικρό»³⁴². Μόνη ελπίδα λοιπόν η δολοφονία...

Αλλά η διαμάχη δε καταλάγιασε με την εκτέλεση του Βοζνιεσένσκι. Τα μέλη του ΠΓ επιχειρούν τον Νοέμβρη του 1951 μια αντεπίθεση. Παροτρύνουν δυό οικονομολόγους, τους Α.Β. Σάνιν και Β.Γκ. Βέντσερ, να προτείνουν τη πώληση των πάγιων μέσων παραγωγής απ' το κράτος στα Κολχόζ. Η εναρμονισμένη με τα καλέσματά της «καταναλωτικής πολιτικής» πρόταση, απόβλεπε στον αιφνιδιασμό. Πριν δηλ. προλάβει ο Στάλιν ν' αντιδράσει να συγκληθεί το ΠΓ και να την αποδεχτεί. Όμως ο Στάλιν αντέδρασε ταχύτατα. Με δηλώσεις του στον τύπο, την ίδια κιόλας μέρα, απόρριψε ασυζητητί μια τέτοια προοπτική³⁴³. Αξίζει να σημειωθεί πως η πρόταση των Σάνιν-Βέντσερ, θα εφαρμοστεί ακέραια 5 χρόνια αργότερα απ' τον Κρούστσεφ*.

Όπως με αναμφισβήτητο τρόπο μας μεταδίδουν τα ίδια τα γεγονότα, η συνομωσία ενάντια στον Στάλιν έχει διεθνείς διακλαδώσεις. Δε μπορεί λ.χ. να θεωρηθεί τυχαίο το γεγονός ότι οι δίκες που γίνονται εκείνη την εποχή στις «σοσιαλιστικές» χώρες, αφορούν έμμεσα το αντικείμενο της διαμάχης στην ΕΣΣΔ. Στη δίκη της Πράγας π.χ. η κατηγορία ενάντια στον Σλάνσκι και τους «υπόλοιπους ηγέτες του συνομωτικού

*Πάνω στο θέμα, θα πρέπει να επισημάνουμε και τα εξής: Ο μέσος όρος ανάπτυξης της Σοβιετικής Οικονομίας ανάμεσα στα 1945-55 άγγιξε τα 9% το χρόνο. βλ. W.S. Nutter «The structure and Growth of Soviet Industry. A comparison with United States» σελ. 118. Αντίθετα απ' το 1955 έως και στα 1960 ο δείκτης ανάπτυξης σκάλωσε στα 6%, ενώ υπάρχουν βάσιμες υποψίες ότι έκτοτε υποχώρησε κι άλλο. βλ. R.W. Campbell «Soviet Economic Power» ed. Houghton and Mifflin Co., Boston 1960 σελ. 51. Το πρόβλημα αντιμετωπίστηκε απ' τη κρουστσεφική ηγεσία με σπασμωδικές κινήσεις. Μία απ' αυτές στάθηκε και η εισαγωγή των «κινήτρων». (πριμ εργασίας). Για τον εργάτη που ανέβαζε την απόδοση του από 1% έως 10% η αντίστοιχη αύξηση στη κατ' αποκοπή αμοιβή του έφτανε στα 100%. βλ. B. A. Javits «A Comparison of Incentives in the Economic System of the United States and Soviet Russia» ed Congr. Conn. Papers. σελ. 343. Οι κοινωνικοί αντίκτυποι αυτής της πράξης υπήρξαν τεράστιοι κι αυτό γιατί, όπως είναι ευνόητο, η ελαστικότητα του θεσμού άλλο δεν έκανε απ' το να δημιουργήσει μια νέα τάξη προνομιάων κι να οξύνει σε φοβερά μεγάλο βαθμό τις ήδη τεταμένες σχέσεις παραγωγής.

342. I. Deutscher «Στάλιν» τομ. II σελ. 563.

343. Οι απόψεις του Στάλιν πάνω στο θέμα εκφράζονται στο έργο του «οικονομικά προβλήματα του σοσιαλισμού στην ΕΣΣΔ»

κέντρου», είναι πως προσπαθούσαν να σαμποτάρουν την ομαλή ροή εμπορευμάτων στην ΕΣΣΔ. Αγνοώντας τις υπάρχουσες συμφωνίες, απαιτούσαν απ' αυτήν τιμές κατά πολύ μεγαλύτερες απ' τις τρέχουσες τιμές της παγκόσμιας αγοράς. Αντίθετα πουλούσαν τα ίδια ακριβώς εμπορεύματα στις καπιταλιστικές χώρες με τιμές κυριολεκτικά εξευτελιστικές*³⁴⁴. Αν συσχετίσουμε την αποψή μας με το ότι ο Μπέρια αλληλογραφούσε με «φίλους» απ' τις «σοσιαλιστικές» χώρες³⁴⁵, καταλήγουμε σε χειροπιαστά συμπεράσματα.

.....

Στις 14 του Φλεβάρη του 1955 αρχίζει τις εργασίες του στη Μόσχα το 20 συνέδριο του ΚΚΣΕ. Η λατρεία του Στάλιν βρίσκεται στο απογειό της. Πρόκειται για ένα πρωτόγνωρο γεγονός. Ο λαός της ΕΣΣΔ έχει επιβάλλει στους έκπληκτους πραξικοπηματίες τη Σταλινική λατρεία. Τα επαινετικά για τη «μεγάλη προσωπικότητα» του Στάλιν σχόλια, διαδέχονται τόνα-τάλλο στις «Πράβδα», «Ισβέστια». «...Η φλόγα των λόγων του σ. Στάλιν, θα καίει αιώνια σε εκατομμύρια καρδιές», γράφει στα τέλη του Δεκέμβρη η «Ισβέστια». Με το άνοιγμα του συνέδριου όμως, μια περιεργή σιωπή καλύπτει τ' όνομα του Στάλιν. Δεν αναφέρεται παρά μια μόνο φορά σε μια ομιλία 100 σελίδων, τη λεγόμενη «Έκθεση δράσης», που διαβάζει ο Κρούστσεφ, όταν ανοίγει την αυλαία του συνέδριου.³⁴⁶ Ο σ. Στάλιν που ο θάνατος τον άρπαξε απ' τις τάξεις μας...»³⁴⁷ Τη συνομωσία σιωπής διακόπτουν δυό λόγοι ξένων αντιπροσώπων: του Κινέζου στρατάρχη Σου-Τεχ, και το Mauris Torez. Κι οι δυό τους εκφωνούν δυό μικρούς ύμνους «στη μνήμη του μεγάλου ηγέτη των λαών». ³⁴⁸ Το παράδειγμά τους ακολουθεί σε λίγο κι ο Καγκάνοβιτς. Εξυμνεί κι αυτός τον «μεγάλο αρχηγό της παγκόσμιας εργατικής τάξης».

*Για μια εκτίμηση των εμπορικών σχέσεων ΕΣΣΔ - Ανατολικής Ευρώπης δες: P.J.D. Wiles «Communist Economists» New York - Washington 1969 σελ. 397 κ.ε.

344. Βλ. Arthour. Landon «Confession» London 1975 3η εκδ.

345. όπως π.χ. ο διαφυγών στη Δύση, τέως γραμματέας της Κ.Ο. στον Αν. Βερολίνο Χ. Μπράντ.

346. «Les grandes énigmes historiques de notre temps» τομ. 10 σελ. 197.

347. S. Atkins: «The Journal of 20th convention» New York 1961 σελ. 49-51.

348. στο ίδιο σελ. 55-6.

Είναι ο Μικογιάν που δίνει το πρώτο πλήγμα στη μνήμη του Στάλιν. Ο λόγος του στρέφεται αποκλειστικά ενάντια στους «ήρωες» και τη κάθε είδους προσωπολατρεία.³⁴⁹ Οι 1.500 αντιπρόσωποι, που τα χειροκροτήματά τους τράνταξαν την αίθουσα όταν αναφέρθηκε το όνομα του Στάλιν, στέκουν τώρα σκεπτικοί. Έχει γίνει πλέον φανερό πως η σιωπή για το νεκρό γραμματέα εγκυμονεί κάτι το εξαιρετικά συνταρακτικό. Ο λόγος του Μικογιάν αποτελεί ένα αδιάψευστο προανάκρουσμα. Ο σεισμός επιφυλάσσεται για τις 25 του Φλεβάρη, τη νύχτα...

Μεσάνυχτα. Με έκδηλη την αγωνία στα πρόσωπα οι 1.500 αντιπρόσωποι βρίσκονται σε μια αγωνιώδη αναμονή... Μόλις πληροφορήθηκαν για κάποια έκτακτη συνεδρίαση... Χωρισμένοι σε μικρές ομάδες σιγοκουβεντιάζουν προσπαθώντας να ερμηνεύσουν την ανακοίνωση που τους καλούσε να μην αποχωρήσουν. Ο Κρούστσεφ ανεβαίνει στο βήμα. Ας ακούσουμε τη γλαφυρή, όσο και αληθινή περιγραφή του Claude Couband. «...Ο Κρούστσεφ αρχίζει με την ανάγνωση μιας υποτιθέμενης «διαθήκης» του Λένιν. Αμέσως μετά το απολιθωμένο ακροατήριο βυθίζεται στο δράμα. Μοιάζει σαν έγκλημα, σαν ιεροσυλία σύλλογική. Ο Κρούστσεφ με τους Σοβιετικούς ηγέτες απ' τη μια, 1.500 συνένοχοι απ' την άλλη. Ο Κρούστσεφ σπάει το είδωλο, το θρυμματίζει, το εξαρθώνει. Το ακροατήριο έχει αφεθεί σε μια γλυκιά υστερία. Χειροκροτούν, υπερθεματίζουν, κλαίνε. Σημειώνονται και λιποθυμίες. Οι κολασμένοι λυτρώνονται. Αυτό είναι: μια λύτρωση, ένας τελετουργικός φόνος...»³⁵⁰

Περισσότερο απ' όλους λυτρώνονται οι πραξικοπηματίες. Ξεκίνησαν ένα αμφίβολης έκβασης εγχείρημα. Στόχος η καθαγίαση της θέσης τους μέσω της συνεδριακής συγκατάθεσης. Δεν ήταν βέβαιοι για τίποτα. Έπρεπε όμως να συντομεύσουν το ξεκαθάρισμα της κατάστασης. Η θέση τους κάθε άλλο παρά ασφαλής κρίνεται. Υπάρχουν άπαρτα Σταλινικά κάστρα. Κυριότερο, ο στρατός. Το τίμημα που αναγκάστηκαν να πληρώσουν προκειμένου να διατηρηθούν στη κορφή ήταν η επαναφορά της «Σταλινικής προσωπολατρίας». Μόνο

σωσίβιο που απόμενε για να σταθεροποιήσουν τη θέση τους και να γλυτώσουν απ' το μόνιμο άγχος μιας πιθανής σταλινικής αντεκδίκησης, ήταν ο κατασταλαγμένος κομματικός μηχανισμός και η ψυχολογία του «πόστου» που αυτός παρήγαγε. Δε λάθεψαν στις προβλέψεις τους. Από πολλές και διασταυρωμένες πηγές, τονίζεται η ανακούφιση που επικράτησε στους σύνεδρους. Ήσαν κι αυτοί «γιοί». Η προσωπικότητα του Στάλιν τους ισοπέδωνε στον ίδιο με τους πραξικοπηματίες βαθμό. Νιώθαν σε τελευταία ανάλυση την ίδια ανασφάλεια.

Για έξι ολόκληρες ώρες ο Κρούστσεφ λέει, λέει, λέει... Κλαίγοντας με λυγμούς «συντρίβει τον μύθο». «Ο Στάλιν δεν ενεργούσε με πειθώ. Του άρεσε να επιβάλλει τις θέσεις του, αξιώνοντας πλήρη υποταγή». «Όποιος δοκίμαζε να παρουσιάσει τη δικιά του άποψη ήταν προορισμένος να εξοντωθεί ηθικά και φυσικά». «Σταθεροποίησε τη χρησιμοποίηση της πιο ωμής καταπίεσης, εξαρθώνοντας έτσι κάθε έννοια επαναστατικής λογικής». «Ο Στάλιν τσάκισε όλους τους κανόνες του Λενινισμού». «Υποχρέωσε το κόμμα και τη Ν.Κ.Β. να εξαπολύσουν μια μαζική τρομοκρατία, τη στιγμή που οι εκμεταλλεύτριες τάξεις είχαν εξαφανιστεί». «Πολλοί τίμιοι αγωνιστές πλήρωσαν με το αίμα τους τη Σταλινική μισαλοδοξία». «Ο Στάλιν δεν ήταν τίποτα' άλλο, παρά ένας νοσηρός εγκληματίας». «Η πατρίδα μας λίγο έλλειψε να καταστραφεί στο πόλεμο, εξαιτίας των λαθών του Στάλιν». «Τον είπανε στρατηγική μεγαλοφυΐα, παρόλο που δεν επισκέφτηκε ποτέ του το μέτωπο». Κι ο κατάλογος συνεχίζεται για πολύ... Η δεύτερη δολοφονία του Στάλιν ολοκληρώνεται. Πλήρωνε για ένα πράγμα και μόνο. Αρνήθηκε να πάψει να εκβιάζει το πεπρωμένο προσφέροντας έτσι στους «γιους» τον τόσο ποθητό εφησυχασμό. Εξακολουθούσε να ανακαλύπτει «εχθρούς του λαού» σκορπώντας δεξιά κι αριστερά την ανασφάλεια. Η όποια θέση κατείχαν τα μέλη της «Nomenclatura» δεν αντιπροσώπευε απολύτως τίποτα. Ήταν ένα σκέτο χαρτί χωρίς κανένα αντίκρουσμα.

.....
Υ.Γ. 1 Στα 1948-1953 ο Τίτο πετάει το γάντι στην ΕΣΣΔ με τον γνωστό τρόπο. Ο Στάλιν βρίζει, απειλεί θεούς και δαίμο-

349. στο ίδιο σελ. 67.

350. «Les grandes enigmes...» όπ. προηγ. τομ. 10 σελ. 198-9.

νες, μα δεν στέλνει τα «στρατεύματα του σύμφωνου της Βαρσοβίας» να επιβάλλουν ένα «ορθόδοξο καθεστώς» στη Γιουγκοσλαβία. Αυτό που έκαναν δηλαδή οι αντισταλινικοί στην Ουγγαρία, στην Τσεχοσλοβακία και στο Αφγανιστάν.

Υ.Γ. 2 Επί τέσσερα μερόνυχτα, 10.000.000 Σοβιετικοί παρελαύνουν μπροστά απ' το βαλσαμωμένο λείψανο του Στάλιν, στον «Οίκο των Συνδικάτων». Τη πρώτη μέρα, κι ενώ η τελετή εξελισσόταν ήρεμα, τεράστια πλήθη άρχισαν να κινούνται αυθόρμητα προς την ερυθρά πλατεία. Ήταν τόσος πολύς ο κόσμος, που οι αρχές τρομοκρατήθηκαν, δεδομένου ότι δεν είχαν προβλέψει τόσο μεγάλη προσέλευση λαού. Αποτέλεσμα; Η αστυνομία πανικοβλήθηκε και συνακόλουθα δημιουργήθηκε χάος: Τα πλήθη άρχισαν να τσαλαπατιούνται και το τέλος της μέρας βρήκε στην Ερυθρά πλατεία πάμπολλους ποδοπατημένους νεκρούς. Άραγε όλ' αυτά τα εκατομμύρια «πείστηκαν» να παρελάσουν απ' το μαυσωλείο έχοντας ο καθ' ένας στη πλάτη του ένα πιστόλι απ' τη G.P.U; Κι όμως υπήρξαν και κάποιοι «μελετητές» που στη προσπάθεια τους να δικαιολογήσουν τα αδικαιολόγητα – στη προκειμένη περίπτωση τα δείγματα λατρείας στο πρόσωπο του Στάλιν – υποστήριξαν έμμεσα κάτι παρόμοιο. Ένας απ' αυτούς, ο Erich Fromm λέει και τα παρακάτω: «...Ο Στάλιν κατόρθωσε την όποια βιομηχανική πρόοδο μ' ένα σατανικό τρόπο. Η απανθρωπιά του και η περιφρόνηση της ανθρώπινης ζωής, όμοια μ' εκείνη του Χίτλερ, επέτυχε τη κυνική διάβρωση της έννοιας ουμανισμός...»* και μπλα-μπλα.

Μήπως, απλώς έκαναν μια βόλτα για να πειστούν ότι ο «τρελλός» είναι νεκρός; Ή, ακόμα χειρότερα, χάρηκαν γι' αυτόν τον θάνατο και βγήκαν στους δρόμους κλαίγοντας να διαδηλώσουν τη χαρά τους;

Ο κάθε αναγνώστης με στοιχειώδη, λογική και αντικειμενικότητα, μπορεί να ερμηνεύσει τις εκδηλώσεις του πλήθους και να βγάλει συμπεράσματα για το πόσο κι αν τον αγαπούσε αυτός ο Λαός.

Υ.Γ. 3 Ο Κρούτσσεφ στη μουσική του έκθεση στο 20ο συνέδριο. «Θα με ρωτήσετε και θάχετε δίκιο σύντροφοι, πως έγινε

* βλ. Erich Fromm «May man prevail?» 1964.

εμείς, άνθρωποι με τόσους αγώνες και δάφνες και σιωπήσαμε μπροστά σε τέτοια ανήκουστα εγκλήματα. Μήπως φοβηθήκαμε; Όχι σύντροφοι, δεν είναι ότι φοβηθήκαμε. Απλά ήταν τόσο μεγάλη η αίγλη του Στάλιν, που ο λαός δε θα μας πίστευε. Αυτή είναι η μοναδική αλήθεια για τη σιωπή μας. Ο Σοβιετικός λαός δε θα παραδεχόταν ποτέ πως είχαν συμβεί τέτοια ανομήματα». ³⁵¹

Υ.Γ. 4 Στις 29 Οκτωβρίου του 1961 (περισσότερο από 8 χρόνια μετά τον θάνατο του Στάλιν) μια ταμπέλα κρεμιέται μπρος απ' το Μαυσωλείο της Κόκκινης Πλατείας: «κλειστό για επιδιόρθωση». Όταν θ' ανοίξει λίγες μέρες αργότερα, το σώμα του Στάλιν δεν θά είναι πια εκεί. Η προσωπολατρεία με δύο θεούς έχει ελαττώματα. Ενώ αντίθετα, είναι φανερό τι πλεονεκτήματα απορρέουν απ' την ύπαρξη μιας και μόνο αυθεντικής θεότητας δηλ. του Λένιν. (Άλλωστε ο μονοθεϊσμός έχει επικρατήσει εδώ και αιώνες. Κι εδώ που τα λέμε, οι Σοβιετικοί είναι πρωτοπόροι και καμιά δύναμη δε θα τους υποχρέωνε να επαναφέρουν τον πολυθεϊσμό). Τώρα, αν αυτή η εκπαράθωση αφορούσε τον πραγματικό δημιουργό της ΕΣΣΔ σαν τέτοιας, είναι πρόβλημα που δεν απασχόλησε σχεδόν κανέναν απ' όσους πρωτοστάτησαν σ' αυτή. (Και μέσα και έξω απ' την ΕΣΣΔ). Οπωσδήποτε η «αποσταλινοποίηση» στοιχειοθέτησε μια απ' τις πιο παράδοξες τραγωδίες της Ιστορίας. Ο αληθινός δημιουργός να καταβαρυνώνεται στο όνομα της μη προσωπολατρείας ενώ ταυτόχρονα ο απλός συνεργός ν' ανυψώνεται στο επίπεδο κρατικού Θεού. Αντίφαση; Μάλλον όχι. Οι παραδοσιακές φόρμες ερμηνεύσης των κοινωνιολογικοψυχολογικών - οικονομικοπολιτικών - ατομικών διεργασιών και καταστάσεων που συνθέτουν ιστορία αποδεικνύονται ανεπαρκείς. Δεν είναι ακόμα η σειρά μας να προτείνουμε μια ολοκληρωμένη προοπτική ανάλυσης της ιστορίας. Θα θέλαμε όμως να επισημάνουμε ένα σημαντικό κατά τη γνώμη μας γεγονός. Εκείνο που φαίνεται καθαρά ότι λείπει απ' όλα ανεξαίρετα τα «συστήματα αναφοράς» είναι η ειλικρίνεια.

351. στο ίδιο σελ. 184.

ΕΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Aaron R. «Eighteen lessons for industrial society».
- Althousser L. «L'ère du Capital» 1 ed. Maspero, Paris.
- Ambetrot W. «Sozialgeschichte der europäischen Arbeiterbewegung».
- Archits D. «Social and financial roots of Stalinism» Belgrade 2 ed. 1975.
- Arkoment S.T. «L'histoire du mouvement socialdémocratique au Kafcasus», 2 ed. Paris 1942.
- Arnold A.Z. «Banks, Credit and Money in Soviet Russia», New York 1937.
- Atkins S. «The journal of 20 convention», New York 1961.
- Beelow N. «Confession» London 1952.
- Bell J. «Lenin», London 1929.
- Beria L. «L'histoire du mouvement bolchevique en Ypercafcasie».
- Bettelhein Ch. «Les luttes des classes en URSS» vol. II ed. Maspero, Paris 1974.
- «La planification Sovietique» ed. Rivière Paris 1946.
- Boukanan G. «Diplomatic memories» London 1923.
- Broué P. «Le parti bolchevique» ed. Minuit, Paris 1963.
- Bruê-Themin: «La revolution et la guerre civil en Espagne».
- Brown E.M.: «Studies about financial offer of shofchoz to USSR's industry» London 1938.
- Burnham J.: «Managerial Revolution» New York 1941.
- Carr E.H.: «The bolshevik Revolution 1917-1923» vol. III, ed. Penguin books, London 1966.
- «The Interregnum» ed. Macmillan, London 1965 «Socialism in one country» vol. II, ed. Macmillan» London 1964.
- Churchil W. «Second World War».
- Cliff T. «State Capitalism in Russia».
- Daniels R.V.: «The conscience of the Revolution: Communist opposition in Soviet Russia» Cambridge 1960.
- Deutscher I.: «Stalin» vol II, ed. «Oxford University Press» London,

1966 sec. ed. Penguin.
 «Trotsky: The armed prophet» ed. Oxford University Press», London 1963.
 «Trotsky: Le prophète désarmé» ed. Julliard, Paris 1964.
 «Trotsky: The prophet outcast» London 1963
 Douglas J.: «The revolution of 1905, or ten ways to pass-away a revolution».
 Elleinstein J.: «L'histoire du phénomène Stalinién» ed. Grasset, Paris 1975.
 «Histoire de l'URSS» vol II ed. Sociales, Paris 1973.
 Essant-Beis: «Staline» Paris 1939 2eme ed.
 Feiling: «The life of Neville Chamberlain» London 1916.
 Foster W. «The History of Three Internationals» London 1973 3rd ed.
 Gathorne-Hardy G.M.: «Brief history of International affairs» London 1948, 2nd ed.
 Garrett T.: «Soviet themes» New York 1969.
 Gigli G.: «Military history of Second World War» ed. Latezza.
 Golovin M.: «Russian Revolution of 1905», Paris 1932.
 Gorki M.: «Lénine et le paysan Russe», Paris 1924.
 Grigorenko P.: «Stalin and Second World War» London 1969.
 Hoffmann W.: «Stalinismus und Anticomunismus» Frankfurt 1967.
 Horovitch D.: «Imperialism and Revolution» New York 1975.
 Jacobs E.: «Is Stalin dead?» London 1966.
 Jilas M.: «Nouvelle Classe» Paris 1967 3eme ed.
 Ice E.: «The Illusions of justice» London 1974.
 Iremasvili: «La jeunesse du Staline» Paris 1937. «Stalin and the tragedy of Georgia» Berlin 1932.
 Kamenev L. «Articles and Speeches» Moscou 1925.
 Kerensky A.: «Memories».
 Kiliev V.: «La lutte des travailleurs en Georgie» Paris 1948.
 Kirst: «Zorge: the spy without traces».
 Krasin L.B.: «Mémoires», «Diela Davno Minouvskeyx Dnei» «The planned finance and the monopoly of the exterior commerce» Moscow 1925.
 Kristovna K.: «Uncle Stalin» Paris 1931.
 Krivitski W.G.: «Agent de Staline» Paris 1946.

Kroutchev N.: «Stalin's dethronement» London 1963.
 Landon A.: «Confession» London 1975.
 Larue R.: «Five points of view about Russian industry» London-Paris 1937.
 Levin Don I.: «The big secret of Stalin».
 Levin M.: «Lenin's last fight».
 Liddell-Hart B.H.: «The other side of the hill».
 Lindenberg D.: «L'internationale communiste et l'école de classe» ed. Maspero, Paris 1972.
 Lockhart B.: «Memories of a British agent in Moscou» London 1933.
 Lukács G.: «Lenin, a study about the unity of his thought».
 Macleond J.: «Neville Chamberlain» London 1961.
 Maisky I.: «Drama of Munchen».
 Medvedev L.A.: «The rise and fall of T.D. Lusenko». ed. «Columbia University Press», New York 1969.
 Mendvendev R.: «Stalinismus: origin, history and consequences» ed. Mondadori 1972.
 Mtseldov R.: «The big treachery of Lenin» Paris 1933.
 Namié L.V.: «Prelude Diplomatique».
 Natzemly H.: «Bolsheviks» London 1938.
 Nikoulin L.: «Toukhatchevsky» Moscou 1970, Αθήνα 1978.
 εκδ. «Θεμέλιο».
 Ollivier M.-Landau K.: «Les fossoyeurs de la revolution sociale» ed. Spartacus.
 Palaiologue M.: «Tzar's Russia».
 Paltrinieri M.: - Rizzoni G. - Barbaglia E. - Bodino M.: «Trotsky» ed. Mondadori 1972. «Stalin» ed. Mondadori 1972.
 Petrovsky N.: «Le grand Octobre».
 Pocrofsky M.N.: «Memories».
 Popov N.: «History in short».
 Preobrajensky E.: «La nouvelle Economique» ed. E.D.I Paris 1966, Moscou 1924..
 Prokatchi J.: «The communist party in Soviet Union: 1917-1945».
 Raskolnikov: «The Russian Revolution of 1917».
 Reiman M.: «Die gebrut des Stalinismus» Frankfurt 1979.
 Rigby T.H.: «Communist Party Membership in USSR 1917-1967» ed. P.U.R, Prinsenton 1968.
 Ritzi: «Burocracy in the world».

Sabsovitch: «L' URSS dans quinze ans, L' URSS dans dix ans».
 Sadoul: «La revolution bolchevique» Paris 1919.
 Schuirer W.: «Rise and fall of III Reich».
 Schwaischgouth «La defense de l' Europe: D' Washington au Quai d' Aursé» Paris 1945.
 Serge V.: «La vie et le mort du Trotsky».
 Seton-Watson H.: «Russia and East-Europe».
 Schapiro L.: «The communist party of Soviet Union» ed. Methuen, London 1970.
 «History of bolshevik party» London 1962.
 Smith E.: «Stalin as young man».
 Souhanov N.: «Notes about revolution».
 Souvarin B.: «Stalin».
 Toebe A.: «Study of history» vol. 12.
 Tsifitsian F.: «Between two historical revolutions» London 1919.
 Vindeke K.: «The red Tzar» Lepsia 1932.
 Volenmberg E.: «The Red Army» London 1945.
 Volin: «The unknown revolution» Marseille 1943.
 Volter U.: «Left opposition» W. Berlin 1977.
 Voslensky M.: «Nomenclatura» ed. Verlg Fritz Molden 1980.
 Zagajevsky A.: «Poland under the shadow of Soviet Union» ed. Spiegel 1981.

Βιβλιογραφία Συγγραφέων ή Τίτλων χωρίς Συγγραφέα (στα Ρώσικα).

Ακαδημία Επιστημών της ΕΣΣΔ: «Υλικό για την Ιστορία της ΕΣΣΔ» Μόσχα 1959.
 «Σύντομη Ιστορία της Οκτωβριανής Επανάστασης» Λένινγκραντ 1951.
 «Ανακατατάξεις στην αγροτική οικονομία της ΕΣΣΔ» Μόσχα 2η εκδ. 1931.
 «Ανασκόπηση της δράσης του Λαϊκού Επιτροπάτου Εργασίας της ΕΣΣΔ για το 1927-28» Μόσχα 1928.
 «Ιστορία του κομμουνιστικού κόμματος του ΚΚΣΕ» Μόσχα 1971 τομ. 20.
 Αλληλούγιεβα: «Απομνημονεύματα».
 Ανγκάροφ Α.: «Ταξικός αγώνας στο σοβιετικό χωριό» Μόσχα 1919.
 «Αρχείο Μάρξ-Ένγκελς» Μόσχα 1933.
 Βαγκάνωφ Φ.Μ.: «Η δεξιά παρέκκλιση στο Π.ΚΚ (μπ.)» Μόσχα 1970.
 Βαρέζκις: «Σχετικά με τη κομματική καθοδήγηση του κολχόζ» στο «Αγροτικό Μέτωπο» τευχ. 8, 1929.
 Βοσνιένσκι Ν.: «Η πολεμική βιομηχανία της ΕΣΣΔ τη περίοδο του εμφύλιου πόλεμου» Ν. Υόρκη 1951.
 Γιακόβλιεφ Γ.Α.: «Σχετικά με τα λάθη στο ισοζύγιο σιτηρών και χορτονομής και οι σχολιαστές τους» Μόσχα 1926.
 «Για μια μαρξιστικο-λενινιστική θεωρία περί Τύπου» Μόσχα 1932.
 Γιαροσλάβσκι: «Η εκκαθάριση στο κόμμα» Μόσχα 1929.
 Γκόλντενμπεργκ Ε.: «Το γερμανικό πρόβλημα» στο «Μπόλσεβικ» 15/3/1928.
 Γκόρκι Μ.: «Ο σύγχρονος Ρώσος» Βερολίνο 1924, τομ. II
 Γκρίνκο Γκ. Φ.: «Σχέδιο μεγάλων έργων» στο «Σχεδιασμένη Οικονομία» τευχ. 2, 1929.
 «Εγκυκλοπαίδεια Ρώσικων Εξαγωγών» Μόσχα 1925 τομ. 5.

Έτσιν Α.: «Σχετικά με τη μονοπρόσωπη (ενιαία) διεύθυνση» Μόσχα 1930.

Ζηνόβιεφ Γ. «Ο λενινισμός» Μόσχα 1925.

«Ζητήματα κουλτούρας στη δικτατορία του προλεταριάτου» συλλογή άρθρων, Μόσχα Λένινγκραντ 1925.

Ιβνίτσκι Ν. «Σχετικά με το αρχικό στάδιο της καθολικής κολλεκτιβοποίησης» στο «Ζητήματα ιστορίας του ΚΚΣΕ, τευχ. 4, 1962.

Κάμενεφ Α.: «Οι επιτεύξεις, οι δυσκολίες και οι προοπτικές μας» Μόσχα 1925.

«Άρθρα και λόγοι» Μόσχα 1924-1927 τομ. 25.

Κονιούχοφ «Το ΚΚΣΕ στον αγώνα ενάντια στις δυσκολίες προμήθειας σιτηρών μέσα στη χώρα (1928-29)» Μόσχα 1960.

Κουϊμπυσσεφ Β.Β. «Βιογραφία» Μόσχα 1966.

Κρζιζανόβσκι Γ.Μ. «Δέκα χρόνια οικοδόμησης της οικονομίας της ΕΣΣΔ 1917-1927» Μόσχα 1928.

Κρούπσκαγια: «Αναμνήσεις», «Delusions in Trotsky's theory».

Λάριν Ι.: «Το ιδιωτικό κεφάλαιο στην ΕΣΣΔ» Μόσχα-Λένινγκραντ 1923.

Λένιν Β.Ι.: «Άπαντα» τόμοι 1-65 5η έκδοση, Μόσχα 1963-1967. «Τί είναι οι φίλοι του λαού», «Τι να κάνουμε», «Γράμματα στον Γκόρκυ», «Επιστολές», «Γράμματα από μακριά», «Τα άμεσα καθήκοντα της Σοβιετικής Εξουσίας», «Ένα βήμα μπροστά δυό βήματα πίσω», «Έργα», «Διαλεχτά έργα», «Ιμπεριαλισμός».

Λιτοσένκο Α.Ν.: «Το αγροτικό νοικοκυριό και η αγορά» στο περ. «Οικονομική επισκόπηση» τευχ. 5, 1925.

Λοσίτσκι Α.Ε.: «Πρόοπτικές κατανάλωσης των ειδών διατροφής στην Ένωση» περ. «Σχεδιασμένη οικονομία». τευχ. 4, 1927.

Μαλαφέγιεφ Α.Ν. «Ιστορία της διαμόρφωσης των τιμών στην ΕΣΣΔ 1917-1963». Μόσχα 1964.

«Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια» Μόσχα 1930, τομ. 56.

Μέντελσον Α. (εκδ.) «Δείχτες της κατάστασης της εθνικής οικονομίας της ΕΣΣΔ για τα χρόνια 1923-24 και 1928-29» Μόσχα 1930.

Μιλιούτιν Β.: «Τα διδάγματα απ' τη συγκέντρωση του σταριού» περ. «Αγροτικό μέτωπο» τευχ. 4, 1928.

Μπάουμαν: «Τα διδάγματα απ' τη συγκέντρωση του σταριού» περ. «Μπόλσεβικ» τευχ. 13-14, 1928.

Μπαρύσεφ Ν.: «Νέες κατακτήσεις της φτωχολογιάς της υπαίθρου» περ. «Αγροτικό μέτωπο» τευχ. 9, 1928.

Μπατάγιεφ: «Ρώσικη επανάσταση».

Μπογκντάνοφ Α.: «Οργανωτικές αρχές της κοινωνικής τεχνικής και οικονομίας» στο «Δελτίο Κομμουνιστικής Ακαδημίας» 1923, τομ. IV.

Μπουχάριν Ν.: «Μερικά καθήκοντα της δουλειάς στο χωριό» περ. «Μπόλσεβικ» τευχ. 7-8, 1924. «Η νέα οικονομική Πολιτική και τα καθήκοντά μας» περ. «Μπόλσεβικ» τευχ. 8-9-10, 1923. «Τα διδάγματα απ' τη συγκέντρωση του σταριού κι απ' τη δουλειά στα ορυχεία και τα καθήκοντα του κόμματος» Λένινγκραντ, 1928. «Για την υπεράσπιση της δικτατορίας του προλεταριάτου» συλλογή άρθρων, Μόσχα, 1928. «Σημειώσεις ενός οικονομολόγου» στη Πράβντα 30/9/1928. «Ο Λένιν και τα καθήκοντα της επιστήμης στη σοσιαλιστική ανοικοδόμηση» στη «Πράβντα» 24/1/1929. «Η πολιτική διαθήκη του Λένιν» στη «Πράβντα» 24/1/1929.

«Μερικά προβλήματα του σύγχρονου καπιταλισμού και των θεωρητικών της αστικής τάξης» στη «Πράβντα» 26/5/1929. «Η θεωρία της «οργανωτικής κακοδιαχείρισης» στη «Πράβντα» 6/6/1929.

Boukharine. Ν. κ.ά.: «Le Débat soviétique sur la lois de la valeur» ed. Maspero, Paris 1972 (περιέχει το «κριτική της πλατφόρμας της αντιπολίτευσης» στο «Μπόλσεβικ» 15/1/1925). «La Question payssanne en URSS» ed. Maspero, Paris 1973.

Μπριούχάνοφ «Απολογισμός της εξόρμησης για τα σιτηρά 1928-29 στο «Οικονομική Επισκόπηση» 1929.

Ντανίλοφ Β.Π. (υπευθ. συντ.) «Δοκίμια ιστορίας της κολλεκτιβοποίησης της αγροτικής οικονομίας στις ενωσιακές δημοκρατίες» Μόσχα 1963.

Ντνατσένκο Β.: «Τα σοβιετικά δημόσια οικονομικά και η πρώτη φάση της ανάπτυξης του Σοβιετικού κράτους» Μόσχα 1947.

Ογκανόφσκι Ν.Π.: «Η μέγιστη Παραλλαγή του μακροπρόθεσμου σχεδίου ανασυγκρότησης της αγροτικής οικονομίας» στο «Σχεδιασμένη οικονομία» τευχ. 7, 1927. «Οικοδόμηση

της βάσης της σοσιαλιστικής οικονομίας της ΕΣΣΔ 1926-1932». Μόσχα 1960.

Ουλάσεβιτς (υπευθ. συντ.) «Η γυναίκα στο κολχόζ». Μόσχα 1930.

Πασουκάνις (υπευθ. συντ.) «15 χρόνια σοβιετικής ανοικοδόμησης» Μόσχα 1932.

Ράσιν Α.Γ.: «Το μεροκάματο στη περίοδο της οικονομικής ανασυγκρότησης στην ΕΣΣΔ» Μόσχα 1927.

Ρεζούνοφ Μ.: «Τα αγροτικά σοβιέτ και η συντροφική γαιοκτησία» Μόσχα 1928.

Ρογκατσέσκαγια Λ.: «Απ' την ιστορία της εργατικής τάξης της ΕΣΣΔ Μόσχα 1959.

Ρόζενφελντ Γ.Σ. «Η βιομηχανική πολιτική της ΕΣΣΔ» Μόσχα 1926.

Ροσνίτσκι Ν.: «Η φυσιολογία της υπαίθρου» Μόσχα-Λένινγκραντ, 1926.

Σαπίρο Ντ.: «Βιοτεχνία και μικρή βιομηχανία» στο «Σχεδιασμένη οικονομία» τευχ. 6, 1927.

Στάλιν Ι.: «Έργα» Μόσχα 1947-49 τομ. 20., «Άπαντα» Μόσχα 1940-49 τομ. 40, «Εκλεκτά έργα», «Ζητήματα Λενινισμού», «Εκβιομηχάνιση και το πρόβλημα των σιτηρών», «Ζητήματα εθνοτήτων».

Στρουμίλιν Σ.Γ.: «Σε νέους δρόμους» Μόσχα 1923, «Στο οικονομικό μέτωπο» Μόσχα 1925, «Δοκίμια σοβιετικής οικονομικής» Μόσχα 1928, «Προβλήματα οικονομικής της εργασίας» Μόσχα 1964.

«Η στρωμάτωση της σοβιετικής υπαίθρου» στο «Σχεδιασμένη οικονομία» τευχ. 3, 1928.

Τιμοφέγιεφ Π.Γ.: «Οικονομική γεωγραφία της ΕΣΣΔ» 6η εκδ. Μόσχα 1929.

«Το ζήτημα της Σοσιαλιστικής αναδιοργάνωσης της αγροτικής οικονομίας» επιμελ. του Γ.Α. Γιακόβλιεφ, Μόσχα 1928.

Τραπεζνικοφ Σ.Π.: «Το κομμουνιστικό κόμμα στη περίοδο της επίθεσης του σοσιαλισμού» 2η έκδ. Μόσχα 1960.

Τρότσκι Λ.: «Η πρώτη μας επανάσταση» Μόσχα 1925, «Στάλιν» Ν. Υόρκη 1940, «Ιστορία της Ρώσικης Επανάστασης» 3 τομ., «Η ζωή μου», «Η ΕΣΣΔ στον πόλεμο», «Η διαρκής επανάσταση», «Η προδομένη επανάσταση», «Η τρίτη διεθνής

μετά τον Λένιν».

Τσερνόφ Μ.Τ.: «Η πείρα της εξόρμησης για τη συγκέντρωση σταριού 1927-1928» στο «Οικονομική Επισκόπηση» τευχ. 1, 1930.

Φωτίεβα: «Απομνημονεύματα».

ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΑ ΤΟΥ ΜΠΟΛΣΕΒΙΚΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

—Πρακτικά των Συνεδρίων του Μπολσεβίκικου κόμματος.

10ο Συνέδριο του ΡΚΚ (μπολ.) Μάρτης 1921, εκδ. Μόσχα 1963.

11ο Συνέδριο του ΡΚΚ (μπολ.) Μάρτης-Απρίλης 1922, εκδ. Μόσχα 1961.

12ο Συνέδριο του ΡΚΚ (μπολ.) Απρίλης 1923, εκδ. Μόσχα 1961.

13ο Συνέδριο του ΡΚΚ (μπολ.) Γενάρης 1924, εκδ. Μόσχα 1924 και 1963.

14ο Συνέδριο του ΡΚΚ (μπολ.) Δεκέμβρης 1925 εκδ. Μόσχα 1926.

15ο Συνέδριο του ΡΚΚ (μπολ.) Δεκέμβρης 1927 εκδ. Μόσχα 1961, τομ. 2.

16ο Συνέδριο του ΡΚΚ (μπολ.) Ιούνης-Ιούλης 1930 εκδ. Μόσχα 1930.

—Πρακτικά Συνδιασκέψεων του μπολσεβίκικου κόμματος.

15η Συνδιάσκεψη Οκτώβρης-Νοέμβρης 1926, εκδ. Μόσχα 1927.

16η Συνδιάσκεψη Απρίλης 1929, εκδ. Μόσχα 1962.

—Πρακτικά των Συνεδρίων της Κομμουνιστικής Νεολαίας.

7ο Συνέδριο της Πανερωσιακής Λενινιστικής Κομμουνιστικής Ένωσης Νεολαίας (Κομσομόλ), εκδ. Μόσχα 1926.

8ο Συνέδριο της Π.Λ.Κ.Ε.Ν., εκδ. Μόσχα 1928.

—Πρακτικά των Συνεδρίων των συνδικάτων.

6ο Συνέδριο των Συνδικάτων της ΕΣΣΔ, εκδ. Μόσχα 1925.
7ο Συνέδριο των Συνδικάτων της ΕΣΣΔ, εκδ. Μόσχα 1927 και 1929.
8ο Συνέδριο των Συνδικάτων της ΕΣΣΔ, εκδ. Μόσχα 1929.

—Πρακτικά των Συνεδρίων των Σοβιέτ.

10ο Πανρωσικό Συνέδριο των Σοβιέτ, εκδ. Μόσχα 1923.
4ο Συνέδριο των Σοβιέτ της ΕΣΣΔ, εκδ. Μόσχα 1927.
14ο Πανρωσικό Συνέδριο των Σοβιέτ, εκδ. Μόσχα 1929.

—Διάφορα πρακτικά και συλλογές ντοκουμέντων

Δελτίο της 2ης Πανερωσιακής Συνδιάσκεψης για την ΕΟΕ, εκδ. Μόσχα 1924.

Οδηγίες του ΚΚΣΕ και της Σοβιετικής Κυβέρνησης για τα οικονομικά προβλήματα τομ. 3, εκδ. Μόσχα 1957.

Συνέδρια της ΚΔ, τομ. 6, εκδ. Μόσχα 1929.

Ψηφίσματα και Αποφάσεις του ΚΚΣΕ τομ. 50, Μόσχα 1953.

Ολομέλεια της Επιτροπής της ΚΕΕΣ για τον Προυπολογισμό, εκδ. Μόσχα 1927.

Πρωτόκολλα των Συνεδριάσεων του Προεδρείου του ΑΣΕΟ της ΕΣΣΔ 1928-1929 εκδ. Μόσχα 1929.

Sechster Kongress der Kommunistischen International, εκδ. Αμβούργο 1928. 2η Σύνοδος της ΚΕΕΣ της ΕΣΣΔ, 4η Συνεδρίαση 1927;

Το ΠΚΚ (μπολ) για τα Συνδικάτα, εκδ. Μόσχα 1940.

Ψηφίσματα του ΠΚΚ (μπολ) εκδ. Μόσχα 1941.

—Συλλογές στατιστικών και ντοκουμέντων για τα οικονομικά σχέδια και αριθμούς ελέγχου.

Απολογισμός της σοβιετικής δεκαετίας σε αριθμούς 1917-1927 εκδ. Μόσχα 1928.

Αριθμοί ελέγχου Εθνικής Οικονομίας της ΕΣΣΔ 1926-1927 εκδ. Μόσχα 1927.

Αριθμοί ελέγχου 1927-28, εκδ. Μόσχα 1928.

Αριθμοί ελέγχου 1929-30, εκδ. Μόσχα 1930.

Αριθμοί ελέγχου για την εργασία 1928-29, εκδ. Μόσχα 1929.
Εθνική οικονομία της ΕΣΣΔ, Στατιστικός Οδηγός, εκδ. Μόσχα 1932.

Εθνική οικονομία της ΕΣΣΔ, 1958, εκδ. Μόσχα 1959.

Εθνική οικονομία της ΕΣΣΔ, 1961, εκδ. Μόσχα 1962.

Εθνική οικονομία της ΕΣΣΔ, 1970, εκδ. Μόσχα 1971.

Η σοσιαλιστική οικοδόμηση της ΕΣΣΔ, εκδ. Μόσχα 1934 και 1935.

Εργασία στην ΕΣΣΔ, Γραφείο Στατιστικής εκδ. Μόσχα 1936.

Ζητήματα εργασίας σε αριθμούς και διαγράμματα 1922-1926, εκδ. Μόσχα 1927.

ΓΕΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

J. R. PHILLIPS: «*Big companies and Cold War*».

LEWIS: «*La Paysannerie et le pouvoir soviétique*» Paris 1961.

L. SCHAPIRO: «*The origin of communist autocracy*» London 1956.

Z. BREZINSKY: «*Between two ages*» New York 1970

«*The Soviet Bloc-Unity and Conflict*» ed. «Cambridge University Press» 1960. «*The permanent Purge*» ed. «Harvard University Press» 1956.

L. ALTHUSSER: «*Réponse à John Lewis*» ed. Maspero Paris.

F. CLAUDIN: «*La crise du mouvement communiste*» ed. Maspero, Paris.

JDANOV: «*Sur la littérature, la philosophie et la musique*» Paris 1938.

S. LABIN: «*Staline le Terrible*» Paris 1948.

G. LICHTHEIM: «*A short history of socialism*» ed. Praeger 1970.

A. LEFEVRE: «*La pensée marxiste et la ville*» ed. Casterman, Paris 1970.

P. VEYNE: «*Comment on écrit l'histoire*» ed. Seuil, Paris 1971.

S. MOSCOVICI: «*Essai sur l'histoire humaine de la nature*» ed. Flammarion, Paris 1968.

M. FOUCAULT: «*L'Archéologie du savoir*» ed. Gallimard, Paris 1969.

P. VILAR: «*Marxisme et histoire dans le développement des sciences humaines*» περ. «*Studi Storici*» No 5, 1960.

BLIKBURN: «*The unequal society*» «*The Invincible*» ed. Penguin

London 1967.

M. DOBB «The Soviet Financial Development in 1917» ed. Keegan and Rowlets, London 1948.

BARRAT-BROWN: «After Imperialism» ed. Heineman, London 1963.

W.H. CHAMPERLAIN: «The Russian Revolution» New York 1965.

C. LIONEL KOCHAN: «Russia in Revolution».

A. TAYLOR: «The march of German history» ed. Menthoun 1966.

R. A. BRANDY: «Enterprise as an authority system» ed. «Columbia University Press» New York 1943.

I. DEUTSCHER: «Ironies of History» ed. «Oxford University Press» London 1966.

BRANTY: «The spirit of German facism» ed. Gollantz, London 1937.

R. DEBRAIS: «Revolution in the Revolution» ed. Penguin, London 1967.

BARRINGTON-MOOR: «Why we are affraid of revolted peasants» ed. Penguin, London 1966.

R.L. MEEK: «Finance and ideology» ed. Tchapman and Hall, London 1967.

P. SWEEZY: «The ideology of imperialism».

VEBLEN: «Imperial Germany and Industrial Revolution».

B. MOOR: «The social origin of dictatorship and democracy» ed. Beecon, Boston 1966, London, ed. Penguin 1967.

I. BAGLAY: «World War and Cold War».

ALBEROVITSH: «Atomic Diplomacy» ed. Simon and Schuster New York, ed. Seker and Varbourg, London 1965.

LIPPMAN: «Cold war».

O.K. KOX: «Capitalism and American Leadership» ed. «Philosophical Library of New York», 1962.

J. ROMBINSON: «Marx, Marchal and Kayns» ed. Blankwell, Oxford 1960.

M. KINTRON «A finance of permanent weapons» ed. International Socialism, 1967.

R.X. TOWNY: «Equality» ed. Edwin and Allen, London 1964.

KOLKO: «Wealth and Power» ed. Preger 1962.

J. WESTGUARD: «The Class deline» ed. Fontana, London 1965.

A. J. MAYER: «Willson against Lenin» ed. Merridian N. York 1964.

H. GROUBER: «International Communism in Lenin's era» ed. Fauchet N. York 1967.

Victor SERGE: «Memories of a revolutionist» ed. «Oxford University Press» 1963.

M. BEER: «Fifty years of International Socialism» ed. Allen and Anwin London 1958.

P. SWEEZY: «Theory of capitalistic development».

M. DOBB: «Capitalism and Economy».

J. K. GALBRAITH: «Society of abundance».

P. BARAN: «Thoughts about sub-consuming».

S. TSOUROU: «Is capitalism changed?» ed. Ivanami, Tokyo 1951.

P. BARAN - P. SWEEZY: «Economy of two Worlds».

D. HOROVITCH: «Marx and contemporary finance» ed. Macgibbon and Key 1968.

P. BARAN-P. SWEEZY: «Monopolistic capitalism» Monthly Review 1966.

WILLIAMS: «Tragity of American Diplomacy».

K. POPPER: «Logik der forschung» Vienn, 1934, ed. Hutchinson, London, 1959.

A. GRAMSKI: «Gli intellettuali e l' organizzazione della cultura» ed. Einaudi, Torino 1949.

R. ARON: «Les Etapes de la pensée sociologique» ed. Gallimard, Paris 1967, «L' opium des intellectuels» επανεκδ. 1968.

P. ARIES: «Le temps de l' histoire» ed. Rocher, Monaco 1954.

P. CHAUNU: «La civilisation de l' Europe classique» ed. Arthaud 1966.

S. MORAVIA: «La scienza dell' uomo nel settecento» ed. Latezza, Bari 1970.

T.W. ADORNO: «Zum sechzigsten Geburtstang» Francfort, 1963. «Zur logik der Sozial-wissenschaft» Tübingen, Mohr 1967. «Technik und Wissenschaft als ideologie» Francfort 1968, Gallimard 1973.

O. MANNON: «Chefs pour l' imaginaire ou l' autre Scène» ed. Seuil, Paris 1969.

F. BON et M.A. BURNIER: «Les Noureaux Intellectuels» ed. Seuil, 1971.

G. LEFF: «History and Social theory» ed. «Alabama University Press» 1969.

M. CROZIER: «Le phénomène bureaucratique» ed. Seuil, Paris 1963.

J. HABERMAS: «Zur logik der Sozialwissenschaften» Luchterland 1970.

I.E. REPIN: «Dalekoe i blizkoe» Мόσχα 1937.

N. VALENTINOV: «Mes rencontres avec Lénine» Paris 1964.

R. MATHEWSON: «The Hero and Society» ed. Simmons, Harvard 1955.

E. LAMPERT: «Sons against Fathers» Oxford 1965.

T.A. BOGDANOVITCH: «Liubov liudei shestidesiatikh godov» Leningrand 1929.

M.L. MIKCHAILOV: «Vospominaniia» Moskou 1967.

N. G. CHERNYCHEVSKII: «Chto delat? iz rasskazov o novykh liudei» Moskou 1960.

N. M. CHERNYCHEVSKAIA-BYSTROVA: «Letopis' zhizni i deiat el' nosti» Moskou 1933.

M. GERSCHENZON: «Griboedovskaia Moskva» Moskou 1914.

«Mudrost' Pushkina» Moskou-Leningrand 1919.

M. RAEFF «Origins of the Russian Intelligentsia» New York 1966.

N. DOBROLIOUBOV: «Textes philophiques choisis» Moskou 1956.

R. TAWNEY: «La religion et l' essor du capitalisme» 1926, Paris 1951.

M. BLOCH: «La société féodale» Νέα έκδ. Paris 1968.

G. LEFEBVRE: «La naissance de l' historiographie moderne» ed. Flammarion, Paris 1971.

J. EHRARD-G. PALMADE: «L' Histoire» ed. Colin, Paris 1965.

R. BARTHES: «Le discours de l' histoire» στο «Social Science Information sur les sciences» Αύγουστος 1967.

P.P. BONDARENKO: «Protiv Mekhanistitcheskovo Materializma i Menchevistviuchtchevo idealizma v Biologii» ed. Medgiz, Moskou-Leningrand, 1931.

D. JORAVSKY: «Soviet Marxism and Natural Science» ed. «Columbia University Press» 1961.

PLATONOV: «Dialektichesky Materializm i Soveremennaya Genetika» ed. Sotsekgiz 1961.

T.D. LYSENKO: «Agrobiologiya» ed. Selkhozgiz 1949.

N.N. SEMENOV: «Nauka ne termpit subiektivizma» 1965.

ARAGON: «Histoire Parallèle URSS 1917-1960».

J. BAINVILLE: «How Russian Revolution is born».

H. BIDOU: «The history of Big War».

P. M. BIKOV: «The last days of Romanov».

A. BONISCH - D. REICHEL: «Civil theories for society and reality».

R. Duval: «The rebellion of «Potemkin».

R. FRANKL: «1917: Russian Revolution».

KIRIL: «Die odyssee der «Knja Potemkin».

R. POINCARÉ: «1917: l' année trouble».

E. SEAGUL: «Stolypin era».

M. SARDELLI: «The modern Russian history».

E. FROMM: «May man prevail?» 1964.

W. S. NUTTER: «The sructure and growth of Soviet industry. A comparison with United States».

R. W. CAMPBELL: «Soviet Economic Power» ed. Houghton and Mifflin Co. Boston, 1960.

B.A. JAVITS: «A comparison of incentives in the economic system of United States and Soviet Russia» ed. Con Com. Pap.